Wilhelm Adam

O HOTĂRÎRE DIFICILĂ

O HOTĂRÎRE DIFICILĂ

Colonel (r) WILHELM ADAM
fost prim-aghiotant al Armatei 6

O HOTĂRÎRE DIFICILĂ

Autobiografie

Cu aportul ştiinţific şi literar
al prof. dr. doc. OTTO RÜHLE

Vol. 1

În românește de COSTIN FENEȘAN

EDITURA MILITARĂ, BUCUREŞTI, 1988

Coperta: V. ILIE

Titlul ediției originale:
Oberst a. D. Wilhelm Adam,
ehemaliger 1. Adjutant der 6. Arme.
DER SCHWERE ENTSCHLUSS.
Autobiographie.

Unter wissenschaftlicher und literarischer
Mitarbeit von Prof. Dr. habil. Otto Rühle.

© 1965 by Verlag der Nation, Berlin.
Traducerea s-a realizat după ediția a 17-a,
apărută la aceeași editură în anul 1976.

Fostul feldmareşal Friedrich Paulus a intenţionat să scrie el însuşi o carte despre bătălia de pe Volga. Moartea l-a smuls de la masa de lucru, înainte de a-şi fi putut realiza proiectul. De aceea m-am simţit cu atît mai mult chemat şi dator să public o relatare despre acei ani hotărîtori din viaţa mea, cînd destinul meu s-a împletit cît se poate de strîns cu cel al feldmareşalului. Diferite sarcini de răspundere primite în construcţia socialistă din Republica Democrată Germană nu mi-au lăsat însă răgazul să scriu istorie, ci mi-au impus să particip la făurirea ei. Abia în 1958, după ce mi-am încheiat activitatea în Armata Populară Naţională, la împlinirea vîrstei de 65 de ani, m-am putut dedica redactării acestei cărţi. S-au scurs alţi ani de muncă încordată, pe care am fost însă nevoit să o întrerup de mai multe ori şi pentru mai multă vreme din cauza stării labile a sănătăţii mele, pînă să fi terminat manuscrisul în prima lui versiune. Prietenului meu, prof. dr. doc. Otto Rühle, îi revine meritul de a fi colaborat la publicarea acestei cărţi. El a consacrat subiectului peste un an de intensă muncă ştiinţifică şi literară, dînd cărţii forma ei finală. Totodată, îi datorez mai cu seamă definitivarea ultimelor părţi ale relatării — o muncă legată de studierea amănunţită a izvoarelor. Mă socotesc pe deplin mulţumit că am aflat în persoana lui Otto Rühle un colaborator care — participînd la rîndul său la bătălia de pe Volga — a găsit, la fel ca mine, sensul supravieţuirii

sale în experienţe, conflicte, probleme şi recunoaşteri asemănătoare. Cu temeinicia, limpezimea şi energia care-i sînt caracteristicé, a contribuit în mod esenţial la succesul cărţii, exprimat nu în ultimul rînd prin faptul că în decursul unui singur an au putut fi editate cinci tiraje, totalizînd peste 95 000 de exemplare.

Noiembrie 1965

WILHELM ADAM

DISCITE MONITI

Învățați, voi, cei preveniți!

„Dintre toate aceste lupte gigantice se înalță, aidoma unui monument, lupta pentru Stalingrad. Ea va rămîne cea mai mare luptă de eroi a istoriei noastre". [1]

Cu aceste cuvinte se adresa Göring, la 30 ianuarie 1943, milioanelor de germani aflați în fața aparatelor radio, ascultînd atenți vocea Reichsmarschall-ului. Fiecare ascultător simțea cum un fior de gheață îi trecea pe șira spinării.

Abia se scurseseră 14 zile de cînd rapoartele Wehrmachtului se străduiau să mai treacă sub tăcere încercuirea Armatei 6. Numai în faza finală a bătăliei propaganda lui Goebbels începuse să ridice încetul cu încetul vălul de pe secretul care ascundea germanilor cumplita hecatombă umană. Dar totul a fost făcut într-un mod aparte. Sentința de moarte rostită împotriva Armatei 6 și a unei părți din Armata 4 tancuri fu împodobită cu un nimb de glorie. Denaturînd fără scrupule adevărul istoric, Göring făcea o paralelă între vestita luptă de apărare dusă de cei trei sute de spartani la Termopile în anul 480 î.e.n. și Armata 6 germană, care, cucerind și distrugînd, pătrunsese mai bine de 2 000 km pe teritoriul Uniunii Sovietice. Sfidînd realitatea istorică, Reichsmarschall-ul punea armata germană pe aceeași treaptă cu mica ceată care-și apărase odinioară patria, într-un strîmt defileu de munte, împo-

triva perșilor cuceritori. Și așa cum glăsuia acea inscripție dăltuită în stîncă :

„Călătorule, de vei ajunge la Sparta,
Vestește acolo că ne-ai văzut zăcînd aici,
așa cum o poruncea legea“ [2],

tot astfel ar fi trebuit să se scrie într-o bună zi în istoria Germaniei :

„De vei ajunge în Germania,
Vestește că ne-ai văzut la Stalingrad,
așa cum o poruncea legea.“

Din nefericire, regia pusă la cale de naziști și-a atins, pe atunci, aproape întru totul scopul ei nelegiuit. Cu numai trei săptămîni mai tîrziu, în cuvîntarea ținută la 18 februarie 1943 la Palatul Sporturilor, Reichsminister-ul dr. Goebbels putea să transforme, într-un mod de-a dreptul diabolic, pieirea Armatei 6 într-un „doliu mîndru“, folosindu-se de acest prilej spre a proclama războiul total. [3] Destinul și-a urmat apoi calea plină de suferințe, care a dus la cea mai mare catastrofă din istoria națiunii germane.

Soldatul german a depus în cursul bătăliei din încercuirea de pe Volga eforturi nespus de mari. Nu vreau să neg defel sacrificiul personal al militarilor germani. Dar nu despre aceasta este vorba aici, ci despre rațiunea acestui sacrificiu. Care lege le-a poruncit oare soldaților germani să pornească spre Volga, semănînd moarte, suferință și pustiire ? Care lege le-a pretins oare să moară ? Și cum ne vom putea oare aminti de sacrificiul lor ?

Am trăit bătălia de pe Volga și i-am supraviețuit. Ea reprezintă în viața mea și acum, cînd am peste 70 de ani, o cezură profundă. Recunoașterea faptului că am slujit cu bună credință unei cauze netrebnice, că sînt părtaș la vină și răspundere, mi-a fost mie, ofițerului de carieră, chinuitoare și amarnică. Abia în cursul unui îndelungat proces de regîndire și de evoluție sufletească, timp în care m-am confruntat cu grave conflicte și contradicții, mi s-au limpezit încetul cu încetul cauzele profunde ale înfrîngerii noastre. Ea n-a fost urmarea gerului sau a noroaielor ori a „întinderii de necuprins a pămîntului rusesc“, nici

consecința unor erori strategice sau tactice ale conducerii militare, începînd cu OKW-ul * și terminînd cu unitățile de pe front, ori chiar ale lui Hitler singur — așa cum încearcă să acrediteze fără încetare numeroase lucrări memorialistice vest-germane. Ea n-a fost nici urmarea unei „lovituri de pumnal" sau a altor factori, care s-ar fi putut elimina. Ea a fost consecința politicii expansioniste a imperialismului și militarismului german, căreia armata primului stat socialist din lume i-a înălțat în cale o stavilă de netrecut.

Dar la ce folosesc oare recunoașterea și căința în fața tribunalului istoriei, dacă rămîn doar gînduri și vorbe goale ? Acel „Discite moniti" ne cere să acționăm în mod corespunzător. Numai astfel ne vom putea elibera de povara răspunderii, care ne revine pentru nenorocirile din trecut: Numai dacă ne vom angaja, cu întreaga noastră ființă, pentru a împiedica repetarea celor întîmplate, vom putea sta cu fruntea sus în fața istoriei, a întrebărilor parcă rostite de cei căzuți, în fața propriei noastre persoane.

* Oberkommando der Wehrmacht — Comandamentul Suprem al Wehrmachtului (n. tr.).

PAS CU PAS SPRE VOLGA

Moartea feldmareşalului

Poltava, 14 ianuarie 1942 [4]. Ofiţerii secţiei operaţii a Armatei 6 se găseau adunaţi la cazinou, sporovăind unul cu altul. Masa de prînz se terminase deja. Eram cu toţii în aşteptarea comandantului-şef, feldmareşalul von Reichenau. Nu era ceva neobişnuit. În afara serviciului, Reichenau nu excela prin punctualitate şi nu-şi făcea, de pildă, probleme să apară la masă îmbrăcat în trening. Ştiam că în această dimineaţă îşi făcea obişnuita alergare şi tragere cu pistolul, însoţit de ofiţerul său de ordonanţă, tînărul locotenent-major de cavalerie Kettler. Cu această ocazie nu îşi dădea probabil seama de trecerea timpului.

Deoarece cunoşteam obiceiurile lui Reichenau, nu ne-a mirat întîrzierea cu care şi-a făcut apariţia. Altceva ne-a surprins însă pe toţi. Reichenau se îndreptă nesigur spre masă, de parcă i-ar fi fost greu să se ţină pe picioare. În vreme ce altădată se ospăta cu plăcere şi mare poftă, astăzi abia se atingea de mîncare. În timp ce înghiţea, gemea abia perceptibil. Colonelul Heim, şeful de stat-major al armatei, deveni dintr-odată atent. Îngrijorat, îşi aţinti privirea asupra lui Reichenau.

— Nu vă simţiţi bine, domnule feldmareşal ?

— Nici o grijă, Heim, îmi va trece curînd. Nu vă întrerupeţi activitatea din cauza mea.

În acest moment o ordonanţă m-a rugat să ies pînă în anticameră. Acolo mă aştepta colonel dr. Neumann, consilier juridic la Curtea marţială a armatei.

— Vă rog să aveţi amabilitatea de a-i transmite feldmareşalului că doresc să-mi semneze urgent cîteva hîrtii. Poşta trebuie să plece încă astăzi la Comandamentul Suprem al armatei.

Cînd i-am comunicat lui Reichenau această dorinţă, a cerut ca dr. Neumann să mai aştepte cîteva minute.

M-am despărţit de feldmareşal, urmînd să rezolv o problemă ce nu suferea amînare. Ajuns afară, m-am mai întreţinut cîteva clipe cu dr. Neumann şi cu unul din ofiţerii noştri de ordonanţă. La un moment dat uşa s-a deschis şi în anticameră şi-a făcut apariţia Reichenau. A iscălit actele ce i se prezentară. O ordonanţă stătea pregătită să-i ţină mantaua, dar n-a mai apucat s-o facă, fiindcă, brusc feldmareşalul se prăbuşi, încît abia am mai avut timp să-l susţinem pe acest bărbat voinic. Eram încă paralizat de spaimă, cînd, după numai cîteva clipe, mă aflam în faţa şefului de stat-major în sala cazinoului : „Domnule colonel, feldmareşalul..." Toţi se năpustiră spre anticameră. Feldmareşalul, altădată atît de plin de putere şi vitalitate, era purtat de doi ofiţeri de ordonanţă. Ochii săi priveau nemişcaţi în gol, aproape fără licăr.

Se părea că îşi pierduse cunoştinţa.

Şeful serviciului medical al Armatei 6, căpitanul dr. Flade, era plecat de două zile la Dresda, în interes de serviciu. De aceea l-am chemat pe medicul-şef al spitalului, aflat la Poltava. Pe feldmareşal l-am transportat cu o maşină la locuinţa sa.

Medicul, venit în mare grabă, a constatat un atac de apoplexie, însoţit de pierderea cunoştinţei. Îngîndurat, a dat din cap. Braţul drept al lui Reichenau, precum şi partea dreaptă a feţei erau paralizate.

Colonelul Heim a anunţat fără întîrziere OKH-ul * şi Cartierul General al Führerului, căci Reichenau era atît comandant-şef al Grupului de Armate „Sud", cît şi al Armatei 6. Ambele se găseau acum fără şef. Lucrul era cu

* Oberkommando des Heeres — Comandamentul Suprem al Armatei de uscat (n. tr.).

atît mai neplăcut, cu cît tocmai atunci unităţile sovietice atacau cu succes frontul armatei noastre în două locuri.

După ce l-a rechemat telegrafic pe căpitanul-medic dr. Flade, Heim a propus OKH-ului să fie adus de la Leipzig, pe calea aerului, şi profesorul dr. Hochrein, medicul curant al lui Reichenau, aflat în acel moment pe frontul de nord. OKH-ul şi-a dat acordul. La 16 ianuarie profesor dr. Hochrein şi dr. Flade au sosit cu acelaşi avion.

Pînă la venirea celor doi medici starea lui Reichenau se înrăutăţise în mod simţitor. Diagnosticul era următorul : hemoragie cerebrală profundă. În seara zilei de 16 ianuarie păru să survină o uşoară ameliorare. Consiliul medical a vrut să se folosească de această situaţie, pentru a-l transfera pe pacient la Leipzig, în clinica profesorului Hochrein. Doar acolo i s-ar fi putut acorda asistenţă celui grav bolnav, în caz că mai era ceva de făcut.

La 17 ianuarie 1942, orele 7,30 au decolat două avioane. Feldmareşalul n-a mai apucat însă acea clipă. Murise cu puţin timp mai înainte. În primul aparat se aflau dr. Flade şi defunctul ; în cel de al doilea, profesorul dr. Hochrein.

Spre orele 11,30 la orizont a apărut Lvovul, unde avioanele urmau să-şi facă plinul.

Avionul cu trupul neînsufleţit al lui Reichenau se pregătea de aterizare, dar a făcut-o probabil cu întîrziere, căci a lovit în plină viteză un hangar, fiind distrus în întregime. Trupul feldmareşalului era atît de zdrobit, încît a trebuit ţinut laolaltă cu bandaje. Dr. Flade şi-a fracturat piciorul stîng. Într-o scrisoare adresată generalului Paulus, ceva mai tîrziu, la 11 februarie 1942, el îi relata următoarele în legătură cu acest incident : „Pilotul meu a crezut că poate ateriza mai uşor la Lvov şi de aceea a îndreptat avionul într-acolo ; nenorocirea s-a produs la orele 11,30, cînd a încercat să aterizeze... A fost o minune că nu ne-am găsit cu toţii moartea, mai cu seamă după ce am văzut aparatul". [5]

Hitler a dispus organizarea unor funeralii naţionale pentru feldmareşalul defunct. La ceremonia de doliu, Armata 6 a fost reprezentată de generalul-maior von Schu-

ler, de mai mulţi ani aghiotant al lui Reichenau. Operaţiunile grele ce se desfăşurau în acea vreme n-au îngăduit participarea la funeralii nici măcar a unui singur şef de secţie din statul nostru major.

Paulus, noul comandant-şef al Armatei 6

Comanda Grupului de Armate „Sud" a fost încredinţată feldmareşalului von Bock. Acesta şi-a preluat funcţia la 20 ianuarie 1942. În aceeaşi zi a sosit la Poltava şi generalul-locotenent Paulus, numit în funcţia de comandant-şef al Armatei 6. Interregnul produs prin moartea lui Reichenau lua sfîrşit.

Ambii comandanţi-şefi se aflau în faţa unor sarcini dificile. La nord-est de Harkov, la Volceansk, unităţi ale Armatei Roşii scoseseră din poziţiile ei Divizia 294 infanterie. Ofensiva sovietică — executată pe ambele maluri ale Iziumului, la joncţiunea dintre armatele 17 şi 6 — s-a încheiat printr-o pătrundere adîncă în poziţiile noastre. Harkovul, Poltava şi Dnepropetrovskul erau ameninţate. Rezervele lipseau cu desăvîrşire. De la diviziile neatacate au fost detaşate batalioane de infanterie şi divizioane de artilerie, pentru a fi angajate la acoperirea flancului drept al armatei, cu frontul spre sud. O divizie de acoperire, dar care nu dispunea de armament greu, adusă în grabă din fîşia de spate a armatei, urma să interzică la est de Poltava înaintarea în adîncime a unităţilor de avangardă sovietice. Batalioane de alarmă, constituite din unităţi de aprovizionare ale armatei, au fost destinate apărării nemijlocite a oraşelor ameninţate.

Situaţia armatei nu era deloc strălucită cînd l-am întîmpinat pe generalul Paulus la aerodrom. Înalt şi zvelt, el se afla acum în faţa mea în carne şi oase. Mai întîi mi-a primit raportul cu reţinere, dar apoi pe faţa lui uscăţivă a trecut în fugă un zîmbet :

— Şi dumneata eşti din Hessen ?

— Da, domnule general, i-am răspuns.

— Ei, atunci o să ne putem înţelege bine, Adam.

Apoi l-am salutat pe un vechi cunoscut de-al său care mă însoţise la aerodrom, căpitanul Dormeier, ofiţerul însărcinat cu bunul mers al Cazinoului.

Cînd ne-am văzut în maşină, mi-a adresat prima întrebare :

— Cum stau lucrurile pe front ? N-am citit încă raportul de ascară al armatei. S-a schimbat ceva între timp ?

— Sîntem nerăbdători să vedem dacă frontul subţire de apărare, pe care l-am format din unităţi eterogene, va rezista presiunii crescînde a Armatei Roşii. Şeful de stat-major e foarte bucuros că aţi venit.

Paulus s-a dus deîndată la colonelul Heim, şeful de stat-major al Armatei 6. Heim se pregătise temeinic împreună cu ceilalţi ofiţeri din statul-major. Harta cu situaţia de luptă fusese adusă la zi şi se întocmise lista pierderilor înregistrate în ultimele zile. Primul ofiţer de stat-major (Ia) şi ofiţerul însărcinat cu „cercetarea inamicului şi contrainformaţiile" (Ic) au prezentat rapoarte în legătură cu efectivele de luptă proprii, experienţa de luptă şi caracterul ofensivei. Ei au explicat componenţa trupelor sovietice, informînd asupra ultimelor rezultate ale recunoaşterilor. Colonelul Heim a propus concentrarea sub o singură comandă a grupurilor de luptă formate din efective provenind de la diferite regimente şi divizii. Alegerea a căzut asupra generalului de artilerie Heitz, comandantul Corpului VIII armată. Paulus îl cunoştea ca pe un soldat energic, ca pe un om pe care te puteai bizui. Într-adevăr, Heitz a impus grupurilor de luptă, în scurt timp, un mod de acţiune unitar. El le-a dat un sprijin puternic prin organizarea temeinică a apărării artileristice şi amenajarea în ritm forţat a poziţiilor de apărare. Divizia 113 infanterie a fost pusă la dispoziţia Corpului VIII armată şi introdusă în luptă, tot cu frontul spre sud, în zona de străpungere aflată la sud de Harkov. Primejdia părea îndepărtată.

În aceste zile am putut constata în repetate rînduri cu cîtă grijă acţiona Paulus. Largheţea răposatului comandant-şef von Reichenau îi era lui Paulus cu totul străină. Fiecare frază rostită sau scrisă era cumpănită cu grijă, fie-

cărui gînd îi dădea expresie cu limpezime, astfel încît nu se putea naşte vreun dubiu. Dacă Reichenau fusese comandantul-şef bucuros să ia hotărîri şi să-şi asume răspunderea, fiind caracterizat mai ales de asprime, voinţă inflexibilă şi îndrăzneală, Paulus era antipodul său. Încă pe cînd era tînăr ofiţer, în cercul său de camarazi era numit Cunctator, * adică Temporizatorul. Mintea sa ascuţită ca briciul, logica sa de neînvins impuneau însă respect tuturor colaboratorilor. Cu greu îmi amintesc ca Paulus să-şi fi subapreciat adversarul ori să-şi fi supraevaluat puterile şi posibilităţile proprii. Nu lua o hotărîre decît după o lungă şi lucidă chibzuinţă, după consultări amănunţite cu ofiţerii săi de stat-major, timp în care erau examinate cu grijă toate posibilităţile.

Paulus era pentru subordonaţii săi un superior binevoitor şi întotdeauna corect. Acest fapt l-am constatat pentru prima oară atunci cînd am vizitat, împreună cu el, statele-majore de corp de armată şi de divizie din subordine. În după-amiaza zilei de 28 februarie şeful de stat-major m-a informat că urma să-l însoţească pe Paulus, la 1 martie, într-o inspecţie pe front. Cu această ocazie mi-a strecurat pe furiş o listă de avansări venită prin curier de la Direcţia Personal. Am aruncat o scurtă privire pe listă. Un nume fusese subliniat. Şeful de stat-major mi-a întins mîna. Cu data de 1 martie 1942 eram avansat la gradul de colonel.

— Vă aduc faptul la cunoştinţă astăzi, ca mîine dimineaţă, înainte de plecare, să vă puteţi prezenta comandantului-şef. Să avansaţi într-un singur an de la gradul de maior la cel de colonel, iată un fapt de care puteţi fi cu adevărat mîndru.

Iar pe atunci eram cu adevărat mîndru de acest lucru.

Mi-am completat repede harta cu situaţia de luptă. Şeful de stat-major mi-a indicat ruta de deplasare. Urma să fim pe drum vreme de trei pînă la patru zile.

---

* Prin analogie cu omul politic roman Quintus Maximus Verrucosus Fabius (cca 275 — cca 203 î.e.n.), supranumit Cunctator (Temporizatorul) în urma războiului de uzură purtat împotriva generalului cartaginez Hannibal (n. red.).

În inspecție
la corpurile de armată din subordine

În dimineața următoare am pornit pe la orele 8 cu un autoturism de teren. Ne însoțeau pe motociclete cîțiva agenți de legătură. Era o zi de iarnă senină și geroasă. Chiar și mantalele de blană nu ofereau decît o protecție redusă împotriva vîntului aspru din răsărit. Bariere de zăpadă ne blocau deseori drumul. Coloanele de soldați din serviciile de spate și civilii localnici reușeau să înlăture doar pentru scurtă vreme obstacolele cele mai mari. Zidurile de zăpadă ce se înălțau de ambele părți ale drumului și care atingeau uneori patru metri ne sileau să privim numai drumul. Doar în puține locuri nemeții îți îngăduiau să zărești cîmpia fără de sfîrșit a Ucrainei, care ni se desfășura în fața ochilor aidoma unui deșert de zăpadă cu cristalele strălucind în lungul pîraielor și prin sate, între casele scunde, vopsite în alb și acoperite cu paie sau șindrilă. Pe crengile golașe se făleau în pene corbi neobișnuit de mari.

În cursul călătoriei comune Paulus a devenit comunicativ. Mi-a povestit despre grijile și speranțele sale.

— Acum șase săptămîni, cînd am preluat comanda Armatei 6 — începu Paulus, după cîteva referiri generale la programul zilei — eram întrucîtva îngrijorat de felul în care se vor înfiripa raporturile mele cu generalii-comandanți, deoarece toți sînt mai în vîrstă și mai vechi în grad ca mine.

— Și mie mi-au trecut pe atunci prin minte gînduri asemănătoare, dar, după cele auzite de la aghiotanții corpurilor de armată, am impresia că acum vă bucurați în ochii tuturor de autoritate deplină.

— Așa e, Adam, și eu cred că am găsit calea potrivită. Vreau să mă folosesc de această călătorie pentru a realiza contacte și mai strînse cu dînșii. Sarcina unui comandant este să stabilească adevărate relații de încredere cu subordonații săi. Aceasta presupune însă o cunoaștere reciprocă. Astfel, comanda este ușurată în mod substanțial. V-ați întîlnit deja personal cu generalii ?

— Colonelul Heim m-a prezentat încă din primele zile generalilor-comandanți, dar nu-i cunosc încă pe toți

comandanții de divizie. Pînă acum mi-am putut forma o părere în privința lor doar pe baza aprecierilor din dosarul de cadre.

— Profitați de aceste cîteva zile. Îi vom vizita pe mulți dintre ei. Mi-ar fi util ca, la întoarcere, să-mi prezentați în scris impresiile despre comandanți.

— Voi încerca, domnule general, să stau de vorbă și cu cîțiva comandanți de regiment. E drept, există foi de apreciere despre toți, dar eu aș dori mult să-mi formez o părere proprie.

— Asta e bine și necesar. Bănuiesc că în acest an ne mai așteaptă lupte grele. În cazul că vom avea pierderi printre comandanți, trebuie să mă pot baza pe propunerile dumneavoastră. O greșeală la numirea în posturi de comandă are întotdeauna urmări dăunătoare pentru trupă. Verificați-i deci pe toți în mod temeinic !

Coboram o înălțime. Mașina a început să derapeze și s-a întors de mai multe ori în jurul axului propriu. Șoferul a avut de furcă pînă a izbutit să o redreseze. Astfel, conversația noastră a ajuns să lîncezească, iar atenția ni s-a îndreptat spre drumul neted ca oglinda.

Mai întîi l-am vizitat pe comandantul de divizie general-locotenent Gabke, care avea în subordine unități din ieșindul de vest. După o scurtă orientare asupra situației și a angajării trupelor, Paulus a inspectat pozițiile artileriei. Acestea se găseau în teren liber, fără a fi nici măcar camuflate, deci ușor de recunoscut de către inamic. Era o dovadă de iresponsabilitate crasă.

Paulus s-a întreținut cu artileriștii și cîțiva comandanți de piese.

— Sînt în regulă tunurile voastre, aveți destulă muniție ?

— Da, domnule general, a răspuns un comandant de tun.

— Unde se află antetrenurile și caii ?

— Caii sînt acolo, în hambare, iar antetrenurile în imediata lor apropiere.

Tunarul a arătat spre localitatea aflată la o depărtare de numai cîteva sute de metri.

Comandantul-șef s-a adresat din nou comandantului de tun :

— Socoteşti această poziţie favorabilă ? De ce nu sînt camuflate tunurile ?

În imediata apropiere se aflau stoguri mari de paie.

— De ce nu vă folosiţi de aceste clăi de paie ?

Comandantul de baterie a venit în fugă. Se temea de un perdaf. Dar Paulus nu era generalul feroce, care ştia doar să bruftuluiască, lucru de altfel pe deplin justificat în cazul în speţă, deoarece comandantul de baterie pusese cu prea mare uşurinţă în pericol viaţa soldaţilor săi.

— Tocmai m-am întreţinut cu artileriştii dumneavoastră despre poziţia tunurilor. Ele stau aici ca pe tavă. Dacă inamicul ar relua atacul, din bateria dumneavoastră n-ar mai rămîne probabil nimic, după cîteva minute. Schimbaţi poziţia odată cu venirea serii şi folosiţi-vă de grămezile de paie pentru mascare !

Paulus vorbise calm, într-un mod convingător şi camaraderesc. Comandantul de baterie stătea în faţa lui în poziţie de drepţi, cu mîna dreaptă la caschetă.

— Am înţeles, domnule general !

Mai mult n-a fost în stare să zică, atît de surprins era.

— Bine, bine, puneţi totul în ordine !

Cu aceste cuvinte generalul Paulus şi-a luat rămas bun de la ofiţerul rămas stană de piatră.

Şi-a pierdut Timoşenko suflul ?

Ne aflam din nou în maşină şi ne era cumplit de frig în pofida mantalelor noastre de blană. Următoarea convorbire trebuia să aibă loc la punctul de comandă al Corpului VIII armată, într-o localitate aflată la sud de Harkov. Paulus n-a scos la început nici un cuvînt. Era preocupat de gîndurile sale. Deodată îşi ridică privirea.

— Nu pot înţelege de ce nu şi-a continuat Timoşenko ofensiva. Poziţia de apărare pe care am inspectat-o nu e în stare să reziste unei lovituri serioase.

— Am observat şi eu acest lucru încă pe cînd ne aflam în poziţiile artileriei. Am schimbat doar cîteva vorbe cu un ofiţer-observator, care-şi instalase o lunetă stereoscopică pe un stog de paie. Mi-a zis cu seninătate că ruşii

dîrdîie de frig ca şi noi, aşa că nu vor mai ataca în mod sigur. Şi ei s-au ascuns prin sate, la fel ca noi.

— Lucrurile stau într-adevăr aşa : acum totul se rezumă, mai mult sau mai puţin, la lupta pentru localităţi. Dar nu trebuie să trecem cu vederea faptul că rusul este cu mult mai bine echipat pentru iarnă decît noi şi că ne poate surprinde din nou. În orice caz, cartierul nostru general de la Poltava rămîne la fel de ameninţat ca pînă acum.

— Sînt de părere, domnule general, că Timoşenko şi-a pierdut suflul, căci altfel s-ar fi folosit de situaţie, care-i este favorabilă.

— Nu împărtăşesc opinia dumneavoastră. Ruşii operează sistematic şi nu îşi asumă riscuri în mod nesăbuit. Cred că diseară va trebui să discutăm temeinic această chestiune. Să vedem mai întîi cum apreciază situaţia generalul Heitz, care acţionează aici de mai multă vreme.

Heitz ne aştepta. Era mic de statură, cu mişcări sacadate. Bărbia proeminentă conferea feţei sale înguste trăsături brutale.

Pentru mine era interesant modul în care conducea Paulus analiza situaţiei de luptă. Nu se declara mulţumit cu o prezentare superficială. Ca ofiţer versat de stat-major voia să aibă o imagine exactă a lucrurilor şi se interesa de sursele din care proveneau informaţiile despre armata sovietică. Paulus decela cu multă perspicacitate esenţialul de ceea ce era lipsit de importanţă, cumpănind mereu noi variante ale inamicului, care reclamau decizii în consecinţă.

Generalul Heitz s-a referit cu deosebire la puternicele unităţi sovietice de tancuri, rezumîndu-şi astfel spusele :

— Dacă inamicul va lovi aici cu forţe concentrate, Harkovul nu mai poate fi ţinut, iar Armata 6 este ameninţată din spate. Ne lipseşte artileria antitanc de mare calibru. Rog să mi se pună la dispoziţie cîteva baterii antiaeriene de calibrul 8,8 cm. Ele ne-ar îngădui să zdrobim un atac cu tancurile dat de inamic.

Paulus era pe deplin conştient de primejdia care ameninţa Harkovul. Bineînţeles, mai întîi trebuia să se verifice dacă şi care anume baterii antiaeriene erau disponibile. Întorcîndu-se spre generalul Heitz, Paulus i-a spus :

— De la Harkov voi vorbi numaidecît cu şeful de stat-major al armatei. Sper să vă putem ajuta.

La Harkov ne aşteptau ordonanţele noastre. Am fost găzduiţi în nişte căsuţe ale unei colonii. Pentru noi fuseseră pregătite două camere şi bucătăria şi — ceea ce era de cea mai mare importanţă după călătoria făcută pe un ger năprasnic — acolo domnea o căldură plăcută. Masa am luat-o în comun, în căsuţa lui Paulus, alături de care se afla locuinţa mea. Am mîncat crochete de cartofi, apoi am băut cafea veritabilă.

După cină am rămas încă multă vreme împreună. Comandantul-şef a reluat cu acest prilej discuţia din după-amiaza acelei zile.

— Vă spuneam deja, Adam, că nu împărtăşesc opinia dumneavoastră în privinţa capacităţii operative reduse a Armatei Roşii. În faţa Moscovei ruşii nu numai că au oprit tancurile noastre, ci, după cum ştiţi, au trecut la 5 decembrie 1941 la contraofensivă pe frontul Kalinin, au aruncat trupele noastre mult înapoi şi ne-au pricinuit pierderi serioase. Prima fază a acestor evenimente am mai prins-o la OKH.

— Am mai judecat încă o dată tîtul în mod temeinic, domnule general. Într-adevăr, ruşii au arătat în faţa Moscovei marea putere de care mai dispun. Ei au sesizat cu iuţeală punctul nostru nevralgic, ne-au străpuns poziţiile şi au pătruns pînă departe în adîncime. Generalul Schubert, al cărui aghiotant am fost pînă în noiembrie anul trecut, mi-a scris despre aceasta. Corpul său de armată, XXIII, a fost blocat în încercuire la Rjev vreme de mai multe zile şi s-a putut elibera din strînsoare numai după ce a aruncat în luptă ultimele forţe. Multe localităţi cucerite de noi cu mari pierderi au fost abandonate, aşa cum e cazul Toropeţului.

— Da, Adam, la Rjev situaţia a luat o întorsătură foarte serioasă ; am pierdut şi mult material de valoare. Atacul rusesc de pe frontul de mijloc a pus în mare dificultate Comandamentul Suprem al Armatei. Abia dacă a ştiut cum să acopere marile breşe produse de ruşi. Veţi înţelege, deci, că situaţia armatei noastre mă îngrijorează mult. Armata lui Timoşenko, care a făcut străpungerea pe la Izium, ne ameninţă flancul depărtat, de la sud de

Harkov. Forţele de care dispunem nu sînt în stare să respingă un nou atac. Nici la nord-est de Harkov, la Volceansk, primejdia nu este încă înlăturată. Nu dispunem încă de forţe noi, aşa încît vom fi probabil siliţi să ţinem frontul actual cu unităţile deja angajate acolo, ba mai mult, acestea vor trebui să neutralizeze cît se poate de repede pătrunderile inamicului. Atîta vreme cît aceste obiective n-au fost realizate, ne aflăm într-o situaţie deosebit de periculoasă.

În faţa noastră era întinsă harta, pe care fuseseră trecute ultimele informaţii provenite din rapoartele de situaţie. Paulus i-a telefonat şefului de stat-major în legătură cu cererea formulată de generalul Heitz, de a fi angajată la sud de Harkov artileria antiaeriană de calibru 8,8 cm pentru asigurarea apărării antitanc. Şeful de stat-major l-a informat pe comandantul-şef asupra situaţiei din celelalte sectoare de front ale armatei. Ascultam numai pe jumătate atent. Discuţia noastră mă tulburase întrucîtva. În gînd am trecut încă o dată în revistă rezultatele zilei de azi. Remarcasem la unii ofiţeri din linia frontului o dispoziţie apăsătoare. La mulţi soldaţi nu se mai păstra nimic din elanul, din încrederea în victorie a primului an de război. Un lucru îmi părea sigur : Hitler şi OKH-ul afirmau în mod deliberat sau inconştient un neadevăr, atunci cînd trîmbiţau în lume : Armata Roşie este distrusă. Dar o armată distrusă nu putea ataca fără oprire în mijlocul iernii în puncte diferite. La o parte, însă, cu aceste îndoieli. Numai să treacă iarna şi totul va lua iarăşi o altă înfăţişare. Aşa încercam cel puţin să mă conving. Totuşi, a mai trecut o bună bucată de timp, pînă să-mi găsesc somnul în acea noapte.

A doua zi am vizitat statele-majore ale Corpului XVII armată şi ale Corpului XL tancuri, aflate la Harkov. Cu generalul-comandant al corpului de tancuri, generalul de tancuri Stumme, mă întîlneam pentru prima oară. În armată era numit în glumă „Kugelblitz" *. Numele era foarte bine ales pentru acest general mic de statură, corpolent şi plin de viaţă. Diviziile sale de tancuri au respins ina-

* În traducere exactă : fulger globular ; prin extensiune : trăsnetul (n. tr.).

micul, care făcuse o incursiune în poziţiile noastre de la nord-est de Harkov.

Şi aici Paulus m-a impresionat în cursul convorbirilor purtate cu generalii-comandanţi şi şefii lor de stat-major. El nu se prevala de înalta sa funcţie de comandă, ci încerca să-şi convingă subalternii de justeţea concepţiei sale. Comportarea sa nu şi-a greşit ţinta nici în cazul generalilor mai vîrstnici. Am putut să constat cu satisfacţie că manifestau o preţuire sinceră faţă de comandantul lor şef.

Episodul înfiorător de la Belgorod

A treia zi ne-am deplasat la Belgorod, la Corpul XXIX armată. Mă bucuram de revederea cu şeful de stat-major, colonelul von Bechtolsheim. Lucrasem împreună cu el vreme de mai multe luni în statul-major al Corpului XXIII armată. Şi Paulus îl cunoştea mai îndeaproape. Bechtolsheim a fost în timpul campaniilor din Polonia şi Franţa prim-ofiţer de stat-major al Armatei 6. *

Pe cînd ne apropiam de oraş, Paulus arătă spre dreapta, spunînd :

— Vedeţi, aici era să fie interceptată, printr-un atac executat de Armata Roşie, şoseaua destinată aprovizionării trupelor din raionul Belgorod. Ştiţi că Divizia 294 infanterie a opus atacului doar o rezistenţă slabă şi s-a repliat în parte, fugind pînă la acea ridicătură mică de pămînt. Situaţia a putut fi restabilită doar cu sprijinul tancurilor noastre.

Peste puţin timp am ajuns la Belgorod. Aici, în centrul oraşului, ni s-a înfăţişat deodată o imagine înfiorătoare. M-am înfricoşat. Într-o piaţă mai mare se înălţa o spînzurătoare. În şteang atîrnau mai mulţi civili. Paulus a pălit pe dată. În ochii bărbatului altminteri atît de calm se oglindea acum o puternică tulburare interioară. Plin de mînie, el a izbucnit : „Ce înseamnă expunerea în public a acestei crime ? Doar am anulat ordinul lui Reichenau îndată după numirea mea !"

Îmi aduceam foarte bine aminte de acest ordin al lui Reichenau. Era prin noiembrie 1941. Fusesem transferat

* Ofiţer de stat-major însărcinat cu operaţiile (n. tr.).

la statul-major al Armatei 6 și mă aflam în drum spre noul meu eșalon de comandă. Îmi devenise numaidecît limpede spiritul care domnea acolo. Încă la picioarele scării care ducea spre biroul de operații era atîrnat un afiș mare, pe care putea fi citit acel ordin intitulat *Comportarea trupei în teritoriile din răsărit* și semnat *von Reichenau, feldmareșal* [6]. Ceea ce se cerea acolo militarilor era de-a dreptul monstruos. Era un îndemn la uciderea populației civile ruse, inclusiv a femeilor și copiilor. Ordinul lui Reichenau nu avea nimic comun cu ceea ce înțelegeam eu prin a purta un război. El era mai grav decît *Ordinul privind comisarii*, potrivit căruia comisarii politici ai armatei sovietice urmau să fie trataţi nu ca soldați sau prizonieri de război, ci trebuiau lichidați deîndată, individual și sistematic [7]. Ce mai reprezenta în acest caz Convenția de la Haga privind ducerea războiului ? După preluarea Armatei 6, Paulus anulase ordinul lui Reichenau. Dar la Belgorod se înălța această spînzurătoare.

Generalul-comandant, general de infanterie von Obstfelder, și colonelul von Bechtolsheim din statul-major ne așteptau la punctul lor de comandă în fața intrării. Paulus s-a adresat lui Obstfelder :

— De ce au fost spînzurați civilii ?

Obstfelder își privi superiorul.

— Ortskommandantul * i-a desemnat ca ostateci, deoarece mai mulți ostași de-ai noștri au fost găsiți morți în oraș. Au fost spînzurați, ca exemplu, pentru intimidare, pe principala arteră de circulație.

Paulus s-a oprit în fața ofițerilor, ușor aplecat înainte. Cînd a început să vorbească, pe fața sa a apărut un spasm nervos :

— Și prin asta credeți că veți curma acțiunile partizanilor ? Cred că printr-o astfel de metodă se obține tocmai contrariul. Am anulat ordinul lui Reichenau privind comportarea trupei în teritoriile din est. Luați măsuri ca această rușine să nu se mai repete !

Acesta era Paulus. Actele de răzbunare și atrocitățile contraveneau concepției sale despre război. Anulase ordinul barbar al lui Reichenau. Era un cîștig, dar nu însemna totul. Ce-i drept, în forul său interior Paulus fusese

* Șeful comendaturii garnizoanei (n. tr.).

revoltat şi ordonase înlăturarea spînzurătorii, dar Ortskommandantul din Belgorod, care pusese să fie uciși ostatecii contrar ordinului dat de comandant, a scăpat fără vreo pedeapsă. Nu e mai puțin adevărat că nici eu nu reacționasem atunci la această inconsecvență.

A patra zi am revenit la Poltava.

În patrie : stare de spirit în scădere

De peste doi ani nu mai avusesem concediu. În urma examinării de către medicul-internist al armatei, generalmaior prof. dr. Haubenreisser, acesta m-a sfătuit să solicit, în fine, concediul care mi se cuvenea. Plin de încordare, Paulus mi-a aprobat cererea. Pe înlocuitorul meu mă puteam bizui. Cunoștea bine toate problemele. Eu intenționam să o pornesc spre casă încă înainte de Paști.

Paulus primise, de asemenea, concediu din partea comandantului-șef al grupului de armate, pentru a se duce la Berlin, de sărbătorile Paștelui, la botezul celor doi nepoți gemeni ai săi.

Am plecat împreună spre patrie. Cu trenul special al mareșalului von Bock, am călătorit de la Poltava pînă la Kiev ; automobilul lui Paulus îl încărcaserăm pe un vagon-platformă descoperit, întrucît de la Kiev la Berlin Paulus voia să călătorească cu mașina.

Una din companiile noastre de reparații auto de la Kiev primise ordin să-mi pună la dispoziție un automobil care să mă ducă pînă la frontiera Reichului. Mă însoțea și un tînăr ofițer de ordonanță din statul nostru major. După o scurtă oprire la Kiev, ne-am continuat călătoria spre apus. Totul părea să meargă bine. Spre seară s-a pornit însă un viscol atît de puternic, încît doar cu mare greutate puteam urmări drumul. Ne-am hotărît să înnoptăm la Jitomir și să pornim mai departe odată cu zorile. Dar în aceste zile mă urmărea ghinionul. Pe cînd făceam plinul, mașina noastră a alunecat din cauza întunericului într-o groapă, iar cotul țevii de eșapament s-a rupt chiar de lîngă motor. A doua zi de dimineață eram la atelier. A fost nevoie să recurg la întreaga-mi artă de convingere, pentru ca reparația să se facă imediat. Abia spre amiază

am putut să pornim mai departe. Făcuserăm plinul, canistrele de rezervă erau pline ochi. Avea să fie spre norocul nostru. Mașina înainta bine, iar viscolul încetase. În gînd mă vedeam deja la Cracovia, unde voiam să mă urc în trenul de permisionari, care pleca conform mersului trenurilor spre Frankfurt pe Main. Cu moralul bine fortificat, mă întreţineam cu şoferul, un tînăr soldat, de profesie mecanic auto.

— Eşti de multă vreme sub drapel ? l-am întrebat.

— De la începutul războiului, domnule colonel.

— De cînd te afli la compania de reparaţii ?

— După instrucţie am fost transferat la companie ca mecanic auto ; am făcut campania din vest şi mă găsesc aici încă de la început.

— Îţi place Kievul ? Ieri după masă am văzut doar puţin din oraş, dar mi-a făcut o impresie bună.

— Da, domnule colonel, Kievul este un oraş frumos, avem locuri bune de încartiruire şi un atelier de reparaţii cu tot ce trebuie. Numai dacă totul n-ar fi atît de nesigur.

— Ce vrei să spui cu asta ?

— Nu e recomandabil să ieşi singur seara. De cînd ne aflăm aici, au dispărut fără urmă destui soldaţi şi ofiţeri. Nu din unitatea noastră. Noi am fost instruiţi şi preveniţi încă de la bun început. Seara, cînd mergem la cinematograf sau la clubul pentru soldaţi, sîntem întotdeauna în grup mai mare, iar armele le avem mereu asupra noastră.

— Ei, ei, nu poate fi chiar aşa de rău.

— Domnule colonel, nu exagerez. Chiar şi în oraş trebuie că există partizani, care organizează atacurile prin surprindere. Mai bine ne-am afla într-o localitate mică, unde-i cunoşti pe toţi civilii. Şi mai bine ar fi dacă războiul s-ar sfîrşi curînd.

— Desigur că ţi-este dor de apus ?

— Acolo era în orice privinţă mai plăcut. Pentru noi au fost cu adevărat vremuri frumoase.

— Iar acum eşti sătul de război.

— Mărturisesc sincer că da, domnule colonel. Ar trebui să auziţi numai cum înjură camarazii noştri mai vechi. După cum povestesc permisionarii, în faţa Moscovei au dat ortul popii mulţi soldaţi germani. Prietenul meu mi-a

adus ziarul dintr-un mic oraș de district din patrie. Pagini întregi erau pline cu anunțuri mortuare.

Treceam pe un drum proaspăt pietruit. Pietre mari cît pumnul se loveau neîncetat în caroseria mașinii. Șoferul micșoră viteza. După cîteva sute de metri am putut accelera din nou. Ne apropiam de Rovno. Ofițerul de ordonanță, așezat în spatele meu, mă bătu pe umăr.

— Domnule colonel, cred că iarăși nu-i ceva în ordine cu mașina. Lăsăm după noi o dîră. Fie că s-a spart rezervorul de benzină, fie radiatorul.

Am oprit. O piatră făcuse o gaură mică în rezervor. Benzina se scurgea pe acolo. Trăgînd benzină din canistre am reușit să ajungem pînă la o stație de alimentare din Rovno. Aici nu exista însă nici un atelier de reparații. Șoferul a astupat gaura cu cîlți și a făcut din nou plinul tuturor recipientelor existente. Cu ultima picătură de benzină am reușit să ajungem la Przemysl, unde am dus mașina la un atelier al Wehrmachtului. Subofițerul de serviciu ne-a declarat că reparația urma să dureze cel puțin două zile. Drept urmare, m-am hotărît să-mi continui călătoria în dimineața următoare, cu trenul. În a treia zi de călătorie, spre amiază, mă aflam la Frankfurt pe Main. Cîteva ore mai tîrziu soția mea mă întîmpina, la gara Münzenberg, orășel din Hessen, în apropiere de Bad Nauheim.

Chiar a doua zi dimineață l-am căutat pe un vechi cunoscut, meșterul tîmplar Hartmann, un neobișnuit de bun cunoscător de politică și istorie. Ședeam cu el în micul său atelier. Fără a-și întrerupe lucrul, Hartmann s-a întreținut cu mine vreme de mai multe ore. Am discutat despre război.

— Starea de spirit este împărțită în rîndurile locuitorilor din orășelul nostru. Aceia ai căror membri de familie se găsesc în apus și în statele nordice continuă să fie mulțumiți. Vă puteți cu greu imagina cantitatea de alimente, stofe, lenjerie și îmbrăcăminte trimisă de acești soldați. Unele femei de aici, care în condiții normale deabia își puteau cumpăra o pereche de ciorapi, umblă acum îmbrăcate în blănuri. Ele n-au de ce să se teamă pentru viața soților și fiilor lor. În acest fel războiul poate fi suportat foarte bine.

Alta e situaţia în familiile ale căror membri se află în răsărit. O frică permanentă îi domină. În fiecare zi poştaşul le poate returna o scrisoare cu menţiunea : *Căzut pe cîmpul de onoare*. Trebuie numai să ştii să citeşti cîte ceva printre rîndurile comunicatelor militare. Am fost obligaţi să ne retragem. În faţa Moscovei au curs în mod evident şuvoaie de sînge german. Ia citiţi acest ziar.

Într-adevăr, ceea ce îmi povestise pe drum tînărul şofer nu era deloc exagerat. Pagini întregi erau pline cu anunţuri mortuare !

— Goebbels nu-i poate ascunde poporului această înfrîngere. Relatările permisionarilor şi ale răniţilor despre retragerea din faţa Moscovei îi scot minciunile la lumină. Pot să vă spun doar că starea de spirit este în scădere rapidă. Tot mai mulţi dintre locuitorii noştri doresc terminarea războiului. Chiar şi printre membrii de partid există deja cîte unii care nu mai vorbesc de victoria finală. Nu cred că vom putea înfrînge colosul rusesc. Hitler a provocat prin aroganţa sa întreaga Europă ; asta nu poate duce la un sfîrşit bun.

Şedeam pe o bancă din atelier şi-l ascultam pe meşter. Din cînd în cînd lăsa rindeaua din mînă pentru a-şi umple pipa din nou sau pentru a o reaprinde atunci cînd se stingea, folosind o aşchie de lemn aprinsă la sobiţa pentru clei, mereu încinsă.

Bătrînul Hartmann era credincios. Se ducea la biserică în mod regulat, iar biblia o avea mereu cu sine, în atelier.

— Comuniştii nu vor să aibă nimic de-a face cu religia, spunea el. De aceea sînt împotriva comunismului. Departe de mine să fiu prieten al ruşilor. Dar nu sînt nici naţional-socialist. Ceea ce apuci să auzi de la permisionari îţi face părul măciucă. Sînt omoriţi oameni nevinovaţi, sînt spînzuraţi civili. Cu aceasta nu sînt deloc de acord. Iar ceea ce se face cu evreii este pur şi simplu o ruşine. De ce trebuie să fie exterminaţi ? Doar şi ei sînt oameni şi îşi fac datoria la fel ca noi. Nu, aceasta nu va duce la un sfîrşit bun. Şi pe urmă acest război, pe două fronturi. Nu vom putea rezista ; asta a dovedit-o deja primul război mondial. Rusia dispune de un teritoriu uriaş şi de mari rezerve de oameni.

— O scoatem noi la capăt !

Cu aceste cuvinte mi-am luat rămas bun de la vechiul meu cunoscut. Ceea ce auzisem însă de la el venea să-mi trezească din nou îndoielile, care-mi răpiseră somnul cu cîteva săptămîni mai înainte, după discuţia cu generalul Paulus. Oare în patrie gîndesc mulţi asemenea meşterului tîmplar ? Am tras cu urechea în jurul meu, am discutat cu ţărani, mici comercianţi, muncitori şi profesori. Cel mai adesea erau prudenţi faţă de mine, evitau să răspundă la întrebările mele. Pentru ei rămîneam un simplu ofiţer superior. Tocmai aceasta mă nedumerea şi n-a avut darul să-mi risipească gîndurile. De altfel, soţia mi-a povestit că oamenii trăiau cu o teamă necontenită faţă de Gestapo. Un singur cuvînt nechibzuit putea duce la arestare şi lagărul de concentrare. Neîncrederea tulbura viaţa în comun.

Cu ocazia unei scurte vizite la Eichen, la fratele meu, am constatat aceeaşi stare de spirit apăsătoare. Mai mulţi tineri dintre rubedeniile mele căzuseră deja pe cîmpul de luptă — fii de ţărani, care urmau să preia cîndva gospodăriile părinteşti.

Odinioară obişnuiam să mă duc cu plăcere în satul meu natal, la rude şi prieteni. De această dată m-am văzut nevoit să fac vizite de condoleanţe. Pretutindeni întîlneam femei cu feţele plînse.

Din concediu la generalul Keitel

Reîntors de la Eichen la Münzenberg, am primit o telegramă de la şeful comenduirii garnizoanei Frankfurt.

„Din ordinul Armatei 6 întrerupeţi deîndată concediul. Prezentaţi-vă mîine la Direcţia Personal a Armatei de Uscat la Berlin."

Era o surpriză cît se poate de neplăcută. Soţia mea era disperată. Şi cum se mai bucurase de concediul meu şi ce planuri ne mai făcuserăm ! Acum totul se năruia. Am împachetat geamantanele în grabă. Despărţirea mă apăsa. La Bad Nauheim am reuşit să apuc trenul de noapte spre Berlin. Înainte de masă, imediat după sosire, m-am pre-

zentat la Direcţia Personal. Eram aşteptat. Ofiţerul de serviciu m-a trimis imediat cu trenul de legătură la Lötzen. Abia dacă am mai avut timp să-l salut telefonic pe cumnatul meu, locotenent-colonelul dr. Wagner, şef de secţie în Comandamentul Suprem al Wehrmachtului.

La Lötzen sosirea mea fusese anunţată. Aici am aflat, în fine, de ce a trebuit să-mi întrerup concediul : urma să plec cu avionul la Poltava, unde şeful Direcţiei Personal a Armatei de Uscat, generalul Keitel, convocase o consfătuire cu aghiotanţii de armată ai Grupului de Armate „Sud".

Noaptea am petrecut-o în trenul special al feldmareşalului von Brauchitsch. Trenul staţiona camuflat într-o pădure din apropiere de Lötzen. Era format din mai multe vagoane de dormit, dintr-un vagon-restaurant şi un vagon-salon, înzestrat cu mese şi scaune. Comandantul trenului special mi-a repartizat un compartiment şi o ordonanţă.

În dimineaţa următoare, cînd am coborît din automobil pe aerodromul Lötzen, avionul special, destinat să-l ducă pe generalul Keitel la Poltava, se afla deja pregătit. Generalul a sosit la puţină vreme după mine, însoţit de mai mulţi şefi de secţie din Direcţia Personal a Armatei de Uscat.

În aşteptarea zborului mă încercau sentimente destul de amestecate. Curînd s-a pornit un vînt puternic. Stomacul meu era în grevă încă mai dinainte.

Am luat loc în avion, iar aparatul a decolat imediat. Lacul Lötzen a trecut în viteză pe sub noi. Încă la înălţimea de cîteva sute de metri eram scuturaţi cu putere de rafalele furtunii. Niciodată pînă atunci nu suferisem de rău de avion. De data asta îmi era foarte rău. La Jitomir, unde am făcut o escală, eram foarte slăbit. E lesne de înţeles că n-am avut nici un chef să cobor din avion. Deşi zborul a fost apoi mai plăcut, am răsuflat uşurat cînd am ajuns la Poltava.

În dimineaţa următoare, în clădirea statului-major al grupului de armate, a început consfătuirea. În afară de Keitel şi şefii de secţie de la Direcţia Personal a Armatei de Uscat, la consfătuire luau parte prim-aghiotanţii armatelor 2, 6, 11, 17, precum şi ai armatelor 1 şi 4 tancuri.

Ni s-au dat instrucțiuni în privința încadrării corespunzătoare a funcțiilor de comandă, urmînd să raportăm Direcției Personal comandanții care nu corespundeau întru totul și să-i propunem pentru alte însărcinări. Acolo unde era posibil, respectivii comandanți urmau să fie înlocuiți cu ofițeri din fișia armatei.

Armata noastră a propus încadrarea unor locotenenți-majori în funcții de comandanți de batalion, precum și a unor maiori mai tineri și experimentați în acelea de comandanți de regiment. După patru săptămîni aceștia urmau să fie confirmați la comandă, iar după trecerea a încă două luni, avansați la gradul imediat următor, fără a se ține seama de vechimea în grad. Această propunere a fost aprobată. În cazul pierderii altor comandanți, Direcția Personal a recomandat aghiotanților să procedeze în același mod ca Armata 6. Cu această ocazie s-a subliniat că prin avansarea înainte de termen nu numai că ar spori autoritatea acestor ofițeri în fața comandanților de companie, respectiv a celor de batalion, avînd același grad cu ei, ci s-ar stimula și ambiția ofițerilor.

Generalul Keitel s-a referit apoi la faptul că înainte de declanșarea ofensivei trebuia constituită la grupul de armate o rezervă de cadre de conducere formată din ofițeri de diferite grade.

Spre seară consfătuirea a luat sfîrșit. Imediat după aceea am raportat rezultatele șefului nostru de stat-major și generalului Paulus. În zilele următoare am continuat să muncesc cu îndîrjire. De concediu nici nu mai putea fi vorba.

Un plutonier revine din prizonieratul sovietic

Curînd s-a produs o nouă criză în punctul de străpungere aflat la sud de Harkov. Armata Roșie a încercat din nou să rupă frontul nostru. N-a putut fi oprită decît cu greu, prin intervenția unor tunuri antiaeriene de calibru 8,8 cm și a unei divizii proaspăt sosite. În sectorul Diviziei 44 infanterie (cu garnizoana din timp de pace la Viena), unitățile sovietice au reușit să ia însă un anumit număr de prizonieri. Printre aceștia se afla și un pluto-

nier, comandant de pluton într-un regiment de infanterie, al cărui nume l-am uitat. Spre marea noastră mirare, cîteva zile mai tîrziu, divizia a raportat întoarcerea plutonierului, căzut prizonier, la unitatea sa. Ofiţerul de la divizie însărcinat cu contrainformaţiile mai adăuga în raportul său că cel întors povestea pretutindeni despre tratamentul bun de care se bucurase din partea soldaţilor şi ofiţerilor Armatei Roşii. Aflate în contradicţie cu propaganda noastră, aceste informaţii le-au dat destule dureri de cap celor de la contrainformaţii. Am fost de faţă cînd ofiţerul a prezentat cazul şefului de stat-major cu ocazia analizei situaţiei. Cu puţin timp înainte ordonase ca plutonierul, însoţit de un ofiţer, să fie adus la statul-major al armatei, deoarece situaţia i se părea destul de ciudată. Interogat de un ofiţer de ordonanţă al secţiei de cercetare a inamicului şi contrainformaţii, plutonierul a relatat că ar fi reuşit să evadeze din prizonierat, dar că prizonierii ar fi trataţi în mod corect. Atît la unităţile de front cît şi, mai apoi, la statele-majore superioare care îl interogaseră, li s-ar fi dat mîncare, băutură şi ţigări. Nici vorbă de maltratări sau chiar de faimosul glonţ în ceafă.

Toate acestea păreau incredibile. Ofiţerul cu contrainformaţiile era de părere că plutonierul fusese retrimis la unitate cu o misiune subversivă, de dezagregare. Chiar dacă lucrurile n-ar fi stat aşa, rămînerea sa prezenta un pericol pentru moralul de luptă al trupei. De aceea, ofiţerul a propus mutarea plutonierului într-o unitate militară de rezervă, cu menţiunea expresă de a nu mai fi trimis pe frontul de est. Propunerea a fost aprobată.

Măsura nu a împiedicat însă discutarea cazului printre combatanţii diviziei. Cei mai mulţi erau de părere că prizonierul fusese retrimis cu o misiune foarte precisă. De aceea se şi bucurase de un tratament atît de bun. Doar puţini dădeau crezare relatărilor acestuia. Niciodată nu s-a aflat însă cum se petrecuseră lucrurile în realitate.

Cazul a oferit subiect de discuţie şi ofiţerilor din statul-major al armatei. La rîndul meu, socoteam ca foarte probabil că aici nu era vorba de o evadare ; aveam totuşi reţineri, pe care i le-am mărturisit şi lui Paulus, faţă de mutarea plutonierului într-o unitate militară de rezervă.

— Oare astfel nu vom da noi înșine apă la moară unor discuții negative în cadrul regimentului, ba chiar și al diviziei ? Plutonierul avea doar un calificativ bun din partea comandantului său de companie, fiind socotit un soldat exemplar, pătruns de spiritul datoriei ; el se comportase mereu în mod corespunzător și nu fusese niciodată sancționat pînă acum.

Se bucurase totodată de stima superiorilor și a subordonaților. Cred că tocmai acum se vor isca discuțiile nedorite pe care vrem să le evităm. Cu atît mai mult vor începe unii soldați să se îndoiască acum de adevărul propagandei noastre.

Îngîndurat, comandantul mi-a răspuns :

— Să admitem deci, în favoarea celui întors, că n-ar fi primit vreo minune deosebită. Chiar și în acest caz rămînerea sa în unitate ar prezenta un oarecare pericol. El va trebui mereu să se explice. Așa cum stau lucrurile, ele sînt în folosul propagandei inamice. De aceea sînt de acord cu propunerea secției noastre de contrainformații.

Am discutat și cu ofițerul de ordonanță care îl interogase pe plutonier și i-am exprimat temerile mele.

Zîmbind, mi-a răspuns :

— Și noi am sesizat această primejdie și de aceea am și transmis diviziei următoarele : „Verificările de la statul-major al armatei au stabilit că tot ceea ce a povestit plutonierul nu corespunde adevărului. Rușii l-au însărcinat chiar să-și îndemne camarazii la dezertare."

Am rămas fără grai.

— Să fie într-adevăr așa ?

— Bineînțeles că nu întru totul, mi-a răspuns ofițerul, dar sînt de părere că astfel s-ar limita în rîndul militarilor orice discuții ulterioare.

În sinea mea modul în care se rezolvase această problemă m-a preocupat încă multă vreme. Și în acest caz exista fără îndoială o contradicție între propaganda noastră oficială și realitate. Ne străduiam să lămurim necontenit soldații că rusul nu lasă nici un prizonier în viață, ci îl stoarce de informații și îl trimite apoi pe lumea cealaltă.

Plutonierul citase numele şi unitatea soldaţilor pe care-i văzuse dincolo şi cu care vorbise. Aceste informaţii puteau fi verificate. O minciună putea fi dovedită cu uşurinţă. Ce urmăreau însă roşii prin retrimiterea comandantului de pluton ? Ce însărcinare primise oare cu adevărat ?

Aşa cum se întîmplă cînd dai frîu liber gîndurilor, mi-am amintit de o altă întîmplare petrecută la statul nostru major. Colonelul von Bechtolsheim, şeful de stat-major al Corpului XXIX armată, fusese transferat în Franţa ca şef de stat-major al Armatei 1. Succesorul său, colonelul de stat-major Kinzel, pînă atunci şef al Secţiei Armate Străine — Est din cadrul Statului-Major General al Armatei de Uscat, s-a prezentat lui Paulus şi a luat apoi parte la masa noastră de prînz. În cursul discuţiilor, Paulus şi-a exprimat surprinderea faţă de opinia susţinută de OKH, dar mai ales de Hitler, că Armata Roşie ar fi nimicită.

— Activitatea Armatei Roşii, începînd cu luna ianuarie, mai ales în faţa Moscovei şi aici, la noi, dovedeşte că nici nu poate fi vorba de aşa ceva. Ce părere aveţi, Kinzel ?

— Secţia mea n-a acceptat niciodată teza proclamată de Hitler, în repetate rînduri, despre nimicirea Armatei Roşii. În expunerile mele am atras Führerului mereu atenţia că, potrivit informaţiilor de care dispunem, Uniunea Sovietică abia acum începe să-şi desfăşoare întreaga ei forţă militară. Ea a organizat numeroase armate noi, iar industria ei de armament lucrează tot mai intens. Hitler însă nici n-a vrut să audă, căci nu se potrivea cu dorinţele sale. Cu o mişcare a mîinii a îndepărtat rapoartele noastre de pe masă.

Toate acestea nu erau, într-adevăr, prea liniştitoare. Ce consecinţe de neprevăzut urma să aibă faptul că în luarea deciziilor sale comandantul suprem pornea de la o apreciere atît de eronată a forţei inamicului ? De ce îngăduiau însă generalii din OKH şi din Wehrmacht, ba chiar şi Statul-Major General, răspîndirea unor astfel de

informaţii false ? A-ţi întemeia strategia şi tactica de război pe astfel de minciuni ale propagandei era curată nebunie. Cum era oare cu putinţă o astfel de uşurinţă criminală ?

Întrebarea nu-mi dădea pace. Nu mi-aş fi putut închipui pe atunci, nici în cel mai negru vis, cît de amarnică îmi va fi calea spre adevăr.

Aveam înainte de toate încredere în Paulus. El nu s-ar fi socotit pus la adăpost printr-o astfel de subapreciere iresponsabilă a inamicului. El îşi urmase judecata limpede şi ageră. Aceasta o dovedise deja în puţinele săptămîni de cînd preluase comanda Armatei 6.

Socoteam de neînchipuit, ba chiar primejdios, să discut cu superiorii sau cu camarazii de aceeaşi vîrstă îndoielile care începeau să-mi încolţească. Ce-i drept, cunoscusem tocmai pe atunci un ofiţer de a cărui atitudine fermă mă simţeam atras — noul şef al serviciului de geniu al armatei, colonelul Selle. Ne cunoşteam însă prea puţin. În afară de aceasta, el era purtător al *Insignei de aur a NSDAP* *. Pe atunci îl credeam un partizan înfocat al lui Hitler, în pofida unor observaţii critice care îi scăpaseră. Abia cu trecerea timpului am constatat că Selle era frămîntat la rîndu-i de numeroase îndoieli şi de unele deziluzii profunde legate de modul în care Hitler conducea războiul. Aveam să devenim mai apoi buni prieteni.

Corespondentul de presă Fritzsche

Marea ofensivă din vara anului 1942 bătea la uşă. OKH-ul l-a trimis pe maiorul de stat-major Menzel ca ofiţer de legătură cu statul-major al Armatei 6. Datorită modestiei şi discreţiei sale, el s-a împrietenit foarte repede cu cei de la biroul operaţii, bucurîndu-se de încrederea generală. Cu puţin înainte de începerea operaţiilor, am

* National-Sozialistische Deutsche Arbeiter-Partei — Partidul Naţional-Socialist al Muncitorilor din Germania (n. tr.).

avut parte de o nouă surpriză. Domnul Fritzsche, una dintre figurile proeminente ale Ministerului Propagandei a fost trimis la statul nostru major în calitate de corespondent de presă. În uniformă de Sonderführer, cu grad de căpitan, el s-a prezentat lui Paulus la raport.

Mă aflam la colonelul Voelter, primul nostru ofițer de stat-major, după ce terminasem obișnuita plimbare de la amiază. În cursul discuției am întrebat :

— De ce ne-au trimis tocmai nouă pe unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Goebbels ?

— OKH-ul și OKW-ul așteaptă pe semne o schimbare în desfășurarea războiului. Eșecul nostru din fața Moscovei a zdruncinat puternic încrederea într-o încheiere rapidă și victorioasă a războiului atît în rîndul ostașilor, cît și în patrie. Moralul a scăzut nu numai în sectorul armatei noastre. Conducerea supremă ar vrea să-l mai ridice prin buletine speciale despre victoriile de pe frontul de est. Prin nimicirea trupelor rusești pătrunse la sud de Harkov, dar mai ales prin ofensiva de vară din acest an, trebuie să furnizăm material pentru noi buletine victorioase. Fritzsche, colaboratorul lui Goebbels, are misiunea să scrie reportaje electrizante. Încă de la sosire a vrut să-i desemnăm soldați și tineri ofițeri care s-au remarcat în luptele de apărare. Dar asta o știți și dumneavoastră prea bine, și-a încheiat expunerea primul ofițer de stat-major.

— După cîte știu, dragă Voelter, Fritzsche vine destul de des pe la dumneavoastră.

— E întru totul adevărat. În rapoartele de dimineață și de seară scormonește după material, pe care să-l ajusteze pentru uzul presei și al radiodifuziunii.

— Iată și primele rezultate ale străduințelor sale. În „Kiewer Soldatenzeitung" am citit cîteva întîmplări de pe front redate cu foarte multă iscusință. Se pricepe, într-adevăr, să transforme cotidianul în eroism. Care soldat n-ar fi care mîndru să-și vadă numele în ziarul de front ? Sînt foarte curios dacă reporterul de război va fi la fel de activ cînd bătălia se va dezlănțui cu adevărat.

— Şi eu mi-am pus această întrebare. Vom mai vedea. În rest, e de presupus că are şi o mică misiune de supraveghere a noastră. Fiindcă avem de făcut oricum lucruri mai importante, îl trimitem pe la divizii. Acolo va putea asculta vuietul bătăliilor.

Obiectivele ofensivei lui Hitler în 1942

— Ştiţi, Voelter, nu vă invidiez deloc pentru dubla corvoadă pe care o aveţi pe cap : să pregătiţi nimicirea inamicului pătruns în poziţiile noastre de la sud de Harkov şi, pe lîngă aceasta, să elaboraţi planul pentru marea ofensivă de vară. Nu e, într-adevăr, o plăcere. Aghiotantul grupului de armate mi-a spus că pentru ofensiva de vară sînt deja pe drum cîteva divizii nou-organizate în Franţa.

— Să sperăm că nu vom fi nevoiţi să angajăm aceste divizii la sud şi nord de Harkov pentru a restabili situaţia. În ultimele zile se constată din nou o puternică activitate de cercetare a inamicului în ambele locuri de străpungere. Generalii-comandanţi sînt foarte neliniştiţi. Ei cer urgent întăriri, deoarece se aşteaptă la reluarea ofensivei de către inamic.

Directiva nr. 41 din 5 aprilie 1942 a Comandantului Suprem al Wehrmachtului stabilea obiectivele Grupului de Armate „Sud" pentru ofensiva din vara anului 1942. Operaţiunea generală urma să înceapă cu un atac din spaţiul de la sud de Orel pe direcţia Voronej. În acest scop fuseseră desemnate Armata 2, Armata 4 tancuri şi Armata 2 ungară. Armata noastră avea misiunea să pătrundă în forţă din spaţiul Harkov spre est şi, în colaborare cu unităţile motorizate ale Armatei 4 tancuri, înaintînd pe Don în jos, să nimicească forţele sovietice întîlnite. După aceea, în a treia fază a ofensivei de vară, Armata 6 şi Armata 4 tancuri urmau să facă joncţiunea în spaţiul Stalingrad cu forţele ce înaintau spre est din direcţia Taganrog-Artiomovsk. Marele oraş de pe Volga, însemnat centru de comunicaţii şi al industriei de armament, trebuia cucerit şi nimicit.

În finalul operațiunii era prevăzută trecerea munților Caucaz. Era cît se poate de evident că Hitler viza ocuparea însemnatelor cîmpuri petrolifere, decisive pentru continuarea războiului. [8]

Bătălia de primăvară pentru Harkov

La începutul lunii mai în spațiul Harkov au sosit cîteva din diviziile de infanterie așteptate din Franța, între acestea și Divizia 305, așa-numita Bodenseedivision. * Din compania sanitară motorizată a acesteia făcea parte Otto Rühle, pe atunci încă necunoscut mie, coautor al cărții de față și prietenul meu de mai tîrziu.

Pregătirile de desfășurare a trupelor noastre pentru campania de vară din 1942 se derulau cu intensitate maximă. Tocmai pe atunci Armata 6 a fost pusă din nou în fața unei grele încercări. La 12 mai unitățile sovietice au executat cu forțe puternice, între care și numeroase tancuri, o mișcare din ieșindul de la Izium, întreprinzînd la Volceansk un nou atac. Situația a devenit periculoasă, deoarece atacatorul a reușit să spargă inelul apărării în mai multe locuri. Divizia 454 de siguranță n-a rezistat șocului. S-a produs situația de care Paulus se temea încă la 1 martie. Divizia a început să se replieze. A trebuit retras cu circa 10 km și Corpul VIII armată, deoarece o brigadă ungară de siguranță, comandată de generalul maior Abt, n-a putut face față atacului inamic. Tancurile sovietice se aflau acum la 20 km de Harkov. Ce-i drept diviziile 3 și 23 tancuri au inițiat un contraatac, dar acesta s-a împotmolit curînd.

Situația era la fel de serioasă și la Volceansk, la nord-est de Harkov. A fost necesară angajarea ultimelor rezerve ale Armatei 6 pentru a-l opri pe inamic. Apoi a intervenit însă schimbarea. La 17 mai Grupul de Armate „Kleist" împreună cu Corpul III tancuri, comandat de generalul von Mackensen, au atacat dinspre sud ieșindul de la Izium. Concomitent, Armata 6 a pornit o ofensivă de mare an-

* Bodensee (lacul Konstanz), la frontiera Germaniei, Elveției și Austriei (n. tr.)

vergură dinspre nord. În cursul unor lupte îndîrjite s-a reuşit încercuirea unităţilor sovietice atacatoare. Zile şi nopţi în şir nu ne-am scos cizmele şi cu atît mai puţin uniformele.

La 29 mai bătălia de primăvară pentru Harkov era încheiată. Pericolul de la Izium fusese înlăturat. Paulus a primit *Crucea de Cavaler*. Punctul de comandă al armatei a fost mutat de la Poltava la Harkov.

Admonestarea lui Fritzsche

Sonderführerul Fritzsche aşteptase cu nerăbdare începerea operaţiei de la Harkov. Condeiul său a copleşit apoi patria aflată în aşteptare cu strălucite şi entuziasmante reportaje de luptă. Ele au devenit un nou stimulent pentru mulţi dintre cei sceptici şi temători. Cumplita iarnă rusească, insuccesele din faţa Moscovei şi din Crimeea au pălit în mintea multora. Domnul Fritzsche a socotit de cuviinţă să-l elogieze pe Paulus — avansat între timp la gradul de general de tancuri * — ca pe un mare conducător de oşti într-un articol publicat în „Kiewer Soldatenzeitung". Victoria recent dobîndită s-ar fi datorat în primul rînd conducerii sale atente şi hotărîte. Îmi amintesc că la comandamentul armatei am citit acest articol cu bucurie şi mîndrie. Sonderführer-ul a crescut în ochii noştri. Dr. Goebbels, ministrul propagandei Reichului, a reacţionat însă altfel. Tocmai în ziua în care citisem articolul din „Kiewer Soldatenzeitung" — în timp ce colegii din comandamentul armatei noastre se găseau încă împreună după masa de cină — Fritzsche a fost chemat la telefon. S-a întors roşu ca sfecla. Ce se întîmplase ?

Goebbels îl mustrase, fiindcă îl slăvise pe Paulus drept un conducător de oşti. În marele Reich german acest atribut era rezervat unuia singur : Führerului şi cancelarului Reichului, Adolf Hitler.

* Grad militar în Wehrmacht, aflat între cel de general-locotenent şi general-colonel. Aceeaşi poziţie în ierarhia militară o au gradele de *General der Infanterie* (general de infanterie), *General der Kavallerie* (general de cavalerie) şi *General der Luftwaffe* (general de aviaţie) (n. tr.).

După aceea Fritzsche a rămas mai multe luni pe lîngă Armata 6, dar n-am auzit să se fi făcut vinovat încă o dată de vreun delict asemănător.

Cînd a aflat de acest incident, Paulus a fost mai întîi indispus.

— Iată ce griji pot avea aceşti oameni. Ca şi cum asta ar fi problema principală. Nu-i interesează că, dacă am trecut printr-o asemenea încurcătură, ea a fost provocată şi de ei prin subestimarea inamicului.

— Mi se pare ciudat, domnule general, că înfrîngerile sînt trecute cu totul în seama comandanţilor-şefi ai armatelor sau grupurilor de armate — generalul Guderian, de pildă, a fost schimbat după înfrîngerea de la Moscova şi trimis în patrie —, iar victoriile le datorăm artei militare a Führerului.

— Sper, dragul meu Adam, că nu exprimaţi astfel de gînduri eretice şi în prezenţa domnului Fritzsche. Mi-ar părea rău să aveţi neplăceri.

— Mă voi feri, domnule general.

Schmidt, noul şef de stat-major al Armatei 6

La începutul lunii mai 1942 s-a produs o schimbare în cadrul secţiei operaţii a Armatei 6. La propunerea feldmareşalului von Bock, comandantul-şef al Grupului de Armate „Sud", şeful de pînă atunci al statului nostru major, Heim, avansat cu cîteva zile mai înainte la gradul de general-maior, a fost schimbat. Bock aprecia că Heim n-ar fi făcut faţă unor situaţii dificile în primăvara lui 1942, că ar fi judecat prea pesimist pătrunderea inamicului pe la Volceansk. Paulus mi-a mărturisit că nu împărtăşea această opinie, dar n-a întreprins nimic pentru a împiedica schimbarea lui Heim. Şi pe mine această măsură m-a luat prin surprindere. Îl consideram pe generalul-maior Heim un ofiţer capabil. Toţi şefii de secţie din cadrul comandamentului armatei colaborau cu plăcere cu dînsul şi îi regretau plecarea.

Heim a preluat Divizia 14 tancuri, iar succesorul său la conducerea statului-major al armatei a fost desemnat

colonelul Arthur Schmidt. Era oare potrivită o astfel de schimbare în toiul pregătirilor de atac, cu puțin timp înainte de începerea ofensivei de vară ? Paulus nu era în apele sale, mai ales că și prim-ofițerul cu încartiruirea, răspunzător pentru întreaga aprovizionare, colonelul de stat-major Pampel, fusese înlocuit prin colonelul de stat-major Finckh. Astfel, Schmidt și Finckh trebuiau să se pună la curent în scurt timp cu modul de lucru al predecesorilor lor. Schmidt a reușit asta foarte repede. Fiu al unui comerciant din Hamburg, Schmidt era inteligent, abil, cu o bună capacitate de percepere, calități cărora li se asocia însă duritatea, care degenera deseori în încăpățînare. Într-o anumită privință se deosebea net de șeful de stat-major de pînă atunci. Heim știuse să stabilească relații bune cu toate secțiile din comandamentul armatei. Era militarul care pretindea fiecărui colaborator disciplină și executarea necondiționată a ordinelor sale. În același timp, sărea în ajutorul fiecărui șef de secție și nu-l abandona în nici o situație. Schmidt, în schimb, era intolerant și arogant, distant și brutal. Cel mai adesea își impunea voința și numai rareori admitea o altă părere. Între el și șefii săi de secție s-a ajuns în repetate rînduri la ciocniri, mai ales cu prim-ofițerul de stat-major, cu prim-ofițerul cu încartiruirea și, periodic, cu șeful serviciului de geniu al armatei. Desele fricțiuni ivite în statul-major nu favorizau buna pregătire a ofensivei de vară. Unii dintre ofițerii noștri de stat-major și-au cerut mutarea. Paulus era la curent cu antipatiile celor din statul-major față de Schmidt și se folosea de orice prilej pentru a netezi asperitățile. Nu s-a gîndit însă serios la schimbarea persoanei care deținea funcția de șef al statului-major.

Regretam că un ofițer de stat-major, bine pregătit profesional, cum era Schmidt, realizase atît de puține contacte umane în zona armatei. Nici raporturile sale cu Paulus nu erau așa cum ar fi trebuit să fie. Schmidt încerca să-l ducă de nas pe comandantul-șef, lucru constatat și de generalii-comandanți, care s-au arătat foarte rezervați față de Schmidt.

Armata cere completarea efectivului

În luptele pentru Harkov Armata 6 suferise pierderi simţitoare. Acestea se ridicau la 20 000 de morţi şi răniţi. Trebuia să completez cît mai grabnic efectivele, deoarece toate diviziile urmau să participe la ofensiva de vară, care bătea la uşă.

Cererile erau adresate comisariatelor militare de district din patrie. După numai cîteva zile s-a primit ştirea că primele transporturi au fost puse în marş. Zilnic soseau la Harkov trupe de completare, repartizate apoi diviziilor.

S-au pus în mişcare şi ultimele divizii nou-formate în Franţa, precum şi statul-major al Corpului LI armată, comandat de generalul de artilerie von Seydlitz-Kurzbach. Comandanţii de divizie se prezentau lui Paulus la punctul de comandă aflat la Harkov. Aghiotanţii îmi înaintau listele cu încadrarea pe funcţii a ofiţerilor.

Printre comandanţii de divizie se numărau doi vechi cunoscuţi ai comandantului nostru şef : general-locotenent Jaenecke, comandantul Diviziei 389 infanterie, şi general-locotenent von Gablenz, comandantul Diviziei 384 infanterie. Paulus s-a întreţinut cu ambii timp mai îndelungat. Îl interesa în primul rînd nivelul pregătirii de luptă, valoarea combativă şi experienţa de luptă, mai ales cea a comandanţilor de regiment. Eram de faţă cînd şi-a prezentat raportul generalul-locotenent Jaenecke. Ceea ce ne spunea nu era deloc îmbucurător. Divizia sa era formată în general din soldaţi care nu aveau nici un fel sau numai foarte puţină experienţă pe frontul de est, constatare valabilă chiar şi pentru comandanţii regimentelor de infanterie. Aceştia erau ofiţeri mai în vîrstă, care lucraseră în trecut în reţeaua de completări, într-o muncă de birou. Au fost trimişi la un curs în Franţa, pe cîmpul de instrucţie de la Mourmelon, şi numiţi apoi comandanţi.

— Firește, ei nu sînt încă adevăraţi comandanţi, căci le lipseşte experienţa atît în ceea ce priveşte pregătirea de luptă şi educarea trupelor, cît şi conducerea acestora. Cred că doi dintre ei nu corespund nici din punct de vedere fizic solicitărilor iminente, opină generalul Jaene-

cke. V-aş rămîne recunoscător dacă mi-aţi pune la dispoziţie doi comandanţi experimentaţi de batalion. Voi motiva eu Direcţiei Personal schimbarea celor doi comandanţi de regiment.

— Nu e necesar, domnule general, i-am replicat. Instrucţiunile ne dau voie ca înainte de începerea ofensivei toţi comandanţii să fie verificaţi încă o dată în privinţa capacităţii lor şi să efectuăm schimbările necesare.

Schimbarea s-a efectuat chiar a doua zi, cei doi ofiţeri mai în vîrstă fiind trecuţi în rezerva de cadre de comandă.

Dacă această problemă a putut fi rezolvată rapid şi simplu, — mult mai greu era în schimb să umpli golurile produse în timpul luptelor. Lucrul era valabil mai ales pentru înlocuirea militarilor ucişi în luptă. Bătăliile din iarnă şi primăvară au cerut în est mari jertfe de sînge. Potrivit estimărilor mele, pierderile Wehrmachtului, în iarna 1941/1942, se apropiau de o jumătate de milion de oameni. Problema înlocuirilor devenise foarte serioasă încă la începutul ofensivei din 1942. Ea devenea şi mai îngrijorătoare ţinînd seama de obiectivele de mare anvergură prevăzute de conducerea supremă.

Poltava : consfătuire cu Hitler

La 1 iunie 1942, la Cartierul General al Grupului de Armate „Sud" de la Poltava a avut loc o mare consfătuire cu Führerul. Hitler a venit însoţit de feldmareşalul Keitel, de generalul-locotenent Heusinger, şeful Secţiei operaţii, de generalul Wagner, ofiţerul general cu încartiruirea, şi de mai mulţi aghiotanţi. La consfătuire au fost convocaţi feldmareşalul von Bock, comandantul-şef al Grupului de Armate „Sud", generalul de infanterie von Sodenstern, şeful statului-major general al Grupului de Armate „Sud", generalul-locotenent von Greiffenberg, şeful de mai tîrziu al statului-major general al Grupului de Armate „A", generalul-colonel von Kleist, comandantul-şef al Armatei 1 tancuri, generalul-colonel Ruoff, comandantul-şef al Armatei 17, generalul-colonel baron von Weichs,

comandantul-şef al Armatei 2, generalul-colonel Hoth, comandantul-şef al Armatei 4 tancuri, generalul de tancuri Paulus, comandantul-şef al Armatei 6, generalul de tancuri von Mackensen, comandant al Corpului III tancuri, iar din partea Luftwaffei generalul-colonel von Richthofen, comandantul-şef al Flotei 4 aeriene.

Obiectul discuţiilor l-a constituit ofensiva planificată în sectorul de sud al frontului. Hitler a prezentat obiectivele stabilite în Directiva din 5 aprilie 1942. Führerul risca un joc de proporţii, despre care a spus el însuşi: „Dacă nu vom lua Maikopul şi Groznîi, trebuie să pun capăt războiului."

Printr-o imensă operaţie de învăluire, Armata Roşie urma să fie încercuită şi nimicită în Rusia de sud, la vest de Don. În acest fel s-ar fi obţinut în forţă accesul la Volga şi spre Munţii Caucaz, cu zăcămintele lor petrolifere, şi s-ar fi dat Uniunii Sovietice o lovitură mortală.

Paulus a informat secţia noastră de operaţii despre operaţiunile iminente, la care urmau să participe din partea Germaniei şi a aliaţilor ei peste un milion şi jumătate de soldaţi, mai mult de o mie de tancuri, peste o mie de avioane şi mai multe mii de tunuri de toate calibrele. Armata 6 avea de preluat acoperirea de flanc a tancurilor care urmau să atace pe direcţia Stalingrad. Comandantul nostru şef era plin de încredere. Cu toţii ne-am pus pe treabă cu elan sporit.

Deşi prin desfăşurarea operaţiei „Fridericus I" fusese eliminat ieşindul de la Izium, totuşi mai erau necesare unele acţiuni pentru a se asigura Armatei 6 o situaţie iniţială mai bună. În acest scop a fost întreprins la 13 iunie, sub numele de operaţia „Wilhelm", un atac asupra Volceanskului, iar sub numele de cod „Fridericus II" a fost pornit la 22 iunie un atac în direcţia Kupiansk, în cooperare cu Corpul III tancuri, rămas pentru moment în subordinea Armatei 6. Tancurile s-au pus huruind în mişcare, iar infanteria şi artileria şi-au ocupat raioanele de plecare. După o concentrare de foc masat din sute de tunuri, trupele noastre au început operaţia de prindere în cleşte. În decurs de cîteva zile unităţile încercuite au fost nimi-

cite. Peste 20 000 de prizonieri au fost trecuți spre raioanele din spatele frontului nostru, încrucișîndu-se pe drum cu trupele germane care își ocupau noile poziții de plecare.

Maiorul Reichel, cu planul de operații, este doborît

La 19 iunie, după o zi plină de muncă, mă aflam în camera colonelului Voelter, care tocmai evalua unele rapoarte ale corpurilor de armată, pentru a le transmite grupului de armate. Cred că era ora 20. Telefonul a început să zbîrnîie. Voelter era căutat urgent de prim-ofițerul de stat-major al Corpului XL tancuri.

— Faceți-mi odată legătura !

Nu puteam ghici conținutul convorbirii purtate îndelung, dar vedeam cum fața lui Voelter se întuneca tot mai mult. Trînti receptorul enervat.

— Asta ne mai lipsea. Prim-ofițerul de stat-major al Diviziei 23 tancuri, maiorul Reichel, a fost doborît într-un Fieseler-Storch *. Avea la el ordine și hărți pentru prima fază a ofensivei noastre.

Eram atît de surprins, încît nu reușeam să rostesc cuvîntul potrivit. Abia dacă am înregistrat cele cîteva explicații date în grabă de Voelter. După o consfătuire ținută la Harkov, la Corpul XL tancuri, maiorul Reichel urma să revină la divizia sa cu un Fieseler-Storch. Cum la căderea serii el nu ajunsese încă, primul ofițer de ordonanță a telefonat la statul-major al corpului de tancuri, presupunînd că Reichel ar fi plecat cu o anumită întîrziere, ceea ce nu se întîmplase. Corpul de tancuri a inițiat deîndată căutarea ofițerului dispărut. De la una din divizii s-a primit apoi vestea rea că în orele după-amiezii inamicul doborîse un Fieseler-Storch între liniile de luptă. Patrulele de cercetare ale infanteriei au găsit aparatul la aproximativ. 4 km de liniile noastre. Era evident că o lovitură în rezervorul de benzină îl silise să aterizeze forțat. Au fost găsite trupurile maiorului Reichel și ale pilotului, nu însă ordinele și hărțile. Pe acestea pusese mîna

* Avion ușor de cercetare și recunoaștere (n. tr.).

inamicul. Lucrul era cu atît mai tragic, cu cît ordinele conţineau şi informaţii despre operaţiile plănuite de vecinii din partea stîngă, Armata 2 şi Armata 4 tancuri.

Hitler a intervenit personal. Generalul-comandant, generalul de tancuri Stumme, şeful său de stat-major, colonelul Franz, şi comandantul Diviziei 23 tancuri, generalul-locotenent von Boineburg, au fost destituiţi din funcţii şi traduşi în faţa Tribunalului Militar. Generalul Paulus şi feldmareşalul von Bock au intervenit deîndată pentru toţi trei, deoarece acestora nu le revenea o vină directă. Intervenţia nu l-a impresionat nici pe Hitler, nici pe Göring, preşedintele Tribunalului Militar. Stumme a fost condamnat la 5 ani detenţiune într-o fortăreaţă, iar Franz la 3 ani ; doar von Boineburg a scăpat nepedepsit.

„Cazul Reichel" a determinat emiterea unui nou ordin al lui Hitler, potrivit căruia nici un comandant nu mai trebuia iniţiat în viitor asupra misiunilor încredinţate unităţilor învecinate. Acest ordin avea să fie aplicat cu atîta obtuzitate, încît va îngreuia mult conducerea coordonată a luptei.

Generalul de tancuri von Schweppenburg a devenit noul general-comandant al Corpului XL tancuri. Chiar dacă acesta dispunea de experienţa şi capacitatea necesare, schimbarea, efectuată cu puţin înainte de începerea marii ofensive, era dezavantajoasă din alte privinţe. Fiecărui nou comandant îi este necesar un anumit timp pînă să apuce bine frîiele şi pînă să dobîndească încrederea unităţilor din subordine. Paulus şi Bock erau cu atît mai îngrijoraţi cu cît Corpul XL tancuri urma să deschidă armatei calea spre marele cot al Donului şi să împiedice retragerea inamicului peste Don. Ambii comandanţi-şefi erau afectaţi în mod neplăcut şi din punct de vedere uman de sentinţa Tribunalului Militar, deoarece apreciau că numai Reichel singur procedase cu uşurinţă.

Astfel „cazul Reichel" şi modul în care fusese rezolvat reprezentau o ipotecă apăsătoare pentru ofensiva iminentă. La statul-major al armatei am discutat mult despre aceasta.

— Mai putem oare pune în aplicare, în forma plănuită şi la data stabilită, operaţia noastră „Blau I" ? l-am

întrebat pe Voelter. Ruşii doar nu-s proşti. O să încerce să facă totul ca să ne dea planul peste cap.

— Bineînţeles că va trebui să ne aşteptăm la surprize neplăcute. Dar ce să facem ? Planul nu-l putem schimba. Ar însemna să amînăm operaţia cu cîteva săptămîni. Ne-ar ajunge iarna din urmă şi am păţi-o poate mai rău decît anul trecut, în faţa Moscovei. De asta va trebui să ţină seama atît OKH-ul, cît şi grupul de armate.

Cîteva zile mai tîrziu, Paulus ne-a anunţat că grupul de armate se împotrivea unei schimbări a planului, cerînd însă devansarea datei de desfăşurare a ofensivei.

Fritzsche n-a rămas între timp inactiv. Succesele Armatei 6 în bătălia defensivă de la Harkov, lichidarea punctelor de pătrundere şi acţiunile care au urmat pentru a ne îmbunătăţi poziţiile de plecare dominau buletinele militare ale presei şi radioului : „Forţele armate germane se pregătesc de noi fapte, de noi victorii. Regresele din iarnă sînt de domeniul trecutului. Armata Roşie e la capătul puterilor. Atacurile ei la Izium şi Volceansk au fost o ultimă împotrivire. Încercările ei s-au risipit în faţa armatei noastre glorioase, s-au destrămat în contraatacurile vitejilor noştri soldaţi."

Pe cît de mîndri eram de succesele noastre din ultimele săptămîni, pe atît ne repugnau celor mai mulţi dintre noi relatările exagerate, umflate în mod artificial. Ele purtau prea evident pecetea propagandei, contrazicînd gîndirea şi simţămintele ostăşeşti. Ştiam prea bine cît de grea era lupta, cît de multe jertfe cerea şi din rîndurile noastre. Dar, în definitiv, nu eram răspunzători pentru propagandă. Cu această concluzie am tranşat chestiunea neplăcută.

Propaganda mai avea şi o altă latură. Zilnic se vîra în capul ofiţerilor şi soldaţilor ideea că prizonieratul înseamnă glontele în ceafă, aşa că trebuie să-ţi vinzi pielea cît se poate mai scump. Aceste aserţiuni nu şi-au greşit ţinta. Eu, la rîndu-mi, le dădeam în bună parte crezare. Ce-i drept, în acest context mai răsărea amintirea acelui plutonier din Divizia 44 infanterie, care, revenit de la ruşi, povestise despre tratamentul bun aplicat prizonierilor germani. Cine putea însă şti din ce motive răspîndise astfel

de ştiri ? Dar de ce să-mi bat capul cu o situaţie în care şi aşa nu aveam să ajung vreodată ? Ne găseam înaintea ofensivei decisive şi atenţia noastră trebuia să se concentreze asupra acesteia.

Feldmareşalul von Bock e nevoit să plece

Armata 6 era subordonată Grupului de Armate „Sud", iar acesta, la rîndu-i, Comandamentul Suprem al Armatei de Uscat. După ce Hitler îl concediase în decembrie 1941 pe feldmareşalul von Brauchitsch, el a preluat, pe lîngă comanda supremă a Wehrmachtului şi pe cea a Armatei de Uscat.

În statele-majore mai înalte stăruia impresia generală că Hitler avea o anumită neîncredere faţă de cei mai mulţi generali. Se povestea, de asemenea, că mai ales Goebbels, Göring şi Himmler îi întreţineau suspiciunea. Desigur, aspiraţia spre putere personală nelimitată şi teama neîncetată a dictatorului de a fi înlăturat sau cel puţin îngrădit au contribuit la sporirea suspiciunii pe care o manifesta faţă de generalii de şcoală veche. Prima victimă a fost feldmareşalul von Bock. Dacă luai lucrurile aşa cum erau, atunci şi von Bock adusese, asemenea celorlalţi generali, servicii credincioase lui Hitler. În timpul campaniei din Polonia, pe cînd avea gradul de general-colonel, el comandase Grupul de Armate „Nord". Nouă luni mai tîrziu, în timpul campaniei din Vest, von Bock se aflase la comanda Grupului de Armate „B", care pătrunsese în ţări neutre ca Belgia şi Olanda. După încheierea campaniei din Vest, el fusese avansat la gradul de feldmareşal. Nu tot atît de bine se desfăşuraseră operaţiile Grupului de Armate „Centru", comandat de von Bock, în campania împotriva Rusiei din anul 1941. În pofida angajării „celui din urmă batalion", el nu reuşise să cucerească Moscova. Încă la 2 decembrie 1941 von Bock declarase următoarele într-un ordin al său : „Apărarea inamicului se află în pragul unei crize". Această apreciere era în realitate valabilă nu pentru inamic, ci pentru propriile sale trupe aflate în ofen-

sivă. La 5 decembrie 1941, cînd Armata Roşie a trecut la contraofensivă, trupele germane au fost împinse înapoi cîteva sute de kilometri, înregistrînd pierderi extraordinar de mari. Bock se anunţase atunci bolnav. Hitler l-a numit pe feldmareşalul von Kluge în funcţia de comandant-şef al Grupului de Armate „Centru". Cîteva săptămîni mai tîrziu, după moartea lui Reichenau, von Bock a fost numit în fruntea Grupului de Armate „Sud". Nici acolo n-a avut la început mai mult noroc decît în faţa Moscovei, căci nu a putut împiedica pătrunderile sovietice de ambele părţi ale Iziumului. Prestigiul său, afectat deja serios ca urmare a înfrîngerii din faţa Moscovei, a avut şi mai mult de suferit în ochii lui Hitler.

Se pare că experienţa iernii 1941—1942 l-a făcut pe feldmareşal ceva mai realist în aprecierea inamicului. Evaluările sale au devenit mai prudente. Asemenea lui Paulus, el nu era de părere că Armata Roşie ar fi fost nimicită. De aceea, socotea că în primăvara lui 1942 Armata Roşie va încerca din nou să recucerească Harkovul. Între Bock şi Hitler s-a ajuns la serioase divergenţe de opinii în privinţa planului de desfăşurare a operaţiilor vizînd eliminarea ieşindurilor de ambele părţi ale Harkovului, care periclitau ofensiva de vară. În vreme ce feldmareşalul voia să lichideze ieşindul de la Izium pornind din spaţiul de la sud-vest de Doneţ, Hitler pretindea un atac dinspre nord, executat de Armata 6. În vreme ce Bock, folosindu-se de timpul favorabil, voia să atace deîndată inamicul pătruns la nord-est de Harkov, Hitler condiţiona începerea atacului de recucerirea peninsulei Kerci. Aceste dispute erau cunoscute şi statului nostru major. Aflasem de ele de la Voelter.

Curînd s-a ivit ocazia de a scăpa de feldmareşalul devenit indezirabil. La 7 iulie, din ordinul lui Hitler, Grupul de Armate „Sud" a fost împărţit în grupurile de armată „A" şi „B". Comandant-şef al Grupului de Armate „A" a devenit feldmareşalul List, iar al Grupului de Armate „B", generalul-colonel von Weichs. Feldmareşalul von Bock n-a mai primit nici o comandă, fiind trecut în retragere.

Începutul ofensivei de vară

La sfîrşitul lunii iunie 1942 Grupul de Armate „Sud", avînd în componenţă Armata 17, Armata 1 tancuri, Armata 6, Armata 4 tancuri, Armata 2, Armata 2 ungară şi un corp de armată italian, era gata de atac în lungul unui front de 800 km. Ziua Z fusese stabilită.

Punctul de comandă al Armatei 6 se afla într-un fost cămin studenţesc de la marginea de nord a Harkovului. Paulus voia să conducă operaţiile de străpungere a poziţiilor Armatei Roşii din această clădire impunătoare din cărămidă aparentă. Regimentul de transmisiuni al armatei avea ordin să urmeze Corpul XL tancuri, împreună cu nucleul de comandă al armatei.

La 28 iunie Armata 2, Armata 4 tancuri şi Armata 2 ungară, reunite sub numele de Grupul de Armate „Weichs", au pornit atacul asupra Voronejului. Concomitent, şi-a început înaintarea şi Corpul XL tancuri. Între Volceansk şi Nejegol s-a lovit însă în mod cu totul neaşteptat de rezistenţa energică a inamicului. Acesta dispusese în teren numeroase tancuri, în jurul cărora se grupaseră trupe luptînd cu maximă îndîrjire. Rezistenţa a întîrziat pentru moment înaintarea Corpului XL tancuri, procurînd inamicului cîteva ore preţioase, pe care acesta le-a putut folosi pentru manevra sa de desprindere. La 1 iulie, după o scurtă dar violentă pregătire artileristică, au trecut la atac şi diviziile de infanterie ale Armatei 6. La 3 iulie, unităţile Armatei Roşii care se apărau cu tenacitate pe cursul rîului Oskol au fost scoase din poziţiile lor.

În marşuri forţate de 30—40 km zilnic, diviziile noastre au debuşat acum spre est, dar succesul scontat se lăsa aşteptat. Încă din primele zile ne-am văzut nevoiţi să recunoaştem că am luptat doar împotriva unor ariergărzi numeric slabe, dar foarte bine înarmate. Apărarea lor înverşunată ne-a produs mari pierderi, dar grosul trupelor sovietice s-a putut sustrage nimicirii care îl ameninţa.

Încă în a doua zi a ofensivei secţia operaţii a Armatei 6 şi-a mutat punctul de comandă în spatele fostelor poziţii ale trupelor sovietice. În fiecare seară aşteptam cu nerăbdare sinteza operativă a comandamentului suprem,

pe care secţia de cercetare a inamicului şi contrainformaţii o capta prin radio şi o prezenta apoi comandantului-şef. Am rămas foarte miraţi aflînd de victoriile noastre grandioase, precum şi de faptul că — aşa cum rezulta din comunicate — armatele inamice din faţa Grupului de Armate „Sud" ar fi fost zdrobite.

Statul-major al Armatei 6 aprecia mult mai lucid aceste succese iniţiale. Victorie ar fi însemnat sute de mii de prizonieri pe un front atît de întins, cîmpuri de bătălie acoperite de morţii şi răniţii inamicului, munţi de arme şi alte materiale de război capturate. Realitatea era însă cu totul alta. Doar pe rîul Oskol au fost luate cîteva mii de prizonieri. În rest, numărul de prizonieri raportat de divizii era fără importanţă. Pe cîmpul de luptă Armata Roşie lăsase puţini morţi şi răniţi. De asemenea, inamicul reuşise să ia cu sine armamentul greu şi vehiculele de transport.

Nici Corpul XL tancuri, care îşi schimbase la 4 iulie direcţia de atac spre sud-est, în lungul Donului, n-a reuşit să interzică retragerea inamicului aflat în curs de repliere. Corpul XL tancuri a atins Donul la Korotoiak, aflîndu-se două zile mai tîrziu la vest de Novaia Kalitva, iar la 9 iulie era deja le est de Kantemirovka. Cele trei divizii ale sale s-aţ dispersat mult, iar lipsa de carburanţi le-a stînjenit deseori mişcările, astfel că inamicul a putut trece nestingherit prin intervalurile mari existente, scăpînd de încercuire.

La sfîrşitul uneia din zilele toride de atunci mă plimbam cu generalul Paulus prin faţa punctului de comandă. Ne bucuram de aerul răcoritor al serii. Comandantul-şef a deschis discuţia :

— Aţi observat probabil că obiectivul stabilit, nimicirea inamicului, n-a fost atins. Atacul nostru a fost o lovitură dată în gol. Bănuiesc că sarcina cea mai dificilă ne stă încă în faţă. Cred că şi în viitor Corpul XL tancuri va izbuti cu greu să ajungă din urmă şi să încercuiască inamicul. Această sarcină ar putea fi realizată doar dacă Armata 4 tancuri ar pătrunde în marele cot al Donului şi ar coopera cu Corpul XL tancuri. Dar ea este încă în contact la Voronej. În pofida angajării maxime a Grupului

de Armate „Weichs", oraşul nu a putut fi cucerit şi nici calea ferată spre Stalingrad întreruptă. Ce-i drept, şeful nostru de stat-major mi-a comunicat mai înainte că Hitler s-ar fi decis să îndrepte Armata 4 tancuri spre sud-est. Să sperăm că o va face curînd.

Între timp comandamentul armatei noastre se străduia să asigure rapid legătura diviziilor de infanterie cu corpul de tancuri. Ofensiva se desfăşura fără răgaz. Menţinerea contactului şi urmărirea inamicului aflat în retragere — aceasta era misiunea dată de Paulus trupelor de infanterie.

Punctul de comandă al armatei era schimbat deseori, urmînd îndeaproape diviziile, pentru a putea impulsiona direct ritmul ofensivei. Regimentul nostru de transmisiuni primea în unele zile ordin să mute nucleul de comandă, iar prin aceasta şi comunicaţiile telefonice ale armatei, cu cîteva zeci de kilometri înainte. Cu Corpul XL tancuri funcţionau doar legături radio.

Paulus trecea zilnic pe la divizii, îndemnînd trupele să forţeze ritmul. Acestea trebuiau să arunce în luptă ultimele puteri. Lupta şi marşul se succedau necontenit. Repausul din timpul nopţii era numai de scurtă durată.

Lăsasem mult în urmă Doneţul şi Oskolul. În faţa noastră se deschidea întinsa stepă a Donului. Pe cerul siniliu soarele de iulie dogorea fără milă deasupra coloanelor în marş învăluite în nori de praf. Drumurile pietruite lipseau prin aceste locuri. Nu se zărea vreun pom sau vreo tufă care să ofere cît de puţină umbră şi nici vreun izvor la care să-ţi potoleşti setea arzătoare.

Oriunde priveai, numai iarbă de stepă şi pelin alb, printre care se furişau grupuri de căţeii-pămîntului *.

Şi totuşi, pe cît de monoton părea, acest peisaj îşi avea farmecul său. Rareori mi-a fost dat să văd apusuri de soare atît de frumoase ca aici. Întreaga stepă devenea parcă incandescentă. Aerul era plin de miresme aromate. Iarba înaltă prindea viaţă ; greierii ţîrîiau, şoareeii chiţăiau, păsările îşi înălţau cîntul de seară. Apoi, noaptea învăluia totul cu mantia tăcerii. Doar împuşcăturile izolate ale pichetelor de pază mai tulburau liniştea.

* Specie de rozătoare de stepă (Spalax microphtalmus) (n. tr.).

Acest ținut era foarte slab populat. Satele se găseau numai în puținele văi ale pîraielor ce veneau din nord spre sud. Din depărtare le vesteau cutele joase ale terenului. Satele rămăseseră aproape pustii. Populația cu cirezile de vite urmase unitățile Armatei Roșii în retragere. Casele — în măsura în care nu fuseseră avariate sau distruse de artileria și tancurile noastre — erau bine păstrate, curate și îngrijite.

Într-un asemenea sat din întinsa stepă a Donului ne-am instalat punctul de comandă al armatei. Secția operații lucra într-un complex de case de care ținea școala ; căile de acces erau blocate, ca de obicei, printr-o îngrăditură.

Tot mai adînc în marele cot al Donului

La acest punct de comandă a aterizat la 9 iulie, cu un Fieseler-Storch, șeful de stat-major al Armatei 4 tancuri. Statul ei major primise ordin să preia comanda Corpului XL tancuri, angajat la Kantemirovka în lupte grele. Șeful de stat-major reprezenta într-un anumit fel detașamentul înaintat. El a raportat că la indicația conducerii supreme, Armata 4 tancuri se afla în marș spre sud-est. Cu acest prilej urma să treacă prin fîșia de ofensivă a Armatei 6. Dacă nu se proceda cu atenție, s-ar fi putut produce o amestecare a celor două armate. De aceea, era necesară stabilirea unui acord între cele două state-majore, lucru care a fost realizat curînd. Șeful de stat-major al armatei de tancuri și-a putut continua zborul spre Corpul XL tancuri, care a reușit să înfrîngă rezistența sovietică de la Kantemirovka. La 11 iulie, Corpul XL tancuri a atins Cirul la Bokovskaia și în aceeași zi a fost scos din componența Armatei 6, fiind trecut în subordinea Armatei 4 tancuri. Armata 6 pierdea astfel componenta ei cea mai rapidă și cu cea mai mare forță de șoc. De acum înainte nu mai avea posibilitatea să urmărească și să depășească inamicul aflat în curs de desprindere.

La 13 iulie Armata 4 tancuri a primit ordin să schimbe direcția de atac de la Cir spre sud, să interzică accesul spre est inamicului care se retrăgea din fața Armatei 17 și a Armatei 1 tancuri, să formeze capete de pod pe malul stîng al Donului și, în fine, să cucerească Rostovul în cooperare cu Armata 1 tancuri.

Tocmai mă găsesc la Paulus, la raport. Generalul aflase de aceste măsuri doar cu puțin timp mai înainte. Suresciat, măsura camera joasă dintr-o parte în alta.

— S-a zis cu situația avantajoasă creată de Corpul XL tancuri. Sîntem încă la o distanță de cîteva zile de marș de Cir ; în aceste condiții a schimba spre sud direcția de atac a corpului de tancuri înseamnă că vom fi nevoiți să recucerim terenul prin luptă.

— Se așteaptă deci din partea noastră, domnule general, să realizăm singuri o performanță rezervată pînă acum unui număr de patru armate.

— Din păcate, așa stau lucrurile. Bazîndu-se doar pe propriile-i forțe, armatei noastre îi revine misiunea de a continua ofensiva în marele cot al Donului și de a prelua în același timp protecția flancului de nord, care se întinde pe zi ce trece.

— Voelter mi-a spus că Armata 2 ungară ar prelua o parte a sarcinilor noastre, i-am replicat.

— Așa este, Adam. Dar cea mai mare parte a ungurilor se află încă în spațiul de la sud de Voronej. Au luptat acolo în cadrul Grupului de Armate „Weichs". Va mai dura o vreme pînă cînd diviziile ungare vor fi schimbate din pozițiile lor și vor putea lua locul diviziilor noastre pe Don.

— Urmează, deci, să continuăm fără tancuri atacul asupra Stalingradului, domnule general ?

— După cum m-a informat deocamdată grupul de armate, urmează să primim iarăși un corp de tancuri, probabil al XIV-lea. Să sperăm că lucrul se va întîmpla cît de curînd.

Chiar și unui optimist incorigibil perspectivele Armatei 6 nu-i puteau părea deloc încurajatoare.

Abia la 20 iulie am trecut Cirul superior pe la Bokovskaia, localitate în care Corpul XL tancuri s-a aflat cu

nouă zile mai înainte. Pentru continuarea atacului în cotul Donului au fost organizate două grupări de izbire : cea de nord, constituită din Corpul XIV tancuri, care ne-a fost între timp subordonat, şi Corpul VIII armată ; cea de sud, formată din Corpul LI armată. Diviziile destinate protecţiei flancului de nord erau subordonate Corpului XVII armată.

„Berbecul" Armatei 6 era acum Corpul XIV tancuri. La 23 iulie diviziile sale au pătruns în marele cot al Donului, la sud de Kremenskaia. Curînd Donul a fost atins la Zirotinskaia, însă lovitura a fost dată în gol, căci şi aici inamicul ne scăpase peste Don.

Rezervele şi aprovizionarea — tot atîtea motive serioase de îngrijorare

Deşi nu suferiserăm de la începutul ofensivei pierderi neobişnuit de mari, totuşi efectivele de luptă ale infanteriei scăzuseră mult. Companiile de infanterie mai aveau în medie un efectiv de luptă de numai 60 de oameni. Mulţi dintre ostaşii noştri se îmbolnăviseră în urma marşurilor neîntrerupte, care le solicitaseră peste măsură forţele. La aceasta se adăugau tulburările de circulaţie, afecţiunile digestive produse de clima neobişnuită a stepei, cu fluctuaţii de temperatură mari şi continue. Dacă în timpul zilei mercurul termometrului se ridica pînă la 40 de grade şi mai mult, în cursul nopţii scădea în schimb pînă la 10 grade. De obicei, nu exista nici un acoperiş sub care să te poţi adăposti, iar să ridici corturi pentru odihna de noapte, prea scurtă, nu merita. Pierderile provocate de astfel de factori le întreceau însă pe cele înregistrate în luptă.

În mod firesc au sporit şi grijile primului-aghiotant al armatei. De unde urma să iau completările pentru a umple golurile ? I-am telefonat aghiotantului de la grupul de armate. Mi-a promis cîteva companii de marş slabe, alcătuite din soldaţi externaţi din spitale de campanie şi apţi pentru serviciul de front. Ce reprezenta însă o completare de cîteva sute de oameni, atunci cînd lipsurile se cifrau la mii de ostaşi !

La raportul de seară i-am înfățișat generalului Paulus situația efectivelor.

— După cum ne comunică grupul de armate, în zilele următoare armata va primi cîteva companii de marș. Deocamdată asta e tot ce pot trimite. Am străbătut pînă acum prin luptă 400 km. Unele companii au pierdut o treime din efectivele lor inițiale. Va fi schimbată armata prin eșalonul doi al dispozitivului de luptă sau grupul de armate ne va da divizii noi din rezervă ?

Paulus zîmbi cu amărăciune.

— Cînd ofensiva atinge un anumit aliniament, sînt aruncate în luptă eșalonul doi sau rezervele pentru a-i accelera ritmul. Dumneavoastră ați înfățișat lucrurile ca un profesor de tactică la școala militară, nu-i așa ? Nici eu nu le știu altfel. Trebuie să vă spun însă că nici unul, nici celălalt nu e adevărat. La Cartierul General al Führerului există credința că poți nesocoti legi de bază ale strategiei și tacticii. Deseori conducerea supremă are în vedere doar obiectivele politice și de economie militară, închipuindu-și că poate să le realizeze doar cu ajutorul trupelor noastre, fără îndoială remarcabile și experimentate. Toate acestea își au însă limitele lor. Armata noastră va fi suprasolicitată, istovită și puternic decimată, cînd se va ajunge la lupta decisivă. La începutul ofensivei, grupul de armate avea în rezervă două divizii germane de infanterie. Aliații, care ne însoțesc, urmează să înlocuiască diviziile noastre de pe flancul de nord. Efectivele lor de luptă sînt însă abia pe jumătate cît ale noastre. De aceea nu sînt potrivite pentru atac. Va trebui să ducem singuri povara grea a luptei pentru orașul de pe Volga.

— Dar cum vor merge lucrurile în continuare ? Corpul nostru de tancuri se află deja pe Don, la 150 km înaintea diviziilor de infanterie. Trebuie să realizăm grabnic un pod pînă acolo. Pe lîngă aceasta, frontul care ne revine se întinde neîncetat în lungime. Pentru continuarea atacului nu ne mai rămîne nici măcar o jumătate de duzină de divizii.

— Mîine va face joncțiunea cu noi Corpul XXIV tancuri, aflat pînă acum în subordinea Armatei 4 tancuri. El va întări grupul drept de izbire, Corpul LI armată. Dar

ce s-a realizat pînă la urmă ? Pentru a astupa un gol, s-a creat altul, în altă parte.

Inteligenţei critice a ofiţerului de stat-major care era generalul Paulus nu-i puteau scăpa slăbiciunea, lipsa de măsură şi aventurismul lui Hitler în ducerea războiului. Acestea îl îngrijorau şi-l frămîntau. El era însă un soldat adevărat credea în pricieperea sa şi avea încredere în diviziile sale. Cu ajutorul acestora spera să poată compensa neglijenţele sau planurile greşite ale conducerii supreme.

Am revenit în cortul meu, pentru a redacta cîteva propuneri de decorare cu *Crucea de Cavaler* şi *Crucea Germană în Aur*. Convorbirea cu Paulus nu-mi ieşea din minte. Numai de-ar rezista fizic, căci avea aerul unui om bolnav. Dus pe gînduri, stăteam în faţa hărţii lipite pe un carton care atîrna mereu deasupra mesei mele de lucru. Chibzuiam.

Armata Roşie continua să se retragă spre est. Noi ne îndepărtam tot mai mult de bazele noastre de aprovizionare. Condiţiile de luptă deveneau tot mai nefavorabile pentru diviziile noastre. Nu exista nici un drum pietruit, doar o singură linie de cale ferată. Aprovizionarea devenea, văzînd cu ochii, tot mai grea. Ajungea cîte o ploaie torenţială, aşa cum am avut parte în repetate rînduri încă de la începutul ofensivei, ca vehiculele supraîncărcate să se împotmolească iremediabil.

Capacitatea de transport a armatei abia dacă era îndestulătoare pentru a aproviziona pe distanţe atît de mari trupele combatante cu bunuri, precum şi muniţii, carburanţi, alimente etc. În cazul stagnării transportului de carburanţi, ofensiva nu putea fi continuată uneori zile în şir. Şeful de stat-major făcea crize de mînie, dar ofiţerul superior răspunzător cu aprovizionarea era neputincios. În repetate rînduri se întîmpla ca o serie de coloane cu carburanţi trimise nouă să fie îndreptate spre sud, la Grupul de Armate „A", cu puţin înainte de a ajunge la destinaţie. Protestele prim-ofiţerului cu aprovizionarea, ba chiar şi ale comandantului-şef al armatei, nu erau luate în seamă.

Paulus mi-a transmis ordinul să mă prezint la el. Îşi stabilise locuinţa într-o căsuţă compusă din antreu, o cameră mai mare şi una mai mică. Paulus lucra în camera

mare. O masă dreptunghiulară simplă îi servea drept birou. Pe laturile lungi ale mesei se afla cîte un scaun. În spatele locului de muncă al lui Paulus se găsea o tablă, pe care era fixată în pioneze harta cu situaţia. Ofiţerul personal de ordonanţă al comandantului-şef avea datoria să ţină harta la zi. Cînd am intrat în cameră, Paulus se afla în faţa acestei hărţi.

— Acum cîteva minute mi-a telefonat generalul de infanterie von Sodenstern, şeful de stat-major al grupului de armate. Peste aproximativ o jumătate de oră decolează avionul generalului-colonel von Weichs. Ne va face o vizită. Şeful de stat-major al grupului de armate a ordonat să punem un semn de aterizare pe aerodromul nostru de campanie. Îl veţi întîmpina acolo cu maşina mea pe domnul general-colonel. Porniţi deîndată şi îngrijiţi-vă ca la aerodrom totul să fie în ordine. Şoferul meu vine să vă ia cu maşina de la cortul dumneavoastră.

Acest aerodrom auxiliar, o fîşie de stepă înzestrată cu un strict necesar de indicatoare, se afla în imediata apropiere a satului în care fusese instalat punctul de comandă al armatei. Pe marginea pistei staţionau un Junkers 52, cîteva avioane-curier şi „berze*" aflate la dispoziţia statului-major al armatei noastre. Aşteptam împreună cu comandantul escadrilei noastre în apropierea semnalului de aterizare, format din pînze albe dispuse în formă de T. Avionul şi-a făcut în curînd apariţia. Zbura la foarte mică înălţime. Mai întîi a dat un ocol aerodromului, apoi a aterizat. Din avion a coborît un general înalt, uscăţiv, purtînd ochelari cu ramă de baga. Avea mai mult înfăţişarea unui savant decît a unui general. M-am prezentat ca prim-aghiotant al Armatei 6. Deşi nu ne văzuserăm vreodată, generalul m-a salutat totuşi ca pe o veche cunoştinţă şi s-a urcat în maşină pregătită.

La punctul de comandă el a avut o convorbire mai îndelungată cu Paulus şi Schmidt. Mai tîrziu am aflat de la comandantul-şef al armatei noastre că fusese vorba de situaţia grea în care avea să ajungă Armata 6 prin schimbarea direcţiei de atac a Armatei 4 tancuri. Generalul-

* Joc de cuvinte. Storch (denumire prescurtată a avionului Fieseler-Storch) însemnînd şi barză (n. tr.).

colonel manifestase înţelegere, promiţînd din partea sa tot sprijinul posibil.

— Bineînţeles, nu ne poate da divizii noi, dar vrea să intervină ca unităţile noastre angajate pe Don la protecţia flancului de nord să fie înlocuite cît mai curînd posibil de armatele aliate ce vin din urmă. Statul-major al Corpului XVII armată va rămîne tot acolo.

— Dar atunci ne va lipsi un stat-major de corp, deoarece Corpul VIII armată e în imposibilitate să conducă toate diviziile de infanterie ale grupului nostru de nord, am îndrăznit să-i spun.

— În schimbul statului-major cedat primim statul-major al Corpului XI armată. General-comandant este generalul de infanterie Strecker, a adăugat Paulus.

— Îl cunosc foarte bine pe Strecker. Mai înainte a comandat Divizia 79 infanterie, care ne-a fost subordonată la Harkov. Este un om pe care ne putem bizui.

Fatala Directivă nr. 45

Directiva nr. 45 din 23 iulie 1942 venea să stabilească din nou misiunile grupurilor de armate „A" şi „B".

De la ce premise porniseră însă OKW-ul şi Statul-Major al Wehrmachtului ? În prima secţiune a Directivei se afirma : „Doar forţe inamice mai slabe din armatele lui Timoşenko au reuşit să scape din încercuire şi să atingă malul de sud al Donului."

Era în mod evident o apreciere întru totul eronată a rezultatelor de pînă atunci ale ofensivei de vară. Numărul redus de prizonieri, cîmpurile de bătălie aproape goale, puţinii morţi — acestea erau fapte, care contraziceau în mod evident constatările Directivei nr. 45.

În continuare erau stabilite obiectivele operaţiilor viitoare. Grupul de Armate „A" urma să pătrundă cu o parte a forţelor sale spre Caucazul de vest şi de-a lungul litoralului Mării Negre ; cu cealaltă parte a forţelor, grupul de armate trebuia să cucerească regiunile petrolifere Maikop şi Groznîi, să blocheze trecătorile din Caucazul central şi să debuşeze, în fine, pînă la Baku.

După cum se afirma textual în Directivă, „Grupului de Armate «B» îi revine — așa cum s-a ordonat — misiunea ca, pe lîngă organizarea apărării pe Don, să nimicească în cursul înaintării spre Stalingrad gruparea de forțe inamice aflată acolo în curs de constituire, să ocupe orașul și să blocheze comunicația terestră între Don și Volga, precum și fluviul însuși.

În continuare, de-a lungul Volgăi vor fi angajate unități rapide, cu misiunea de a pătrunde pînă la Astrahan și de a bloca și acolo brațul principal la fluviului". [9]

Dacă Directiva nr. 41 prevăzuse ca forțele celor două grupuri de armate să atingă mai întîi Stalingradul, urmînd să continue apoi celelalte operații, în schimb Directiva nr. 45 pretindea rezolvarea simultană a tuturor acestor misiuni, adică o lărgire a frontului de la 800 km, la începutul ofensivei de vară, la 1400 km după încheierea operațiilor planificate. Aceasta însemna o dispersare a forței de izbire a celor două grupuri de armate, deși pierderile proprii înregistrate pînă atunci nu fuseseră compensate prin completări suficiente.

Directiva nu modifica defel misiunea ce revenise Armatei 6 după schimbarea spre sud a direcției de atac a Armatei 4 tancuri. Cucerirea marelui cot al Donului rămînea obiectivul nostru cel mai apropiat.

Știință într-un sat din stepă

Între timp, ne-am mutat din nou punctul de comandă ceva mai în față. Eu o luasem înainte într-un Fieseler-Storch, în timp ce secția mă urma cu autovehiculele. Curînd, am ajuns la destinație. Sub noi se întindea un sat obișnuit de stepă, răsfirat în lungime, avînd case mici de lemn cu un singur etaj, grădinițe înflorite, curți împrejmuite și o uliță principală lată, plină de praf. La locul de aterizare mă aștepta comandantul cartierului general al armatei, care mi-a dat cîteva informații concise despre sat și mi-a atras cu acest prilej atenția asupra unei construcții joase și arătoase din cărămidă aparentă, care nu se afla prea departe. Trebuia să-l urmez în acea direcție.

— Aici vreți să-mi adăpostiți secția ?

— Nu, voiam doar să vă arăt ceva. Intrați.

Prin ușa deschisă am zărit un laborator. Pe mesele de lucru se aflau stative, baloane și recipiente, eprubete și microscoape. Într-un dulap alb de sticlă se aflau foarfeci, pensete, seringi și scalpele. Privirea mea s-a oprit la o seamă de borcănașe, conținînd în mod evident substanțe chimice, precum și diferite sticle umplute cu lichid. În fine, în cîteva cuști am descoperit o mulțime de șoareci albi.

Cum ajunsese acest laborator în satul din stepă ? Ce scop avea ? Nici comandantul nostru nu știa.

Pe drumul spre locul de încartiruire a secției operații ne-am întîlnit cu primul ofițer de stat-major. I-am relatat despre descoperirea noastră. Nici el n-a știut ce să creadă, dar l-a pus pe translatorul-șef să rezolve enigma. Acesta a aflat de la un bărbat în vîrstă că locuitorii satului se ocupau înainte de toate cu creșterea vitelor. Laboratorul fusese organizat pe cheltuiala statului. Se afla sub conducerea unei doctorițe veterinare care, la fel ca și asistentele ei, părăsise localitatea la apropierea trupelor germane odată cu animalele pe care dorea să le pună la adăpost. În zilele următoare am revenit de mai multe ori în acest mic așezămînt de cercetarare mediço-veterinară. Întotdeauna se afla prin preajmă vreunul dintre locuitorii vîrstnici ai satului, care rămăseseră pe loc. În mod evident, aici fusese organizată un fel de pază, semn al prețuirii manifestate de țărani pentru acest așezămînt din satul lor.

Dar cine avea acum vreme să mediteze că, după cum se vede, comunismul adusese și lucruri bune. Zilele următoare ne-au rezervat surprize comuniste de cu totul alt gen.

Situația amenințătoare de la Kamenski

La 25 iulie, după masa de prînz, cîțiva ofițeri de stat-major se aflau adunați în cortul mare ce ne servea drept sală de mese. Șeful de stat-major plecase spre locuința sa. Atunci a apărut un transmisionist cu o radiogramă, pe care a înmînat-o ofițerului cu operațiile. Acesta a scăpat un „La naiba !", a sărit în picioare și a plecat în grabă după șeful de stat-major. Ce se întîmplase ?

În cursul înaintării în josul Donului, Corpul XIV tancuri s-a izbit la sud-vest de Kamenski de unităţi inamice de tancuri destul de puternice. Lupta îndîrjită ţinea de mai multe ore, dar inamicul nu bătea în retragere. În cursul serii, Corpul XXIV tancuri, care se alăturase armatei cu o zi mai înainte, a raportat acelaşi lucru. Acest corp urma să vină în sprijinul Corpului LI armată, să-i deschidă drumul spre Cirul inferior. În cursul acestei acţiuni s-a lovit, la Nijne Cirskaia, de un puternic aliniament de apărare al inamicului. Diviziile de infanterie raportau despre rezistenţa inamică de la vest de pîrîul Liska. După ce diferitele informaţii au fost trecute pe harta cu situaţia de luptă, a devenit limpede faptul că Armata Roşie se fixase la vest de Kalaci într-un larg cap de pod, care se întindea de la Kamenski pînă la vărsarea Cirului.

Corpurile noastre au încercat să rupă din mişcare frontul sovietic de apărare şi să împingă Armata Roşie peste Don. S-au lovit însă de un zid ca de granit. Şi nu numai atît. Diviziile sovietice s-au folosit de punctele slabe detectate la noi şi au trecut, la 31 iulie, la contraatac, împingînd dincolo de pîrîul Liska diviziile germane cu puterea de luptă deja simţitor diminuată.

Armata 6 s-a aflat cîteva zile în mare primejdie. Pe lîngă aceasta, inamicul a reuşit să treacă Donul spre sud. pe la Kremenskaia, cu unităţi mai mari, ajungînd în spatele Corpului XIV tancuri. Pentru a-şi asigura spatele, acesta a fost nevoit să trimită mai multe regimente spre nord.

Corpul XIV tancuri se găsea acum mult răsfirat la nord de Kamenski, pe cursul Donului, la vest de Kleţkaia, şi făcea legătura cu diviziile de infanterie ale Armatei 6, care urmau să fie înlocuite de Armata 8 italiană; aceasta înainta însă cu mare încetineală. Corpul VIII armată blocase cu diviziile sale capul de pod sovietic dinspre nord-vest; la aripa dreaptă el era în contact cu Corpul LI armată. Partea de sud, dinspre Cirul inferior, era blocată de Corpul XXIV tancuri. În această dispunere Armata 6 a respins mai întîi atacurile inamice, pregătind în acelaşi timp zdrobirea bastionului sovietic.

În perioada de la sfîrșitul lui iulie pînă la începutul lui august, Armata 8 italiană înaintase suficient pentru a putea înlocui diviziile Armatei 6 angajate la vest de Kleț-kaia în apărarea flancului de nord. Cîteva regimente ale Corpului XIV tancuri, ce executau siguranța, au fost schimbate cu divizii de infanterie ale Corpului XI armată. Acestea au respins inamicul și au amenajat o poziție de apărare.

Un cortegiu de vizite înalte

În timp ce se desfășurau pregătirile pentru ofensivă, secția operații a Armatei 6 a primit mai multe vizite înalte la punctul ei de comandă instalat în satul din stepă. Cea mai interesantă pentru mine a fost întîlnirea cu generalul Fellgiebel, șeful serviciului de transmisiuni al Wehrmachtului. Am făcut cunoștință prin intermediul colonelului Arnold, șeful serviciului de transmisiuni al armatei noastre. În orele serii am făcut o plimbare în trei pe ulița principală a satului. Generalul a adus vorba despre situația militară. Aprecierile sale erau destul de sceptice, aproape pesimiste. Și noi eram îngrijorați. Noi aveam însă ca elemente de raportare cel mai adesea situații izolate, cîte un episod din fîșia armatei noastre sau, în cel mai bun caz, de pe frontul de est. Fellgiebel avea rezerve în privința situației generale.

— În vest trupele noastre sînt răsfirate pe un front întins, de la Capul Nord pînă în Pirinei. Rommel luptă în Africa de Nord. În Iugoslavia și Grecia diviziile noastre duc un război de gherilă istovitor împotriva partizanilor. Iar ceea ce s-a întîmplat anul trecut în est, în fața Moscovei, asta o știți și dumneavoastră. Să sperăm că treburile vor merge ca lumea în sectorul armatei dumneavoastră. Înțeleg bine îngrijorarea lui Paulus în privința flancului său întins spre nord. Numai să nu ne fi propus prea mult cu această ofensivă.

Întîlneam, uneori, privirea lui Arnold. Ca și mine, urmărea cu atenție cuvintele generalului de transmisiuni. Acesta a continuat cu aceeași voce liniștită :

— Germania e angajată din nou într-un război pe două fronturi. Noi trei am participat la cel din 1914—1918 și știm din proprie experiență cît a trebuit să sîngerăm atunci. Au devenit oare mai favorabile pentru noi împrejurările de la 1918 încoace ? Mă îndoiesc.

Am ciulit urechile, mai ales că cele spuse reprezentau o îndoială abia mascată față de politica de planificare a războiului de către conducerea supremă, însemnau criticarea lui Hitler și neîncrederea în victoria finală. Era oare Fellgiebel în dezacord cu modul în care ducea războiul Hitler ? El se pronunțase împotriva războiului pe două fronturi. Dar ce alternativă ne era oferită ? Generalul mi s-a adresat :

— Cît de mari sînt pierderile de pînă acum ?

— Pierderile datorate inamicului se mențin în limite rezonabile. În schimb e foarte mare numărul bolnavilor, condiționat desigur de condițiile climatice neobișnuite pentru noi. Efectivele de luptă ale companiilor de infanterie au scăzut în multe locuri cu o treime, ba și mai mult. Iar luptele cele mai grele abia ne așteaptă.

— Într-adevăr, perspectivele nu sînt prea îmbucurătoare.

Cu aceste cuvinte, generalul a încheiat discuția.

Era o seară frumoasă de vară. În depărtare fulgerele brăzdau cerul întunecat. Inspiram adînc aerul proaspăt al nopții. Dintr-o dată mi s-a făcut frig. Abia acum mi-am dat seama că purtam încă tunica de vară. Am intrat grăbit în cort. Ordonanța mea făcuse deja patul de campanie, iar ferestrele mici erau camuflate. Am aprins becul și m-am așezat la masa de lucru, fără a putea însă face ceva. Vorbele generalului nu-mi ieșeau din minte. Ele mă acaparau, biciuindu-mi gîndurile. De fapt, nu spusese decît ce gîndea un om lucid.

Chiar a doua zi, generalul Fellgiebel a plecat mai departe cu avionul. Nici unul dintre noi nu bănuia că va juca un rol în conspirația împotriva lui Hitler de la 20 iulie 1944. Poate că a căutat să cîștige aderenți și la statul nostru major, fiind dezamăgit de a nu-i fi găsit. Noi mai aveam însă de trecut prin multe grozăvii și de acumulat multe amărăciuni pentru a înțelege așa cum se cuvenea situația militară și cu atît mai mult crima umană și poli-

tică reprezentată de acest război. Pe atunci capetele ne erau înfierbîntate de pregătirea ofensivei împotriva capului de pod sovietic de la vest de Kalaci. Generalul Paulus abia a mai avut timp să se dedice prietenului său. Dacă nu era nevoie de el la punctul de comandă al armatei, se deplasa în liniile înaintate ale diviziilor și regimentelor. Încerca necontenit să-și facă o imagine personală asupra situației și stării de spirit a soldaților de pe front, să le amelioreze viața pe cît posibil. De obicei, revenea foarte tăcut. Îl supărau, evident, pierderile în creștere ale trupei încă înainte de ofensiva hotărîtoare.

Operațiile iminente, pericolul ce amenința flancul de nord al Armatei 6, precum și capacitatea de luptă în continuă scădere a companiilor au constituit, de asemenea, tema convorbirilor cu generalul-maior Schmundt, aghiotantul-șef al lui Hitler. Acesta a sosit cu un avion Fieseler-Storch pe aerodromul nostru improvizat. Ocazional, am luat și eu parte la discuțiile dintre Paulus și Schmundt. Am raportat fără înfloriturî despre situația în continuă degradare a cadrelor. Dar Schmundt trebuia să-și facă direct o imagine asupra sectoarelor de front care dădeau Armatei 6 cea mai mare bătaie de cap. De aceea Paulus a plecat împreună cu aghiotantul-șef pe la diviziile din partea de nord a cotului Dónului, la est de Kleț kaia. Aici, obiectivele de luptă nu erau atinse. Pentru a-și cruța forțele, diviziile noastre ocupaseră o poziție în arc.

La punctul de comandă al Regimentului 767 infanterie din Divizia 376 infanterie, comandantul acestuia, colonelul Steidle, a înfățișat situația : la aripa stîngă regimentul se învecina cu Armata 8 italiană, care tocmai își ocupase pozițiile. Steidle era unul dintre comandanții noștri cei mai destoinici, viteaz și prevăzător, stimat de soldații săi. Paulus îl cunoștea din timpul primului război mondial. Știa că și față de superiori colonelul nu avea rețineri. Steidle nu s-a jenat nici în prezența aghiotantului venit de la Cartierul General al Führerului să critice situația primejdioasă de la flancul de nord în care fusese adusă Armata 6. Pierderile diviziei crescuseră din nou în cursul ultimelor zile. Cele mai multe companii numărau

abia 25—35 de combatanți. Mai tîrziu, Paulus mi-a povestit că Steidle pretinsese în mod imperios trimiterea de completări.

În timp ce generalul-maior Schmundt se găsea încă la noi, aviația ne-a raportat că inamicul primea întăriri, mai ales tancuri, pe la Kalaci, trecîndu-le peste Don. Era un argument în plus, care demonstra aghiotantului lui Hitler necesitatea unor grabnice întăriri. Încărcat cu cererile stringente ale Armatei 6, Schmundt a zburat la grupul de armate, iar de acolo la Cartierul General al Führerului. Paulus l-a condus la aerodromul nostru de campanie, rugîndu-l, la despărțire, încă o dată, să obțină din partea OKH-ului o protecție eficientă pentru flancul de nord.

Un alt oaspete de vază a fost generalul Ochsner, șeful trupelor chimice. Pentru atacul asupra Stalingradului, armatei noastre urma să-i fie subordonată o brigadă de lansatoare de ceață. Pînă atunci, OKH-ul nu prea folosise aceste lansatoare. Eu le văzusem pentru prima oară în 1941, cu ocazia atacului de la Velikiie Luki. Proiectilele zburau prin aer însoțite de o flamă lungă și de un vuiet de neînchipuit. Chiar și infanteriștii noștri, avertizați cu puțin mai înainte de comandanții lor de companie, își plecau temători capetele atunci cînd proiectilele-rachetă treceau în zbor peste pozițiile lor. Efectul asupra moralului inamicului surprins era uriaș. Chiar și după cucerirea orașului, numeroși soldați sovietici au rămas ca paralizați.

Generalul Ochsner a fost oaspetele nostru doar pentru scurtă vreme, o zi sau două. El a discutat cu șeful de stat-major introducerea în luptă a acestei arme temute. La plecare, Paulus i-a spus :

— Sper să nu rămînă o simplă promisiune. Ați văzut cît de necruțătoare au devenit aici luptele. Inamicul nu mai cedează presiunii noastre. El se apără cu îndîrjire și răspunde loviturilor acolo unde poate. Avem neapărată nevoie de brigada dumneavoastră de lansatoare capabile să răspîndească groaza.

— Puteți fi sigur că nu vă voi lăsa în voia soartei.

Cu aceste cuvinte, Ochsner și-a luat rămas bun.

Încetul cu încetul ni s-a făcut lehamite de astfel de vizitatori. Pierdeam de fiecare dată timp și energie pentru a-i informa pe generalii ce treceau pe la noi. Eșaloanele superioare dispuneau acum de materiale și date suficiente, care veneau să confirme rapoartele noastre alarmante. Primul nostru ofițer de stat-major, colonelul Voelter, spunea :

— Schmundt a fost vădit impresionat după ce s-a întors de pe front. Ceea ce a văzut cu ochii lui și ceea ce a auzit la fața locului l-a șocat în bună măsură. Să sperăm că nu va ascunde Führerului adevărul, pentru ca astfel să înceteze, în fine, vorbăria despre nimicirea Armatei Roșii, iar inamicul să fie luat în serios.

— Cred că mai ales generalul Fellgiebel vede lucrurile cît se poate de limpede, am ținut să adaug.

— În discuția dusă cu Arnold și cu mine, el a înfățișat lupta cu mai multă seriozitate și luciditate decît am făcut-o eu pînă acum. Nu știu care este părerea generalului Ochsner, deoarece cu dînsul am schimbat doar cîteva cuvinte. Să vedem dacă cei din conducerea supremă vor înțelege, în fine, situația.

Armatele aliaților.

Așa cum s-a amintit, Armata 6 urma să acopere flancul de nord al armatei de tancuri ce ataca spre Volga. Directiva nr. 45 din 23 iulie 1942 stabilea noua misiune a Armatei 6, cea de a cuceri Stalingradul în cooperare cu Armata 4 tancuri. Protecția flancurilor, în spațiul de la Kleșkaia pînă la nord de Korotoiak, fusese încredințată armatelor aliate, și anume, începînd dinspre vest : Armata 2 ungară, Armata 8 italiană și Armata 3 română.

Ce știam noi despre armatele aliate ? Știam că abia cu puțin timp înaintea ofensivei de vară din 1942 începuse concentrarea lor sub forma unor armate de sine stătătoare. De experiență de luptă dispunea doar o parte a armatelor nou-formate în zona de spate a Grupului de Armate „Sud“ (de la 7 iulie 1942 Grupul de Armate „B“). Dotarea și înarmarea trupelor aliate erau deficitare. În această privință, România și Ungaria erau dependente

integral de industria germană de armament ; Italia, doar parțial. Ce folos să invoci drept necesitate hotărîtoare o apărare antitanc cît mai puternică a flancului de nord, atunci cînd armatelor aliate le lipsea armamentul greu perforant și artileria grea. Astfel, divizia românească de tancuri era înzestrată doar cu tancuri ușoare de captură, cehoslovace și franceze. În comparație cu diviziile germane, puterea de luptă a aliaților putea fi socotită doar la 50—60%. La drept vorbind, era limpede și pentru un profan că — ținînd seama numai de înarmarea și dotarea lor insuficiente — aceste armate n-ar fi fost niciodată în stare să reziste unui inamic care atacă cu tancuri T 34.

Nu era însă vorba numai de armament, ci cu atît mai mult de ostașii care îl mînuiau. Diviziile românești se dovediseră întru totul corespunzătoare în 1941, în luptele de pe frontul de sud. Soldații erau viteji, disciplinați și fără pretenții. Cei mai mulți erau țărani. Atîta vreme cît luptaseră în apropierea granițelor țării lor, războiul se poate să fi avut sens pentru fiecare dintre ei. E posibil ca pămîntul Basarabiei sau teritoriul dintre Nistru și Bug — atribuit de Hitler mareșalului Antonescu sub numele de Transnistria — să-l fi ispitit pe vreunul sau pe altul. Era poate, acesta, prilejul de a deveni în fine țărani „liberi", căci în România marilor moșieri așa ceva era de neînchipuit. Dar ce căutau țăranii români în uniformă militară pe pămîntul dintre Don și Volga ? La acest considerent se mai adăugau și unele proceduri nedemne din armata română, precum pedeapsa cu bătaia. Prietenul meu, Otto Rühle, mi-a povestit că odată fusese nevoit să asiste cu profundă revoltă — iar aceasta chiar în timpul încercuirii de la Stalingrad — la maltratarea unui soldat român de către un ofițer. Această situație nu putea contribui defel la ridicarea moralului de luptă al românilor, lucru care se va vădi mai ales în momentele de mare cumpănă.

Generalul Paulus îi prețuia mult pe români. Avea încredere și în unguri. Împotriva italienilor luptase în primul război mondial. Îi cunoștea și datorită unei inspecții făcute în Africa de Nord, pe cînd era prim-ofițer general în Comandamentul Suprem al Armatei de Uscat. Socotea deosebit de necesar ca armatei italiene să i se aplice un

„corset" strîns, format din divizii germane. Moralul de luptă al italienilor era influențat cu siguranță de faptul că își aveau căminele și mai departe de Uniunea Sovietică decît românii și ungurii. Dacă de la București pînă la Volga erau 1500 km, iar de la Budapesta 1900 km, în schimb soldatul originar din Roma sau Milano se vedea nevoit să lupte la peste 3000 km depărtare de patrie. Să lupte, dar pentru ce ? Pentru Marea Germanie ? Într-adevăr, era cît se poate de justificat ca italienii să aibă puțină tragere de inimă pentru acest război.

Modul în care conducerea supremă germană venea în întîmpinarea deficiențelor manifestate de aliați a avut darul să amplifice neîncrederea acestora. Cum s-a mai spus, aliații erau dependenți aproape în totalitate de Germania în privința armamentului greu și a unei bune părți din dotare. De primit, primeau însă destul de puțin. Directiva nr. 41 stabilea în acest sens următoarele : „La ocuparea frontului de pe Don, care se extinde tot mai mult în cursul acestei operații, vor fi atrase în primul rînd unitățile aliaților, urmînd să se angajeze ca sprijin puternic trupe germane, între Orel și Don, precum și în istmul de la Stalingrad. În rest, în spatele frontului de pe Don vor rămîne disponibile ca rezerve de șoc cîteva divizii germane."

Toate acestea au contribuit la ocuparea destul de lentă a sectoarelor de front de către aliați. La 10 iulie 1942 Armata 2 ungară, care participase la atacul asupra Voronejului, a preluat siguranța pe Don spre sud, pînă la Novaia Kalitva, stabilind legătura cu Armata 2 germană.

La sfîrșitul lui iulie — începutul lui august, Armata 8 italiană a înlocuit diviziile de infanterie ale Armatei 6 aflate în spațiul Bogucear—Kleșkaia, introduse de urgență în atacul asupra capului de pod de la Kalaci. Corpul XVII armată german a trecut în subordinea Armatei 8 italiene.

Armata 3 română se afla încă în marș. Sectorul care îi fusese destinat a fost preluat pentru moment de trupele italiene.

Aliații, insuficient înarmați și mediocru dotați, se aflau acum pe frontul mult alungit al Donului. Ei erau lipsiți de forțele necesare pentru amenajarea genistică neîntre-

ruptă a poziţiilor lor, astfel încît nu constituiau un front propriu-zis de apărare, ci doar un aliniament subţire de siguranţă. O astfel de realitate nu putea rămîne ascunsă inamicului, care era deosebit de activ. Nu e de mirare că privirile îngrijorate ale comandamentului Armatei 6 erau aţintite spre nord.

— Dacă ruşii se vor folosi de slăbiciunea flancului nostru, vom ajunge într-o situaţie mai mult decît neplăcută, Adam. Priviţi traseul frontului ! Seamănă cu un pumn împins înainte.

— Într-adevăr, al naibii de neplăcut, domnule general. Inamicul trebuie doar să aplice scalpelul la încheietura mîinii şi s-a terminat cu pumnul.

— Să sperăm că Schmundt va înfăţişa Cartierului General al Führerului o imagine reală a situaţiei. Oricum, i-am spus totul destul de limpede. Şi să mai sperăm că aliaţii noştri vor primi armamentul greu ce le lipseşte.

Săptămînile următoare aveau să însemne însă cea mai amarnică decepţie pentru speranţele noastre, ale tuturor.

Bătălia de la Kalaci

Aviaţia raporta de mai multe zile că inamicul îşi întărea capul de pod aflat la vest de Kalaci. Efectele le-a simţit mai întîi Corpul LI armată. Regimentele sale au avut mult de suferit, atunci cînd au atacat capul de pod sovietic de la est de Surovikino. Între timp însă unele dintre diviziile noastre fuseseră schimbate de Armata 8 italiană. Ele s-au deplasat în raioanele de aşteptare. În bucla de nord a Donului, de la Ostrovski pînă la Kleţkaia, diviziile de infanterie au preluat sectorul ocupat de unităţile Corpului XIV tancuri, îngăduind acestuia să iniţieze ofensiva la nord de Kamenski.

În primele zile ale lui august 1942 diviziile 76 şi 295 infanterie, subordonate pînă atunci Armatei 17, au fost deplasate pentru a întări flancul drept al Armatei 6.

La 6 august se încheiaseră pregătirile pentru marea lovitură împotriva bastionului sovietic. Unităţile noastre îşi ocupaseră poziţiile de plecare, fiind aprovizionate în

mod îndestulător cu muniții și carburanți. Potrivit informațiilor existente, inamicul dispunea de 12 divizii de tiraliori și 5 brigăzi de tancuri. Acestora trebuia să li se interzică retragerea peste Don. Urmau să fie încercuite și nimicite. Planul de operații atribuia celor două corpuri de tancuri misiunea să ridice o barieră în lungul Donului. Corpul XIV tancuri urma să înainteze pe Don din raionul Kamenski spre sud, iar Corpul XXIV tancuri din raionul Nijne Cirskaia spre nord.

În dimineața zilei de 7 august pămîntul se cutremură sub greutatea tancurilor aflate în înaintare. Liniștea dimineții a fost tulburată subit de exploziile obuzelor și șfichiuirea rafalelor de mitralieră. Tancurile noastre au reușit să străpungă pozițiile sovietice de apărare. După numai cîteva ore s-a produs joncțiunea elementelor înaintate ale celor două corpuri de tancuri aflate în mișcare convergentă. Dar abia acum a început lupta propriu-zisă. Diviziile noastre de infanterie pornite la atac s-au lovit de un inamic care lupta cu iscusință și îndîrjire. Acesta a sesizat deîndată amenințarea ce venea din partea tancurilor germane și a pornit contraatacul împotriva corpurilor de tancuri, care luptau cu spatele la Don. Tancurile au deschis un foc deosebit de intens. Cu toate acestea, părți ale Armatei Roșii au reușit să spargă blocada, trecînd pe malul de est al Donului. Bătălia s-a încheiat după patru zile de lupte aspre cu sorți schimbători. Buletinul militar special anunța cu surle și trîmbițe o mare victorie germană, trecînd sub tăcere pierderile mari de oameni și materiale cu care fusese plătită. Desigur, pierderile inamicului erau și mai ridicate, dar cîmpul de luptă de la Kalaci era acoperit și de tancuri germane calcinate sau distruse. Situația era deosebit de dificilă pentru noi. Patria se afla la mai mult de 2000 km, iar completările ajungeau anevoie. Armata Roșie cîștigase însă înainte de toate zile prețioase pentru amenajarea unui front de apărare între Volga și Don, în fișia de asigurare a Stalingradului. Reușise, de asemenea, să oprească Armata 4 tancuri, pornită la 1 august din raionul Timlianskaia, prin stepa calmucă, în direcția Stalingrad-sud. Pentru a-i întări puterea de străpungere, Armata 6 a fost obligată să

cedeze Armatei 4 tancuri, la 12 august, din ordinul OKH-ului, diviziile 24 tancuri şi 297 infanterie. Cele două divizii au trecut Donul pe un pod de vase la Potemkinskaia.

Exploatarea succesului dobîndit la Kalaci impunea Armatei 6 continuarea neîntîrziată a ofensivei peste Don. Dar armata noastră nu mai era în stare să continue operaţiile. Din nou s-a pierdut timp preţios, fiind nevoie de o nouă punere în ordine a unităţilor, de înlocuirea armamentului şi echipamentului distrus, de aprovizionarea cu muniţii şi carburanţi.

Pierderi în creştere — moral în scădere

Am trecut în revistă rapoartele cu privire la pierderi primite de la divizii. La diviziile care suferiseră în mod deosebit m-am deplasat personal. Între acestea se număra Divizia 376 infanterie, comandată de generalul-locotenent Edler von Daniels. Încheierea luptelor o surprinsese în bucla Donului, la est de Kleţkaia, împreună cu diviziile 384 şi 44 infanterie. Cele trei divizii au avut misiunea să respingă Armata Roşie peste fluviu. Ce-i drept, obiectivul fusese atins, dar unităţile sovietice au reuşit curînd să treacă Donul înapoi prin mai multe locuri şi să formeze capete de pod.

Şi în cursul acestor lupte trupele noastre au plătit un tribut greu. Astfel, efectivul de luptă al multor companii din Divizia 376 scăzuse la numai 25 de oameni. La diviziile 44 şi 384 infanterie situaţia era ceva mai bună, dar companii cu un efectiv de luptă de 35—40 oameni nu reprezentau nicidecum un motiv de optimism.

Înaintarea Armatei 6 spre Volga era legată de sacrificarea a numeroşi soldaţi germani. Succesele campaniei din vest, dobîndite fără prea mari pierderi, erau acum de domeniul trecutului. Şi tot de domeniul trecutului era moralul ridicat al soldaţilor din vara lui 1941 sau chiar din lunile mai şi iunie ale lui 1942. Cu ocazia deplasărilor mele cu maşina comandamentului, întîlneam mereu militari rătăciţi, care îşi căutau unităţile după luptele

grele. Îmi amintesc mai cu seamă de doi soldați care participaseră la bătălia de la Kalaci. Întrucît aparțineau unei divizii pe la care intenționam să trec, i-am luat cu mine. Încă sub impresia bătăliei recent trăite, fruntașul care ședea în spatele meu mi-a povestit : „Pîrjol ca ăsta n-am mai văzut niciodată de cînd sînt în est. Rușii ne-au pîrlit așa de rău, încît am văzut stele verzi. Noroc că ne-am adăpostit bine, altfel n-ar fi rămas nimic din noi. Toată stima față de artileria rușilor. A făcut o treabă pe cinste. Loviturile ei au nimerit la milimetru pozițiile noastre. Nu aveai decît să-ți bagi capul la cutie și să te faci una cu noroiul. Mulți dintre noi au pățit-o rău. Cel mai mult am blestemat orgile lui Stalin *. Acolo unde nimereau, pentru cei mai mulți era prea tîrziu să-și mai facă testamentul."

Camaradul său, de la care am aflat în cursul discuției că fusese încorporat direct de la examenul de bacalaureat, a adăugat : „Și să-i fi văzut pe infanteriștii lor cum atacau. Strigătele lor de „uraa" m-au adus în pragul nebuniei. Unde or fi găsind oare curajul și disprețul de moarte? Oare îi împing comisarii de la spate cu pistolul ? Am sentimentul nedeslușit că la ruși există lucruri de care nu știm nimic."

Fruntașul merse și mai departe decît camaradul său. Mi s-a adresat direct :

— De acum trei săptămîni comandantul nostru de companie ne-a povestit că Armata Roșie ar fi făcută praf, iar noi ne vom putea odihni curînd la Stalingrad. Se vede treaba că lucrurile nu stau chiar așa. La 31 iulie rușii ne-au scărmănat destul de bine. Artileria și apărarea noastră antitanc abia au izbutit să oprească contraatacul rusesc.

— Se va termina oare curînd, domnule colonel ? întrebă tînărul soldat.

Se vedea bine că războiul nu avea darul să-l însuflețească prea mult. Poate numai cu jumătate de an în urmă cîntase și el la școală : „Astăzi Germania e a noastră, iar mîine lumea întreagă." Această exaltare se volatilizase într-o clipă.

* Katiușele (n. tr.).

Cei doi aşteptau un răspuns. Întors spre ei, le-am zis :

— Nu sînt profet şi nu pot deci proroci, dar războiul nu se va termina cu una, cu două. Aţi simţit pe pielea voastră că rusul ne mai poate răspunde la lovituri. Va trebui să luăm mai întîi Stalingradul, apoi vom vedea. Cum e moralul în companiile voastre ?

— Ce să vă spun, domnule colonel, a spus fruntaşul. Nu vă supăraţi, dacă vă vorbesc deschis. Războiul durează deja de prea multă vreme. Bătrînii noştri ar vrea să se ducă pe la casele lor. Scrisorile care vin de acasă n-au darul să ne încurajeze. Iată, soţia unui ţăran care are multe necazuri cu un prizonier de război, scrie că nu ştie cum o va scoate la capăt cu munca. Pe la oraş, mai ales în familiile muncitorilor, alimentele sînt tot mai pe sponci. Femeile nu mai ştiu cu ce să-şi îndestuleze copiii flămînzi. Soldaţii noştri căsătoriţi sînt plini de griji pentru familiile lor. Toate acestea apasă asupra moralului. În mod firesc, nici pierderile mari nu rămîn fără urmări. La 11 august, în vreme ce mărşăluiam peste cîmpul de luptă, ortacul meu — văzînd numeroşii morţi şi răniţi — a zis destul de tare, ca să-l audă toţi : „Vom ajunge să crăpăm cu toţii în această stepă blestemată." Este un solbat bun şi viteaz. Chiar în toamna trecută a primit *Crucea de Fier* clasa I.

Reflectam încă la cele auzite, cînd maşina se opri. Ajunseserăm la punctul de comandă al diviziei. Cei doi soldaţi şi-au luat rămas bun cu un cuvînt de mulţumire, dîndu-mi onorul.

Asta era, deci, situaţia la companie : cei bătrîni duceau dorul casei, iar tinerii se săturaseră deja după o singură luptă aspră. Era oare la fel şi prin celelalte companii ?

După ce mi-am făcut personal o imagine despre efectivele de luptă ale diviziei, am raportat situaţia şefului nostru de stat-major. Generalul-maior Schmidt nu s-a arătat surprins. Ştia doar prea bine cît de grele fuseseră luptele din ultimele zile. Rezumînd, el îmi expuse opinia sa : „Problema completărilor este arzătoare. Faceţi deîndată toate demersurile necesare pe lîngă comandamentele generale delegate ! Raportaţi-i mai întîi generalului Paulus. În tot cursul zilei s-a aflat din nou pe la divizii. Vă va da cu siguranţă şi alte indicaţii".

Paulus m-a întîmpinat cu cuvintele :

— Ei, Adam, cum mai stau lucrurile pe la divizii ?

— Sînt îndeajuns de lămurit. E îmbucurător faptul că unii soldaţi, daţi dispăruţi, au revenit la unităţile lor, de care se rătăciseră. De asemenea, de la punctele de adunare ale răniţilor vor fi trimişi la unităţi, după un scurt tratament, mai mulţi soldaţi uşor răniţi. Dar ce contează asta, cînd efectivele de luptă ale companiilor de infanterie au scăzut la 25—40 oameni. Succesul l-am plătit cu un preţ foarte mare. Pierderile considerabile şi lupta aspră au încordat la maximum nervii soldaţilor. Pretutindeni domneşte o atmosferă apăsătoare. Împreună cu generalul-maior Schmidt sînt de părere că trebuie să ne parvină de urgenţă completări în oameni prin intermediul comandamentelor generale delegate.

— Sînt întru totul de acord cu aprecierile dumneavoastră şi cu măsurile propuse. Toţi comandanţii cu care am vorbit în ultimele zile îmi adresează aceeaşi cerere stringentă ; completări, cît mai multe completări. Capul de pod al ruşilor de la Kalaci a fost pentru noi un dumicat greu de mestecat. Diviziile noastre trebuie completate fără întîrziere. Folosiţi teleimprimatorul şi cereţi să vă fie confirmate cererile.

În timp ce mă aflam la raport la Paulus, locţiitorul meu întocmise listele de completări necesare. Apoi telexurile au pornit pe adresa comandamentelor generale teritoriale din patrie. În cursul nopţii am telefonat aghiotantului de la Grupul de Armate „B", care mi-a promis sprijinul său.

A doua zi am primit răspunsuri aproape identice de la comandamentele generale delegate din Kassel, Wiesbaden, Viena şi Berlin : „Nu dispunem de necesarul de efective instruite ; cei restabiliţi, socotiţi apţi de front în urma examenului medical, vor fi deîndată puşi în marş".

Paulus era la fel de decepţionat de acest răspuns. Ştiam că după al treilea an de război Germania nu mai dispunea de rezerve mari de oameni. Dar la urma urmei Armata 6 trebuia să constituie forţa decisivă de lovire pentru atingerea obiectivului operativ principal din anul 1942.

Din partea Grupului de Armate „B" ne puteam aştepta doar la cîteva companii de marş. Îi eram recunoscători şi pentru acestea, avînd în vedere ofensiva iminentă peste Don. Orice soldat primit în mod suplimentar era binevenit, mai ales dacă avea experienţă de luptă. Nouă însă ne trebuia mai mult decît cele cîteva companii de marş disponibile, deoarece trebuia să cucerim marele oraş de pe Volga. Ştiam foarte bine că ne aşteptau lupte de stradă şi lupte în interiorul clădirilor, care cereau mari sacrificii. Puteau oare face faţă acestor lupte diviziile noastre cu efectivele serios diminuate ?

Paulus mă privi :

— Ce propuneţi acum ?

— Permiteţi-mi, domnule general, să mă deplasez la Cartierul General al Führerului, la Vinița. Socotesc necesar să-i raportez personal şefului Secţiei organizare despre situaţia completărilor cu personal la Armata 6.

— De acord. Plecaţi chiar mîine dimineaţă. De întors vă veţi putea întoarce înainte de căderea serii.

— Mă voi folosi de această ocazie pentru a discuta la Direcţia Personal problema completării cadrelor ofiţereşti.

Revenit în cortul meu, am îndesat într-o servietă documentele necesare pentru discuţiile de la Vinița. A doua zi dimineaţa, puţin după răsăritul soarelui, înarmat cu cele mai noi situaţii privind efectivele de luptă şi încadrarea posturilor ofiţereşti, m-am îndreptat spre ieşirea de vest a satului Ossinovka, unde se afla instalat postul nostru de comandă. La adăpostul unor copaci şi boschete, camuflate de cercetarea aeriană, se aflau avioanele-curier ale statului-major al armatei. Unul din ele urma să mă ducă la Harkov. Era gata de decolare. De abia urcasem, cînd motorul a început să duduie. Cîteva minute mai tîrziu avionul rula pe pista din stepă, ridicîndu-se apoi cu eleganţă de la pămînt. Zburam la mică înălţime. Soarele, aflat puţin deasupra orizontului, îşi revărsa razele aurii asupra stepei nesfîrşite. Picăturile de rouă ce acopereau firele uscate de iarbă aruncau scînteieri de perlă şi diamant. Era o priveliște minunată. Şi totuşi priveam puţin îngrijorat în urmă. Vremea excelentă de zbor nu era cu totul lipsită de primejdii, căci oferea vînătorilor inamici

o seamă de avantaje : vizibilitate foarte bună, soare din spate. În cazul unui atac o puteam păţi rău de tot. Pilotului nu-i scăpă privirea mea prudentă, îndreptată spre răsărit. Zîmbi însă pe sub mustaţă. „Puteţi fi fără grijă, domnule colonel. Cînd avioanele noastre de vînătoare sînt în aer, nici un Iak rusesc nu se încumetă pînă aici. Vedeţi, colo sus, în soare, acele puncte strălucitoare ? Sînt ai noştri. S-ar repezi ca păsările de pradă asupra inamicului, dacă s-ar arăta."

Survolam în sens invers drumul parcurs de armată în ultimele săptămîni. O bună bucată de drum ne-am menţinut deasupra căii de rulare pe care înaintau spre răsărit coloane de aprovizionare. Soldaţii din escortă ne făceau cu mîna. Ici şi colo răsăreau pe întinsul aproape fără de sfîrşit al stepei tancuri distruse, tunuri sau vehicule de transport rămase pe loc. Se zărea bine sistemul de tranşee în care s-au aflat faţă în faţă pînă nu de mult germani şi ruşi. Privirea mi se oprea nu arareori asupra trupurilor neînsufleţite ale unor ostaşi ai Armatei Roşii sau asupra cadavrelor de cai, umflate, ale căror picioare se ridicau grotesc spre cer. Acolo jos îşi pierduseră viaţa şi acele mii de soldaţi şi ofiţeri germani a căror dispariţie determina acum zborul meu la Viniţa. În vreme ce camarazii îngropau trupurile încremenite de moarte în pămînt străin, aproape nimeni n-avea timp şi chef să aducă acelaşi serviciu soldaţilor sovietici căzuţi.

Dintr-o dată peisajul a luat o altă înfăţişare. Trecuserăm peste Oskol şi Doneţ. Aşezările, care înaintau în stepă cu grădinile şi ogoarele lor, au devenit mai numeroase şi mai mari. Iată-ne ajunşi deasupra puzderiei de case ale Harkovului, a uzinei de tractoare şi a gării. Iar în imediata apropiere ni s-a arătat aerodromul.

După o buclă elegantă, pilotul a aşezat aparatul pe pistă. A rulat încet pînă la un Junkers 52 aflat în apropiere, ale cărui motoare tocmai începuseră să vuiască. Era avionul-curier spre Viniţa. Statul-major al Armatei 6 anunţase prin radio aerodromului de la Harkov decolarea mea din satul de stepă. Eram aşteptat. În numai două minute am trecut în celălalt avion. Cîţiva curieri îşi ocupaseră deja locurile. Motoarele au fost ambalate, iar

avionul a decolat, cîştigînd rapid înălţime. Zborul spre vest mi-a oferit un peisaj deosebit de variat. Ogoarele mănoase ale Ucrainei, străbătute de fîşii de pădure, rîuri şi pîraie, se întindeau cît vedeai cu ochii. Reţeaua de aşezări era cu mult mai deasă decît în prima etapă a zborului meu. Într-o succesiune rapidă treceau sate întinse, oraşe mai mari şi mai mici. Junkers-ul nostru se menţinea la o altitudine de circa o mie de metri. Observam fără vreun efort deosebit coloanele de transport care rulau spre est pe drumurile ceva mai numeroase. Băteau la ochi mai cu seamă trenurile care zoreau spre Harkov, transportînd alimente, muniţii, carburanţi, armament şi echipament. Harkovul era pe atunci baza de aprovizionare a Grupului de Armate „B".

La Viniţa, dezamăgire

După două ore de zbor am aterizat fără vreun incident la Viniţa.

O maşină m-a dus la Direcţia Personal, aflată în oraş. Acolo am avut mai întîi o discuţie mai lungă cu generalul von Burgsdorff. Înaintarea la Don ne costase pierderi foarte mari în rîndul tinerilor ofiţeri de infanterie. Grupul de armate nu era în stare să completeze golurile produse.

— Vă înţeleg îngrijorarea, mi-a răspuns von Burgsdorff, dar pe moment ne este greu să vă putem ajuta. Şi celelalte armate din compunerea grupurilor de armate „A" şi „B" ne-au adresat cereri mari. Numai în ceea ce priveşte comandanţii ne-ar trebui cîteva sute de comandanţi de companie şi batalion. De cîteva săptămîni au început cursurile de pregătire, dar acestea se vor încheia, pe cît se pare, abia în decembrie. Pînă atunci pot să vă dau numai asigurări că avem deplină înţelegere pentru situaţia Armatei 6. Pe moment vă vom putea sprijini cel mult în cazuri izolate.

— Este o slabă consolare, domnule general.

— Chibzuiţi şi dumneavoastră ce puteţi face cu forţe proprii în zona armatei. Verificaţi care subofiţeri ni-i pu-

teți propune spre avansare. Poate se mai ivesc și alte posibilități de a compensa lipsa de ofițeri de infanterie. Mă gîndesc la anumiți tineri funcționari militari din serviciile de spate. Care e de altfel situația cadrelor tinere din artilerie și transmisiuni ?

— Nu dispun pentru moment de o privire de ansamblu satisfăcătoare, dar cu puțin timp în urmă comandantul regimentului nostru de transmisiuni mi s-a plîns că aspiranții săi la gradul de ofițer n-ar avea nici o șansă de avansare. La întoarcere voi cere să mi se raporteze aspiranții din toate unitățile de transmisiuni și artilerie. Dar nu vom realiza mare lucru.

După discuții cu șefii de servicii care răspundeau de ofițerii de tancuri și de geniu, m-am înfățișat colonelului de stat-major Müller-Hillebrand, șeful secției organizare. Secția își avea sediul tot în oraș, nu departe de Direcția Personal.

Speram să am aici ceva mai mult noroc. Am intrat animat de acest gînd. Ca pretutindeni la Cartierul General al Führerului, și aici orice persoană era controlată cu multă grijă. Ofițerul de serviciu a cercetat legitimația mea de cel puțin două ori, verificînd sigiliul și semnătura, apoi a privit fotografia în mod stăruitor. Abia după aceea m-a anunțat șefului de secție.

— Veniți la mine cu probleme de completare. Cererile dumneavoastră stringente îmi sînt cunoscute.

Cu aceste cuvinte m-a întîmpinat Müller-Hillebrand.

I-am confirmat că nu greșea, prezentîndu-i cele mai noi date aduse cu mine. Am înfățișat apoi cu toată puterea de convingere situația noastră mai mult decît îngrijorătoare.

— Înainte de a veni încoace, m-am adresat comandamentelor generale delegate din patrie. Toate au răspuns prompt că nu pot trimite pentru moment completări demne de luat în seamă. Vreau să vă spun în mod deschis că la secția operații a Armatei 6 avem impresia că eșaloanele de comandă din patrie subapreciază dificultatea misiunii noastre. Cum să poți cuceri un mare oraș, cu o suprafață de aproape 300 km pătrați, dispunînd de companii cu un efectiv combatant de 30—40 de oameni ?

După experiența noastră recentă în marele cot al Donului, e de așteptat ca inamicul să apere fiecare casă, fiecare piatră.

În timp ce vorbeam, șeful secției organizare răsfoia documentele mele. Îl priveam cu nerăbdare.

— Știm care e situația pe la dumneavoastră și puteți fi sigur că aș dori mult să vă pot ajuta. Din păcate lucrurile stau într-adevăr așa cum vi le-au comunicat comandamentele generale din patrie. Completările încorporate recent vor fi gata instruite abia pe la sfîrșitul anului. Înainte de ianuarie 1943 nu se poate conta pe completarea regimentelor de infanterie.

L-am privit speriat pe Müller-Hillebrand, căci ofensiva împotriva Stalingradului bătea la ușă și nu era prevăzută să înceapă tocmai în ianuarie 1943. Ce avea să se întîmple însă dacă unitățile noastre nu dispuneau nici măcar de jumătate din efectivele de luptă ? Colonelul a sesizat frămîntarea mea.

— Spuneți comandantului dumneavoastră șef că voi face totul pentru a vă ajuta. În lunile următoare vom dispune însă numai de soldați care ies din spitale, fiind socotiți apți de luptă. Mă voi îngriji ca Armatei 6 să-i revină înainte de toate companiile de marș formate din acești militari. Îmi pare deosebit de rău că nu vă pot promite mai mult.

Mi-am luat rămas bun. În cursul întregului război nu fusesem mai abătut ca acum, cînd mă întorceam la statul-major al armatei noastre cu mîinile aproape goale.

Am apucat în ultima clipă avionul-curier spre Harkov. Locurile erau ocupate în întregime de curieri, trimiși speciali, funcționari ai Wehrmachtului, comandanți ai unităților de pe front care reveneau din permisie, respectiv de la cursuri de instruire. Mi se rezervase un loc în spatele cabinei de pilotaj. În jurul meu se discuta cu însuflețire, dar eu abia dacă auzeam ceva. Nu reușeam să-mi stăpînesc starea de deprimare ce mă cuprinsese după experiențele din această zi.

Crezuseră oare conducerea și Statul-Major General al Armatei de Uscat că vor duce ofensiva pe o distanță mai mare de 600 km fără pierderi simțitoare ? Și asta cu atît

mai mult cu cît Grupul de Armate „B" nu reuşise să încercuiască şi să distrugă grosul trupelor sovietice. Inamicul se putuse retrage peste Don şi avea să ne dea, fără îndoială, foarte mult de furcă în cursul luptelor viitoare pentru marele oraş de pe Volga.

Ce fel de planificare a războiului era aceasta, care stabilea obiective strategice impresionante, uitînd să pregătească din vreme completările în oameni, armament şi tehnică de luptă ? În orice şcoală militară erai învăţat că străpungerea unei poziţii de apărare bine amenajate a inamicului cere sacrificii considerabile. Încă în primul război mondial ruşii se dovediseră maeştri ai apărării. Uitase OKH-ul acest lucru ? Nu s-ar fi impus oare luarea unor măsuri imediate după sosirea primelor rapoarte despre pierderile suferite de armatele noastre aflate în ofensivă ? Nu îi informaserăm oare din vreme pe aghiotantul-şef al lui Hitler, generalul-maior Schmundt, pe generalii Fellgiebel şi Ochsner asupra diminuării alarmante a efectivelor de luptă ? Nu le atraseserăm oare atenţia în mod insistent asupra situaţiei ameninţătoare, care s-ar fi agravat în chip inevitabil dacă lipseau completările ?

Nu ne aleseserăm decît cu vorbe. De făcut, nu se făcuse însă nimic. Mai mult ca oricînd mă chinuia gîndul că inamicul era subestimat în mod cu totul irresponsabil de către conducerea supremă. Ce avea să se întîmple dacă în cursul luptelor viitoare se înregistrau noi pierderi ? Existau oare, pe frontul nostru lung de mii de kilometri, divizii care să poată fi aduse în locul nostru, fără ca frontul să fie descoperit în altă parte ?

Nu găsisem încă vreo rezolvare, cînd avionul a aterizat pe aerodromul de la Harkov. Aici domnea o activitate aviatică febrilă. Pretutindeni se găseau pregătite aparate de legătură spre diferite direcţii. Pe mine mă aştepta pilotul escadrilei noastre. Am decolat imediat, ajungînd la Ossinovka la orele serii.

De la aerodrom primul drum l-am făcut la Paulus. Pe faţă i se citea oboseala, neodihna. Trupul său, altfel atît de drept, era puţin aplecat în faţă. Simţeam cît de împovărat era acest bărbat de răspunderea ce-i revenea.

— Ei, Adam, ce aţi realizat la Cartierul General al Führerului ?

I-am raportat rezultatele deprimante ale călătoriei mele în cîteva cuvinte. Mă străduiam să-mi reprim propria tulburare şi decepţia.

— Aşa stau, deci, lucrurile. Aşadar, trebuie să cuceresc Stalingradul cu diviziile istovite de luptă, a replicat Paulus exasperat, după ce mi-am terminat raportul.

— Müller-Hillebrand m-a asigurat că batalioanele de marş sosite vor fi repartizate cu prioritate armatei noastre. Desigur, este mult prea puţin. În lipsa unor completări suficiente, este de presupus că OKH-ul se va preocupa de înlocuirea la vreme a diviziilor noastre.

Nici eu nu credeam în această posibilitate, dar mă simţeam dator să spun orice ar fi avut darul să mai destindă atmosfera. Paulus însă nu se lăsă amăgit.

— Nu, Adam, e o iluzie. De unde să vină aceste divizii ? Am discutat doar de mai multe ori problema rezervelor. Hitler nici nu vrea să audă de aşa ceva. Uşurinţa şi superficialitatea par să fi fost naşii acestei ofensive încă de pe cînd se elaborau planurile ei. Nouă nu ni se pot face reproşuri în această privinţă. Am făcut tot ce ne-a stat în putinţă. Încă din prima zi a ofensivei am raportat numai adevărul. Ştiţi că n-am subapreciat inamicul niciodată. Nu am avut reţineri de a-i avertiza chiar pe Schmundt, Fellgiebel şi alţii.

— Asta o pot confirma cu cugetul împăcat, domnule general.

— Luptele pentru Kalaci ne-au demonstrat că inamicul nu mai e dispus să cedeze teren fără luptă. Soldaţii noştri sînt epuizaţi de eforturile fizice şi psihice din ultimele zile şi săptămîni. Am pierdut o cantitate apreciabilă de armament şi tehnică de luptă. Iar acum eşti nevoit să ceri unor trupe obosite, care n-au mai avut zi de repaus de vreo şapte săptămîni, să treacă din nou la atac.

— Tocmai fiindcă ştiam toate acestea, am înfăţişat la Vinita situaţia noastră în cele mai negre culori, domnule general.

Paulus chibzui o clipă, apoi continuă :

— Generalul Blumentritt, succesorul meu ca prim-ofițer general în Statul-Major General al Armatei de Uscat, se află într-o călătorie de inspecție pe frontul de est. Și-a anunțat sosirea și la noi. Am să-i înfățișez totul încă o dată. Dacă mai există vreo cale, atunci el ne va ajuta cu siguranță.

După ce mi-am luat rămas bun de la Paulus, l-am căutat în grabă pe șeful de stat-major, care mă aștepta. Știam că Schmidt nu putea fi biruit atît de ușor. Dar după ce-a ascultat raportul meu concis, și-a dat totuși frîu liber gurii.

— Infanteriștii noștri au mărșăluit luptînd peste 500 km. Domnii din Comandamentul Suprem al Armatei de Uscat par să fi uitat ce înseamnă așa ceva. Dacă e încordat prea tare, arcul se rupe. Cu toate acestea, Adam, să nu ne descurajăm. Am încredere în bravii noștri soldați. Desigur, acum înjură, dar cînd o să le vină ordinul de atac, vor mărșălui. Sînt convins că ne vom atinge obiectivul.

— Sînteți de părere, domnule general, că luptele viitoare ne vor pricinui mai puține pierderi ?

— Nicidecum. Pentru forțarea Donului avem oricum pregătite două divizii, 76 și 295, care mai au efective de luptă aproape normale. Lor le-am repartizat ultimele batalioane de marș. Ne putem bizui pe comandanții lor. De altfel, poate ați aflat de la comandantul-șef că vom primi vizita generalului Blumentritt. Cu el vrem să mai discutăm încă o dată cît se poate de clar.

Atacul peste Don

Cînd generalul Blumentritt și-a făcut apariția la punctul de comandă al secției de operații a armatei, ultimele pregătiri pentru atacul peste Don spre Stalingrad erau încheiate. Diviziile se găseau în raioanele lor de plecare. Paulus și Schmidt au dezbătut cu prim-ofițerul general din OKH încă o dată și în amănunțime modul de conducere a trupelor în lupta ofensivă.

Comandantul-şef al armatei a subliniat în cuvinte răspicate că succesul putea fi asigurat doar dacă se elimina orice ameninţare la flancul de nord, lung de 400 km. Cu acest prilej Blumentritt şi-a făcut o imagine foarte instructivă asupra situaţiei noastre.

La 19 august 1942 comandantul Armatei 6 a dat ordinul de atac comandanţilor de mari unităţi aflate în subordine. După masă am fost la generalul-maior Schmidt, la raport. În camera sa de lucru erau expuse fotografii aeriene mult mărite ale Stalingradului. Pentru prima oară aveam o imagine mai limpede a oraşului, marcat pe hărţile noastre cu un mic cerc. Se întindea pe o lungime de peste 60 km : o fîşie lată de 4—7 km de-a lungul malului apusean al Volgăi. Pînă atunci nu mi-l închipuisem atît de mare. Fără să vreau mi-a scăpat întrebarea :

— Vom putea oare cuceri acest oraş imens din primul asalt, din mişcare ? Inamicul ne cunoaşte intenţia încă de cînd luptam la Kalaci ; el şi-a amenajat — după cum ne-a raportat aviaţia — mai multe centuri de apărare prevăzute cu şanţuri antitanc. Apoi, cînd ne-am văzut nevoiţi să regrupăm din nou forţele noastre, el a cîştigat alte 14 zile. În pofida întăririi ei cu Divizia 24 tancuri şi Divizia 297 infanterie, Armata 4 tancuri n-a reuşit să pătrundă pînă la Volga, la sud de oraş. Atacul nostru nu va surprinde, prin urmare, deloc Comandamentul suprem rus.

— Ceea ce spuneţi e adevărat. Dacă vom răzbate însă cu pumnul nostru blindat pînă la marginea de nord a Stalingradului, iar Armata 4 tancuri îşi va continua concomitent atacul la sud, atunci inamicul va fi nevoit să lupte pe două laturi aflate la o distanţă de circa 60 km una de alta. Mă îndoiesc că ar fi în stare de aşa ceva. Am reflectat la toate variantele. Muniţii şi carburanţi sînt în cantităţi suficiente. E mai presus de orice îndoială că şi Comandamentul Suprem al Armatei Roşii s-a folosit de cele aproape patru săptămîni pentru a aduce întăriri, pentru a evacua uzinele şi populaţia civilă, pentru a pregăti oraşul în vederea unei apărări de durată. Ceea ce înseamnă că ne aşteaptă lupte aspre. Sînt însă convins că o vom scoate curînd la capăt.

Ascultîndu-l pe Schmidt, aveai cu adevărat impresia că secţia noastră de operaţii prevăzuse totul în amănunt. Ne aşteptam la lupte grele, probabil pline de sacrificii.

Am semnat pentru primirea ordinului de atac şi apoi m-am dus la cortul meu spre a studia documentul în amănunţime. Cu ochii minţii vedeam încă fotografiile aeriene ale oraşului de pe Volga.

Stalingradul era de mare însemnătate strategică, fiind veriga de legătură între Caucaz şi Rusia centrală. O dată în mîinile noastre, inamicul se vedea izolat de grînarul din Kuban şi de resursele de ţiţei dintre Marea Caspică şi Marea Neagră. Una din căile sale de comunicaţie cele mai importante ar fi fost tăiată în dreptul verigii celei mai puternice. Ce avea să se întîmple însă dacă nu reuşeam să luăm oraşul din primul asalt ?

EȘUAREA ASALTULUI ASUPRA STALINGRADULUI

Baza de plecare de pe malul apusean al Donului

Cercetarea atentă a terenului stabilise că porțiunea de pe malul Donului între Lutjenski și Ostrovski [10] constituia o bază de plecare ideală pentru Armata 6 la atacul asupra Stalingradului. Malul apusean era împădurit. Boschetele dese și viroagele care brăzdau malul abrupt ce ducea spre Don asigurau excelente posibilități de mascare, îngăduind totodată aducerea în imediata apropiere a fluviului, a echipamentului necesar traversării și construirii de poduri pentru trecerea tancurilor fără posibilitatea reperării de către inamic. Malul de apus, ceva mai înalt, îngăduia, pe de altă parte, supravegherea teritoriului plan dinspre răsărit pe o distanță de cîțiva kilometri.

La punctul de comandă al armatei, Paulus a expus generalilor-comandanți planul de ofensivă. Avea intenția să formeze un cap de pod la est de Don, de ambele părți ale localității Vertiaci, cu Corpul LI armată, căruia îi fuseseră subordonate diviziile 295 și 76 infanterie, două unități care nu înregistraseră pînă atunci aproape nici o pierdere. Din acest cap de pod Paulus intenționa să pătrundă cu Corpul XIV tancuri spre Volga, la nord de Stalingrad. După străpungerea liniei de apărare inamice, Corpul LI armată urma să preia protecția flancului drept al tancurilor ce debușau spre Volga, iar Corpul VIII armată cea a flancului stîng. Corpul XI armată trebuia să rămînă pe loc pentru a asigura protecția flancurilor în bucla Donului, în porțiunea dintre Melov și Klețkaia, în

vreme ce Corpul XXIV tancuri — dispunînd, după cedarea diviziilor 24 tancuri şi 297 infanterie, doar de Divizia 71 infanterie — urma să stabilească cu divizia ce-i rămăsese un cap de pod la Kalaci, atacînd de acolo spre est.

În ultimele zece zile secţia operaţii a statului-major al armatei noastre arătase ca un stup de albine. Ofiţeri de ordonanţă veneau şi plecau, rapoarte dintre cele mai diferite erau analizate şi valorificate, generalii-comandanţi se prezentau pentru a discuta personal felurite probleme, piloţii raportau observaţiile lor, iar întrunirile de analiză se ţineau lanţ. Acum se instalase însă liniştea aşteptării. Ce urma să aducă oare ziua de mîine ?

Această întrebare stăruia la 20 august şi în centrul discuţiilor noastre de la popotă.

— Nu-mi pot închipui, opină primul nostru ofiţer de stat-major, că trecerea Donului va reclama sacrificii prea mari. Avem posibilitatea să ţinem bine sub observaţie poziţiile inamicului, artileria noastră şi-a reglat tirul, iar infanteriştii şi geniştii ştiu ce au de făcut. După o scurtă pregătire de artilerie, bărcile de asalt vor trece Donul. Pînă să-şi vină în fire cei de dincolo, noi am şi trecut pe malul opus.

— De acord, dar asta numai dacă totul merge strună. Dacă artileria noastră nu va reduce însă la tăcere toate cuiburile de mitralieră, atunci trecerea ne-ar putea costa foarte mult. Un aghiotant de divizie, care a fost pe malul abrupt, mi-a povestit acum două zile că inamicul şi-ar fi mascat excelent poziţiile, fiind deci foarte greu să-i descoperi cuiburile de mitralieră aflate în imediata apropiere a malului.

Schmidt a intervenit :

— Nici o grijă, domnii mei, nu va fi uşor, dar ne vom descurca pînă la urmă.

Cu aceste cuvinte el şi-a luat rămas bun de la cei adunaţi. Eu aveam de mai multă vreme intenţia să-mi caut doi foşti camarazi de regiment care făceau parte din Divizia 76 infanterie. Cine ştie dacă mai aveam să-i revăd vreodată după luptele care ne aşteptau ? De aceea l-am rugat în ultima clipă pe generalul-maior Schmidt să-mi îngăduie să trec pe la Divizia 76.

— Bineînțeles, vă puteți duce, Adam. Salutați-l pe generalul Rodenburg. Îi doresc mult noroc. Organizați-vă deplasarea în așa fel încît, la căderea întunericului, să fiți înapoi.

Timpul însă presa. După 15 minute am pornit cu un vehicul de teren. În pofida drumurilor desfundate, înaintam destul de repede. Mult mai supărător era praful negru ridicat în vîrtejuri de vehiculele motorizate. La depășirea unei coloane auto ne-am afundat într-un nor dens de praf. Șoferul a încercat să înainteze încet, dar parbrizul s-a acoperit curînd cu un strat de praf atît de gros, încît am fost obligați să oprim. Șoferul a coborît pentru a șterge praful cu o cîrpă. Cînd l-am zărit din nou prin geamul curat am izbucnit în rîs. Era negru ca un drac. Șoferul se amuză la fel de mult, rugîndu-mă să privesc în oglinda retrovizoare. Nici eu nu arătam mai bine. Praful pătrunsese în interiorul mașinii prin toate crăpăturile. Chiar și motorul era acoperit cu un strat de praf gros de mai mulți centimetri.

Înaintarea a devenit aproape imposibilă. De aceea am părăsit drumul și am luat-o de-a dreptul prin stepă, orientîndu-ne după busolă. Cursul unor pîraie ne sili de mai multe ori să revenim pe drumul urmat de coloană, pentru a da de vreun pod. Aglomerația devenise de neînchipuit. Zeci de coloane cu muniții încercau să ajungă la pozițiile artileriei încă înainte de lăsarea întunericului. Mașinile de comandament și atelajele hipo se grăbeau să-și croiască drum. Printre acestea se strecurau agenții de legătură pe motociclete. Motoare, cai și oameni făceau laolaltă un vuiet de nu-ți mai auzeai vorbele.

Divizia 76 infanterie înainte de atac

Am ajuns la punctul de comandă al Diviziei 76 infanterie cam pe la orele 15—16 ale după-amiezii. Punctul de comandă se afla într-o mică pădure, în imediata apropiere a raionului de plecare al regimentelor. În fața corturilor ridicate la marginea pădurii se găsea masa de lucru a comandantului de divizie. Generalul-maior Rodenburg era aplecat asupra hărții pe care fuseseră tra-

sate fișia de ofensivă și obiectivele de atac. Alături de Rodenburg se afla primul său ofițer de stat-major, locotenent-colonelul Breithaupt. Am ordonat șoferului să mă ducă pînă în apropierea mesei. Locotenent-colonelul ne-a ţișnit în întîmpinare, spumegînd de furie. Cine îndrăznea să vină cu mașina atît de aproape ? Apoi m-a recunoscut, și s-a bucurat nespus. Nu ne mai văzuserăm din toamna anului 1936. Pe atunci amîndoi eram comandanți de companie în același batalion, la Giessen și Worms. Cu Breithaupt, fiu de țăran din Turingia, mă înțelesesem întotdeauna bine.

Rodenburg mă întîmpină :

— Frumos din partea dumneavoastră, Adam, că ne faceți pînă la urmă o vizită. Am vorbit adesea despre dumneavoastră. Dacă ați fi venit cu o oră mai devreme, l-ați fi întîlnit aici pe generalul Paulus. A discutat mult cu noi. Mai înainte a trecut pe la Divizia 295 infanterie.

— A fost mulțumit comandantul-șef ? l-am întrebat.

— Cred că da, răspunse Breithaupt. Ne-a pus să-i raportăm amănunțit cum intenționăm să ducem atacul. După aceea a aprobat ordinele noastre. Mi-a cerut să-l însoțesc și pe la regimentele de infanterie din linia întîi. În încheiere a trecut pe la un post de observație al artileriei.

— Cum apreciați șansele de succes, domnule general ?

— Știți că sînt un optimist. Fără îndoială, inamicului nu i-au rămas cu totul ascunse pregătirile noastre, dar o vom scoate la capăt. Pînă acum m-am putut bizui întotdeauna pe băieții mei din Brandenburg.

Breithaupt a adăugat :

— Paulus a vorbit cu geniștii din linia întîi. Totul este pregătit. Deîndată ce vom fi scos inamicul din pozițiile de pe malul opus, pionierii vor începe fără întîrziere construirea podului. Pînă ce acesta va fi gata, vînătorii de tancuri și artileria de însoțire a infanteriei vor trece cu bacurile. Observatorii artileriei merg cu primul val de atac. După cum vedeți, totul trebuie să meargă ca pe roate. Vom înfrînge rezistența oricît de înverșunată ar fi ea.

Aşa îl cunoscusem pe Breithaupt cu şase-opt ani mai înainte : conştient de sine; încrezător, fără a se teme de vreo misiune.

— Cum e moralul trupei, Breithaupt ?

— Sînteţi cumva îngrijorat ? Aceeaşi întrebare mi-a pus-o şi Paulus. Ce să vă spun ? Doar intenţionaţi să treceţi şi pe la regimentul comandat de Abraham. Acolo vă veţi face singur o imagine. Noi sintem mulţumiţi de soldaţii noştri.

Era într-adevăr timpul să plec spre Abraham, dacă voiam să mai ajung la punctul nostru de comandă înainte de lăsarea serii.

Mi-am luat rămas bun de la Rodenburg şi Breithaupt. Urcînd în maşină, mă gîndeam : Oare va merge totul aşa cum au prevăzut şi conceput cei doi ? Desigur, Breithaupt este un om dintr-o bucată. Dar inamicul ştie ceea ce îl aşteaptă şi, firește, n-a stat cu mîinile în sîn.

Eram însoţit de un agent de legătură al regimentului, detaşat la divizie — un tînăr vioi, cu ochi strălucitori. L-am întrebat :

— Ei, cum stau lucrurile prin regimentul vostru ?

Mi-a răspuns prompt :

— Sperăm ca totul să înceapă cît mai curînd şi să ajungem, în fine, la Stalingrad. Am umblat destul haihui şi ne-ar bucura o odihnă ceva mai îndelungată. Ne-am săturat cu toţii de stepă. Aici nu găseşti nici măcar un adăpost ca lumea. În Franţa era mai frumos. Oricare din noi ar pleca cu dragă inimă înapoi.

— Veţi reuşi oare să ajungeţi pînă la Stalingrad ?

— Regimentul nostru n-a dat încă niciodată greş, domnule colonel. Odată cu ultimele completări ne-au venit iarăşi mulţi soldaţi cu experienţă. E drept, ocărăsc cam mult, dar atunci cînd se-ngroaşă gluma te poţi bizui pe ei. Cei mai mulţi au fost răniţi de cîteva ori. Sînt într-adevăr nişte cătane încercate, pe care colonelul nostru se poate bizui.

— Da, e un lucru îmbucurător. Înseamnă că la voi nimic nu poate da greş.

— Acolo e punctul de comandă al regimentului, domnule colonel.

Soldatul îmi arătă în direcţia unei păduri tinere din faţa noastră.

Abraham mă aştepta, căci Breithaupt îl anunţase că sosesc. Nu ne mai văzuserăm de la începutul războiului. După salut mi-am dat seama că nu se schimbase aproape deloc. Sau voia doar să lase impresia, atunci cînd mă salută niţel cam arogant ?

— Ei, Adam, mă gîndeam că aghiotantul armatei l-a uitat pe unul dintre vechii săi camarazi.

— Cum puteţi spune aşa ceva ? Ştiţi doar cum au mers lucrurile pe la noi în ultimele săptămîni. Abia azi, înainte de începerea atacului, s-au mai domolit întrucîtva. Am profitat imediat de ocazie pentru a-mi vizita vechii prieteni. Ei, acum sînteţi mulţumit ?

— Nici nu vorbeam serios, dragul meu. Mă bucur numai că în sfîrşit ne putem revedea. Ar fi bine dacă am avea acum măcar una din multele sticluţe pe care le-am golit împreună la Trier. Dar în stepa asta aridă nu găseşti nici măcar destulă apă de băut.

Ne-am plimbat agale prin pădurea rară, în direcţia Donului. Nu se vedea nici picior de soldat. Doar plăcile indicatoare arătau că aici se aflau zeci de unităţi în poziţiile lor de plecare. Printre crengile copacilor atîrnau firele de legătură întinse de transmisionişti. În tufişuri se aflau mascate aruncătoarele. După ce am străbătut pădurea pe o potecă bătătorită, am dat de un mic indicator fixat de un copac. Pe plăcuţă se putea citi : „Poziţia B a comandantului de regiment". Săgeata arăta spre Don. Am continuat drumul pînă la marginea unei rîpe adînci.

— Duce direct la fluviu, îmi explică Abraham. Este una din văile de eroziune, o aşa-numită balka.

— Am mai auzit de aşa ceva, dar azi văd pentru prima dată cum arată în realitate. E uimitor ce a putut realiza apa. Într-un loc ca ăsta poţi adăposti cu siguranţă o companie întreagă.

— Şi mai mult. Într-o balka cum e aceasta au loc suficient cel puţin două companii. Numai în sectorul meu de plecare există mai mult de o jumătate de duzină de astfel de rîpe.

Într-un grup des de tufe din faţa noastră se afla poziţia B. În spatele ei terenul cobora abrupt spre Don, în

ale cărui unde întunecate se reflecta soarele amurgului. Privirea îmi zbură peste malul de dincolo, la stepa întinsă. Acolo, în depărtare trebuia să fie marele oraș de pe Volga. Am cercetat terenul prin luneta stereoscopică.

— Malul de est o fi într-adevăr ocupat ?

— Bineînțeles, dar rușii s-au mascat atît de bine, încît abia dacă îi poți zări. Ziua, pe mal, nu mișcă nimic. Acolo rușii își au însă cuiburile lor de mitralieră. Am încercat azi să-i ispitim cu niște ținte favorabile, dar nu ne-au luat în seamă. De pe malul lor n-a pornit nici o împușcătură. Nici măcar noaptea, cînd dincolo lucrurile se înviorează. Am detectat cîteva cuiburi de mitralieră. Stați să vă fixez luneta stereoscopică. Remarcați cuibul de mitralieră din centrul reticulei ?

Am privit cu atenție. Îmi trebuiră cel puțin zece secunde pînă să recunosc poziția de mitralieră. Cînd m-am întors din nou spre Abraham, expresia feței sale mi-a părut schimbată. Cuta de ironie de la colțurile gurii dispăruse. Buzele sale erau mai strînse ca de obicei, iar ochii mă priveau cu seriozitate, aproape imobili.

— Dacă armamentul nostru greu nu va distruge în întregime pozițiile inamicului, trecerea fluviului ne va costa viața multor oameni. Am pus la punct, în amănunțime, coordonarea acțiunii artileriei, aruncătoarelor și geniștilor. Totuși mai rămîne un mare semn de întrebare.

— Eu aș aduce tunurile de însoțire ale infanteriei atît de aproape, încît să poată nimici prin tragere directă orice inamic care și-ar face apariția.

— Am și făcut asta. Vă veți convinge imediat. Pe mine mă interesează însă altceva, adăugă comandantul de regiment. Cum stăm cu completările, cu siguranță necesare după luptele ce ne așteaptă ?

— Asta-i o chestiune cam neclară. Recruții proaspăt încorporați termină instrucția abia în decembrie. Rămîne să ne bizuim pe noroc.

Înserarea bătea la ușă. Timpul mă presa să o iau din loc. Dar Abraham voia să-mi mai arate pozițiile artileriei. Trebuie să recunosc că regimentul nu tratase această problemă cu ușurință. Tunurile erau bine mascate, dispunînd de un cîmp de tragere larg, fără obstacole. Tran-

şeele de adăpostire pentru servanţi, stivele de muniţii, poziţiile antetrenurilor — totul fusese amenajat cu respectarea strictă a regulamentelor de luptă. Abraham a remarcat faptul că în rîndul soldaţilor se resimte o anumită stare de oboseală şi tensiune. Ba se mai făceau auzite şi sudălmi. Dar ce s-ar alege de cătana care nu s-ar răcori astfel din cînd în cînd ?

— Dar dumneavoastră personal, cum vă merge, Abraham ?

— Nu prea bine. Medicul regimentului a vrut să mă trimită la spital acum cîteva zile. Fireşte că am refuzat. Ce s-ar spune dacă un comandant şi-ar lăsa regimentul baltă cu puţin înainte de începerea atacului.

— Dar ce vă supără ?

— Medicul vrea să mă trimită la un neurolog. Somnul nu mi se mai lipeşte de pleoape, aşa că în cursul zilei sînt mort de oboseală. Dar mai întîi să trecem Donul.

— Daţi-mi imediat de ştire, dacă starea sănătăţii se agravează. Nu ar fi nici în folosul dumneavoastră şi nici al trupei, dacă aţi claca. În ceea ce priveşte ziua de mîine, mult noroc !

Se făcuse foarte tîrziu, cînd am ajuns la maşină.

— Vom ajunge oare la punctul nostru de comandă pînă la căderea întunericului ?

— Nu cred, domnule colonel. Soarele a apucat să apună, iar noaptea vine aici dintr-o dată, a fost de părere şoferul.

— Dacă am ajunge pe înserate măcar pînă la drumul coloanelor de aprovizionare. Ar trebui să dăm de el la vest de acest sat, i-am spus, arătînd harta despăturită de pe genunchii mei.

Norul de praf ne învălui din nou. În semiîntunericul zilei care se încheia, acesta devenise şi mai greu de pătruns decît la venire, în cursul după-amiezii. Mai mult, de această dată trebuia să înfruntăm şuvoiul puternic al autocamioanelor, bucătăriilor de campanie şi atelajelor hipo care se căzneau să înainteze în sens invers. Nevoiţi mereu să ne oprim, am reuşit să ne strecurăm doar în viteza întîi şi a doua.

Cred că mă lăsasem pradă gîndurilor de mai multă vreme, cînd vocea şoferului m-a făcut să tresar.

— Domnule colonel, cred că ne-am rătăcit. Ar fi trebuit să dăm de mult de drumul cunoscut.

La naiba, aşa-i ! Acele fosforescente ale ceasului meu de mînă arătau opt şi jumătate. Se lăsase întunericul. Circulaţia din sens contrar încetase, fără să-mi fi dat seama pînă acum. Furios pe mine însumi, i-am ordonat să oprească. Ne aflam pe un drum acoperit încă de iarba de stepă, iar drumurile circulate mai intens nu mai erau acoperite nici măcar de un fir de iarbă. Acolo stăpînea atotputernic praful cel negru.

Ne rătăciserăm pe un drum puţin circulat. Ce era de făcut ? Înapoi. După cinci minute am ajuns la o încrucişare de drumuri, unde am început să caut urmele maşinii noastre cu lanterna de buzunar. Efort zadarnic, deoarece urmele de vehicule se învălmăşeau. În această clipă în văzduh s-au ridicat, destul de aproape de noi, cîteva rachete albe de semnalizare. Cu ajutorul busolei am stabilit că fuseseră trase la est de noi. Acolo, se afla, prin urmare, frontul. Probabil că nimeriserăm pe un drum paralel cu Donul. I-am ordonat şoferului să ţină direcţia spre nord. La un moment dat tot aveam să dăm de drum. Într-adevăr, n-a trecut mult timp pînă cînd din sens opus am zărit un licăr de lumină. Ne-am îndreptat într-acolo. Era un autocamion aflat în pană. Cei doi soldaţi însoţitori dintr-o unitate de aprovizionare a Diviziei 76 infanterie ne-au confirmat că acum ne aflam pe direcţia bună. După aproximativ 1500 metri am dat de drumul cunoscut. Înaintam foarte încet. La punctul nostru de comandă de la Ossinovka am ajuns abia spre orele 23. Îngrijorarea era deja mare, deoarece Divizia 76 infanterie raportase plecarea mea.

De somn nu mai putea fi vorba. I-am relatat lui Paulus impresiile mele. Şi el se întorsese mulţumit din inspecţie. După părerea noastră, fuseseră asigurate toate premisele pentru reuşita ofensivei.

Forţăm trecerea Donului

Ceasul arăta orele două noaptea. Mă întinsesem pe patul de campanie, dar nu reuşeam să-nchid ochii. Lumina fu-

sese stinsă. Prin geamul deschis pătrundea aerul proaspăt al nopţii. Lumina palidă a lunii se strecura în mica încăpere. Sau era deja ziua care se înfiripa ? Mi-am privit ceasul : două şi jumătate. Încă 60 de minute. M-a cuprins neliniştea. Am ieşit din cameră şi m-am dus la primul nostru ofiţer de stat-major. Aici se aflau adunaţi toţi ofiţerii de ordonanţă ai secţiei operaţii. Treptat şi-au făcut apariţia aproape toţi colaboratorii acesteia. Ora de începere a atacului a fost pusă de acord încă o dată, prin telefon, cu comandamentele marilor unităţi. În cameră a intrat generalul Paulus. Venise clipa hotărîtoare.

Exact la ora stabilită bubuitul tunurilor a spart liniştea nopţii pe cale să se destrame. Era uvertura înfiorătoare a atacului peste Don. După un scurt ciocan de foc, bărcile de asalt şi cele pneumatice, pline cu infanterişti şi genişti, au fost lăsate la apă.

Paulus şedea la masa cu hărţi şi fuma o ţigaretă. Pe faţă îi trecea din cînd în cînd o tresărire. Era agitat, la fel ca noi toţi. Ce ne vor aduce oare primele rapoarte ?

Primul nostru ofiţer de stat-major s-a repezit în grabă la centrala telefonică. Ţinea neîntrerupt legătura cu Corpul LI armată, care pornise la atac. Ni s-a părut o veşnicie pînă cînd şi-a făcut din nou apariţia. Conversaţiile au amuţit. Ochii tuturor s-au îndreptat spre el, plini de speranţă.

— Domnule general, iată primul raport al Corpului LI armată. Divizia 295 infanterie a atins malul de dincolo şi îşi continuă înaintarea. Pierderile sînt reduse. Din Divizia 76 infanterie doar un singur regiment a reuşit să treacă Donul. Atacul celui de-al doilea regiment de infanterie a fost respins cu mari pierderi. Au fost distruse numeroase bărci de asalt şi bărci pneumatice. Generalul comandant al Corpului LI armată s-a deplasat la Divizia 76 infanterie.

— Ce motive au determinat corpul de armată să dea ajutor regimentului ? a întrebat Paulus.

— Ştirea a fost transmisă de un ofiţer de ordonanţă. Momentan nu cunosc amănunte, dar voi lua deîndată legătura cu şeful de stat-major al corpului.

În încăpere domnea o tăcere apăsătoare. Probabil că intervenise ceva din ceea ce îmi spusese Abraham cu o zi mai înainte pe malul abrupt al Donului. „Dacă armamentul nostru greu nu va nimici în întregime poziţiile inamicului, trecerea peste fluviu ne va costa viaţa multor oameni". Confirmarea ne-a fost adusă de primul ofiţer de ordonanţă, care tocmai intrase în încăpere.

— Acum cîteva clipe Divizia 76 infanterie ne-a raportat prin intermediul Corpului LI armată cauzele insuccesului înregistrat de regimentul ei care înaintează în dreapta. Cînd bărcile din primul val de asalt au apucat să treacă două treimi din fluviu, mitralierele şi aruncătoarele rămase intacte şi excelent mascate le-au întîmpinat cu foc ucigător. Regimentul a înregistrat pierderi grele. Bărcile s-au scufundat. Puţini soldaţi au reuşit să revină la mal înotînd. Comandamentul corpului de armată a ordonat Diviziei 295 infanterie să elibereze, pătrunzînd în spatele inamicului, malul opus din sectorul drept al Diviziei 76 infanterie.

Paulus a fost de acord cu măsurile luate de corpul de armată, spunîndu-i ofiţerului de ordonanţă : „Corpul să raporteze atunci cînd îşi va relua regimentul atacul."

Ofiţerii din stătul-major al armatei noastre au plecat pe la secţiunile lor. Curînd ne-a sosit ştirea că noul atac al regimentului de infanterie fusese încununat de succes, apărarea inamicului fiind întoarsă. Astfel, cele două divizii ale Corpului LI au reuşit să formeze un cap de pod pe malul de est al Donului. În pofida atacurilor violente ale inamicului, acest cap de pod a putut fi lărgit cu rapiditate.

Între timp geniştii lucrau intens la construirea podurilor. Pentru trecerea Corpului XIV tancuri, care avea misiunea că debuşeze spre Volga, a fost construit un pod la Peskovatka, iar altul la Vertiaci.

„Podul terestru" dintre Don şi Volga

La 23 august 1942 Divizia 16 tancuri, precum şi diviziile 3 şi 60 infanterie (motorizată) au debuşat la atac din capul de pod de pe Don. În orele de început ale dimineţii ele

au rupt linia de apărare a inamicului. Trecînd şirul de înălţimi de la nord de aliniamentul Malaia Rossoşka — cota 137 — punctul de oprire Konnî, ele au pătruns pînă la Volga, care a fost atinsă, încă în seara aceleiaşi zile, la Rînok, la nord de Stalingrad. Această pătrundere s-a soldat cu formarea unui coridor lung de 60 km şi lat de 8 km. Lucrurile se desfăşurau cu atîta repeziciune, încît diviziile de infanterie n-au reuşit să ţină pasul. Ele n-au fost nici măcar în stare să împiedice refacerea frontului de apărare al unităţilor sovietice în spatele Corpului XIV tancuri. Astfel, corpul de tancuri s-a văzut izolat timp de mai multe zile. Datorită unor contraatacuri masive, mai ales la flancurile lipsite de apărare, corpul de tancuri a ajuns într-o situaţie critică, trebuind să fie aprovizionat pe calea aerului şi cu ajutorul unor convoaie de autovehicule. Sub protecţia blindatelor, camioanele pline cu răniţi străpungeau liniile sovietice în direcţia Donului. În capul de pod răniţii erau predaţi punctelor medicale ale marilor unităţi. Apoi în camioane erau încărcate cele mai necesare bunuri de aprovizionare şi, sub escorta blindatelor, se parcurgea în sens invers drumul pînă la corpul de tancuri. Acestuia nu-i reuşise ocuparea prin surprindere a părţii de nord a oraşului. Zile de-a rîndul el s-a aflat izolat de masa Armatei 6, fiind angajat pe toate direcţiile în grele lupte de apărare. Abia peste o săptămînă, aruncînd în luptă şi alte divizii de infanterie, rezistenţa opusă de inamic a putut fi zdrobită în urma unor lupte aspre şi costisitoare, realizîndu-se astfel legătura directă cu corpul de tancuri. Corpul VIII armată a preluat acum apărarea flancului de nord în spaţiul dintre Volga şi Don. În ordinul dat de armată acest sector era numit „podul terestru".

Secţia operaţii a Corpului VIII armată urma îndeaproape diviziile aflate în ofensivă. La rîndul ei, secţia de încartiruire trecuse Donul, stabilindu-se în corturile ridicate în imediata apropiere a podului construit la Peskovatka. În fiecare noapte podul era ţinta unor atăcuri aeriene sovietice. Acestea aveau să fie pînă la urmă fatale secţiei de încartiruire. La sfîrşitul lunii august, în puterea nopţii, mi-a telefonat aghiotantul Corpului VIII armată, care a raportat următoarele :

„Acum o oră a fost lovit de o bombă de aviație cortul în care se aflau adunați pentru consfătuire ofițerul cu încartiruirea și subordonații din statul său major. Șeful și cîțiva dintre ofițeri sînt morți ; ceilalți sînt răniți, mai grav sau mai ușor. Corpul de armată solicită urgent înlocuitori, altfel nu se mai poate asigura aprovizionarea."

Înainte de a transmite vestea lui Paulus și Schmidt, am ordonat centralei noastre telefonice să mă pună în legătură cu aghiotantul Grupului de Armate „B". Abia îi informasem pe cei doi generali, cînd telefonul a sunat din nou. Apelul venea de la grupul de armate. Ofițerul de serviciu primise raportul nostru și cererea urgentă de a ni se trimite înlocuitori pentru secția de încartiruire. Chiar a doua zi ne-au sosit ofițerii solicitați.

Dar nu era vorba numai de completarea secției de încartiruire. Inamicul ataca fără răgaz Corpul VIII armată în dreptul „podului terestru". Luptele de la sud de Kotluban ne-au costat multe sacrificii. La rîndul său, Corpul LI armată raporta pierderi în continuă creștere. Această mare unitate, care trebuia să acopere flancul drept al Corpului XIV tancuri, și să atace orașul de pe Volga pe la Rossoșka și Gumrak, cîștiga teren numai cu mare greutate. Contraatacurile Armatei Roșii pornite din valea Rossoșka au silit corpul să se mențină mai multe zile în defensivă. În mod asemănător s-au petrecut lucrurile și cu Divizia 74 infanterie, care, deși forțase la 25 august trecerea Donului pe la Kalaci, s-a împotmolit apoi în cursul înaintării. Nici Armata 4 tancuri, care urma să cucerească partea de sud a Stalingradului, nu și-a atins obiectivul.

Schimbarea generalului von Wietersheim

Inamicul lupta pentru fiecare palmă de pămînt. Un raport al generalului de tancuri von Wietersheim, comandantul Corpului XIV tancuri, ni s-a părut de-a dreptul incredibil. Atîta vreme cît corpul său fusese nevoit să lupte izolat, ne parveniseră doar știri laconice. Acum însă el ne raporta că unitățile Armatei Roșii erau sprijinite cu maximă dîrzenie de întreaga populație a Stalingradului

la respingerea atacului nostru, iar aceasta nu numai prin amenajarea de poziţii, baraje şi tranşee, sau prin transformarea uzinelor şi clădirilor mari în adevărate fortăreţe. Mai mult, populaţia luase arma în mînă. Muncitori îmbrăcaţi în haine de lucru zăceau pe cîmpul de bătălie, ţinînd adeseori în mîinile lor înţepenite de moarte o puşcă sau un pistol-mitralieră. Alţii mai ţineau încă strîns comenzile tancurilor distruse. Cu aşa ceva nu ne mai întîlnirăm pînă atunci.

Generalul von Wietersheim i-a propus comandantului-şef al Armatei 6 abandonarea poziţiilor de pe Volga. El nu credea în posibilitatea cuceririi acestui mare oraş. Paulus a respins însă propunerea, deoarece era în contradicţie cu ordinul primit de la Grupul de Armate „B" şi Comandamentul Suprem al Armatei de Uscat. Între cei doi generali se ajunse la o serioasă divergenţă de opinii. Paulus socotea nepotrivit ca un general care se îndoia de succesul final să mai deţină comanda într-o situaţie atît de serioasă. De aceea el a propus Comandamentului Suprem al Armatei de Uscat îndepărtarea din serviciu a generalului von Wietersheim şi înlocuirea acestuia cu generalul-locotenent Hube, comandantul Diviziei 16 tancuri. Propunerea lui Paulus a fost acceptată imediat.

A doua zi ne-a sosit de la Comandamentul Suprem al Armatei de Uscat, într-un plic sigilat, o scrisoare adresată generalului von Wietersheim. Eu am primit însărcinarea să zbor cu un Fieseler-Storch la punctul de comandă al corpului de tancuri şi să-i înmînez generalului scrisoarea, cerîndu-i să semneze de primire.

Wietersheim se afla împreună cu şeful său de stat-major în autobuzul de comandă, în mijlocul stepei. Mă găseam pentru prima oară în faţa acestui general. Era înalt şi subţire, reţinut, foarte stăpîn pe sine. Părul îi era cărunt. Luă scrisoarea cu calm şi resemnare. Apoi se îndreptă cu ea spre colţul cel mai îndepărtat şi o deschise.

Eu luasem loc în dreptul intrării, lîngă şeful de stat-major. Înainte de plecare Paulus îmi spusese că von Wietersheim şi şeful său de stat-major împărtăşeau aceleaşi opinii. Ce se petrecea oare acum în sufletul generalului ? Nu îndrăzneam să-l privim nici unul. Peste cîteva

clipe, Wietersheim s-a apropiat de noi cu paşi hotărîţi.

— Iată, Adam, recipisa de primire a scrisorii.

Remarcînd descumpănirea mea, generalul a adăugat :

— Nu e întotdeauna plăcut să fii aghiotant.

Lăsa impresia unui autocontrol desăvîrşit. În voce nu i se observa nici o emoţie. Adresîndu-se şefului său de stat-major, Wietersheim a spus :

— Telefonaţi-i generalului Hube, şi spuneţi-i să se prezinte chiar azi la mine.

Mi-am luat rămas bun. În timp ce părăseam autobuzul de comandă, von Wietersheim mi-a strigat din urmă :

— Salutaţi-l din partea mea pe generalul Paulus.

Fieseler-Storch-ul se găsea la cîţiva paşi. Am urcat. Pilotul, aşezat în faţa mea, a pornit motorul. Cu vuiet şi viteză crescînde, elicea ridica vîrtejuri de praf şi iarbă. După un rulaj scurt ne-am desprins de pămînt, îndreptîndu-ne spre punctul nostru de comandă. În conflictul de sentimente şi gînduri care mă stăpînea, am înclinat totuşi de partea lui Paulus, care, desigur, chibzuise îndelung atunci cînd ceruse înlocuirea. Wietersheim se îndoia de succes. O astfel de optică i se părea lui Paulus de neconceput, deoarece era convins că cele două armate aflate în ofensivă aveau să reuşească pînă la urmă să cucerească oraşul.

Depăşisem Donul. Aparatul a aterizat, rulînd spre ieşirea dinspre sud a satului Golubinskaia, noul punct de comandă al secţiei operaţii.

M-am prezentat la Paulus, predîndu-i recipisa semnată de von Wietersheim şi transmiţîndu-i salutările acestuia.

— Cum a primit generalul ştirea, Adam ?

— A citit scrisoarea fără să scoată vreo vorbă. Ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, i-a ordonat şefului său de stat-major să-l convoace pe Hube la postul de comandă. M-a impresionat profund calmul său stoic. Ce se va alege acum din Wietersheim, domnule general ?

— Va primi o însărcinare în altă parte. La urma urmelor este un general capabil, pe care l-au lăsat nervii tocmai acum. Eu nu pot opri atacul numai pentru că prima lovitură a corpului de tancuri asupra oraşului a fost respinsă. Cu Hube nu vom avea greutăţi. E o fire temerară,

comandantul ideal al unei divizii de tancuri. De altfel, corpul de tancuri se află încă într-o situație dificilă. Corpul LI armată, care ar fi trebuit să-l scoată din impas, s-a lovit de rezistența puternică a rușilor, fiind blocat de mai multe zile. Mîine merg împreună cu generalul von Seydlitz la Divizia 295 infanterie. Ar fi bine dacă ați veni cu noi. Divizia a suferit pierderi considerabile. Va trebui să chibzuim cum putem umple golurile.

— Firește că voi veni cu dumneavoastră, domnule general.

Atacul se poticnește

În camera de lucru mă aștepta corespondența sosită prin curier. Am parcurs-o în grabă, repartizînd-o referenților de specialitate. Apoi am trecut pe la primul nostru ofițer de stat-major, pentru a mă pune la curent cu situația. „De ieri au survenit doar schimbări neesențiale. La nord se înregistrează atacuri repetate ale inamicului între Volga și Don. Atît Corpul VIII armată, cît și Corpul XIV tancuri sînt angajate în grele lupte de apărare. Corpul LI armată este ținut în loc, la fel ca și Divizia 71 infanterie. De la 23 august, Flota 4 aeriană bombardează neîncetat orașul. Stalingradul este o mare de flăcări. Norii groși de fum negru dovedesc că au fost atinse rezervoarele de petrol. Armata 4 tancuri și-a deplasat punctul de greutate al atacului spre stînga, lovind așadar inamicul din fața noastră în profunzimea flancului său. Să sperăm că acest atac ne va mai ușura situația."

Am comparat harta mea cu cea a secției operații, făcînd corecturile necesare. Apoi m-am îndreptat spre locul meu de încartiruire. Renunțasem la cort de cîteva zile, căci nopțile erau destul de răcoroase. Locuiam împreună cu ordonanța mea în penultima casă din capătul de sud al satului Golubinskaia. Mergeam agale pe uliță. Se făcuse tîrziu. Luna aproape plină își revărsa lumina lăptoasă peste casele cu un singur cat, văruite în alb, și peste grădinițele cochete ale îngrijitului sat de cazaci. În mijlocul localității se ridica singura clădire cu două etaje, școala,

unde fuseseră încartiruiți șeful serviciului de geniu al armatei și statul său major. Tot în acest loc ulița se bifurca spre malul rîpos, urmîndu-și cursul pînă la așa-numita „Donhöhenstrasse" *, o magistrală paralelă cu Donul spre sud, care ducea de la Kalaci pînă la gara Cir, iar de acolo pînă la Nijne Cirskaia, un orășel al cazacilor de pe Don. Golubinskaia se afla la mijloc, între podurile peste Don, la sud de Kalaci și la nord de Peskovatka. Dacă voiam să ajungem pe frontul de pe Volga cu un autoturism sau cu o motocicletă, trebuia să parcurgem mai întîi — și asta de fiecare dată — „drumul de sus" al Donului, pînă la unul din podurile de campanie.

Odată cu lăsarea întunericului, circulația pe acest drum devenea deosebit de intensă. Vuietul motoarelor pătrundea pînă în liniștea punctului nostru de comandă. O dată mi-a fost chiar dat să aud pe cineva invocînd toți sfinții din cer. Acum conul de lumină al unei lanterne de buzunar rătăcea bîjbîind prin întuneric. Pesemne, iarăși vreo pană. La acel ceas al serii nu era ceva plăcut, mai ales că spre orele 22 își făcea apariția în mod regulat „aviatorul roșu de serviciu", așa-numita „mașină de cusut". De la mică înălțime, pilotul arunca pur și simplu peste bord bombele din micul său aparat biplan asupra țintelor identificate. Cu puțin timp în urmă un tînăr ofițer din statul nostru major fusese grav rănit, întîrziind să se adăpostească în tranșeea de lîngă locul său de încartiruire. Și astăzi, avionul s-a prezentat cu exactitate de ceasornic. Golubinskaia a fost însă cruțată. Pilotul zărise pesemne încă de la mare distanță luminile de pe „drumul de sus". Peste cîteva clipe detonară exploziile.

Un ofițer cu cască de oțel mi-a ieșit în întîmpinare. Era ofițerul de serviciu, care controlase posturile de pază aflate la capătul ulițelor, în fața locuinței comandantului-șef și a încăperilor de lucru. S-a apropiat de mine și mi-a dat raportul.

— Totul în ordine ? l-am întrebat.

— Da, domnule colonel, nimic deosebit. De astă dată „mașina de cusut" ne-a cruțat. Merită, deci, să ne mustruluim ostașii în privința camuflării cît mai depline a luminilor.

* Drumul de sus al Donului (n. tr.).

— Se pare că lovitura au încasat-o cei de pe „drumul de sus". Să sperăm că nu s-a întîmplat ceva serios.

— O voi afla cît de curînd. Comandantul cartierului general aşteaptă întoarcerea unui camion care a dus permisionari la gara Cir.

— Trimiteţi-l pe unul din motocicliştii de serviciu. Poate e nevoie de asistenţă medicală. Raportaţi-mi, dacă e ceva deosebit.

— Am înţeles, domnule colonel.

În dimineaţa următoare, către orele 6, mă aflam în maşina de comandament, pe „drumul de sus al Donului", îndreptîndu-mă spre podul de la Peskovatka. Acolo se afla Corpul VIII armată. Unităţile Armatei Roşii i-au atacat diviziile de mai multe zile. Pierderile în morţi şi răniţi creşteau cu rapiditate. Comandantul corpului, generalul de artilerie Heitz, m-a întîmpinat cu următoarele cuvinte :

— Trebuie să ne trimiteţi completări, iar asta cît se poate de grabnic. Dacă rusul va continua să ne scarmene ca pînă acum, nu mai pot garanta o apărare eficientă, chiar dacă facem totul ca printr-o amenajare mai bună a poziţiilor să compensăm întrucîtva pierderile.

— Facem tot ce ne stă în putinţă, domnule general. Dar pînă acum n-am reuşit mare lucru, am răspuns, relatînd generalului despre zborul meu la Viniţa.

— Dar astea sînt perspective cît se poate de tulburi. Ne mai rămîne doar să adunăm oameni de prin statele-majore şi serviciile de spate.

Paulus mă însărcinase ca de la Peskovatka să trec pe la punctul de comandă al Diviziei 295 infanterie. El însuşi voia să zboare pînă acolo cu un Fieseler-Storch. Mi-am luat rămas bun de la generalul Heitz, pornind mai departe, în direcţia Stalingradului.

După aproximativ o jumătate de oră am recunoscut punctul de comandă aflat în stepă. Acolo erau garate două aparate Fieseler-Storch şi mai multe autovehicule. Paulus sosise.

Era angajat într-o discuţie cu generalul von Seydlitz, comandantul Corpului LI armată, cu generalul-locotenent Wuthmann, comandantul unei divizii, şi cu un general de aviaţie pe care îl întîlneam pentru prima oară. Era gene-

ralul-colonel von Richthofen, comandantul-şef al Flotei 4 aeriene, ale cărei unităţi de bombardament şi de vînătoare sprijineau ofensiva împotriva oraşului de pe Volga. Dovada activităţii lor era norul gros de fum negru care stăruia la orizont, încă din ziua de 23 august. De la punctul de comandă al Diviziei 295 infanterie am văzut pentru prima oară decolarea unităţilor aparţinînd Flotei 4 aeriene. Oraşul însuşi era ascuns de coama netedă a unei înălţimi. Eram izbit de contrastul ciudat între frumuseţea naturii şi distrugerile războiului.

Întreg peisajul era scăldat de soare în acea minunată zi de vară tîrzie. Doar dinspre apus, însoţite de avioane iuţi de vînătoare, treceau fără răgaz escadrile de bombardament, descărcîndu-şi asupra oraşului povara lor aducătoare de moarte, stîrnind un vuiet asurzitor şi noi ciuperci de fum.

— Aşa merg lucrurile toată ziua, comentă un ofiţer din statul-major al geniştilor. Nu cred să mai fi rămas mult din oraş. E de presupus că ploaia de bombe a stins viaţa cu totul.

La rîndul său, Paulus se lăsase furat de cumplitul spectacol. Apoi i-a cerut comandantului de divizie să-i raporteze despre desfăşurarea de pînă atunci a atacului.

— În ultimele zile am înaintat doar foarte puţin. Inamicul luptă cu îndîrjire. Foloseşte pentru apărare orice cută de teren şi nu cedează fără luptă nici o palmă de pămînt. Pierderile noastre cresc cu fiecare pas făcut în direcţia oraşului. Forţa noastră de străpungere a devenit mult prea slabă.

În timpul cît a raportat generalul Wuthmann, eu am stat ceva mai la o parte, împreună cu un ofiţer de ordonanţă al diviziei. Acesta a întărit cele înfăţişate de comandantul său :

— Pierderile mari apasă asupra moralului soldaţilor noştri. Oamenii şi-au pierdut cheful de luptă. Nu se aşteptau la o rezistenţă atît de îndîrjită. Credeau că vor fi în oraş peste puţine zile, putîndu-se, în fine, odihni. Acum cei mai mulţi se îndoiesc că mai putem ajunge în oraş. Avem mult de furcă pentru a controla această atmosferă.

Divizia pornise la Don cu un efectiv de 13 000 oameni. După numai cîteva zile de luptă abia dacă îi mai rămăse-

seră jumătate din aceştia. Nici generalul von Seydlitz, cunoscut ca un comandant energic şi neînfricat, nu-şi ascundea îngrijorarea în legătură cu desfăşurarea ulterioară a ofensivei.

Încă în cursul dimineţii, în timpul discuţiei cu generalul Heitz, îmi trecuse prin gînd să mă mai duc o dată la Cartierul General al Führerului. Îmi era limpede că nu exista altă cale. Paulus a fost de aceeaşi părere.

Încă o dată la Cartierul General al Führerului

După ce propunerea mea a fost aprobată şi de generalul-maior Schmidt, am telefonat de la punctul de comandă al armatei, anunţînd Direcţiei Personal prezenţa mea la Viniţa pentru a doua zi. Şeful cancelariei mele, plutonierul-major Küpper, mi-a întocmit o sinteză cu efectivele de luptă ale tuturor diviziilor, la care a adăugat şi rapoartele unităţilor de artilerie şi de transmisiuni cu privire la aspiranţii de ofiţeri aflaţi în cadrul lor. Erau aproape 200, care nu puteau fi avansaţi în lipsa unor posturi planificate în ordinea de bătaie. Am propus ca aproximativ 80 dintre ei să fie reinstruiţi ca infanterişti, printr-un curs desfăşurat în spatele frontului.

Propunerea unui astfel de curs — semnată de comandantul-şef — era însoţită de un program de reinstruire, pe care îl elaborasem împreună cu ofiţerul de stat-major responsabil cu pregătirea cadrelor.

Întîmplarea a vrut ca în aceeaşi zi să sosească prin poştă biletul meu de internare în spitalul din Falkenstein (Taunus), pentru a doua jumătate a lui septembrie. Schmidt mormăi printre dinţi, cînd citi hîrtia : „Aştia ar fi putut găsi un moment mai potrivit pentru tratamentul dumneavoastră. Vorbiţi mîine la Direcţia Personal în privinţa unui înlocuitor. Va trebui să fie trimis cît se poate de repede, ca să se pună la curent cu lucrurile, iar dumneavoastră să puteţi pleca la timp."

După cină, ginerele lui Paulus, Sonderführer-ul baron von Kutzschenbach, translator la statul-major al armatei noastre, m-a rugat să discut cu el între patru ochi. Ce

putea oare să-l frămînte ? Ne plimbam pe uliţa satului, în sus şi în jos.

— Socrul meu mă îngrijorează, a început discuţia von Kutzschenbach. Ştiţi la fel de bine ca mine că nu se înţelege prea bine cu Schmidt. Dacă pînă acum nu s-a ajuns încă la un conflict deschis între cei doi, asta numai fiindcă socrul meu cedează întotdeauna. Firea arogantă şi voluntară a lui Schmidt îi repugnă. Îl întristează faptul că între şeful său de stat-major şi şefii de secţie nu există relaţii de încredere. Suferă cînd generalii se plîng de felul în care îi tratează Schmidt. Se simte lezat că Schmidt ia decizii fără să-l întrebe. Pe de altă parte, refuză să se despartă de Schmidt.

— Schmidt este fără îndoială un ofiţer inteligent. Îi admir mereu puterea de muncă şi energia. În acelaşi timp, sînt revoltat cînd văd cum Schmidt încearcă să dea lecţii comandantului-şef şi nouă tuturora. Nu pot să înţeleg cum un om cu o minte ca a sa nu-şi dă seama cît de nefavorabil se răsfrînge atitudinea sa asupra muncii. Paulus ar trebui să bată, în fine, cu pumnul în masă şi să-şi arate colţii. Ştie doar că sîntem cu toţii alături de el.

— Ştiţi că nu o va face niciodată. De aceea trebuie să-l ajutăm. Ar fi bine dacă aţi vorbi la Viniţa cu colonelul von Zielberg, care răspunde de numirile în statele-majore. Poate găseşte vreo soluţie.

— Îmi propuneţi, deci, să fac acest pas fără ştirea socrului dumneavoastră ? Ştiţi, probabil, că nu mă împac cu lucrurile făcute în ascuns.

— Dacă vorbim cu el, ne-o va interzice. Dar, în interesul său şi al statului-major, trebuie făcut ceva. Locuiesc împreună cu socrul meu şi ştiu cel mai bine cît de mult îl chinuie ifosele lui Schmidt. Îmi vorbeşte adesea despre acestea şi mi se plînge de el. Lucrul trebuie să se termine odată.

Kutzschenbach avea dreptate. Obţinerea unei schimbări era în interesul conducerii armatei. Ce-i drept, Paulus încerca să mascheze conflictul, dar atît ofiţerii din statul-major, cît şi generalii-comandanţi de corpuri şi comandanţii de divizie, ştiau cît de multe suferea comandantul nostru şef datorită caracterului şefului său de stat-major.

Cu promisiunea de a întreprinde la Viniţa o acţiune în sensul convenit, mi-am luat rămas bun de la ginerele lui Paulus. Nu eram însă cu totul în apele mele. Era oare corect să vorbesc cu colonelul von Zielberg fără ştirea lui Paulus ? Cu această îndoială în suflet l-am căutat pe primul nostru ofiţer de stat-major, povestindu-i discuţia avută cu Kutzschenbach. „Nu avem de ales. Trebuie să-l ajutăm pe Paulus", a fost şi el de părere.

A doua zi am ajuns fără vreun incident la Viniţa. Aveam un program foarte încărcat. Propunerea noastră de a se organiza un curs de reinstruire a aspiranţilor de ofiţeri din unităţile de artilerie şi transmisiuni a fost aprobată de Direcţia Personal, după o analiză amănunţită cu şefii de secţie implicaţi. Absolvenţii merituoşi ai cursului urmau să fie propuşi Direcţiei Personal pentru avansarea la gradul de ofiţer. Era primul succes al călătoriei mele. Şi cea de-a doua problemă, care mă privea direct — înlocuirea mea pe timpul şederii la tratament — s-a rezolvat mai bine decît m-aş fi gîndit. Şeful de secţie care răspundea de această problemă mi-a spus imediat :

— Lucrurile se potrivesc de minune. Un locotenent-colonel din Direcţia Personal ne chinuie de mai multă vreme să-l trimitem pe front. El vă va putea înlocui, iar după revenirea dumneavoastră va prelua un regiment de infanterie în cadrul Armatei 6. Vi-l trimitem îndată ce şi-a predat aici serviciul.

Cu inima plină de speranţă m-am îndreptat apoi spre colonelul von Zielberg. Cuvintele sale de bun venit mi-au uşurat misiunea:

— Ei, Adam, ce mai face Schmidt, noul şef de stat-major ? Se înţelege cu Paulus sau îi ţine de zor predici?

— Aş dori înainte de toate, domnule von Zielberg, să accentuez că nu vin la dumneavoastră din însărcinarea lui Paulus. Dacă i-aş fi spus că vreau să vă vorbesc despre Schmidt, mi-ar fi interzis s-o fac. Îndemnul de a vă aborda l-a constituit o discuţie avută cu domnul von Kutzschenbach, ginerele lui Paulus, care — după cum ştiţi — este translator în cadrul statului nostru major. El este foarte îngrijorat de Paulus.

După ce i-am prezentat lui von Zielberg relațiile neplăcute ale lui Schmidt cu Paulus, am continuat astfel :

— Mă tem ca această neînțelegere dintre șeful de stat-major și comandant să nu se răsfrîngă negativ asupra conducerii Armatei 6. OKW-ul ar trebui să cumpănească dacă nu s-ar impune o schimbare a șefului de stat-major. În mod firesc, eu nu pot decide dacă acum e momentul potrivit pentru așa ceva. Bineînțeles că va trebui să se vorbească mai înainte cu Paulus.

Colonelul von Zielberg mi-a împărtășit punctul de vedere.

— M-am îndoit încă de la bun început că cei doi ar forma o pereche potrivită. Voi vorbi cu generalul-colonel Halder, șeful Statului-Major General al Armatei de Uscat, și îi voi înainta o propunere corespunzătoare în acest sens.

Am trecut și pe la colonelul Müller-Hillebrand, deși, pînă la ora de întoarcere, nu-mi mai rămăsese mult timp. Partenerul meu de discuție cunoștea însă situația Armatei 6, așa că nu a fost nevoie de o introducere. De această dată venisem cu o propunere concretă :

— În serviciile din spate se găsesc mulți soldați tineri, apți de front. N-ar fi oare mai potrivit să-i înlocuim cu soldații vîrstnici, respectiv cu cei inapți pentru serviciul de front? Prin aceasta am putea umple golurile cele mai urgente de la noi.

— Nu știu cît de mult se poate obține în acest fel. Atît cît știu, companiile au angajat deja voluntari, dintre prizonierii de război, ca șoferi.

— E adevărat, dar mă gîndeam și la celelalte subunități aflate în zona din spatele armatei.

— Vom verifica asta, Adam.

Müller-Hillebrand își ținuse promisiunea făcută cu ocazia vizitei mele de la jumătatea lunii august 1942. Ne sosiseră mai multe batalioane de marș cît se poate de binevenite, chiar dacă nu erau nici pe departe suficiente pentru a completa necesarul diviziilor. Și de această dată colonelul mi-a promis că ne va trimite, cu prioritate, unitățile de marș disponibile.

Ştiam că nu putea face mai mult. La plecare ne-am strîns mîinile cu căldură. După aceea, am pornit cu avionul pe calea de întoarcere.

Îndată după sosirea la Golubinskaia, m-am înfăţişat mai întîi lui Schmidt, apoi la Paulus.

Atît unuia, cît şi celuilalt le era limpede că deocamdată trebuia să ne descurcăm cu efectivele existente. Îmbucurătoare era însă aprobarea dată de Direcţia Personal pentru instruirea ofiţerilor de infanterie. În sinea sa, Paulus spera că armata va primi noi divizii.

Atmosferă încărcată la comandantul-şef

În după-amiaza următoare Paulus m-a chemat la o oră cu totul neobişnuită. Ce să însemne asta ? În anticameră mă salută ofiţerul personal de ordonanţă al generalului, locotenentul-major Zimmermann.

— Atmosferă încărcată, domnule colonel.

Comandantul-şef mă invită să iau loc pe un scaun din faţa biroului său. Simţeam cum încerca să-şi reprime furia mocnindă.

— Ieri, la Cartierul General al Führerului, aţi vorbit cu Zielberg despre Schmidt ?

— Da, domnule general.

— De ce aţi făcut-o fără ştirea mea ?

— Fiindcă dumneavoastră, domnule general, mi-aţi fi interzis să întreprind ceva. Noi nu mai putem privi nepăsători frămîntarea dumneavoastră provocată de Schmidt.

Mi s-a părut că pe fruntea celui din faţa mea cutele de mînie se mai atenuează. Să-şi fi dat totuşi seama, din răspunsul meu sincer, că eram animaţi de cele mai bune intenţii ?

— Ce înţelegeţi prin acel noi ?

— Noi, adică toţi şefii de compartiment din secţia operaţii, în frunte cu primul ofiţer de stat-major, şeful serviciului geniu, şeful serviciului transmisiuni, baronul von Kutzschenbach şi eu, domnule general.

— Presupun că aţi fost călăuzit de motive curate. Cu toate acestea ar fi trebuit să mă informaţi mai înainte sau cel puţin aseară, imediat după întoarcerea dumneavoastră.

— Vă cer scuze, domnule general, că am întîrziat să o fac. Înainte de aceasta voiam să mai discut cu ginerele dumneavoastră şi cu şefii de secţie calea cea mai bună de urmat. Ne gîndeam să vă convingem, în cursul unei discuţii comune, că ar trebui să vă despărţiţi de Schmidt în interesul conducerii armatei. Abia după aceea voiam să vă raportez despre demersul făcut de mine la Viniţa. Cine putea bănui că veţi afla atît de repede despre discuţia mea cu Zielberg.

— Acum zece minute mi-a telefonat generalul-colonel Halder. S-a interesat mai întîi de situaţie. Apoi, m-a întrebat de-a dreptul pe cine aş dori ca succesor al lui Schmidt. El ar fi aflat de la Blumentritt că relaţiile dintre mine şi Schmidt n-ar putea fi socotite drept prea bune. Halder s-a mai referit apoi şi la dumneavoastră. Vă puteţi închipui cît de surprins am fost. Bineînţeles că am refuzat o schimbare a şefului de stat-major în situaţia noastră actuală.

— Înţeleg, domnule general. Cu toate acestea, după încheierea operaţiei aflate în curs, ar trebui să vă decideţi la un asemenea pas.

— Aştept din partea dumneavoastră, o dată pentru totdeauna, un singur lucru : pe viitor să fiu pus la curent din timp cu astfel de planuri. În general, chestiunea nu vă priveşte nicidecum pe dumneavoastră, ci numai pe mine. N-aş dori ca Schmidt să afle ceva de toată treaba. Sper că ne-am înţeles, Adam.

Cu aceasta, „cazul Schmidt" era încheiat. Din păcate, s-ar mai cuveni adăugat ceva. Dacă Paulus nu era chiar un Faust, dornic de decizii şi fapte şi plin de sete de acţiune, în schimb Schmidt era ca un Mefisto al armatei. Aceasta se va vedea curînd şi încă amarnic.

— Cum stau de altfel lucrurile cu înlocuitorul dumneavoastră ? mă mai întrebă comandantul suprem, cînd eram pe punctul să ies din încăpere.

— Totul e în ordine. Un locotenent-colonel din Direcţia Personal îmi va ţine locul. După întoarcerea mea, va prelua un regiment de-al nostru.

— Ei, atunci Schmidt va fi mulţumit. Ştiţi că nu vrea să lucreze cu al doilea aghiotant, maiorul von Lüttitz.

Şcoala de ofiţeri din spatele frontului

Înaintarea a fost din nou reluată. Armata 4 tancuri traversase pe la Bazargino calea ferată Kalaci-Stalingrad, ameninţînd din spate inamicul aflat în faţa Armatei 6. Drept urmare, unităţile sovietice au fost obligate să abandoneze poziţia de la Rossoşka, apărată cu îndîrjire, şi să se replieze pe inelul interior de apărare din marginea de apus a Stalingradului. Acum a trecut la atac şi Corpul LI armată. La 2 septembrie s-a stabilit, la Iablocinii, contactul între flancurile interioare ale celor două armate, iar ofensiva a fost continuată în comun. Ofensiva pe direcţii convergente se transformase într-un atac frontal. Cursul pîrîului Ţariţa constituia acum linia de demarcaţie între cele două armate.

În zilele care au urmat nu mi-am mai văzut capul de treabă. Voiam să pregătesc cursul pentru ofiţeri, în aşa fel încît să poată începe cît timp mă aflam la tratament. Mai întîi însă trebuia găsit un loc corespunzător pentru desfăşurarea acelui curs. Comandantul Cartierului principal al armatei şi şeful serviciului de transmisiuni al armatei, care făcuseră de repetate ori călătorii de informare la vest de Don, propuseseră satul Suvorovski [11], aflat la sud de Nijne Cirskaia.

M-am deplasat acolo împreună cu ofiţerul din statul nostru major care răspundea de pregătirea cadrelor. Cazarea putea fi asigurată în barăcile şi buncărele de pămînt aflate la marginea satului. Terenul de instrucţie era, de asemenea, favorabil. Ne-am decis aşadar pentru satul Suvorovski.

Diviziile de infanterie au primit ordin să nominalizeze ca instructori ofiţeri şi subofiţeri experimentaţi. Comandant a fost numit tînărul căpitan Göbel din Divizia 79 in-

fanterie, care a sosit la fața locului cu un detașament pregătitor. Cursanții urmau să vină la sfîrșitul lui septembrie și începutul lui octombrie. Pînă la acea dată, lucrările pregătitoare trebuiau să fie încheiate. M-am putut convinge singur că diviziile îi trimiseseră pe cei mai buni tineri ofițeri și subofițeri, care aû trecut la treabă cu mare rîvnă. Cu toții se bucurau, firește, să scape pentru cîteva săptămîni din zona de luptă și să poată dormi, în fine, pe săturate.

Între timp, pas cu pas, diviziile noastre își croiau drum spre Stalingrad. La 10 septembrie 1942 a fost atinsă extremitatea de vest a orașului. Din cele mai multe căsuțe de lemn, care se întindeau pînă în stepă, nu mai rămăsese decît scheletul de piatră al coșurilor. Și clădirile de piatră cu mai multe etaje, aflate în interiorul orașului, erau arse și distruse în întregime. Trupele noastre s-au adăpostit prin pivnițe. Acum a început lupta în interiorul orașului, o luptă cu nenumărate pierderi, pentru fiecare casă, o luptă corp la corp.

„Comandantul Stalingradului"

În acele zile un colonel mi-a cerut să-l primesc. L-am invitat la mine.

— Comandamentul Suprem al Armatei de Uscat m-a transferat la Armata 6 în calitate de comandant al Stalingradului. După ce mă voi prezenta comandantului-șef al Armatei 6, aș dori să-mi încep activitatea.

Cu greu mi-am putut stăpîni rîsul.

— În acest caz va trebui să mai aveți puțină răbdare. Diviziile noastre luptă deocamdată la marginea orașului.

— Ei, dar lucrurile nu pot să mai dureze mult, opină colonelul.

— Nu sînteți prea bine informat. Aici, cucerirea unei singure case poate dura mai multe zile. E drept, tancurile noastre au pătruns încă la 23 august, din mișcare, pînă la Volga. Însă orașul nu e nici pe departe în mîinile noastre. În 14 zile abia am reușit să ajungem la marginea lui. Prezentați-vă mai întîi șefului de stat-major al armatei,

generalul-maior Schmidt. El vă va spune mai bine decît mine cum stau lucrurile.

Colonelul plecă decepționat. I-am telefonat lui Schmidt, prevenindu-l de vizită. Acesta a izbucnit în imprecații zgomotoase. Cînd am adăugat că împreună cu „comandantul Stalingradului" sosise un întreg stat-major de colaboratori, Schmidt s-a supărat de-a binelea.

— Ce să facem cu toți acești oameni ? Comandant al unui oraș care e departe de a fi fost cucerit. Este pur și simplu grotesc. Voi propune lui Paulus să-i trimită pe acești domni înapoi, la Grupul de Armate „B". Luați legătura cu aghiotantul acestuia și pregătiți-l de ceea ce va urma.

Camaradul meu de la grupul de armate nu a avut nimic împotriva propunerii lui Schmidt. Amîndoi eram de acord că nu se putea reproșa nimic acestui zelos colonel mai vîrstnic. Dar de ce se compromitea în așa hal Comandamentul Suprem al Armatei de Uscat ? Mai credeau oare și acum cei de sus că Armata Roșie fusese nimicită, iar cucerirea acestui oraș imens reprezenta doar o simplă promenadă ? De ce se mai întocmeau zilnic rapoarte de situație și rapoarte ale pierderilor, dacă din ele rezultau asemenea concluzii ?

„Comandourile de colectare" și „Brigăzile pentru țiței"

O altă întîmplare mi-a dat iarăși de gîndit. Aproape în aceeași vreme la statul nostru major s-au prezentat mai mulți ofițeri și soldați care alcătuiau așa-numitul *Erfassungskommando* *. Dar ce mai era și asta ? Primul ofițer cu încartiruirea din statul-major al armatei ne oferi lămuririle necesare. Erau specialiști din domeniul metalurgiei, care fuseseră repartizați armatei doar în ce privește asigurarea subzistenței. Directivele și ordinele le primeau direct de la Cartierul General al Führerului. Acești specialiști urmau să pătrundă în oraș după trupele combatante, să pună în siguranță mașinile, semifabricatele și

* Comandou de colectare (n. tr.).

materiile prime — mai cu seamă metalele neferoase — din marile uzine, să le apere de distrugere şi să asigure evacuarea lor imediată.

Cu ocazia următoarei consfătuiri ţinute la comandantul-şef, Paulus mi s-a adresat zîmbind :

— Ei, Adam, ce ziceţi de ultimele întăriri primite ? Mult nu vor mai avea de strîns aceşti oameni. Aviaţia distruge totul. Şi fabricile sînt numai mormane de ruine. În fine, cine să mai ducă ceva de aici ? Soldaţilor noştri le trec altele prin cap.

— Domnule general, cei trimişi sînt soldaţi adevăraţi sau simpli civili, îmbrăcaţi peste noapte în uniforme militare ?

— Din păcate nu vă pot răspunde la întrebare. Esenţial este că nu ne stînjenesc operaţiile.

— Dar vor pretinde cu siguranţă mijloace de transport, domnule general. Sau dispun cumva de coloane proprii de camioane ?

— Nu ştiu. De altfel şi Grupul de Armate „A", ale cărui armate înaintează spre Caucaz, este însoţit de comandouri asemănătoare, care vor trebui să dea în exploatare conductele de ţiţei de la Maikop şi Groznîi, iar mai tîrziu şi pe cele de la Baku.

Paulus plecase la generalul-maior Schmidt. Mie nu-mi ieşea însă din cap discuţia abia încheiată. Îmi aminteam un pasaj dintr-un discurs sau articol al lui Goebbels : „Acesta nu este un război pentru tron şi altar ; este un război pentru grîne şi pîine... un război pentru materii prime, pentru cauciuc, fier şi minereuri". [12]

Lucruri asemănătoare le vestise deja Adolf Hitler în *Mein Kampf*, îndreptîndu-şi privirile spre răsărit şi vorbind despre politica agrară germană în Rusia. „Comandourile de colectare" şi „Brigăzile pentru ţiţei" urmau să asigure, fără îndoială, realizarea acestor obiective de război. Mi-am adus aminte şi de o discuţie avută în primăvară, la Poltava, cu un Sonderführer guraliv dintr-un oarecare *Wirtschaftstab Ost* *. La vremea aceea relatările sale îmi dăduseră puţin de gîndit, chiar şi atunci cînd îmi

* Stat-major economic Est (n. tr.).

povestise despre filialele din Kiev şi Dnepropetrovsk ale concernului Mannesmann, despre o societate pe acţiuni Siemens-Ukraine GmbH şi despre oficiul principal Ucraina (Hauptstelle Ukraine) al societăţii Friedrich Krupp A.G. În fine, mi-am amintit de o afirmaţie auzită de mai multe ori în statul-major al armatei noastre, anume că purtătorii *Crucii de Cavaler* urmau să primească, la încheierea războiului, o moşie în regiunile din răsărit, ca un dar din partea Führerului.

În realitate, toate acestea se împăcau foarte greu cu teza care ne era necontenit vîrîtă în cap încă de la începutul campaniei în est, conform căreia lupta împotriva Uniunii Sovietice era un război preventiv, necesar pentru a împiedica bolşevizarea Germaniei.

Ceva părea să fie putred în toată această afacere. Dar ce anume ? În orice caz, eu nu eram cel răspunzător, aşa îmi spuneam pe atunci.

Kúrganul Mamai şi Ţariţa

Atacul a fost continuat. La 14 şi 15 septembrie 1942 diviziile noastre au reuşit să pătrundă adînc în oraş. În dreptul gării centrale şi pe kurganul Mamai, cota 102, s-au dat lupte sîngeroase [13]. Numai în cursul zilei de 14 septembrie gara centrală şi-a schimbat de cinci ori stăpînul. De pe kurganul Mamai se deschidea o privire asupra întregului oraş, inclusiv a portului şi a marilor uzine din partea de nord : Octombrie Roşu, Barikadî şi Uzina de Tractoare. Puzderia de case, străzi şi pieţe, întretăiată din loc în loc de rîpe adînci, se întindea pe mai mult de 60 km în lungime, fiind străjuită în spate de panglica lată a Volgăi. În partea de sud ţîşnea parcă din apele fluviului insula Golodnîi, acoperită de pădure. Pe malul de dincolo se vedea satul Krasnaia Sloboda, loc din care erau aprovizionate cu precădere trupele sovietice ce luptau în oraş. E de înţeles că inamicul nu cruţa nimic pentru recucerirea kurganului Mamai, ce domina întreaga zonă, fapt intervenit la 16 septembrie. În pofida unor repetate

încercări, soldate cu pierderi simțitoare, în următoarele zece zile nu am izbutit să recuperăm decît o jumătate din colină.

Pînă la 27 septembrie Armata 4 tancuri și Corpul LI armată au reușit să ocupe partea de sud a orașului, delimitată de cursul Țariței, inclusiv malul Volgăi. În schimb, inamicul deținea pe mai departe poziții puternice în centrul și nordul Stalingradului, în pofida angajării ultimelor noastre forțe. Partea importantă a orașului, inclusiv bacul care făcea legătura cu baza sovietică de aprovizionare și transport de pe malul estic al Volgăi, rămăsese în mîinile apărătorilor.

La 12 septembrie, generalul-colonel von Weichs, comandantul-șef al Grupului de Armate „B", și generalul Paulus au fost convocați la Vinița, pentru o consfătuire la Cartierul General al Führerului. Generalul Paulus a raportat despre situația de pe front. El a insistat în mod deosebit asupra pericolului ce amenința flancul de nord al armatei. Hitler risipi orice temeri, repetînd stereotip afirmația că Armata Roșie era nimicită, iar rezistența de la Stalingrad trebuia apreciată doar ca un element local. În rest, s-ar fi luat toate măsurile pentru siguranța flancului de nord. Armatei 6 nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să-și concentreze toate forțele pentru cucerirea grabnică a orașului. În locul celor trei divizii capabile de luptă, solicitate în mod suplimentar, lui Paulus i-a fost subordonat doar Corpul XLVIII tancuri, care fusese pînă atunci în compunerea Armatei 4 tancuri, retrasă acum din dispozitivul de ofensivă al grupării de forțe ce acționa la Stalingrad. Armata 6 era astfel nevoită să preia operațiile pe întreg cuprinsul orașului.

Clătinînd din cap, Paulus mi-a arătat ordinul grupului de armate.

— Asta se cheamă întăriri. Aceste divizii sînt tot atît de epuizate. Și cum, de fapt, sînt nevoit să preiau în același timp alte două sectoare de divizie ale Armatei 4 tancuri, în realitate îmi mai rămîne la dispoziție doar o singură divizie, și aceea mult slăbită.

Între timp a sosit înlocuitorul meu trimis de Direcția Personal. Ne-am propus ca după predarea lucrărilor, la punctul de comandă al armatei, să vizităm cîteva divizii de infanterie. Asta se întîmpla cu o zi înainte de plecarea mea spre patrie. Am pornit dis-de-dimineață, înainte de orele 7. Deși era mijlocul lui septembrie, stăruia totuși o căldură plăcută. Vîntul nu bătea. Pe cerul lipsit de nori treceau neîncetat bombardierele noastre, protejate de avioane de vînătoare rapide. Prin binoclu puteam distinge cum avioanele de bombardament își descărcau de la mare înălțime încărcătura aducătoare de moarte. Avioanele Stuka, în schimb, pătrundeau pînă în norii groși de fum, care acopereau necontenit Stalingradul cuprins de flăcări. Văzduhul vuia de bubuitul exploziilor, vestind noi răni pricinuite orașului și apărătorilor săi.

— Nu mi-aș fi închipuit ca rezistența rușilor să fie atît de îndîrjită. Credeam cu toții că întregul oraș va fi cucerit în cîteva zile, zise însoțitorul meu, care vedea pentru prima oară cum stăteau lucrurile pe aici.

— Nu sînteți primul reprezentant al Comandamentului Suprem al Armatei de Uscat care ne spune asta. Sîntem nevoiți să constatăm cu fiece prilej că inamicul este greșit apreciat de conducerea supremă. Asta ne mai poate costa scump.

Am ajuns la Gumrak. Știam că pe undeva trebuia să existe un punct medical. În timp ce îl căutam, am observat că spre est, la o distanță de vreo mie de metri de noi, cîteva baterii de artilerie luaseră poziție de tragere. Tunurile trăgeau fără încetare. Inamicul răspundea cu artileria grea. Jerbele de pămînt provocate de obuze se ridicau primejdios de aproape, iar zgomotul obuzelor care explodau era atît de puternic, încît trebuia să strigi spre a te face înțeles.

Iată și punctul medical, o clădire mai mare de lîngă gară, marcată prin steagul cu cruce roșie. Rănițiii erau aduși în continuu cu ambulanțe sanitare, camioane și căruțe trase de cai. Nu toți erau întinși pe brancarde. Unii aveau sub ei doar o pătură, alții erau culcați de-a dreptul pe podeaua camionului. Într-o încăpere mai mare, la

două mese de operație, lucrau chirurgii și ajutoarele lor. Mai întîi se făceau amputările și erau tratate eventualele răni de trahee. Apoi, veneau la rînd rănile în abdomen și la plămîni. Ar fi trebuit să se intervină mai întîi la rănile abdominale, dar operația dura 2—3 ore, iar șansele de supraviețuire erau foarte mici. În același interval de timp se putea efectua un număr mare de amputări, la care pericolul de moarte era mai redus în cazul unei intervenții făcute la timp. Nu voiam să deranjăm, așa că ne-am mulțumit să aruncăm o scurtă privire în sala de operații. Pe cînd ne aflam în cadrul ușii, pe lîngă noi a trecut un sanitar. Ducea o găleată plină cu fețe, zdrențe de rufe și uniforme îmbibate cu sînge, precum și ceva terciuit, care ieșea afară : un ciot de picior, ca de ceară, plin de puncte negre-albastre. Fusese al unui tînăr, care mai stătea încă întins pe masă sub efectul anesteziculuí. Chirurgul tocmai sutura ultimele vase de sînge ale femurului rămas, în vreme ce doi sanitari erau pregătiți cu tifon și fețe pentru pansament.

De fapt, văzusem destul. Între timp însă, se apropiase de noi plutonierul-major al companiei sanitare, care ne-a condus într-o încăpere alăturată. Aici cei grav răniți așteptau să fie transportați în raionul serviciilor de armată, respectiv în patrie. Zăceau pe saltele, pe o mînă de iarbă sau direct pe podea. Imaginea era dezolantă. Bărbați tineri și puternici transformați în schilozi. Plutonierul ne arată un soldat, al cărui cap era acoperit aproape în întregime cu bandaje. Doar vîrful nasului și gura îi rămăseseră neacoperite. „Un licean de 19 ani, orbit în urma rănirii, dar nu o știe încă. Întreabă pe fiecare dacă va mai vedea vreodată. Cînd aiurează își cheamă mereu mama."

Într-o altă încăpere erau cei amputați. Ca pretutindeni, și aici mirosea a eter, puroi și sînge. Existau însă cîteva paturi de fier, care aminteau întrucîtva de un spital. Un tînăr medic tocmai își făcea vizita. În imediata apropiere a ușii se afla un infanterist căruia i se amputase piciorul. În timpul luptelor de stradă o grenadă de mînă îi zdrobise gamba. Ne-am așezat alături de el. Mai înainte însă, am împărțit țigările pe care le aveam la noi. După ce fiecare și-a aprins una, am stat puțin de vorbă.

— Acolo, în față, e iadul pe pămînt. Așa ceva n-am mai trăit în războiul ăsta. Și doar îl fac de la început. Rușii ăștia nu dau nici un pas înapoi. Calea spre pozițiile lor duce numai peste cadavrele lor. Dar pînă atunci mai dau ortul popii și destui dintre ai noștri. De fapt, nu există poziții propriu-zise. Rușii apără fiecare ruină, fiecare piatră. Pretutindeni moartea stă la pîndă. Cu atacuri impetuoase nu mai faci nimic ; ele te costă viața. Va trebui să reînvățăm mai întîi lupta corp la corp.

— Da, adăugă vecinul, un subofițer decorat cu *Crucea de Fier* clasa I, așa cum aveam să constatăm în cursul discuției. Asta o putem învăța de la ruși. Sînt maeștri în luptele în localități. Știu să folosească fiecare grămadă de pietre, fiecare ieșind de zid, fiecare pivniță. Nu i-aș fi crezut capabili de așa ceva.

Un soldat mai în vîrstă interveni în discuție :

— Eu, domnule colonel, nu pot fi decît de acord cu ceea ce au spus cei doi. E ridicol ce scriu mereu ziarele militare, că rusul ar fi la capătul puterilor, că n-ar mai fi în stare de vreo rezistență. Dacă domnii redactori ar veni numai trei zile pe la noi, n-ar mai scrie asemenea tîmpenii.

— Pînă acum ne-am distrat mereu pe seama rușilor, a intervenit din nou subofițerul, dar asta a fost odată. La Stalingrad mulți dintre noi s-au dezvățat să mai rîdă. Cele mai nenorocite sînt luptele de noapte. Dacă ziua am reușit să cucerim cîteva ruine sau o latură de stradă, putem fi siguri că inamicul va ataca în cursul nopții. Iar dacă nu sîntem foarte atenți, ne scoate din nou afară. Mă tem că ne vor mai trebui luni de zile pînă cînd tot orașul va fi în mîinile noastre, iar asta, dacă vom reuși.

— Compania noastră, interveni cel mai în vîrstă, are pierderi așa de mari, cum n-am mai văzut în tot cursul războiului la toate subunitățile pe la care am trecut. Cînd am fost rănit, în companie mai erau doar 21 de oameni. Și toți sînt obosiți și deprimați. Așa, abia dacă mai putem înainta vreun pas. Pînă la urmă n-o să mai rămînă nici unul în viață.

Toți cei prezenți în jurul nostru aprobau cuvintele tocmai rostite. Lucrurile erau mai mult decît instructive, mai

cu seamă pentru înlocuitorul meu, venit la Stalingrad cu iluziile OKH-ului. Plutonierul-major confirmă, la rîndu-i, cele spuse.

— Domnule colonel, aşa vorbesc toţi. Acolo, în faţă, trebuie să fie înspăimîntător. O vedem doar după nenumăraţii răniţi care ne vin zi şi noapte. Medicii noştri realizează lucruri de neînchipuit. N-au nici timp pentru a mînca şi dormi. Priviţi-l numai pe medicul nostru şef. Abia se mai ţine pe picioare.

La plecare am mai deschis o dată uşa sălii de operaţii. Ostenit, medicul-şef dădu din cap în semn de salut. Apoi, se aplecă din nou asupra mesei de operaţii, pentru a smulge sau a încerca măcar din ghearele morţii încă o viaţă.

Tăcuţi, ne-am urcat în maşină. Voiam să-l mai prezint pe înlocuitorul meu statului-major al Corpului LI armată, aflat în apropiere, şi să trec apoi pe la corpurile VIII şi XI armată. În cursul scurtelor noastre vizite am fost întîmpinaţi numai de oameni cu expresia gravă, îngrijorată. Chiar şi generalul von Seydlitz, cunoscut ca un temerar, părea să se resimtă de pe urma asprimii neaşteptate a luptei. Şeful său de stat-major, colonelul Clausius, ne-a spus :

— Cu divizii slăbite nu putem face nimic în faţa unui inamic care luptă cu îndîrjire. Ne lipseşte forţa de străpungere. În plus diviziile noastre ne raportează că în luptă a intervenit şi o nouă divizie de gardă adusă de inamic. S-a constatat, de asemenea, prezenţa marinarilor.

— Acest raport a fost transmis armatei ? l-am întrebat.

— Desigur. L-am informat prompt pe primul ofiţer de stat-major al armatei.

Eram grăbiţi. Trebuia să plecăm cît mai repede. La Corpul VIII armată l-am găsit doar pe aghiotant, care ne-a înfăţişat pe scurt situaţia. La urmă am trecut pe la generalul Strecker, comandantul Corpului XI armată. În ultimele zile lucrurile se mai liniştiseră întrucîtva în sectorul său. Totuşi, Strecker era neliniştit din cauza vecinilor săi din stînga, italienii, al căror armament şi echipament erau departe de a fi suficiente în condiţiile date.

Spre orele 18 am revenit la Golubinskaia. Le-am raportat lui Paulus şi lui Schmidt că înlocuitorul meu îşi preluase serviciul. În acelaşi timp, le-am anunţat plecarea mea la Falkenstein (Taunus) pentru un tratament de patru săptămîni.

Conversaţii în tren

Pentru a treia oară, în decurs de cinci săptămîni, zburam cu avionul de legătură prin Harkov la Viniţa. Dar de această dată nu mai mergeam pentru problema completărilor, ci în interes personal, îndreptîndu-mă spre Germania. Respirai uşurat, văzîndu-mă urcat, la Viniţa, în trenul spre Berlin. Rezemat confortabil de pernele comode ale vagonului de clasa I, lăsam să-mi treacă prin faţa ochilor peisajul de toamnă. Uitasem cu totul de partizani, trăind din plin bucuria apropiatei revederi cu soţia şi fiica mea, cu gîndurile la cele patru săptămîni fără griji, reconfortante, pe care aveam să le petrec în cercul celor apropiaţi. De la Berlin am plecat imediat cu trenul de legătură spre Frankfurt pe Main. În compartiment erau patru tineri ofiţeri care se reîntorceau din permisie la Paris, trecînd prin Frankfurt. Erau berlinezi, nişte flăcăi veseli. Discutau despre teatru şi cinema, despre prietene şi prieteni, despre excursii şi chefuri. Numai despre război, nici un cuvînt.

În faţa mea şedea un ofiţer mai în vîrstă, un locotenent-colonel. La fel ca şi mine, pe faţă îi trecea cîte un zîmbet cînd vreunul dintre locotenenţi istorisea vreo întîmplare mai nostimă. Privirile ni se întîlniră de mai multe ori. Apoi locotenent-colonelul mi s-a adresat :

— Veniţi din est, domnule colonel ?

— Da, de la Stalingrad, am răspuns cu voce scăzută, pentru a nu tulbura veselia tinerilor noştri. Pesemne că nu vorbisem însă destul de încet. Discuţia tinerilor a încetat dintr-o dată. Cu toţii au ciulit urechile, privindu-mă cu curiozitate. Stalingradul căpătase şi în patrie o anumită semnificaţie.

Un tînăr blond, locotenent de infanterie, îşi spuse părerea :

— Paulus este un comandant de armată eminent. I-a scărmănat zdravăn pînă acum pe ruşi. Cu siguranţă că îi va arunca şi pe ultimii dintre ei în Volga.

— Aţi fost vreodată pe frontul de est ? l-am întrebat iritat pe tînărul locotenent.

— Nu, domnule colonel, unitatea mea se află în Franţa, răspunse el oarecum stînjenit.

În puţine cuvinte le-am înfăţişat luptele sîngeroase din oraşul de pe Volga. Sfiala a luat loc atmosferei vesele de pînă atunci.

— Eram convins că rusul a ajuns la capătul puterilor. Aşa scrie fiecare ziar, aşa trîmbiţează fiecare jurnal de actualităţi, fiecare emisiune radio, se scuză locotenentul.

— În mod evident, zise altul, avem o imagine cu totul greşită despre luptele din est. La Berlin am vorbit cu un cunoscut, care mi-a povestit despre înaintarea noastră în Caucaz cam cu aceleaşi cuvinte cu care ne-aţi vorbit dumneavoastră despre Stalingrad, domnule colonel. Credeam că exagerează şi de aceea nu l-am luat în serios. Acum văd însă prea bine că n-a exagerat deloc.

Cu totul împotriva dorinţei mele, războiul pusese capăt conversaţiei vesele, care se concentra acum asupra amintirilor legate de luptele grele, de camarazii, prietenii şi rudele căzute pe front. Eram nemulţumit, deoarece nu dorisem acest lucru. De aceea am intervenit :

— Acum, gata, camarazi. Să ne îndreptăm atenţia din nou spre lucruri mai plăcute. În definitiv, merg pentru patru săptămîni în concediu şi am toate motivele să mă bucur.

Fiecare se strădui după puteri să alunge gîndurile tulburi. Dar buna dispoziţie n-a mai revenit. La gara principală din Frankfurt pe Main ne-am luat rămas bun cu o puternică strîngere de mînă. De aici trebuia să-mi continui călătoria pînă la Kronberg, în masivul Taunus, cu un tren vicinal. Aveam la dispoziţie un răgaz de mai bine de două ore. În acest timp am trecut pe la oficiul poştal al gării, luînd legătura cu sanatoriul pentru ofiţeri de la Falkenstein. O voce prietenoasă mi-a spus că la Kronberg mă va aştepta o maşină. După ce am terminat convorbirea telefonică, m-am îndreptat spre ieşirea din gară. Cunoşteam foarte bine Frankfurtul : frumosul oraş vechi cu

Römer-ul, casa natală a lui Goethe, biserica Sf. Paul, strada comercială principală și Universitatea. O viață trepidantă pulsa pe atunci în metropola comerțului de pe malurile Mainului. Oamenii forfoteau și se înghesuiau pînă tîrziu în noapte pe Kaiserstrasse, puternic luminată, în lungul străzii cu magazine, hoteluri, restaurante, cafenele și localuri de distracție.

Imaginea obișnuită se schimbase însă în anumite privințe. În locul policromiei fluviului uman predomina acum griul uniformelor. Deosebit de izbitoare era mulțimea celor amputați. Tocmai priveam într-o vitrină, cînd de mine se apropie șontîc, șontîc, un tînăr locotenent susținut de două cîrje. Se vedea bine cît de greu îi era să se deplaseze. La întrebarea mea îmi răspunse că proteza o primise abia în acea zi. Frankfurtul devenise unul din centrele de producere a unor astfel de articole. De aceea se afla aici un număr așa mare de invalizi de război. Mergînd mai departe, am citit pe o plăcuță din email alb „Goethe-Universität". În clădire își avea sediul un institut al Universității. Mi-am amintit de propriii mei ani de studiu. Oare mai trăiau și predau profesorii ale căror cursuri de matematică le urmasem prin anii '20? Schönfliess, da, el era pe atunci rector, dar Eppstein ? De atunci trecuseră douăzeci de ani. Pe vremea aceea nu știam nimic despre Stalingrad.

Era timpul să mă întorc la gară. Trenul trăsese la peron, fiind gata de plecare. Am traversat cîteva vagoane legate unele de altele, pînă cînd am găsit un compartiment de clasa a II-a, aproape gol. În compartiment se afla doar un tînăr ofițer, așezat la geam. Spre surprinderea mea, s-a dovedit a fi un cunoscut : locotenentul cu piciorul amputat, cu care mă întreținusem cu puțin timp înainte pe Kaiserstrasse. Am aflat că făcea parte din Regimentul 39 infanterie cu garnizoana la Düsseldorf. Avusesem chiar un prieten în acel regiment : pe locotenentul Volz, căzut în campania din Vest.

L-am întrebat, firește, încotro mergea.

— La Falkenstein, mi-a răspuns el, la tratament. Presupun că și dumneavoastră mergeți acolo, domnule colonel.

— Ai ghicit, tinere prieten.

La acestea tînărul locotenent se ridică și își declină numele. Mă prezentai, la rîndul meu.

— Acum știu cine sînteți, domnule colonel. Ați fost profesorul de tactică al locotenentului Volz. Îmi vorbea adesea de dumneavoastră.

— Sper că nu de rău.

— În nici un caz. Povestea și de fiul dumneavoastră Heinz, care a căzut apoi, din păcate, și el în Franța. Sînt din același contingent.

Îl privii în tăcere. Tînărul locotenent și-a dat seama că atinsese o rană dureroasă, așa că schimbă imediat subiectul.

— Următoarea stație este Kronberg, domnule colonel. Acolo trebuie să coborîm. De la gară mai avem de mers vreo oră pînă la Falkenstein.

— Nu, vom călători cu mașina. I-am cerut medicului-șef să-mi trimită una. Bineînțeles că mă veți însoți.

Șoferul mă aștepta la peron. După ce bagajele au fost încărcate în portbagaj, am pornit la drum. Contururile întunecate ale masivului Taunus se detașau clar pe fondul deschis al cerului. Soarele, asemeni unui disc auriu, coborîse mult spre orizont. Inspiram cu nesaț aerul tare de munte. Aerul patriei. Odinioară făcusem de mai multe ori excursii pe aici, în companie veselă și cu ranița plină în spate. Îmi plăcea deosebit de mult drumul pe creastă, de la Bad Nauheim pînă la Neuwied pe Rin, în lungul limesului, vechiul val roman de frontieră, ale cărui turnuri de pază și castele mai puteau fi recunoscute pretutindeni.

La Falkenstein, la tratament

Ne apropiam cu mare viteză de localitatea balneară Falkenstein. Sanatoriul se afla în partea opusă, la est, în imediata apropiere a pădurii. Mașina pătrunse printr-o poartă larg deschisă pînă în fața unei clădiri mari, cu niște scări largi în față. Era clădirea administrației. La stînga și la dreapta acesteia se aflau mai multe case, ceva

mai mici, construite în acelaşi stil. Totul era înconjurat de o grădină încă plină cu flori, deşi începuse toamna.

— Ei, am ajuns, zise însoţitorul meu. Dacă îmi permiteţi, am să vă arăt mîine totul cu de-amănuntul. Să urcăm mai întîi. Sîntem aşteptaţi.

Pe scări se afla un ofiţer, un maior medic, cum aveam să constat mai tîrziu. Era medicul-şef. M-a întîmpinat şi m-a salutat cu căldură. Am intrat împreună în clădire. În vestibulul mobilat confortabil m-a luat în primire o soră frumuşică. Medicul îşi luă rămas bun :

— Mai întîi veţi merge în camera dumneavoastră, domnule colonel. După ce vă odihniţi puţin, sora vă va conduce la recepţie. Apoi ne vom întîlni în sala de mese, la cină. Cu această ocazie vă voi face cunoştinţă cu ceilalţi pacienţi ai noştri.

Sora mă rugă să o urmez. Am coborît în pivniţă. Înaintea noastră se deschidea un coridor lung, luminat cu becuri.

— Ce-i asta ? am întrebat-o.

Drăguţa fată mă privi zîmbind :

— Toate pavilioanele noastre — aţi observat, poate, mai înainte, sînt trei de fiecare parte — sînt legate prin acest tunel de clădirea principală. Aici se află toate băile şi camerele de tratament. Dimineaţa puteţi veni în pijama şi halat la cabina de baie.

— Într-adevăr, mai comod nici nu putea fi.

— Mai avem de urcat aceste cîteva scări şi am ajuns, zise sora. Puţin după aceea mă aflam într-o încăpere mare şi luminoasă, aranjată cu mult bun gust. Bagajele mele se aflau deja acolo. Printr-o uşă pe jumătate deschisă am ieşit pe balcon. Începuse să se lase amurgul. Valuri uşoare de ceaţă coborau peste pădure. Domnea o linişte profundă. Abia dacă realizam că mai putea să existe atîta frumuseţe, atunci cînd, la 2 500 km mai spre răsărit, în fiecare secundă erau sfîrtecaţi şi mutilaţi sute de oameni, atunci cînd gemetele răniţilor şi horcăitul muribunzilor se stingeau în vuietul tunurilor şi explozia obuzelor. Am închis uşa încet, revenind în cameră. Sora o părăsise pe nesimţite.

Următoarea jumătate de oră mi-a fost de ajuns pentru a-mi aranja ținuta și a rezolva formalitățile de înregistrare. Gongul ne chema la cină. În sala de mese se aflau adunați toți pacienții, atunci cînd am intrat împreună cu medicul. La rugămintea mea, mi s-a făcut loc la o masă cu locotenentul din Düsseldorf. Un alt tovarăș de masă era locotenentul-major Jacobi, originar din Berlin. Pierduse și el un picior, dar nu își pierduse umorul sănătos.

Curînd mă obișnuisem cu toate. Zilnic făceam mici plimbări prin pădure sau ședeam în parc sub soarele blînd al toamnei. Zilele ar fi putut fi complet lipsite de griji, dacă n-ar fi existat subiectul Stalingrad.

În fiecare zi așteptam plin de nerăbdare raportul Wehrmachtului. Numele orașului era amintit de fiecare dată. Dar nu mi-a fost dat să aud ceea ce doream — că Stalingradul se află în întregime în mîinile noastre. După aproximativ două săptămîni, vreme în care așteptasem zadarnic vestea dorită, neliniștea mi-a sporit neîncetat. Ceea ce mă surprindea era faptul că aproape toți partenerii mei de discuție, ba chiar și locuitorii satului, aveau o mare încredere în generalul Paulus. „Nu-i nimic, pînă la urmă va reuși. Iar atunci o să se termine și războiul", mi-a spus un țăran în vîrstă, cu care discutasem de mai multe ori. La sfîrșitul lui septembrie Paulus mi-a răspuns la o carte poștală astfel : „Totul este ca la plecarea dumneavoastră".

Întîmplări la Frankfurt

A doua zi după sosirea mea la Falkenstein, am fost vizitat de soția și fiica mea. Din păcate bucuria revederii noastre era tulburată de un necaz. Soacra mea se afla pe moarte. Complet paralizată, trăia de mai multă vreme într-un sanatoriu de lîngă Darmstadt. Am avut ocazia să o mai văd o dată, înainte ca ea să închidă ochii pentru totdeauna, cîteva zile mai tîrziu.

După aceea, soția și fiica mea s-au mutat la Falkenstein pe toată durata tratamentului.

Împreună cu ele şi cu cei doi tineri ofiţeri am făcut o călătorie la Frankfurt. Locotenentul-major Jacobi a propus să mergem la cinematograf. Poate voia să-mi abată gîndurile de la Stalingrad. Pentru a ne mişca mai în voie, ne-am îmbrăcat cu toţii în haine civile. Soţia mea îmi adusese, încă la prima ei vizită, toate cele necesare.

Medicul-şef ne învoise pentru toată ziua. Cu o căruţă am ajuns la gara Kronberg.

— Exact ca o excursie la ţară în ţinutul Krems, zise soţia mea rîzînd. Aproape ca acum zece ani, cînd am călătorit cu o brişcă a Diviziei 3 cavalerie de la Weimar la Tiefurt, Belvedere, Bad Berka sau pe Ettersberg. Ce frumos era atunci !

Din tren priveam forfota de pe ogoare. Recoltatul cartofilor era în toi. Pretutindeni zăreai numai femei şi copii, doar ici, colo cîte un bătrîn. Dar nu, iată că într-un loc am văzut şi oameni mai tineri — prizonieri de război francezi. Povara cea mai grea a muncii apăsa însă pe umerii femeilor. Ele erau cele care cărau la căruţe sacii grei de o jumătate de chintal, ele ţineau plugul tras de boi îndărătnici, ele se chinuiau cu prizonierii, care de cele mai multe ori habar n-aveau de agricultură.

Pe cînd coboram din tren la gara centrală din Frankfurt, tocmai sosea o garnitură cu permisionari. Femei şi copii, cuprinşi de emoţie, se înghesuiau în dreptul grilajului. Primii soldaţi, încărcaţi cu raniţe burdușite şi alte bagaje, părăsiră vagoanele. Ofiţerii cărau geamantane grele. Putea să fie doar un tren cu permisionari veniţi din Franţa sau Belgia. Ce vor fi adus oare tăticii, soţii şi fiii ? Acest gînd sporea fără îndoială bucuria revederii, manifestată prin strigăte pline de veselie, îmbrăţişări şi lacrimi. Într-adevăr, paisprezece zile de permisie erau paisprezece zile de sărbătoare. Ele nu-ţi mai lăsau timp să te gîndeşti că toate frumuseţile şi raritățile aduse fuseseră dobîndite în schimbul unor bani de ocupaţie fără valoare, că fuseseră, ca să zicem aşa, furate cu forme legale francezilor sau belgienilor.

În contrast izbitor cu aceste manifestări erau scenele de bun rămas care se desfăşurau pe un alt peron. Pe placa de la cabina de control am putut citi : Frankfurt pe Main

— Dresda — Cracovia. Era un tren spre frontul de est. Şi aici peronul era plin de soldaţi, de braţ cu soţiile sau mamele lor, ţinînd de mînă copii. Se apropiau în linişte de grilajul despărţitor. Nu puţine femei aveau ochii scăldaţi în lacrimi. Oare li se va mai întoarce omul ? Să-i fi văzut astăzi pentru ultima oară chipul drag ? Şi ce va fi după aceea ? La ce ne-a mai folosit oare războiul ?

Pe ascuns, am aruncat o privire spre soţia mea. Şi în ochii ei mijeau lacrimile. Ştiam că gîndurile ei erau la singurul nostru băiat, Heinz, care căzuse — trecuseră doi ani de atunci— în Franţa. Iar de la el pînă la mine nu era cale prea lungă. Peste puţine zile, soţia mea avea să fie din nou în această gară privind după trenul care dispărea încetul cu încetul, ducîndu-mă spre răsărit. Oftînd, mi-a zis :

— Cîtă suferinţă şi mizerie ne-a adus deja acest război blestemat, şi încă nu i se întrevede sfîrşitul.

Am hoinărit pe Kaiserstrasse. Ca şi la venirea mea, acum două săptămîni, griul uniformelor domina mulţimea de oameni. Astăzi mi-a sărit însă în ochi numărul mare de uniforme maro şi negre amestecate printre celelalte : Amtsleiteri, Blockleiteri, SD-işti şi SS-işti.

— Aici au urechi chiar şi pietrele şi zidurile, îmi şopti soţia. Un cuvînt critic rostit prea tare poate duce imediat la arestare. La Frankfurt e deosebit de periculos. Aici trebuie să fii foarte prudent.

— De aceea eşti oare atît de rezervată şi zgîrcită la vorbă ? am întrebat-o.

— Tu însuţi mi-ai repetat întotdeauna : Fii prudentă! Astăzi nu se pierde multă vreme cu cei ce gîndesc altfel.

Ne înţeleseserăm cu cei doi ofiţeri invalizi, cărora mersul le era un adevărat chin, să luăm prînzul la „Frankfurter Hof". Trecuse de ora 12 cînd am ajuns acolo. Odinioară aici abia puteai găsi vreun loc liber. Acum erau ocupate doar cîteva mese. Însoţitorii noştri ne aşteptau. Ne-am aşezat la masa lor. La o masă alăturată se aflau doi bărbaţi şi două femei, două perechi se pare, a căror vîrstă se apropia de cincizeci de ani. Nu le-aş fi acordat cîtuşi de puţină atenţie, dacă în conversaţia lor n-aş fi surprins cuvîntul Stalingrad. Cîteva frînturi de frază au

ajuns pînă la mine „Fiul nostru ne-a scris... ofițer... lupte foarte grele... pierderi mari, rușii nu cedează nici un metru de teren. Orașul e un morman de ruine." Ochii uneia dintre femei, pe semnè mama celui care scrisese, erau plini de lacrimi.

Bărbatul îi mîngîia mîna : „Nu te frămînta, draga mea, doar trăiește."

După masa de prînz am pornit spre cinematograful de lîngă turnul Eschenheim. Rula un film fără vreo importanță. Titlul l-am uitat de mult. Pe noi ne interesa în mod deosebit jurnalul de actualități. Cum aveam timp berechet, am renunțat la tramvai, luînd-o pe jos. Mă uitam îngrijorat la locotenentul-major Jacobi, care se chinuia cu proteza sa. Cînd i-am strigat să meargă mai încet, a rîs.

La casa de bilete a cinematografului am mai reușit să prindem cinci locuri într-o lojă. Reprezentațiile de după masă aveau loc aproape întotdeauna cu casa închisă, în vreme ce seara abia dacă erau spectatori. Situația se explica prin faptul că pe atunci avioanele inamice încă nu se hazardau să bombardeze Frankfurtul în timpul zilei.

Începu să ruleze jurnalul de actualități. Imagini de pe frontul de est, inclusiv ale Stalingradului în flăcări. Soldații germani treceau la asalt ca pe cîmpul de instrucție. Ca la regulament, unii asigurau acoperirea cu foc, în vreme ce alții înaintau în fugă. Ei, ei, dar unde au fost turnate aceste imagini ? Spectatorii, între ei mulți soldați răniți, au început să se foiască. Rîsete, fluierături, exclamații : „Cacialma." Era cu adevărat o „piesă de rezistență". Asprimea luptelor sîngeroase era pur și simplu mascată, trecută sub tăcere. Sudălmile și ocările sporeau necontenit în întunecimea sălii de spectacol. Deodată s-a întîmplat ceva. O persoană a fost literalmente smulsă din scaun și împinsă prin una din ieșirile laterale. SD-ul intrase în acțiune. S-au auzit strigăte izolate de protest. Apoi, se lăsă o liniște de moarte. Frica triumfase asupra adevărului.

După terminarea filmului artistic, am părăsit gînditor cinematograful împreună cu însoțitorii mei.

Zilele la Falkenstein au trecut în zbor. Băile, aerul de pădure, liniștea și timpul petrecut împreună cu ai mei mi-au dat puteri noi și sănătate. Medicul nu s-a declarat

însă mulţumit cu ocazia „consultaţiei intermediare", propunînd prelungirea tratamentului. M-am împotrivit. Paulus îmi scrisese că aştepta întoarcerea mea la data stabilită. Astfel, tratamentul s-a încheiat în termenul planificat iniţiál. La 16 octombrie 1942 mă aflam pe peronul gării din Frankfurt împreună cu soţia şi fiica mea şi cu noii mei prieteni, în aşteptarea plecării. Un ultim rămas bun şi trenul s-a pus în mişcare. De la Berlin pînă la Viniţa am călătorit cu trenul-curier, iar de acolo pînă la Golubinskaia, cu avionul de legătură.

Succese mici cu pierderi mari

Înlocuitorul meu mă aştepta cu maşina la aerodrom. Încă pe drum am aflat despre unele schimbări produse în statul-major în timpul absenţei mele. Prietenul meu Voelter fusese mutat ca şef de stat-major al unui corp de armată aflat în afara sferei noastre de activitate. Fuseseră transferaţi şi ofiţerul-şef responsabil cu încartiruirea, ofiţerul însărcinat cu cercetarea inamicului şi contrainformaţiile, precum şi medicul armatei.

În schimb, pe frontul de la Stalingrad nu survenise nimic esenţial. Doar în nordul oraşului diviziile noastre reuşiseră să lichideze poziţia de la Orlovka, să cucerească uzina de tractoare şi să pătrundă pînă la Volga. Pentru uzinele Barikadî şi Octombrie Roşu se dădeau lupte violente. Pierderile noastre au continuat să crească. Ele nu mai puteau fi nici pe departe echilibrate cu puţinele batalioane de marş trimise.

La sosire, m-am prezentat mai întîi la generalul-maior Schmidt. De ochii lumii afişa optimismul său obişnuit. Dar atunci cînd îmi arătă pe hartă traseul poziţiilor, răzbătu şi de la el o anumită dezamăgire. Abia dacă mai înaintam în interiorul oraşului. Şi nu se întrevedea deloc sfîrşitul acestei lupte istovitoare. Între Don şi Volga inamicul ataca fără răgaz diviziile noastre.

Apoi m-am prezentat la Paulus. Venirea mea îi fusese anunţată. După ce am terminat raportul, prima sa întrebare a fost :

— Ce spuneți de „debarcarea" lui Halder ?

Nu auzisem pînă atunci absolut nimic despre aceasta. Uluit, am întrebat :

— Dar cînd a fost demis generalul-colonel Halder, domnule general ?

— Încă la 24 septembrie. Succesorul său e generalul de infanterie Zeitzler.

După toate aparențele, Paulus era foarte afectat de această schimbare în Marele Stat-Major. Colaborase multă vreme cu Halder, fusese locțiitorul său și îl stima mult.

— Ați aflat, domnule general, de ce a fost demis Halder ?

— Firește că nu. Dar îmi aduc aminte că Halder l-a înfruntat în repetate rînduri pe Hitler cu opiniile sale, iar asta în prezența mea. E posibil ca el să fi devenit incomod din această cauză. Dar acum povestiți-mi ce ați mai văzut prin Germania în cele patru săptămîni și cum vă simțiți.

Am petrecut mult timp împreună. Paulus a ascultat relatarea mea fără să mă întrerupă. I-am amintit și ceea ce auzisem despre el în mai multe rînduri : comandantul-șef al Armatei 6 va termina repede cu rușii, iar atunci războiul va lua sfîrșit.

Paulus zîmbi ostenit.

— Ar fi într-adevăr frumos, Adam, dar deocamdată sîntem departe de așa ceva. Comandamentul Suprem al Armatei de Uscat continuă să ignore — la fel ca mai înainte — avertismentele noastre în privința flancului de nord. Între timp, situația a devenit și mai serioasă. Acum cîteva zile am primit de la Divizia 44 infanterie rapoarte alarmante din bucla de nord a Donului : puternice deplasări de trupe sovietice de la est spre vest, concentrări de trupe în fața frontului propriu. Aceleași informații sînt confirmate și de Divizia 376 infanterie. Inamicul pare să pregătească un atac asupra flancului nostru. Iar eu nu dispun de nimic, de nimic cu care să pot contracara acest pericol de moarte. Diviziile noastre își sleiesc forțele la Stalingrad. OKH-ul nu mi-a îngăduit nici să opresc atacul în interiorul orașului și nici nu-mi dă cele trei divizii noi, bune de luptă, pe care le-am cerut. Ni s-au repartizat doar cinci batalioane de geniști, ca și cum acestea ar putea cuceri orașul.

Ultimele cuvinte generalul le-a rostit plin de amărăciune. Tresărirea nervoasă a feței sale devenise și mai pronunțată. Cu puțin mai înainte locotenentul-major Zimmermann mi-a spus, în trecere, că starea generală a lui Paulus nu-i plăcea deloc. Își arătase colții o mai veche suferință intestinală.

Aflam, dintr-o dată, o serie de știri neliniștitoare. M-am despărțit de comandant cu sentimente amestecate. Înlocuitorul meu pe durata permisiei mă aștepta în camera de lucru. Voiam să preiau sarcinile de serviciu încă în acea seară.

Un pictor de bătălii și placheta memorială „Stalingrad"

Totul era pregătit în vederea predării. Hîrtiile primite în timpul absenței mele de la OKH erau strînse într-o mapă. Acestea mă interesau în primul rînd. De aceea, l-am rugat pe locotenent-colonel să-mi facă o scurtă informare verbală. Studierea lor amănunțită mi-o rezervasem pentru zilele următoare.

Înlocuitorul meu a deschis mapa.

— Să începem, mai întîi, cu niște curiozități. În cursul săptămînii trecute, Cartierul General al Führerului ne-a trimis un cunoscut pictor de bătălii din Leipzig. Are misiunea să imortalizeze bătălia de la Stalingrad în blocul de schițe și pe pînză. L-am trimis la generalul von Seydlitz, care are cele mai nimerite ocazii să-l îndrume spre puncte arzătoare. Pictorul vrea să facă aici lucrările pregătitoare pentru o lucrare monumentală, pe care urmează să o picteze în atelierul său de la Leipzig, din însărcinarea lui Hitler.

— Putem să ne asumăm riscul să piară pe front ? l-am întrebat.

— Pictorul, un bărbat mai în vîrstă, poartă uniformă gri de campanie. Se spune că s-a apucat serios de lucru. Poate veți avea prilejul să-l cunoașteți în timpul unei deplasări la Corpul LI armată, mi-a răspuns locotenent-colonelul.

— Să vedem ce-i în continuare, l-am zorit eu.

— În timpul drumului de la aerodrom încoace, pe cînd îmi povesteaţi impresiile dumneavoastră din patrie, mi-am adus aminte de o dispoziţie venită, nu de mult, de la Cartierul General al Führerului. Potrivit acesteia, trebuie să trimitem mereu la raport la Hitler soldaţi, subofiţeri şi ofiţeri mai tineri, care au fost distinşi cu *Crucea de Cavaler* sau cu *Crucea Germană în Aur* pentru eroismul lor în bătălia Stalingradului. Primul dintre ei, un locotenent, s-a întors acum patru zile. Mi-a relatat că Hitler l-ar fi primit foarte jovial. În continuare, ofiţerul ar fi prezentat la radio întîmplările sale de pe front, lucru pentru care a fost plătit neobişnuit de generos. Şi cotidienele au reprodus această relatare împreună cu fotografia omului nostru. Nici propaganda de pe front n-a scăpat o asemenea ocazie. În ziarul militar de la Kiev apar necontenit relatări entuziaste ale bătăliilor, izvorîte din condeiul Sonderführerului Fritzsche. Într-adevăr, pentru exaltarea spiritului de eroism nu se economiseşte nici un ban, fiind bun orice mijloc.

— În orice caz, totul se desfăşoară după un anumit tipic. Atîta vreme cît Stalingradul nu este încă al nostru, trebuie oferit ceva în loc, chiar dacă e numai propagandă cît se poate de rafinată. Am însă impresia că propaganda nu-şi mai face efectul asupra oamenilor de pe front şi din patrie. Numărul celor sătui de război e mare şi sporeşte în fiecare zi. Cucerirea definitivă a oraşului ar aduce cu siguranţă o schimbare a stării de spirit.

— Iată, de altfel, o hîrtie în acelaşi sens primită de la OKH. La iniţiativa lui Hitler urmează să se instituie — după modelul plachetelor memoriale „Crimeea" şi „Narvik" — şi o plachetă „Stalingrad". Armatei i s-a cerut să înainteze, cel mai tîrziu pînă la 25 noiembrie, propuneri privind înfăţişarea acestei medalii comemorative.

În clipa următoare s-a deschis uşa şi în încăpere a intrat Paulus. Ne-am ridicat.

— Rămîneţi pe loc, domnii mei. Nu vreau să vă deranjez. Trecînd pe stradă, am aflat de la plutonierul-major Küpper că mai lucraţi. Am vrut numai să arunc o privire. Dar ce fel de hîrtie aveţi aici ?

I-am întins ordinul privind placheta „Stalingrad".

— Un capitol trist. Abia am reușit să ocupăm jumătate din oraș și luptăm din greu pentru cealaltă parte. La valoarea combativă de acum a trupei nu se poate întrezări atingerea obiectivului stabilit. Dar nu asta îi preocupă pe cei din Comandamentul suprem, ci mai degrabă istorii din acestea, fără importanță, pripite, cum e placheta „Stalingrad".

După o scurtă pauză, generalul continuă :

— Veți fi interesat să aflați, Adam, că un artist din compania de propagandă a prezentat deja un proiect. Propunerile de conferire le veți elabora mai tîrziu.

— De asta mă tem încă de pe acum, domnule general. Și mai mult mă apasă însă faptul că înregistrăm progrese atît de mici. Acum cinci săptămîni, cînd am plecat la tratament, speram să nu mai regăsesc statul-major în același loc. Dar toate au rămas, în bună măsură, așa cum le-am lăsat. În cei trei ani de război nu m-am mai întîlnit cu o asemenea situație.

Inamicul a devenit mai puternic

— Știți la fel de bine ca și mine că diviziile noastre au fost reduse în cele mai multe cazuri la efectivele de luptă ale unui regiment. Dar nu ăsta este singurul motiv. Rezistența celor din Armata Roșie a sporit în ultimele săptămîni în așa măsură, încît constituie o adevărată surpriză. Nici un soldat sau ofițer nu mai vorbește astăzi cu dispreț despre Ivan, așa cum o făcea pînă de curînd. Soldatul Armatei Roșii se dovedește pe zi ce trece mai mult decît un maestru în lupta de aproape, în lupta în localități și în camuflaj. Înaintea fiecărui atac artileria și aviația noastră ară literalmente terenul ocupat de inamic. Dar, îndată ce își părăsesc pozițiile, infanteriștii noștri sînt întîmpinați cu foc nimicitor. Dacă reușim o acțiune într-un loc, rusul trece imediat la contralovitură, aruncîndu-ne adeseori în pozițiile de plecare.

Paulus privi gînditor înaintea sa, apoi continuă :

— Și conducerea inamicului a devenit mai decisă. Am impresia că vrea să țină cu orice preț pozițiile de pe malul apusean al Volgăi. În unele locuri fîșia ocupată de ruși e

lată de numai 100—200 metri. Dacă putem da crezare declarațiilor făcute de prizonieri, atunci chiar punctul de comandă al statului-major al Armatei 62 s-ar afla pe malul de vest al Volgăi. Comandant-șef al acestei armate ar fi, de pe la mijlocul lui septembrie 1942, un anume general Ciuikov, care izbutește să treacă mereu noi divizii peste Volga. Puterea lui combativă crește, în vreme ce a noastră scade. Cele cinci batalioane de genişti care ne-au fost aduse pe calea aerului au suferit pierderi atît de mari în cursul atacurilor din partea de nord a orașului, încît am fost nevoiți să le retragem din luptă.

Firește, inamicul are la rîndul său mari greutăți. Prizonierii declară că Armata 62 ar fi aprovizionată în timpul nopții de pe malul de dincolo al Volgăi, însă — dat fiind faptul că armata lor dispune de un număr insuficient de autovehicule și cai pe malul de vest, armele, muniţiile și alimentele trebuie cărate cu brațele de la locul de debarcare pînă la poziții. Trupa nu ajunge, prin urmare, să se odihnească nici ziua, nici noaptea. Cu bărcile descărcate sînt trecuți pe malul de răsărit răniții și bolnavii. Pînă acum n-am reușit să ocupăm locul de descărcare sau să întrerupem traficul pe apă.

— Sînt doar aceiași oameni, domnule general, pe care i-am mînat din spate vreme de mai multe luni. Cum se explică atunci această subită și înverșunată rezistență?

— Tocmai spusesem că se observă mai multă decizie din partea conducerii. Generalul Ciuikov pare să fie un comandant foarte energic.

Timpul era foarte înaintat. L-am condus pe comandantul-șef pînă în ulița satului, cufundată în întuneric. Împreună cu ofițerul de ordonanță care îl aștepta, generalul s-a îndreptat spre căsuța în care era încartiruit. Noi însă ne-am continuat munca. Locotenent-colonelul reveni la hîrtiile pregătite pentru predarea serviciului.

— Aș dori să mai amintesc încă o măsură a OKH-ului, care demonstrează, o dată în plus, că la Berlin, respectiv la Vinița, iluziile țin locul aprecierilor reale. În primele zile ale lui octombrie, la statul-major al Armatei 6 s-a prezentat un general de geniu împreună cu un stat-major principal de fortificații, cu două state-majore de regiment de geniu, șase state-majore de batalion de geniu și o compa-

nie de construcţii. OKH-ul îi însărcinase să construiască la Stalingrad fortificaţii betonate. Colonelului Selle, şeful serviciului de geniu al armatei, i-a sărit mustarul cînd a auzit de această tîmpenie. „Pentru construirea de buncăre e necesar ciment, pietriş şi lemn. Să zicem că pietrişul îl poţi lua din Volga sau din Don. Dar cimentul şi lemnul trebuie să le aduci de la sute de kilometri. Chiar dacă am reuşi să facem una ca asta, ne-ar lipsi forţa de muncă necesară. Lupta de aproape, desfăşurată în interiorul oraşului, a afectat grav şi batalioanele de genişti. În fine, ruşii nu vor sta cu mîinile în sîn, lăsîndu-ne să construim fortificaţii betonate."

În continuare, înlocuitorul meu mi-a povestit că Selle i-ar fi propus şefului de stat-major al Armatei 6 să folosească statele-majore genistice la construirea unor poziţii în adîncime. OKH-ul respinsese însă în mod categoric această propunere a Armatei 6. Bineînţeles că nu am primit nici un fel de materiale de construcţie pentru buncăre. Un ordin al Führerului cerea acum geniştilor trimişi să construiască buncăre sigure, cu încălzire, precum şi buncăre pentru tancuri. Era un ordin la fel de puţin realist ca atîtea altele.

— Îmi închipui cum a reacţionat Selle la astfel de fantasmagorii, i-am zis. Toate cele relatate pînă acum sînt de-a dreptul deprimante, ţinînd seama de situaţia noastră complicată. Putem să ne aşteptăm la orice.

Locotenent-colonelul m-a privit o clipă iscoditor.

— Ştiţi, domnule colonel, că vin din Direcţia Personal al OKH-ului. Acolo eram uneori mirat de criticile aduse conducerii supreme de unii comandanţi mai vîrstnici. În cele cinci săptămîni cît v-am înlocuit, mi-am dat seama cît de păgubitoare sînt pentru trupă măsurile şi ordinele absurde ale OKH-ului.

— Aşa este, i-am răspuns, în acest mod e pusă la grea încercare încrederea în Comandamentul suprem. Ar fi bine dacă ofiţerii din statul-major, răspunzători pentru astfel de ordine, ar lucra cîteva luni într-un comandament de armată. Poate că atunci şi-ar da în fine seama cît de periculos e să iei decizii cu privire la conducerea trupelor, pornind de la evaluări eronate. Domnii din Cartierul Ge-

neral al Führerului au studiat doar istoria militară, știința operațiilor, strategie și tactică. Teoretic, ei știu foarte bine că o bătălie nu poate fi cîștigată niciodată prin subaprecierea inamicului și supraaprecierea forțelor proprii, că trupa va plăti cu multă vărsare de sînge astfel de greșeli de conducere. Trebuie să spun în mod deschis că pe temeiul experienței acumulate în timpul campaniei de est mi-a dispărut în mod considerabil stima, odinioară profundă, pentru Statul-Major General. Ar fi bine dacă ați putea înfățișa, la locul cuvenit, observațiile dumneavoastră după înapoierea la Direcția Personal. Sau intenționați în continuare să preluați comanda unui regiment la noi ?

— Intenția mea e neschimbată. Activitatea pe care am desfășurat-o în cadrul statului-major al armatei mi-a întărit-o și mai mult. În Divizia 76 infanterie a devenit liber un post de comandant de regiment. Colonelul Abraham s-a îmbolnăvit, iar generalul Rodenburg a cerut un înlocuitor. Iată hîrtia.

Am citit documentul.

— Din fericire boala nu pare să fie atît de serioasă. Generalul Rodenburg ne solicită să-l trimitem pe colonel, pentru cîteva săptămîni, în zona de spate a armatei. Vom discuta imediat această chestiune, dar mai întîi încă o întrebare. Cum se desfășoară cursul nostru de ofițeri de la Suvorovski ?

— Din păcate, n-am putut începe cursul la data stabilită. Acțiunile de luptă din oraș ne-au silit să amînăm convocarea oamenilor. Căpitanul Göbel a început cu expunerile abia pe la jumătatea acestei luni.

Această situație nu-mi convenea deloc, deoarece aveam nevoie ca tinerii ofițeri de infanterie să fie cît mai grabnic disponibili. Nu îi puteam reproșa nimic înlocuitorului meu. El nu era cu nimic răspunzător de începerea cu întîrziere a cursului. Mi-am pus în gînd să fac totul pentru a grăbi acțiunea de instruire. Deodată m-a străfulgerat o idee :

— Ce-ar fi dacă l-am trimite pe colonelul Abraham la Suvorovski ? Acolo s-ar putea reface și, în același timp, l-ar putea ajuta pe căpitanul Göbel la educarea și instruirea cursanților, iar dumneavoastră ați putea prelua regimentul comandat pînă acum de Abraham.

— Sînt de acord cu această soluție, domnule colonel. Mă întreb însă ce vor spune generalii Paulus și Schmidt ?

— Mîine mergem împreună la raport. Propunerea scrisă adresată OKH-ului în privința mutării dumneavoastră la Divizia 76 infanterie o vom lua cu noi. Dacă totul merge bine, vă veți putea lua serviciul în primire chiar peste două zile.

Acum aș dori să vă mai încredințez un secret. Cu ocazia ultimei mele vizite pe la Direcția Personal am pus pe tapet și problema înlocuirii mele din funcția de aghiotant. Dacă Paulus va fi de acord, succesorul meu urmează să fie colonelul Sommerfeld, pe timp de pace aghiotant al Corpului IV armată cu sediul la Dresda. În zilele următoare voi vorbi cu comandantul-șef. Dar acum e timpul să punem capăt treburilor pe ziua de azi.

Semne prevestitoare de rău

La începutul lui noiembrie s-a prezentat la Paulus generalul de infanterie Strecker, comandantul Corpului XI armată, angajat în marele cot al Donului, la aripa stîngă a armatei. Toate diviziile de pe frontul de nord raportau deplasări și concentrări de trupe inamice în fața aripii noastre stîngi și a Armatei 3 române, care fusese introdusă la 10 octombrie între Armata 6 și Armata 8 italiană. Strecker cerea luarea unor contramăsuri, care erau cu atît mai stringente, cu cît și Armata 4 tancuri, care acționa la sud, detectase pregătirile de atac ale inamicului. Comandamentul armatei noastre și generalii-comandanți nu aveau nici o îndoială în privința intențiilor inamicului : încercuirea Armatei 6 și a Armatei 4 tancuri.

Comandantul-șef al Grupului de Armate „B", feldmareșalul von Weichs, și șeful său de stat-major, generalul de infanterie von Sodenstern, împărtășeau temerile manifestate de comandamentul Armatei 6, dar nu se puteau impune în fața OKH-ului și a lui Hitler. Conducerea supremă nu lua pur și simplu în serios rapoartele Armatei 6. Ea se îndoia de faptul că Armata Roșie ar mai fi putut lua inițiativa vreunei contraofensive. Pentru a scăpa de în-

cercuirea tot mai amenințătoare, Paulus a propus retragerea Armatei 6 pe o poziție în arc, la adăpostul Donului. Cu o totală lipsă de răspundere față de viața cîtorva sute de mii de soldați, OKH-ul a respins propunerea. Eram de față cînd s-a telefonat de la OKH. La aparat s-a aflat șeful Statului-Major General al Armatei de Uscat, generalul de infanterie Zeitzler, care a transmis din ordinul lui Hitler următoarea directivă : „Armata Roșie este nimicită. Ea nu mai dispune de rezerve demne de luat în seamă și nu mai este, prin urmare, capabilă de acțiuni ofensive de mai mare anvergură. Orice apreciere a inamicului trebuie să pornească de la acest considerent fundamental."

Paulus era cutremurat de atîta lipsă de clarviziune. Brutala punere la punct îl afectase profund.

— Cei din Statul-Major General ar trebui să-și dea seama de ceea ce se pregătește aici, a izbucnit el mînios. Au rămas oare în jurul lui Hitler numai cei din tagma celor ce spun la toate da, aprobînd orice absurditate ?

Cu toată remarca făcută, Paulus a dat însă ascultare ordinului primit. Comandantul-șef al Armatei 6 nu era omul care să se bată pentru a-și impune propria-i decizie. Disciplina militară a învins și de această dată rațiunea. Drept urmare, s-a constituit doar o rezervă a armatei, grupată în spatele Corpului XI armată, la vest de Don și sud-est de Kletkaia. Aceasta era formată dintr-o unitate mixtă de tăria unui regiment, avînd drept nucleu un detașament de vînători de tancuri, precum și unități din Divizia 14 tancuri (stat-major divizionar, regiment de tancuri, secție de vînători de tancuri, regiment de artilerie și părți din secția de transmisiuni).

A doua zi mă aflam, ca de obicei, la raport la generalul Paulus. Fără să-și ridice privirea, comandantul-șef mi-a mulțumit scurt pentru raport. Ochii i-au rămas ațintiți asupra hărții cu situația, aflată pe masă, în fața sa.

— Îmi permiteți să vă întreb, domnule general, cum a evoluat de ieri situația la aripa noastră stîngă ? m-am adresat generalului.

— Din nefericire, rău. Pur și simplu nu pot înțelege atitudinea OKH-ului. Cei de acolo, de la Cartierul Gene-

ral, aflat la mai bine de 2 000 de km de front, își închipuie că pot aprecia mai bine decît noi situația de pe cîmpul de luptă. Este o absurditate. O astfel de desconsiderare a inamicului este unică în felul ei. Dacă OKH-ul nu va lua curînd măsuri de protejare a flancurilor noastre, întreaga Armată 6 va fi sacrificată.

— Iar noi nu sîntem singurii care atragem atenția asupra contraofensivei, care devine pe zi ce trece mai evidentă. Armata 4 tancuri constată același lucru în fața sectorului ei de front, iar asta ar trebui să-i alarmeze pe cei din Cartierul General al Führerului. De ce nu vine la noi șeful Statului-Major General al Armatei de Uscat? Aici n-ar mai putea transa doar printr-o vorbărie goală, cu caracter general, problema pericolului amenințător.

— Și eu sînt de aceeași părere, Adam, dar toți par să se teamă de această călătorie. Nici Zeitzler nu va îndrăzni vreodată să-l contrazică pe Hitler. O dovadă în acest sens ne-a oferit-o chiar ieri. Cum de e posibil ca un șef de statmajor general să transmită o asemenea directivă absurdă? Și asta personal. O dată cu Halder, Hitler l-a debarcat pe ultimul general din anturajul său care își susținea propriile opinii, cel puțin pe tărîm militar. În ceea ce privește stabilirea obiectivelor politice și așa nu există nici o divergență de vederi între Hitler și generalii săi. Hitler dorește în mod evident numai colaboratori de felul lui Keitel, care zic la toate da. Viitorul ne va arăta dacă Zeitzler se angrenează în această strategie iluzorie sau dacă apreciază realist tăria și posibilitățile Armatei Roșii.

După cîteva secunde, Paulus a adăugat, dus pe gînduri:

— Să sperăm că vom avea noroc și de data aceasta.

Pregătiri de iarnă

La începutul lunii octombrie conducerea Armatei 6 se lămurise că, dispunînd numai de divizii greu încercate, nu va putea cuceri Stalingradul pînă la căderea iernii. Această convingere a impus cîteva schimbări. Una dintre acestea a fost mutarea postului de comandă al armatei noastre.

Golubinskaia, aflată pe malul de apus al Donului, între podurile de la Kalaci și Peskovatka, avea o poziție nefavorabilă din punctul de vedere al comunicațiilor[14]. Nu numai că lipsea orice legătură cu calea ferată, dar nu se putea vorbi nici de o rețea corespunzătoare de drumuri. Căutînd un cartier principal mai adecvat, alegerea s-a oprit asupra localității Nijne Cirskaia. În apropiere de aceasta se afla capătul căii ferate venind dinspre vest, iar la mică depărtare Donul era traversat de un pod de coloană. În fine, de aici porneau drumuri directe spre toate corpurile de armată aflate în subordinea Armatei 6. Toate acestea pledau pentru Nijne Cirskaia ca punct de comandă al armatei noastre pe timpul iernii. În primele zile ale lui noiembrie șeful transmisiunilor armatei a raportat stabilirea legăturii cu corpurile de armată și cu grupul de armate. Fuseseră amenajate, de asemenea, atît încăperile de lucru, cît și locurile de cazare. Un detașament trimis în prealabil în acest scop și aflat sub conducerea comandantului cartierului principal a efectuat lucrările necesare. La indicația comandantului-șef verificasem și eu noul punct de comandă. Era într-adevăr mult mai bun decît cel de la Golubinskaia. Nijne Cirskaia, orășelul de la vărsarea Cirului în Don, dădea impresia de curățenie și îngrijire. Case cu unul sau cu două etaje, văruite în alb, se înșirau de-a lungul străzilor largi. Grădinile și diferite alte amenajări aduceau o schimbare binevenită în peisajul urban. Majoritatea caselor erau părăsite de locuitorii lor.

Deși au fost asigurate toate premisele pentru mutare, șeful de stat-major a ezitat, la început, să fixeze data acesteia. Schmidt se temea desigur că o retragere a punctului de comandă al armatei de la Golubinskaia la Nijne Cirskaia ar putea avea urmări negative asupra trupelor angajate pe front într-o luptă aprigă. De aceea, mutarea statului-major a fost planificată să se efectueze în cel mai scurt timp. Pentru început, la punctul de comandă s-au instalat doar părți ale secției operații și ale regimentului de transmisiuni al armatei. Secția de încartiruire a rămas, ca și pînă atunci, în apropiere de Kalaci, la calea ferată ce ducea spre Stalingrad.

Grija cea mai mare — aprovizionarea

După trecerea Donului, aprovizionarea Armatei 6 a devenit de la o zi la alta mai problematică. Pentru aducerea carburanților, muniției și alimentelor ne stătea la dispoziție doar o cale ferată simplă, care ducea la Stalingrad venind dinspre vest, pe la Morozovsk și peste podul de la Rîcikov. Podul de cale ferată peste Don fusese însă aruncat în aer, așa că în gara Cir toate mărfurile trebuiau transbordate în camioane. Acestea transportau încărcătura doar peste podul de coloană de la Verhne Cirskaia, după care marfa era transbordată din nou în vagoane de cale ferată. E ușor de închipuit cît de anevoioase erau aceste operații și cît timp se pierdea cu această ocazie. Adeseori, calea ferată era blocată de trenuri goale sau de trenuri-spital. Se produceau și alte blocaje mai mari sau mai mici, iar fluxul de mărfuri se întrerupea.

Ce avea să se întîmple în timpul iernii, cînd trebuia să se transporte în mod suplimentar îmbrăcăminte călduroasă, materiale pentru încălzit, nutreț pentru cai, cînd trebuia să se țină seama de înzăpeziri și polei ? Aceste întrebări ascundeau alte griji.

La mijlocul lunii octombrie generalul-locotenent Wagner, șeful suprem al serviciilor armatei de uscat, a făcut o vizită la secția operații a Armatei 6. Voia să se informeze personal asupra aprovizionării și să verifice modul de îmbunătățire a întregului sistem de transport. Nici el nu ne-a putut fi de mare ajutor. Colonelul Elchlepp, noul nostru prim-ofițer de stat-major, mi-a povestit că Wagner și-ar fi dat frîu liber gurii în legătură cu situația existentă la Cartierul General al Führerului. Toți generalii se tem să-l contrazică pe Hitler. Fiecare e îngrozit de izbucnirile isterice ale marelui stăpîn. În vara anului 1942 Wagner îi atrăsese atenția comandantului suprem asupra cantităților de carburanți care lipseau, solicitînd punerea de acord a planificării operațiilor cu situația aprovizionării. La aceasta, Hitler îl concediase cu următoarele cuvinte : „Nici nu m-am așteptat la un alt răspuns din partea generalilor mei. Vă mulțumesc."

Poveşti de felul acesta auzisem de mai multe ori. Dar cu ce ne puteau oare folosi ? Cu nimic. Generalii îl ocă-

rau pe Hitler, dar continuau să joace totul pe ultima carte. Cu ajutorul lor, istericul putea să continue războiul. Chiar dacă vreunul sau altul dintre ei mormăia cumva nemulțumit, nici unul nu-l oprise pe Hitler din drum. Chiar dacă generalii l-ar fi privit cînd și cînd cu dispreț pe „fruntașul din Boemia", fapt este că îi elaboraseră planurile militare, că — bucurîndu-se de sprijinul lor — Hitler se năpustise dintr-o aventură în alta, ducînd la moarte, fără vreun rost, milioane de oameni. Aceasta este vinovăția istorică și umană a corpului german de generali în al doilea război mondial.

Aceste constatări au premers însă propria-mi transformare lăuntrică. În acele zile din octombrie 1942 eram încă foarte departe de a judeca lucrurile astfel. Ce-i drept, simțeam că ceva nu e în regulă cu mecanismul de conducere a Wehrmachtului. Uneori mă cuprindea mînia din cauza diletantismului atît de evident, alteori eram foarte deprimat din același motiv. Făceam însă tot ceea ce socoteam că era de datoria mea. Încorsetat, la rîndu-mi, de tradiția militară și de educația primită, pe atunci nici nu mă gîndeam că Paulus, comandantul-șef al Armatei 6, ar fi trebuit să preîntîmpine prin decizii personale, luate în mod independent, destinul care-și croia inexorabil drum. Una din explicații rezidă în faptul că în octombrie 1942 abia păşisem în anticamera infernului. Urma să trec prin întreg infernul de la Stalingrad pentru a ajunge la o înțelegere mai profundă a lucrurilor. Ba chiar și după aceea nu ajunsesem încă acolo unde se cuvenea. Voi mai avea însă ocazia să vorbesc pe larg despre toate acestea.

Între problemele de aprovizionare care preocupau Armata 6 în pragul iernii 1942—1943 se număra și asigurarea nutrețului necesar miilor de cai din dotare. De aceea, generalul Paulus hotărîse trimiterea tuturor cailor de care nu era nevoie în zona de spate a armatei la vest de Don. Pe loc urmau să rămînă numai caii absolut necesari regimentului de artilerie, companiilor de artilerie ale infanteriei și vehiculelor de transport sanitar. Toți ceilalți au fost trimiși spre vest și plasați prin satele în care existau stoguri suficiente de nutreț, grajduri și șoproane pentru adăpostire. Era o acțiune îndrăzneață, deoarece diviziile

pierdeau astfel mijloace de tracțiune de o importanță deosebită. Dar ce ne mai rămăsese de făcut, dacă nu voiam ca animalele să moară de foame ? Pe atunci nimeni nu se gîndise că această măsură avea să contribuie ulterior la moartea prin înfometare a mii de soldați germani.

Pentru a se economisi capacități de transport, urmau să fie deplasate în spatele armatei și cele mai multe tancuri. Se văzuse că nu erau deloc utile în luptele din interiorul orașului. Frontul de nord și cel de sud încremeniseră într-un război pozițional. În afară de aceasta, regimentele de tancuri suferiseră pierderi grele. Aproape toate tancurile necesitau reparații complexe, fără a le mai pune la socoteală pe cele complet distruse. Pentru a se evita transportul de carburanți, piese de schimb și accesorii, comandamentul armatei ordonase retragerea tancurilor din front și deplasarea lor în vederea repausului în spațiul de la vest de Don. Acolo, companiile de întreținere își instalaseră deja cantonamentele de iarnă ce le fuseseră ordonate. Ținînd seama de semnele rău prevestitoare sosite de pe fronturile de nord și sud, deplasarea regimentelor de tancuri nu s-a mai executat.

În cleşte

La sfîrșitul lui octombrie 1942 teritoriul dintre Don și Volga a fost acoperit vreme de mai multe zile de o ceață deasă. Activitatea de cercetare aeriană fusese complet paralizată, așa că nu dispuneam de o imagine exactă a mișcărilor inamicului. În fine, au venit cîteva zile senine de toamnă, care au oferit o bună vizibilitate. Primele zboruri efectuate deasupra teritoriului de la flancul nostru de nord au confirmat observațiile raportate de diviziile noastre. Priveam surescitați fotografiile aeriene. Armata Roșie își amenajase considerabil capetele de pod de peste Don, mai ales cele din spațiul de la Serafimovici. Fuseseră construite mai multe poduri noi, parte din ele constituind-o așa-numitele „poduri subacvatice", a căror podea se afla sub suprafața apei, așa încît nu putea fi observată de pe uscat.

Ne aflam la colonelul Elchlepp, în faţa marii hărţi cu situaţia. Pornind din nord, de pe la Voronej, frontul urma cursul Donului spre est, tăia Donul la sud de Sişikin şi atingea Volga la nord de Rînok. Pe flancul uriaş, lung de peste 600 km, al Armatei 6 se găseau cu frontul spre nord doar două dintre corpurile noastre de armată şi armatele aliate, slab dotate. Traseul urmat de linia frontului la sud de Stalingrad nu era nici el mai liniştitor. Între Armata 4 tancuri şi Armata 4 română — vecinul din dreapta al Armatei 6 — şi unităţile germane din Caucaz se căsca un gol imens. Un sector de front de circa 400 km era ţinut de Divizia 16 infanterie (motorizată), cu unităţile răspîndite pe întreg traseul acestuia. Divizia fusese poreclită pe bună dreptate „pompierul din stepă."

Paralel cu frontul nostru, pe hartă era marcat, cu o linie roşie, frontul inamicului. În faţa aripii stîngi a Armatei 6 şi în faţa Armatei 3 române, precum şi în faţa aripii drepte a Armatei 4 tancuri, erau marcate aglomerări de unităţi sovietice. Generalul Paulus a pus o mînă pe concentrările de trupe inamice din nord, iar cealaltă pe cele din sud. Apoi îşi împreună mîinile, ca şi cum ar fi închis un cleşte. Ceea ce se găsea în interiorul cleştelui, adică tot ce cuprinseseră braţele cleştelui, eram noi: Armata 6.

Elchlepp a comentat laconic : „Dacă Hitler va continua să nesocotească propunerile noastre în această situaţie primejdioasă, catastrofa este inevitabilă."

Tensiunea nervoasă din statul-major al armatei creştea neîncetat. După cină l-am însoţit pe Paulus pînă la locuinţa sa. Aproape să nu ne dăm seama că ne-am abătut de pe uliţa satului. În orice caz, după un anumit timp ne-am pomenit pe malul Donului. Privirile noastre au rătăcit cîteva clipe fără ţintă deasupra apei. Apoi, Paulus a rupt tăcerea.

— Îmi cunoaşteţi propunerile, Adam. Hitler a respins totul : oprirea atacului în interiorul Stalingradului şi scoaterea Corpului XIV tancuri din oraş. El insistă asupra ordinului dat la Viniţa la 12 septembrie şi îmi cere să accelerez cucerirea orasului prin orice mijloace. Iar asta ne

va cere sacrificii mari. Şi încă nu e totul. Stalingradul poate deveni o Cannae * a Armatei 6.

Ultimele propoziţii Paulus părea să şi le fi adresat sieşi. Mai multe minute generalul a rămas cufundat în gînduri, ca şi cum ar fi uitat cu totul de mine. Apoi şi-a trecut mîna peste frunte, vrînd parcă să alunge gîndurile chinuitoare. Îşi îndreptă trupul zvelt :

— Să ne gîndim acum ce putem face. Cînd ne puneţi la dispoziţie primii ofiţeri tineri ? Ştiţi ce nevoie stringentă aveam de ei. Zeci de companii sînt comandate de subofiţeri.

— Ieri am fost la Suvorovski. La început, tinerii aspiranţi n-au fost prea încîntaţi de mutarea lor la infanterie. Acum, inima lor bate însă pentru infanterie. Căpitanul Göbel mi-a raportat că fac progrese frumoase. Nu pot decît să confirm pe temeiul propriilor impresii. Din păcate cursul a fost convocat cu întîrziere. Îl putem încheia cel mai devreme la sfîrşitul lunii. Trimiterea colonelului Abraham la Suvorovski a avut de altfel efecte bune. Umorul său firesc şi experienţa sa bogată nu pot fi plătite nici cu aur. Cu această ocazie şi-a restabilit şi sănătatea.

— Îmi pare rău că am fost de acord cu amînarea datei de începere a convocării. Aveţi grijă să terminaţi în orice caz pînă la 30 noiembrie.

Ne-am îndreptat spre sat. Începuse să ne cuprindă frigul. Era oare numai răcoarea serii sau şi efectul unei presimţiri înspăimîntătoare ?

La punctul de comandă ne aşteptau rapoartele obişnuite. Nu conţineau nimic deosebit, cel puţin pentru moment. Începînd cu orele 22 mi-au stat la dispoziţie legăturile telefonice cu corpurile de armată. Era vorba de rapoarte privind pierderile, de decorări, avansări, de ocuparea posturilor de ofiţeri. Mereu acelaşi lucru, mi-am zis.

* Bătălie desfăşurată la 2 august 216 î.e.n., în cursul celui de-al doilea război punic (219—202 î.e.n.), între armata cartagineză comandată de Hannibal şi legiunile romane. Printr-o abilă manevră de retragere deliberată a centrului dispozitivului de luptă propriu, combinată cu o dublă învăluire de flancuri, oastea cartagineză a repurtat o victorie zdrobitoare asupra trupelor romane (n. tr.).

Prin ruinele orașului de pe Volga

La mijlocul lunii noiembrie aveam treabă la Divizia 71 infanterie. Colonelul Roske, unul din comandanții ei de regiment, era o veche cunoștință de-a mea. Pînă la izbucnirea războiului fuseserăm amîndoi profesori de tactică la Școala militară de la Dresda. Acum Roske se afla cu statul său major la Stalingrad, iar regimentul lui ocupa poziții chiar pe malul Volgăi. L-am însoțit într-acolo.

Vedeam pentru prima oară orașul pustiit de bombele de aviație și de luptele purtate cu încrîncenare. Mi-au venit în minte cuvintele lui Schiller : „În hăul căscat al ferestrelor sălășluiește groaza". Ruine, nimic altceva în afară de ruine. Sub acestea, prin pivnițe, își duceau traiul soldații. Craterele bombelor și munții de dărîmături făceau aproape impracticabile străzile netede odinioară. Cioburi de sticlă, tocuri de geam, fragmente din cele mai diferite mașini, epave jalnice ale unor autovehicule, lemnărie de la paturi, resturi de mobilă, veselă de bucătărie, sobe, sîrme de la instalațiile electrice, cabluri de la rețeaua de tramvai — o harababură de neînchipuit de obiecte dintre cele mai diferite, distruse și făcute bucăți-bucățele. Înaintam cu mare greutate. Nimeni nu putea spune exact pe unde și cum șerpuia frontul prin toate aceste dărîmături. În orice clipă era posibil ca grupe inamice de cercetare să-și facă subit apariția în spatele soldaților noștri. În dosul fiecărei ruine, la fiecare încrucișare de drumuri, moartea stătea la pîndă.

Roske îmi era un bun ghid prin amestecul de dărîmături, moloz și cioburi. După circa jumătate de oră am putut privi nestînjeniți. Ne aflam într-unul din șanțurile-adăpost de pe abruptul mal apusean al Volgăi. Impunătorul fluviu avea aici o lățime de peste doi kilometri. Se asemăna aproape cu un lac. Deasupra apei continua să mai stăruie pînza de negură. Numai cu mari eforturi se puteau zări contururile șterse ale malului opus. La dreapta noastră, în mijlocul fluviului, se vedea o mare insulă împădurită. Capătul ei de sud rămînea ascuns privirilor.

Roske îmi povesti că pe timpul nopții santinelele noastre erau postate aproape la malul apei. Acum, în cursul

zilei, undele Volgăi nu erau tulburate de nici un vas, de nici o barcă. Cele cîteva avioane germane care asigurau supravegherea aeriană a fluviului nu aveau nimic de făcut. Nu acelaşi lucru se putea spune despre avioanele de bombardament în picaj, care se năpusteau aproape vertical asupra malului de răsărit şi a insulei. Obiectivele lor erau aruncătoarele şi aglomerările de trupe inamice. Asupra acestora îşi descărcau bombele şi trăgeau cu tunurile de bord. Eram uimit de dimensiunile impresionante ale peisajului ce mi se înfăţişa. După ce cunoscusem depărtările din stepă, acum mă simţeam covîrşit de lăţimea fluviului. Şi nu numai atît. Mai era şi marele oraş. Se spunea că ar fi numărat 600 000 de locuitori. Personalul celor mai mari uzine era de ordinul zecilor de mii. Cît de trepidantă o fi fost viaţa aici, între Caucaz şi Moscova, în oraşul aflat pe cel mai mare fluviu al Europei !

Răpăitul unei rafale de mitralieră mi-a întrerupt însă gîndurile. În stînga noastră au explodat grenade de mînă. Artileria interveni în luptă cu un bubuit înfundat. În timp ce ne aflam aici, la adăpostul şanţului, cîteva zeci de metri mai încolo proiectilele sfîşiau trupuri omeneşti.

Deodată, se făcu din nou linişte. „Aşa se întîmplă adesea", se făcu auzit lîngă mine glasul comandantului de regiment. „Scurte schimburi de focuri, legate cel mai adesea de activitatea vreunei grupe de cercetare. Pe Volga domneşte în timpul zilei linişte deplină, dar totul se înviorează odată cu venirea amurgului. Cu binoclul veţi distinge dincolo de fluviu localitatea Krasnaia Sloboda. Bombardierele noastre au pisat satul de nenumărate ori, dar abia apucă primele valuri de ceaţă ale după-amiezii tîrzii să acopere fluviul, că dincolo se reia încărcarea vaselor cu oameni şi bunuri de aprovizionare. La adăpostul nopţii, ruşii încearcă să treacă pe malul opus. Atunci, se porneşte un dans drăcesc. Rachetele de semnalizare îşi aruncă lumina magică asupra apei. Proiectoarele mătură cu fasciculele lor suprafaţa Volgăi în căutarea de victime. Iar dacă a fost cumva descoperit vreun vas sau vreo barcă, este imediat inundat de lumină, devenind ţinta mitralierelor şi tunurilor de tot felul. Apoi îşi face apariţia aviaţia de noapte, care îşi aruncă bombele şi trage în zbor

razant cu toate armele de la bord. Cu toate acestea, cele mai multe ambarcațiuni ajung la mal. Din declarațiile unor prizonieri știm că la mijlocul lunii octombrie, într-o singură noapte, a fost trecută o întreagă divizie de tiraliori. Numai în nopțile cu lună rusul își mai restrînge întrucîtva activitatea pe Volga.

Regimentul lui Roske, asemenea Diviziei 71 infanterie și a vecinilor ei din dreapta și din stînga, era angajat de mai multe săptămîni în îndîrjite lupte corp la corp. Asprimea acestora mi-a fost ilustrată de un exemplu oferit de însoțitorul meu pe drumul de întoarcere la punctul său de comandă : „S-a întîmplat ca grupe de cercetare din divizia de la stînga noastră să pătrundă într-o casă și să-i scoată pe ruși de la etajul inferior. La etajul superior însă, inamicul se mai menține și astăzi. Au trecut mai multe zile de oînd oamenii noștri luptă cu toate mijloacele, dar nu reușesc să-l alunge pe Ivan. E de-a dreptul de neînțeles cum sînt aprovizionați rușii aflați acolo. De mult ar fi trebuit să moară de foame și să termine muniția. Dar nici vorbă de așa ceva. Sînt o mînă de ruși, dar nici nu se gîndesc să se predea."

Nici în săptămînile următoare acești oameni nu s-au gîndit să capituleze. Mica și viteaza „garnizoană" a ținut piept pînă cînd trupele germane din această parte a orașului au fost nimicite sau luate prizoniere. Mai tîrziu, aveam să aflăm din istoria militară sovietică că fusese vorba de grupa sergentului Pavlov.

OKH-ul este convins să ia măsuri de apărare la flancul de nord

Paulus a propus încă o dată OKH-ului să i se permită să renunțe la Stalingrad și să se replieze cu Armata 6 la vest de Don. Din nou s-a lovit însă de un refuz. Ofensiva diviziilor noastre, ajunse la capătul puterilor, se stinse încetul cu încetul. Soldații noștri nu mai aveau nici o vlagă.

Mai multe mii din rîndurile lor plătiseră cu viața ultimele atacuri din luna noiembrie ; alte cîteva mii deveniseră schilozi pentru restul vieții. Acesta era prețul celor cîțiva metri pătrați cîștigați într-un cîmp de ruine. Cuce-

rirea oraşului părea acum de domeniul imposibilului.

Repetatele propuneri ale comandamentului Armatei 6 au avut totuşi un rezultat : OKH-ul a luat unele măsuri de apărare la flancul drept al armatei noastre. Corpul XLVIII tancuri, angajat pînă la urmă în oraş, pe flancul drept al Armatei 6, a cedat Corpului LI armată două din diviziile sale. Cea de-a treia, Divizia 29 infanterie (motorizată), a trecut în rezerva Grupului de Armate „B". Statul-major de corp de armată, devenit inutil prin aceste măsuri, a fost mutat la 15 noiembrie în spatele frontului Armatei 3 române, fiindu-i subordonate Divizia 22 tancuri şi Divizia 1 română de tancuri.

Catastrofa ameninţătoare

General-comandant al Corpului XLVIII tancuri era un ofiţer alături de care lucrasem cu plăcere vreme mai îndelungată : generalul-locotenent Heim, fost şef de stat-major general al Armatei 6. Sprijinit de o divizie germană de tancuri, Heim urma să constituie un fel de „corset" pentru Armata 3 română, ameninţată de pregătirile inamice de atac. Paulus nu era însă prea încrezător în această măsură. Faţă de generalul-comandant nu nutrea nici un fel de rezerve, dar avea destule faţă de trupele aflate în subordinea acestuia.

— Divizia 1 română de tancuri, mi-a spus el, este înzestrată doar cu tancuri uşoare, franceze sau cehe, echipajele nu sînt complet instruite şi n-au participat încă la nici o luptă.

Divizia 22 germană de tancuri a fost decimată în luptele din ultima vreme. Ba, chiar şi de resturile ei Heim nu dispune decît parţial. Jumătate din regimentul ei de tancuri a fost angajat de Grupul de Armate „B" în altă parte.

Măsurile de apărare iniţiate de Cartierul General al Führerului nu puteau fireşte îndepărta în nici un fel îngrijorarea serioasă a comandantului-şef şi a şefului său de stat-major. Asupra acestei teme am avut o discuţie cu Paulus, la 15 noiembrie. Comandantul-şef s-a referit din nou la sarcina pusă în faţa generalului-locotenent Heim :

— Socotesc drept nefondată opinia că Heim va putea împiedica o străpungere a rușilor cu cele două jumătăți de divizii ale sale. Cînd vor învăța, în fine, OKW-ul și OKH-ul să aprecieze corect tăria inamicului ?

— Înseamnă, domnule general, că socotiți a fi insuficiente și forțele de apărare pe care le-ați pregătit în spatele flancului nostru stîng ?

— Firește. De aceea am și solicitat aprobarea să retrag Corpul XIV tancuri de pe frontul Stalingradului. OKH-ul a respins însă și această cerere, deși tancurile nu ne sînt de nici un folos în oraș.

— Nu mai înțeleg nimic, domnule general. Astfel de decizii eronate provoacă o adevărată catastrofă.

— Nu te pripi să judeci totul așa de aspru, Adam. Am ordonat Corpului XIV tancuri să pregătească în așa fel scoaterea regimentelor de tancuri și a divizioanelor antitanc din diviziile 16 și 24 tancuri, încît la ordinul meu ele să poată fi puse imediat în marș spre aripa noastră stîngă de la vest de Don.

— Și ce se va întîmpla la sud ? Va rezista Armata 4 tancuri unui atac al rușilor ? De fapt, asta nici nu se mai poate numi armată de tancuri. A trebuit să cedeze aproape toate forțele ei blindate, precum și o divizie de infanterie. I-au mai rămas doar diviziile românești de infanterie, care s-au bătut, ce-i drept, cu vitejie, dar care sînt dotate și înarmate necorespunzător.

— Totul depinde de tăria inamicului. Dacă acesta va întreprinde atacul cu mari unități dispunînd de efective de luptă complete, atunci se poate ajunge și în sud la o catastrofă, dacă nu vor fi aduse grabnic divizii capabile de luptă. Dar să nu intrăm în panică.

— Înțeleg totul foarte bine. Dar vom privi oare fără să întreprindem nimic cum ni se pune lațul în jurul gîtului, domnule general ? Diviziile noastre nu pot pur și simplu să facă mai mult. Multe nu mai au nici măcar jumătate din efectivele de luptă.

— Toate aceste constatări nu ne ajută la nimic, Adam. Gîndiți-vă numai la situațiile dificile din care am reușit să ieșim în cursul acestui an. De altfel, cunoașteți ordinele OKH-ului. Pentru mine, ca militar, ele sînt obligatorii, iar

subordonaților mei le cer, de asemenea, să-mi execute necondiționat ordinele.

Cu acestea discuția luă sfîrșit. Rămaseseră numai grijile, de care Paulus avea parte din plin. Lucra fără răgaz, verifica, făcea inspecții, purta discuții. În ceea ce-l privea, Paulus își impusese un efort maxim. Dar nici așa n-a izbutit prea mult. Soarta Armatei 6 se hotăra la Cartierul General al Führerului. Iar Paulus ținea seama de ordinele primite de acolo.

Îmbrăcăminte de iarnă tragicomică

La 16 noiembrie a nins pentru prima oară. Deasupra stepei bătea un vînt ca de gheață. Mantalele noastre ușoare de culoare gri nu ne ofereau nici o protecție, iar bonetele și cizmele nu erau tocmai potrivite pentru a ne feri de frig. În mod normal ar fi trebuit să se tragă toate învățămintele din experiența nefericită a iernii trecute. Dar, la mijlocul lunii noiembrie, Armata 6 nu avea încă îmbrăcămintea de iarnă corespunzătoare. Paulus o ceruse încă de pe vremea cînd și-a dat seama că operațiunile din oraș nu puteau fi încheiate pînă la venirea frigului. Intendentul general al armatei de uscat împărtășea și el opinia comandantului nostru de armată. Hitler, în schimb, era de părere că îmbrăcămintea obișnuită de iarnă era suficientă și pe frontul de est, mai ales că Ajutorul popular național-socialist era pe cale să înfăptuiască o acțiune grandioasă de colectare a efectelor de iarnă pentru soldații de pe frontul din răsărit, acțiune la care participa fiecare german. Într-adevăr, populația era doritoare să doneze orice fel de îmbrăcăminte care ar fi oferit protecție împotriva frigului și a vîntului de gheață. În patrie se umpluseră lăzi nenumărate cu astfel de efecte. Cînd frigul se înstăpîni însă atît de neașteptat la Stalingrad, doar o mică parte din cantitățile colectate ajunsese pe front. Nici în zona din spate situația nu era mai bună. Intendentul-șef al Armatei 6 a încercat să grăbească aducerea acestor efecte, dar a avut puțin succes, deoarece posibilitățile de transport erau reduse, iar distanțele de parcurs mult prea mari. De la Millerovo, baza principală de aprovizionare a Armatei 6,

ni s-a raportat că deschiderea primelor vagoane încărcate cu îmbrăcăminte de iarnă oferise o imagine de-a dreptul paradoxală. Alături de lucruri utile, tricotate din lînă, au ieşit la iveală sute de paltoane de blană pentru femei, manşoane, cape de astrahan şi alte produse de blănărie — printre care multe piese de mare preţ, care însă n-aveau nici o valoare pe front. După cît se pare, îmbrăcămintea donată de populaţie nu fusese nici măcar triată şi adaptată nevoilor, ci trimisă mai departe la întîmplare. Acum era rîndul soldaţilor să se descurce care cum putea.

Schmidt spumega de mînie din cauza acestei acţiuni făcute de mîntuială. Dar de schimbat nu putea schimba nimic. Vinovaţii şedeau undeva la căldură, pe la casele lor, la 2 000 km de Stalingrad. Intendenţii de la divizii au primit ordin să împartă puţina îmbrăcăminte de iarnă corespunzătoare numai trupei combatante. Chiar şi aşa, îmbrăcămintea abia dacă ajungea pentru fiecare al cincilea dintre soldaţii noştri, care îşi duceau viaţa prin tranşee şi buncăre de pămînt, fără sobe, fără combustibil, în mijlocul stepei acoperite de zăpadă, deasupra căreia bătea nestingherit vîntul muşcător din nord-est.

Între timp, statul-major al armatei era copleşit de mulţimea rapoartelor alarmante. Nervii noştri erau încordaţi la maximum. Nu exista nici o îndoială : contraofensiva sovietică devenise iminentă. Dar ce avea să se întîmple, dacă reuşea ? Dacă Corpul XI armată şi Armata 3 română nu-şi puteau menţine poziţiile ?

CONTRAOFENSIVA ȘI ÎNCERCUIREA

Furtuna se dezlănțuie

Țîrîitul telefonului părea să prevestească furtuna. M-am trezit speriat din somn. Înainte de a apuca receptorul, am auzit un vuiet îndepărtat și continuu. Foc concentrat de artilerie, mi-a trecut prin gînd. Ofițerul de serviciu mi-a raportat : „Alarmă, domnule colonel ! Duceți-vă imediat la șeful de stat-major."

Era începutul contraofensivei sovietice [15]. Ne aflam în ziua de 19 noiembrie 1942.

Mi-am luat vestonul și cizmele, alergînd spre secția operații. O dată cu mine soseau alți ofițeri și soldați, scoși asemeni mie direct din așternuturi. Șeful de stat-major, generalul-maior Schmidt, alarmase întreaga armată. Situația devenise extrem de serioasă. Trecute erau acum zilele pline de tensiunea așteptării, în care artileriștii și tanchiștii adăstau lîngă tunurile gata de apărare, zilele în care infanteriștii noștri așteptau fără întrerupere cu grenadele de mînă pregătite în imediata lor apropiere și cu mitralierele blocate pe poziția foc automat.

La puțin timp după mine, la Schmidt a intrat comandantul-șef al armatei. Telefonul începu să zbîrnîie. La aparat se prezentă generalul Strecker, comandantul Corpului XI armată.

— La noi s-a pornit infernul, raportă Strecker. Pozițiile noastre sînt încadrate de un ciocan de artilerie inimaginabil. Pămîntul este literalmente arat. Avem pierderi considerabile. Se pare că lovitura principală este îndreptată

împotriva românilor. Am telefonat vecinului meu din stînga. Corpul IV armată român. Şeful său de stat-major e destul de pesimist. Se teme de izbucnirea panicii în rîndul trupelor sale. Diviziile noastre sînt pe poziţii, dar nu văd nimic din cauza viscolului. Vom ţine armata la curent cu evenimentele.

Generalul Paulus i-a dat lui Strecker următoarele indicaţii : „Pentru a vă asigura flancul stîng, intenţionez să angajez Divizia 14 tancuri la sud-vest la Malaia Kleţkaia. Amănunte veţi afla îndată ce se va fi stabilit cu certitudine direcţia atacului inamic."

Paulus puse receptorul în furcă, ne privi o clipă în tăcere, apoi reveni la telefon. „Faceţi-mi legătura cu Grupul de Armate „B" !"

Un ofiţer din secţia operaţii a grupului de armate recepţionă primul raport al Armatei 6 despre pregătirea de artilerie a inamicului.

De acum înainte ţîrîitul telefonului nu mai conteni în camera şefului de stat-major. Rapoartele, cererile, indicaţiile se succedau unele după altele. Era pregătită scoaterea Corpului XIV tancuri din interiorul oraşului. OKH-ul fusese informat de ofiţerul său de legătură pe lîngă Armata 6, maiorul de stat-major von Zitzewitz, înlocuitorul maiorului Menzel, prin propria-i staţie radio. Dar pînă acum nu ştiam încă nimic sigur despre intenţiile şi direcţia loviturii inamicului. În fine, spre orele 7, generalul Strecker s-a prezentat din nou.

Străpungerea pe la români

„Inamicul a pornit la atac din capul de pod. Pînă acum ne-am putut ţine poziţiile. Lovitura este îndreptată împotriva Armatei 3 române. Divizia 376 infanterie raportează că ruşii au străpuns poziţiile Corpului IV armată român şi pătrund cu tancurile spre sud. Situaţia este cu totul nelămurită la Divizia 1 română de cavalerie. Nu mai are nici o legătură cu vecinul ei din stînga. Voi retrage Divizia 376 infanterie şi o voi angaja cu frontul spre vest,

pentru a ne apăra flancul. Legăturile telefonice cu Divizia 44 infanterie sînt întrerupte. Un motociclist-agent de legătură ne-a raportat că pozițiile avansate au fost aproape în întregime distruse de tirul de artilerie. La români, tancurile rușilor par să fi distrus totul sub șenile."

Paulus a aprobat retragerea Diviziei 376 infanterie pe o poziție de flanc, cerînd stabilirea contactului cu Divizia 14 tancuri, subordonînd divizia română de cavalerie, care se repliase spre est, Corpului XI armată.

De la Grupul de Armate „B" am aflat că artileria sovietică aruncase, timp de mai multe ore, mii de tone de oțel asupra pozițiilor Armatei 3 române. Apoi, trecuseră la atac două armate de șoc din capetele de pod de la Kleșkaia și Serafimovici. Românii se apăraseră cu vitejie, dar fuseseră dați peste cap și puși pe fugă. În acel moment, unități sovietice de tancuri cu desant de infanterie și unități de cavalerie pătrundeau irezistibil spre sud. Nici un eșalon de comandă german sau român nu era în măsură să indice unde erau vîrfurile de atac ale inamicului. Un singur lucru era cert : Armata 6 se vedea amenințată din spate.

Încercările mele de a avea o imagine a pierderilor suferite de Corpul XI armată s-au încheiat fără succes. Aghiotantul corpului mi-a raportat că legăturile telefonice funcționau sporadic încă din primele ore ale dimineții. După părerea sa, diviziile 44 și 376 infanterie ar fi suferit pierderi foarte grele.

Primele ore ale zilei de 19 noiembrie s-au scurs, pentru cei aflați la statul-major al armatei, într-o atmosferă plină de îngrijorare. Apoi rapoartele catastrofale se înmulțiră de la oră la oră. Deși la venirea serii nu aveam încă o imagine generală a proporției succeselor sovietice, totuși fiecăruia îi devenise limpede că ne găseam într-o primejdie de moarte. Spre orele 19 m-am prezentat la Paulus la raport. Se plimba prin cameră, gîrbovit și îngrijorat. Fața îi tresărea. S-a oprit în fața mea.

— Ei, acum s-a produs ceea ce am anticipat de mai multe săptămîni. Hitler n-a vrut să recunoască ceea ce era limpede pentru orice soldat. Iar Keitel și Jodl n-au

făcut decît să-l susţină. De mai multe săptămîni nu ne alegem decît cu vorbe goale. Iar acum, tot noi sîntem cei care plătim oalele sparte. Şi nici nu ştim măcar dacă vom reuşi să oprim contraofensiva Armatei Roşii.

Am dat din cap fără să scot vreun cuvînt, căci mă chinuiau aceleaşi gînduri. Paulus continuă agitat :

— Primejdia care ne ameninţă este imensă. Nu văd decît o singură ieşire din această situaţie : replierea spre sud-vest. Şi asta cît mai repede.

Era şi părerea mea. De aceea l-am întrebat :

— E oare nevoie ca şi în acest caz comandamentul suprem al armatei să mai aştepte decizia OKH-ului ? E în joc viaţa a 330 000 de oameni.

— Tocmai fiindcă e vorba de existenţa sau de dispariţia întregii Armate 6, am propus, aşa cum ştiţi, abandonarea Stalingradului. Mi s-a răspuns printr-un refuz. Încă mai e valabil ordinul potrivit căruia nici un comandant-şef al unui grup de armate sau al unei armate nu are dreptul să abandoneze vreo localitate, ba chiar o tranşee, fără aprobarea lui Hitler. Aceasta paralizează bineînţeles puterea de decizie a oricărui comandant de armată. Dar unde am ajunge cu războiul dacă ordinele n-ar mai fi executate ? Ce efecte ar avea acest lucru asupra trupelor ? Cu cît e mai mare sfera de competenţă a unui general, cu atît mai mult trebuie să fie pentru soldaţii săi un exemplu de respectare a ordinelor date.

Această atitudine de principiu avea să determine şi în săptămînile următoare comportamentul lui Paulus. Oricît ar fi fost de stringentă necesitatea unei acţiuni independente, Paulus avea să se manifeste mereu ca unul care cumpăneşte, iar nu ca unul care îndrăzneşte *. El avea să rămînă un general ascultător. În această atitudine a sa era încurajat de generalul-maior Schmidt, temperamentalul, dar şi fanaticul său şef de stat-major, precum şi de cei mai mulţi dintre generalii-comandanţi. Nici eu nu reuşisem să depăşesc — în pofida multor conflicte interioare — această cumpănire dureroasă, rămasă însă fără vreo urmare.

* În textul german, joc de cuvinte : *wägend, nicht wagend* (*wägen* — a cumpăni ; *wagen* — a îndrăzni) (n. tr.).

În noaptea de 19 spre 20 noiembrie statul-major al armatei a dobîndit o imagine clară asupra situației. Divizia 14 ne raportase că pînă în seara de 19 noiembrie inamicul pătrunsese circa 30 km în adîncime cu tancurile și cavaleria. Regimentul de artilerie al diviziei se străduia să-i respingă atacurile îndîrjite. Din noile rapoarte primite de la Corpul XI armată rezulta că românii fuseseră atacați de puternice unități de tancuri, care — fără a întîmpina vreo rezistență serioasă — zdrobiseră tot ce li se pusese în cale. Supraviețuitorii fugeau cu disperare spre sud și est. Armata 3 română părea să-și fi încetat existența. De asemenea, multe din serviciile noastre de spate fuseseră cuprinse de o groază de nedescris în fața inamicului care ataca spre sud.

Era limpede că nimeni din statul-major nu se putea gîndi la somn în acea noapte. Toți șefii de secție se aflau adunați în camera de lucru a lui Schmidt. Acesta, fără să trădeze vreo emoție, explică noua situație de la vest de Don, încheind cu următoarele cuvinte : „Se va pregăti mutarea punctului de comandă al armatei la Nijne Cirskaia. Vor urma ordine privind distrugerea actelor de prisos, mai ales a documentelor secrete de comandament *."

Optimismul și energia debordante ale lui Schmidt distonau în mod evident în situația dată cu suferința lui Paulus, covîrșit de povara responsabilității. Șefului de stat-major îi era complet străin conflictul interior al comandantului său șef. El se afla în elementul său, de vreme ce era din nou vorba să ia hotărîri, să dea ordine, să controleze executarea lor. Schimdt era convins de posibilitatea unei înfrîngeri a inamicului printr-o bătălie deschisă, în pofida succesului inițial de proporții considerabile. El i-a supus generalului Paulus propunerile elaborate împreună cu primul ofițer de stat-major. Acestea erau următoarele :

Corpul XIV tancuri trebuia să ajungă cît mai rapid la malul de vest al Donului cu regimentele de tancuri ale diviziilor 16 și 24 tancuri, să atace în flanc și să distrugă

* În textul german : *geheime Kommandosachen* (presc. GKdos) (n. tr.).

dinspre înălțimile de la vest de Golubinskaia forțele Armatei Roșii care înaintau spre sud. Statul-major al Corpului XIV tancuri urma să preia punctul de comandă al armatei aflat la Golubinskaia. Acestui corp avea să-i fie subordonată și Divizia 14 tancuri.

Activitatea grupelor de șoc și cercetare în interiorul orașului trebuia sistată imediat.

Din pozițiile corpurilor VIII și LI armată urmau să fie scoase toate trupele disponibile și constituite ca rezervă a Armatei 6.

Capul de pod de pe malul apusean al Donului, de la vest de Kalaci, întărit cu toți oamenii disponibili din serviciile de spate, urma să fie ocupat de școala de geniu și artilerie antiaeriană comandată de colonelul Mikosch.

Școala de ofițeri de la Suvorovski urma să fie pusă în situația de a porni imediat la drum.

Statul-major al armatei urma să se mute la Nijne Cirskaia, la 21 noiembrie. Răspunzător de executarea ordinului era colonelul Adam.

Răniții și trupele de aprovizionare care nu erau necesare urmau să fie deplasate în spațiul de la sud de Cir, deoarece atacul rusesc amenința calea ferată, așadar artera noastră principală de aprovizionare.

Paulus a aprobat propunerile. Ordinele au fost redactate în acest sens și trimise unităților.

Speranța într-o decizie supremă

Miezul nopții trecuse de mult. Înaintea zorilor nu erau de așteptat rapoarte noi. Pentru moment, la punctul de comandă al armatei nu mai era nimic de făcut. De aceea l-am însoțit pe Paulus pînă la locuința sa. Pe drum el a deschis discuția :

— Dacă propunerea mea de retragere a Armatei 6 în spatele Donului ar fi fost acceptată de Cartierul General al Führerului, am fi evitat această criză gravă. Să sperăm că Hitler și anturajul său pricep măcar acum situația și ordonă abandonarea orașului. Lucrul nu e deloc simplu, acum cînd întreaga Armată 3 română a fost scoasă din frontul Donului. Unităților rusești de tancuri și cavalerie

nu li se mai opune practic nimeni. Totodată, mă îndoiesc că Heim şi Corpul XLVIII tancuri vor putea opri acest asalt.

— Dacă vă aşteptaţi la un astfel de ordin din partea Cartierului General al Führerului, cred că ar fi potrivit, domnule general, să iniţiaţi deîndată măsuri pregătitoare.

— Deocamdată am propus grupului de armate să retragă toate trupele din oraş. Firește că această intenţie nu o pot aduce imediat la cunoştinţa trupelor, căci ea ar putea duce la panică sau, în cel mai bun caz, la slăbirea voinţei de rezistenţă. Dar statele-majore ale corpurilor de armată se preocupă de acum de această problemă. Cred, de altfel, că vă este limpede scopul ordinelor semnate de mine mai înainte, anume de a feri armata de încercuirea ce o ameninţă.

Am ajuns la locuinţa comandantului-şef. Mi-am luat rămas bun, întorcîndu-mă la secţia mea. Cînd am intrat în cameră, plutonierul-major Küpper se ridică de la masa de lucru. Ceilalţi furieri erau deja cufundaţi în somn.

— Ei, Küpper, văd că mai eşti treaz. Atunci ne putem apuca imediat de lucru.

— Totul este pregătit, domnule colonel.

— Aşa s-o crezi dumneata ! Să vezi ce ne aşteaptă. Trebuie să pregătim toate actele de prisos, mai ales documentele secrete de comandament în vederea distrugerii. Restul hîrtiilor vor fi împachetate. Statul-major se mută mîine la Nijne Cirskaia.

— Deci aşa stau lucrurile. Ieri am auzit tot felul de veşti de la agenţii-motocicliști veniţi de pe la corpurile de armată. Unul dintre ei, cel de la Corpul XI armată, povestea că ruşii ar fi năvălit peste români şi ar înainta rapid spre sud. Credeam că e numai unul din zvonurile obişnuite. Dar acum o oră, cînd am aflat că mai sînteţi împreună cu şeful, am început să presimt ceva rău. De aceea am şi rămas treaz. Trebuie că lucrurile stau foarte prost, dacă ardem deja documentele.

— Nu te da bătut. Pentru moment sînt doar măsuri de precauţie. Să vedem ce ne va aduce ziua de azi. Să-i lăsăm pe ceilalţi să doarmă în liniște. La ceea ce avem de făcut ne descurcăm şi singuri.

Plutonierul-major trase lăzile de oțel de sub patul de campanie, deschise capacele și-mi trecu în mînă, piesă cu piesă, documentele secrete de comandament. Le-am aranjat în două teancuri : hîrtii care trebuiau distruse în caz de pericol și acte mai puțin secrete, precum propunerile de decorare, listele de permisii etc. După aceea vrafurile de hîrtii au fost legate separat și puse la loc în lăzi. Cînd terminarăm treaba, zorile apucaseră să mijească.

— Acum, Küpper, caută să dormi puțin. Eu merg să mă spăl și să mă rad. Cel mai tîrziu la ora 3, voi fi din nou înapoi.

Atacul vine și dinspre sud

După o jumătate de oră, cu fața săpunită, mă aflam în fața oglinzii din dormitorul meu. Deodată telefonul a pornit să țîrîie.

„Șeful secției operații, domnule colonel."

Ce s-o fi întîmplat, mi-a trecut prin gînd, apropiind receptorul de ureche. „Veniți imediat la șeful de stat-major. Generalul Paulus este deja aici" ; la celălalt capăt al firului era vocea lui Elchlepp.

Am terminat în grabă rasul și am luat-o la goană spre secția operații. Pe drum, vîntul îmi șfichiuia fața, pătrunzîndu-mi pînă la oase prin îmbrăcămintea nepotrivită pentru iarnă. Fulgii răzleți de nea se așezau pe uniformă ori se topeau în contact cu bărbia și obrajii. În camera lui Schmidt era o sobă țărănească mare din lut, vopsită în alb, care răspîndea o căldură plăcută. Comandantul-șef, împreună cu șeful de stat-major, ofițerul cu operațiile, cel cu cercetarea inamicului și contrainformațiile, stăteau în fața hărții atîrnate pe perete. Începuse prezentarea situației de ultimă oră. Înmărmurit priveam modificările de pe hartă. La naiba !

În sectorul Armatei 4 tancuri pozițiile avansate erau străpunse prin mijloc de o săgeată roșie groasă. Armata sovietică declanșase ofensiva și dinspre sud.

Paulus rezumă situația : „După o pregătire puternică de artilerie inamicul a atacat în această dimineață pozi-

ţiile Armatei 4 tancuri şi ale Armatei 4 române. Pentru moment, situaţia de acolo nu este clară. Dinspre nord, Armata Roşie îşi continuă ofensiva. Gruparea ei stîngă înaintează în direcţie sud-estică spre Verhne Buzinovka. Este de aşteptat ca în cîteva ore Corpului XI armată să-i fie tăiată calea de retragere spre sud. Cea mai mare primejdie planează asupra căii ferate Morozovsk — Cir-gară".

Situaţia era extrem de gravă. Comandantul suprem sovietic începuse închiderea celor două braţe ale cleştelui. Noi încercam să ne opunem printr-un contraatac al corpurilor XIV şi XLVIII tancuri. Ce avea să se întîmple însă dacă această tentativă eşua ? Dacă forţele noastre blindate se dovedeau prea slabe ? Atunci inamicul va strînge laţul, iar Armata 6 se va vedea încercuită.

Un general se anunţă bolnav

Mă plimbam agitat prin cămăruţa mea de lucru : trei paşi înainte, alţi trei înapoi. Oricît aş fi încercat să mă stăpînesc, gîndurile îmi zburau mereu la situaţia de pe hartă. Săgeţile roşii, care simbolizau atacul, stăruiau ca o ameninţare fantomatică. Prelungirea lor se împreuna la Kalaci. Pentru Dumnezeu, ceva trebuia să se întîmple ! Vor ajunge oare la timp regimentele noastre de tancuri, pentru a înlătura ameninţarea din spatele Armatei 6 ? Ce ne vor aduce orele următoare ? Răspunsul sosi mai repede decît aş fi dorit.

Paulus mă chemă la el. Am intrat în încăperea plină de fum de ţigară, făcîndu-mi loc prin pîcla albăstrie. Scrumiera de pe masă era plină ochi. Alături se afla o ceaşcă încă neatinsă cu cafea. Comandantul-şef îşi aprindea o nouă ţigaretă.

— Ştiţi, Adam, că generalul-maior Baessler a preluat acum cîteva zile Divizia 14 tancuri. Astăzi, domnul acesta a anunţat că este bolnav. După cum pretinde, ar fi vorba de o veche afecţiune cardiacă, reactivată în aceste zile. M-a rugat să-i aprob plecarea în patrie. Am fost de acord. Un comandant care se anunţă bolnav într-o situaţie ca aceasta este inutil, fiind doar o povară pentru trupă.

— Acest domn prea bine hrănit mi-a fost antipatic de cînd l-am văzut. Totuşi, nu l-aş fi crezut capabil să-şi abandoneze oamenii într-o situaţie ca aceasta. E de fapt o dezertare.

— Asta o va lămuri grupul de armate. Eu n-am făcut decît să vă informez asupra evenimentului. Generalul Baessler e atît de grăbit, încît va fi curînd la dumneavoastră. Ofiţerul cu operaţiile de la Divizia 14 tancuri i-a raportat lui Schmidt că Baessler ar fi deja în drum spre gara Cir cu maşina personală. Nici măcar n-a crezut de cuviinţă să aştepte venirea succesorului său. E o ruşine că un asemenea om a ajuns general.

— Baessler nu este numai un ofiţer care-şi uită datoria. Încă alaltăieri, cu ocazia primului contact cu inamicul, a fost cuprins de teamă şi n-a luat nici o măsură pentru a-şi feri oamenii de jertfe inutile. Un ofiţer-curier venit de la Divizia 14 tancuri mi-a povestit că din această cauză a izbucnit o ceartă violentă între Baessler şi ofiţerul său cu operaţiile. Nu cred în boala lui Baessler. În limbaj militar asta se cheamă laşitate. Domnului îi este teamă pentru preţioasa-i piele.

— Să aşteptăm rezultatele anchetei. Direcţia Personal se va ocupa de asta. Aş dori să-mi spuneţi pe cine îmi recomandaţi ca succesor. Divizia trebuie să primească astăzi un comandant nou.

— Presupunînd că generalul-maior Schmidt va fi de acord, îl propun pe colonelul Lattmann, comandantul regimentului de artilerie autopropulsată a Diviziei 16 tancuri. Îl socotesc drept unul dintre cei mai capabili ofiţeri din cadrul armatei noastre. E inteligent, abil, precaut şi energic. Un foarte bun cunoscător al trupelor de tancuri, lucru deosebit de important în această situaţie complicată.

După ce Schmidt a aprobat propunerea mea, Paulus şi-a dat şi el acordul. Direcţia Personal a Armatei de Uscat a fost rugată, printr-o telegramă, să aprobe schimbarea la comanda Diviziei 14 tancuri.

Cîteva ore mai tîrziu, colonelul Lattman sosea la Golubinskaia, la statul-major al armatei. Şeful de stat-major al armatei l-a pus la curent cu situaţia. Noul comandant de divizie nu era de invidiat pentru misiunea ce i se în-

credința. Divizia 14 tancuri suferise pierderi sensibile în cursul luptelor de apărare, mai cu seamă regimentul ei de artilerie, care fusese literalmente pisat de tancurile inamicului.

Ore de neliniște și incertitudine

Trăiam ore de neliniște și incertitudine. În jurul nostru se încrucișau zvonuri de tot felul. Nimeni nu știa de unde veneau, ori cît erau de adevărate. Interceptase oare inamicul drumul de-a lungul Donului spre gara Cir ? Era oare adevărat că atînsese calea ferată ce ducea de la Morozovsk la Don, că Armata 4 tancuri era nimicită ? Ce măsuri inițiase OKH-ul pentru a degaja spatele Armatei 6 ? Unde se afla Corpul XLVIII tancuri ? Pornise oare atacul ? Cu ce rezultate ?

Nervii noștri erau pe cale să cedeze. În fine, în seara zilei de 20 noiembrie am aflat unele vești despre situația vecinului nostru din dreapta, Armata 4 tancuri. Inamicul străpunsese dinspre sud pozițiile sale de apărare și înainta spre vest în direcția Donului. Divizia 29 infanterie (motorizată) fusese angajată de grupul de armate pentru a bara pătrunderea, dar nu reușise să oprească asaltul. Corpul IV armată și Divizia 20 română de infanterie se replieseră și luptau acum cu frontul spre sud. Despre celelalte divizii românești din sud nu se știa nimic. Potrivit ultimului raport primit, tancurile sovietice se aflau în imediata apropiere a punctului de comandă al Armatei 4 tancuri. Frumoasă treabă ! După o breșă mare în flancul nostru sting, acum alta, în cel drept. Inamicul pătrundea cu forțe tot mai puternice prin fronturile noastre străpunse. Vîrfurile sale de atac se apropiau cu rapiditate unul de celălalt, iar noi nu aveam rezerve pentru a îndepărta primejdia de moarte.

De la grupul de armate am aflat că rușii opriseră fără dificultate contraatacul întreprins de Corpul XLVIII tancuri, slăbit, comandat de generalul-locotenent Heim. Aviația noastră, care ar fi ușurat poate misiunea tancurilor,

nu putuse decola din cauza viscolului puternic. Tancurile sovietice atinseseră dinspre nord valea Liska, avansînd în direcţia Kalaci. O altă grupare înainta în continuare spre sud. Singura arteră de aprovizonare, cea care ducea de la vest, prin Morozovsk, spre Don, pînă la gara terminus Cir, era direct ameninţată. Inamicului îi era larg deschisă calea spre sud, pînă la vărsarea Donului în Marea de Azov. Asta însemna, practic, că inamicul avea să cadă, mai devreme sau mai tîrziu, şi în spatele Grupului de Armate „A", constituit din Armata 1 tancuri şi Armata 17, care opera în Caucaz. Era limpede pentru fiecare dintre noi că ne îndreptam spre o catastrofă de proporţii inimaginabile, dacă din partea germană nu se luau măsuri grabnice şi energice.

Paulus solicită din nou abandonarea oraşului de pe Volga

Ce era de făcut ? Paulus a propus OKH-ului abandonarea Stalingradului, ieşirea în forţă a armatei spre sud-vest şi, pe această cale, evitarea încercuirii ameninţătoare. Grupul de Armate „B" a sprijinit această propunere adresată Cartierului General al Führerului.

În aşteptarea răspunsului, minutele păreau ore, iar orele o veşnicie. Între timp, trupele noastre atacate se băteau cu disperare, fără a-l putea opri pe inamic. La apropierea tancurilor cu steaua roşie în cinci colţuri, părţi întregi ale unităţilor din spate fugeau spre est cuprinse de o panică nebună.

Conducerile Armatei 6 şi Grupului de Armate „B" aşteptau însă supuse decizia comandantului suprem. În orele serii a sosit, în fine, şi telegrama mult aşteptată. Ieşirea în forţă fusese respinsă. Stalingradul trebuia ţinut — aşa voiau Hitler şi OKH-ul. Paulus, Schmidt şi noi toţi, care datorită funcţiilor pe care le deţineam, ne dădeam seama de situaţia catastrofală a Armatei 6, am fost amarnic dezamăgiţi. Am dat însă cu toţii ascultare ordinului primit.

În cursul nopţii, generalul-maior Schmidt i-a pus la curent pe toţi şefii de secţie cu evoluţia de ultimă oră a

situației. Numai știri înspăimîntătoare. Între timp, se confirmase faptul că Armata 3 română fusese integral nimicită. Spărtura la flancul nostru stîng se lărgise și mai mult. Corpul XI armată și Divizia 14 tancuri sîngerau în grele lupte de apărare. Armata 4 tancuri era împrăștiată, iar statul ei major se repliase spre vest. Serviciile de spate ale diverselor unități fugeau din fața tancurilor sovietice din avangardă. Cît avea să mai treacă oare pînă cînd inamicul ajungea la Golubinskaia ?

Această întrebare și, legat de ea, pericolul acut pentru punctul de comandă al armatei au impus mutarea sa cît mai grabnică. La Golubinskaia conducerea armatei nu se mai afla în siguranță. De aceea, de comun acord cu Paulus, Schmidt a ordonat ca punctul de comandă să fie mutat în ziua de 21 noiembrie.

Pînă spre zori au fost arse dosare cu documente secrete și acte de prisos. Nici atunci însă Armata Roșie nu ne-a dat pace. În sat au pătruns, în goană, cîteva autocamioane ale statului-major al armatei, care primiseră ordinul să se deplaseze pe drumul din lungul Donului, pe la gara Cir, pînă la Nijne Cirskaia. Se pare însă că la numai cîțiva kilometri de Golubinskaia întîlnise trupe ale inamicului.

Ce-i drept, noi socoteam inamicul capabil de orice surpriză, dar acest raport ni se părea plăsmuirea unei minți bolnave. Ofițerul cu operațiile, colonelul Elchlepp, opină : „În groaza lor, speriații ăia au văzut fantome."

Dar nu erau fantome. O patrulă motorizată de cercetare, pusă sub comanda unui ofițer și trimisă îndată de Schmidt, ne-a lămurit pe deplin. Cu luminile mascate și motoarele mergînd înăbușit, cele cîteva mașini de cercetare și motocicletele se îndreptau încet spre sud. După mai puțin de o oră patrula a revenit, iar comandantul ne-a raportat că tancurile sovietice se aflau într-adevăr la numai 20 km sud de Golubinskaia, pe drumul din lungul Donului. Cea mai scurtă cale spre noul punct de comandă de la Nijne Cirskaia era, prin urmare, blocată. Cu sentimente amestecate, am întărit efectivele gărzii de la punctul de comandă, iar pe drumul din lungul Donului au fost puse în poziție cîteva tunuri antitanc.

Şi natura părea să conspire împotriva noastră. În noaptea de 20 spre 21 noiembrie mercurul termometrelor a scăzut la minus 20 de grade. Stratul de zăpadă, dezgheţat în timpul zilei, s-a făcut ca de piatră. Drumul de legătură de la Golubinskaia la drumul de pe înălţimile din apropierea Donului a devenit neted ca oglinda. M-am îngrozit la gîndul că vehiculele noastre grele trebuiau să urce această pantă abruptă. Dar mai aveam pînă atunci.

Paulus hotărîse instalarea unui punct de comandă avansat al armatei între Don şi Volga, pentru a înlesni o conducere sigură şi operativă. Acest punct de comandă urma să fie constituit din ofiţerul cu operaţiile, din cel cu cercetarea şi contrainformaţiile, dintr-un ofiţer de intendenţă şi ofiţerii de ordonanţă necesari, fiind dotat cu vehiculele de trebuinţă. Ca loc de amplasare Paulus a ales un punct la vest de Gumrak, în apropierea gării.

În orele timpurii ale dimineţii, la Golubinskaia a sosit generalul Hube, comandantul Corpului XIV tancuri, împreună cu tot statul său major. El a raportat că tancurile diviziilor 16 şi 24 tancuri fuseseră scoase din poziţii, urmînd să ajungă la Don în cursul după-amiezii sau al serii. Această ştire ne-a sporit tuturora încrederea. Hube se bucura de mare prestigiu la statul-major al armatei ; doar el fusese acela care pătrunsese în cursul lunii august, într-o singură zi, cu divizia sa de tancuri de la Don la Volga, prin frontul inamic. Ştiam, desigur, că tancurile suferiseră grele pierderi în luptele pentru oraş. Dar, la fel cum cel aflat în pericol de înec se agaţă de un pai, tot aşa îmi puneam şi eu mari speranţe în Hube.

Paulus i-a prezentat lui Hube, în amănunţime, situaţia de pe malul apusean al Donului. Apoi i-a trasat misiunea de a ataca în flanc cu regimentele de tancuri ale diviziilor 14, 16 şi 24 tancuri inamicul care înainta spre sud. În acest fel Armata 6 urma să fie degajată de ameninţarea din spate.

Statul-major al Corpului XIV tancuri a preluat punctul nostru de comandă de la Golubinskaia. Reţeaua de transmisiuni a fost lăsată pe loc, astfel încît Corpul XIV tancuri

avea legături cu toate statele-majore de corp și de divizie, precum și cu noul punct de comandă al armatei.

Spre amiaza zilei de 21 noiembrie i-am însoțit pe Paulus și Schmidt la aerodromul de la Golubinskaia. Acolo se mai aflau doar cele două aparate Fieseler-Storch care urmau să-i transporte pe generali și ofițerii lor de ordonanță la noul punct de comandă. Celelalte avioane ale escadrilei de serviciu a statului-major al armatei plecaseră în cursul dimineții la Nijne Cirskaia. Pe cînd îmi strîngea mîna în semn de bun-rămas Paulus mi-a spus :

— Puneți-vă imediat în mișcare ! Trebuie să treceți Donul pe la Perepolnîi și să vă deplasați spre sud, de-a lungul malului estic. Ne revedem la Nijne Cirskaia, cel mai tîrziu mîine dimineață.

De-abia decolaseră cele două aparate, cînd dinspre înălțimile Donului s-a pornit un foc violent. Să sperăm că totul va merge bine, mi-a trecut prin gînd, mai ales că Storch-urile nu puteau zbura decît la mică înălțime.

Dar nu mai era vreme pentru reflecții.

Autoturismul mă readuse în est. Acolo se aflau mai multe zeci de camioane încărcate ochi. Ținînd seama de faptul că inamicul se afla în apropiere, am socotit oportun să formez cinci coloane de marș. Fiecare dintre ele se afla sub comanda unui șef de secție, între ei colonelul Selle, șeful serviciului genistic al armatei, și colonelul Arnold, șeful transmisiunilor. Eu am preluat ultima coloană. După trecerea Donului, intenționam să ne adunăm la Peskovatka, la statul-major al Corpului VIII armată, iar de acolo să continuăm drumul împreună.

Am izbutit cu mare greutate să urcăm drumul înghețat spre malul abrupt. În cîteva cazuri, escortele au trebuit să-și dea reciproc sprijin. Pînă la urmă, ne-am văzut cu toții pe drumul din lungul Donului. La început, acesta era aproape pustiu, așa că am înaintat rapid. Pe măsură ce ne apropiam însă de podul de la Perepolnîi, înaintarea a devenit tot mai anevoioasă. Mașini răsturnate sau căruțe cu cai ne blocau tot mai frecvent drumul. Lăzi de tot felul și de toate mărimile, abandonate în mijlocul drumului, ne sileau adesea să le ocolim prin stînga sau prin dreapta. Drumul de retragere al unităților române și germane mai era jalonat și de puști, căști de oțel, uneori de tunuri cu

afetul distrus, ba chiar și de două-trei tancuri purtînd crucea cu zăbrele. Erau semnele evidente ale panicii. Dinspre vest se îndreptau și alte vehicule pe același drum, care încercau să se insinueze în cel mai mic gol ce se crea. Astfel, era aproape imposibil să menții grupată propria coloană. În apropierea imediată a podului învălmășeala amenința să se transforme în haos.

Se lăsase noaptea. Cu farurile mascate, camioanele noastre înaintau încet în viteza a doua. Deodată au izbucnit strigăte și sudălmi, iar circulația s-a oprit. Coborînd să văd care era cauza opririi, l-am întîlnit pe colonelul Selle, care pornise cu coloana sa cu o jumătate de oră înaintea mea. Credeam că se afla deja pe malul de vest. Împreună cu căpitanul dr. Gottesmann, însoțitorul său, Selle se străduia să descurce învălmășeala din fața noastră. Nu era deloc simplu, deoarece nimerisem în mijlocul Diviziei 16 tancuri, care venea din direcția opusă. Coloșii ei de oțel traversau Donul de la est spre vest, pentru a ocupa raionul de plecare ordonat de Armata 6. Cauza imediată a blocajului era un tanc care derapase pe oglinda gheții, rămînînd de-a curmezișul drumului. Selle ajunsese pînă la locul cu pricina. Căpitanul dr. Gottesmann tocmai voia să coboare din mașină cînd un alt tanc s-a apropiat și a început și el să derapeze, agățînd cu șenilele un picior al căpitanului. Acesta a fost rănit atît de grav, încît a murit scurt timp după aceea.

După acest incident cutremurător, am înaintat foarte încet pe pista de gheață. Abia după cîteva ore am izbutit să trecem peste pod toate vehiculele. După o scurtă haltă la statul-major al Corpului VIII armată, în cursul căreia coloanele s-au regrupat, am continuat deplasarea spre sud, pe malul răsăritean al Donului. Stepa era acoperită cu un strat subțire de zăpadă, care ascundea și urmele lăsate de coloană, așa că ne deplasam după busolă. În dimineața zilei de 22 noiembrie, spre orele 5 dimineața, am trecut prin Kalaci. Cu excepția santinelelor, toată lumea era cufundată într-un somn adînc, de parcă inamicul s-ar fi aflat la mare depărtare. Și în satul situat ceva mai la sud-est, unde se afla instalată secția de intendență a armatei, domnea încă liniște deplină. Înghețați pînă în măduva oaselor, am poposit acolo vreme de o oră, bucurîndu-ne de căldura

camerei, de cafeaua fierbinte și de pîinea tocmai scoasă din cuptor, o adevărată delicatesă.

Am cerut să fie trezit intendentul-șef. S-a dovedit că nu era deloc conștient de gravitatea situației, pentru că abia acum dădu alarma și luă măsuri pentru schimbarea locului de cartiruire. Ușor de spus, greu de făcut. Depozitele cu alimente, îmbrăcăminte și poșta de campanie reclamau mii de tone capacitate de transport. Două zile mai tîrziu am aflat că fusese necesară distrugerea unor cantități însemnate de bunuri.

De la secția de intendență pînă la podul peste Don de la Verhne Cirskaia nu mai era mult. Dar cele la care aveam să fim martori au întrecut tot ceea ce trăiserăm pînă atunci. Mînate din urmă de tancurile sovietice, autoturisme, vehicule de comandă, camioane, motociclete, călăreți și căruțe cu cai goneau spre apus, se loveau unele de altele, se împotmoleau, se răsturnau, blocînd drumul. Prin această învălmășeală își făceau loc, împingeau, icneau și își croiau drum coloane în marș. Cel ce se împiedica și cădea la pămînt nu se mai putea ridica. Era călcat în picioare, iar vehiculele treceau peste el, făcîndu-l chisăliță.

În goana pentru salvarea vieții, tot ceea ce împiedica fuga era aruncat la o parte. Armele și echipamentul zăceau azvîrlite prin toate părțile. Chesoane pline cu muniție, bucătării de campanie și vehicule de transport rămîneau abandonate, deoarece caii de atelaj puteau înlesni fuga. Verhne Cirskaia oferea imaginea celui mai indescriptibil haos. Fugarilor din Armata 4 tancuri li se alăturau, dinspre nord, soldați și ofițeri ai Armatei 3 române și ai serviciilor de spate ale Corpului XI armată. În panica și dezorientarea lor se asemănau unii cu alții. Și cu toții se revărsau în direcția Nijne Cirskaia.

Paulus și Schmidt se deplasează pe calea aerului în zona încercuită

La 22 noiembrie, către orele 9, am sosit la Nijne Cirskaia cu ultimele coloane. I-am raportat lui Paulus mutarea punctului de comandă al armatei. Tocmai discuta cu generalul-colonel Hoth, comandantul-șef al Armatei 4

tancuri. Cei doi comandanți-șefi și cîțiva dintre ofițerii lor de stat-major analizau situația.

Scurt timp după aceea am intrat din nou în încăperea în care avea loc ședința. Se primise o telegramă de la Hitler, pe care i-am înmînat-o lui Paulus. Acesta a citit cu voce tare textul scurt, potrivit căruia generalul-colonel Hoth și statul său major erau mutați în altă parte. Paulus și Schmidt primeau ordin să zboare deîndată în încercuirea care se prefigura, instalînd punctul de comandă al armatei în apropiere de gara Gumrak.

Pe toate fețele se putea citit uluirea. În timp ce Hoth părea bucuros de a fi ieșit din dilemă, Paulus și Schmidt au devenit foarte gînditori. Nici nu-i de mirare, din moment ce conducerea supremă îi împovăra în această situație catastrofală cu o răspundere enormă. Din nou au sosit vești înspăimîntătoare și prevestitoare de rău. Corpul XIV tancuri comandat de generalul Hube, care ar fi trebuit să întrerupă înaintarea inamicului printr-un atac în flanc, aproape că nu mai dispunea de carburanți. Nu mai putea fi vorba de nici un atac. Mai mult, corpul n-a fost în stare să-și țină nici măcar pozițiile, fiind împins spre Don, în direcție estică, asemenea Corpului XI armată. Podul peste Don de la Kalaci, avînd o importanță excepțională, a fost pierdut fără luptă. Drumul spre sud — eventuală cale de retragere pentru Armata 6 — se afla acum în cea mai mare parte în mîinile inamicului. Între vîrfurile sale de atac și Kalaci nu mai rămăsese decît un spațiu de cîțiva kilometri. Nu mai exista nici o forță care să-l poată opri pe inamic. Era de așteptat ca inelul încercuirii să se închidă chiar în cursul zilei.

„Noroc", i-a urat generalul-colonel Hoth generalului Paulus, cînd și-au luat rămas bun. O urare mai mult decît îndoielnică în această situație blestemată. Pentru Paulus și Schmidt fusese pregătit cîte un „Fieseler-Storch".

Gata de plecare, comandantul-șef m-a chemat în camera sa de lucru.

— Ei, a venit clipa să ne despărțim, Adam. Nu știu cînd ne vom revedea. Fiind cel mai vîrstnic ofițer, veți prelua comanda statului-major. Deîndată ce Armata Roșie va ajunge la Cirul inferior, veți muta cartierul general, tre-

cînd prin Tormosin, la Morozovsk şi vă veţi uni cu secţia noastră de intendenţă, care se îndreaptă într-acolo [16].

Maşinile au tras în faţa casei. I-am însoţit pe Paulus şi Schmidt la aerodromul amenajat în marginea oraşului. Cuvintele se legau cu greutate. O ultimă strîngere de mînă, apoi cei doi au urcat în avioane.

Elicele au început să se rotească. Curînd au atins turaţia maximă. Aparatele au rulat, s-au ridicat de la pămînt, luînd direcţia spre est, apoi au trecut în zbor pe deasupra noastră, dispărînd dincolo de malul împădurit.

Cei 5—6 kilometri ai drumului de întoarcere pînă la cartierul meu mi-au luat mai mult de o oră. Autoturismul mai mult stătea. Străzile erau arhipline cu oameni şi vehicule de tot felul. Nijne Cirskaia se transformase într-o adevărată tabără militară.

Vestea că aici îşi stabilise cartierul statul-major al armatei se răspîndise ca fulgerul. Acolo unde e statul-major al armatei te afli în siguranţă — aşa gîndeau miile de soldaţi care ajunseseră în orăşelul căzăcesc de pe Cir.

Grupuri de luptă din soldaţii rupţi de unitate

La căderea serii i-am telefonat comandantului gării Cir, întrebîndu-l :

— Ce ştiţi despre inamic ? Unde se găsesc forţele sale cele mai avansate ?

— Asta nu v-o pot spune, din păcate, domnule colonel. Nu mai am decît foarte puţini oameni. Toţi ceilalţi au plecat în cursul zilei cu vehiculele încărcate ochi. Iar aici se mai află depozitate cîteva sute de tone de alimente, muniţii şi carburanţi. Nu ştiu cum să le urnesc din loc. Puţinele vehicule de care mai dispun nu sînt nici pe departe suficiente.

— Pe aici avem camioane cu sutele. Voi încerca să vă trimit o parte din ele. Ţineţi, în orice caz, legătura cu mine. Dacă intervine ceva nou, v-aş ruga să-mi raportaţi deîndată. La Verhne Cirskaia se află grupul de luptă al colonelului Mikosch. Alăturaţi-vă acestuia, deîndată ce gara va fi sub presiunea inamicului. Luaţi neapărat toate armele, toate mitralierele.

Abia lăsasem receptorul din mînă, cînd telefonul a sunat din nou. Plin de bucurie, am recunoscut vocea lui Paulus.

— Am aterizat cu bine. Cum stau lucrurile pe la dumneavoastră ?

— Gara Cir este încă în mîinile noastre. La Nijne Cirskaia mii de vehicule blochează străzile. Mă mir, domnule general, că mai putem vorbi prin telefon. Linia trece printr-o regiune controlată deja în mare parte de ruşi.

— Poate n-au descoperit-o încă, poate vor să ne asculte convorbirile. Dar e sigur că nu va mai dura multă vreme. Ţineţi legătura cu noi prin radio ! Toate cele bune. Terminat.

În camera mea au intrat colonelul Abraham şi căpitanul Göbel pentru a-mi raporta sosirea şcolii de ofiţeri, căreia îi ordonasem să se deplaseze la Nijne Cirskaia.

Telefonul sună din nou. Colonelul Winter, primul ofiţer de stat-major general al Grupului de Armate „B", se interesa de situaţia de pe Cirul inferior. De la el am aflat că în spaţiul de la Verhne Cirskaia pînă la est de Morozovsk nu se mai afla nici un singur soldat german. Eram dezolat. Trebuia să acţionăm imediat. Am propus formarea unui grup de luptă din soldaţii aflaţi aici, pentru a proteja Nijne Cirskaia şi capul de pod de la Verhne Cirskaia, la est de Don. Nucleul urma să-l formeze şcoala de ofiţeri. Winter şi-a dat acordul. Firește că nu mai puteam întreprinde mare lucru, aşa că l-am însărcinat pentru moment pe căpitanul Göbel să trimită detaşamente de cercetare mai puternice spre nord, pînă la gara Cir, şi spre nord-vest, pînă la vărsarea rîului Liska în Cir, să ia legătura cu colonelul Mikosch şi să organizeze apărarea la Nijne Cirskaia. *Ortskommandantul* primi instrucţiuni să formeze o coloană de camioane, punînd-o în marş spre gara Cir.

Spre orele 23 grupul de armate a mai telefonat o dată, transmiţînd următorul ordin : „Capul de pod de la est de Don şi calea ferată vor fi amenajate pentru apărare prin grupuri de luptă, pentru a asigura Armatei 6 drum liber spre sud după abandonarea Stalingradului".

Am răsuflat uşurat. Grupul de armate mai aştepta, prin urmare, un ordin de ieşire în forţă din partea OKH-ului. I-am convocat deîndată la mine pe ofiţerii din statul-major, spre a discuta măsurile pentru ziua de 23 noiembrie. Înainte de toate se impunea lichidarea blocajului de vehicule de pe străzile din Nijne Cirskaia. În această acţiune au fost angajaţi, încă din zorii zilei, toţi ofiţerii statului-major şi ai comandaturii locale. Aceştia au primit, în acelaşi timp, ordin să-i înzestreze cu arme şi muniţii pe toţi soldaţii şi ofiţerii — cu excepţia şoferilor — şi să-i trimită la punctul de adunare de la şcoală. Acolo urmau să fie împărţiţi în grupuri de luptă.

În fine, se lăsă liniştea. Mort de oboseală m-am culcat pe o saltea, fără a reuşi să adorm. Încă o dată mi-au trecut prin minte evenimentele din ultimele trei zile. În sinea mea i-am blestemat pe Hitler şi OKH-ul. Ei ne aduseseră în această situaţie fără ieşire, deoarece respinseseră toate propunerile şi nesocotiseră toate avertismentele comandamentului armatei. Cea dintîi condiţie pentru conducerea corectă a trupelor este evaluarea corectă a inamicului. Faţă de acest principiu de bază, conducerea supremă greşise în mod iresponsabil. Ce se mai putea întreprinde acum în mod efectiv, cînd armata era de fapt încercuită? În mod firesc, un singur lucru : ieşirea în forţă spre sud-vest. Pînă atunci, capul de pod de la est de Verhne Cirskaia, dincolo de Don, trebuia ţinut cu orice preţ. Eram ferm hotărît să mă angajez a doua zi cu toate forţele.

Hitler ordonă menţinerea oraşului de pe Volga

Ţîrîitul telefonului m-a smuls din nou din aşternut. Ofiţerul cu operaţiile de la grupul de armate voia să afle noutăţi de pe Cirul inferior.

— Situaţia pînă acum neschimbată, i-am răspuns, dar cum stau lucrurile în celelalte părţi ale frontului armatei?

— Corpul XI armată şi Corpul XIV tancuri luptă cu spatele la Don. Corpul IV armată, sprijinit pe Stalingrad, e angajat, cu frontul spre sud, în grele lupte de apărare.

După cé a sosit la punctul de comandă avansat, Paulus a ţinut o consfătuire cu toţi generalii-comandanţi ce au putut fi convocaţi. Aceştia i-au propus, în unanimitate, să repete cererea de retragere a Armatei 6 în spatele Donului. Cu puţin înainte am primit răspunsul Cartierului General al Führerului. Ascultaţi-mă cu atenţie : Din ordinul Führerului Armata 6 trebuie să ţină, în orice condiţii, Stalingradul şi frontul Volgăi. Dacă prin străpungerea flancurilor, ar deveni necesară amenajarea unei apărări circulare, aceasta se va efectua numai pentru păstrarea Stalingradului. Punctul de comandă al armatei va fi mutat în regiunea de la nord-est de Kalaci. Corpul IV armată, alcătuit din diviziile 279 infanterie, 371 infanterie şi 29 motorizată, al Armatei 4 tancuri este subordonat Armatei 6.

Colonelul Winter, interlocutorul meu de la celălalt capăt al firului, a făcut apoi o scurtă pauză, vrînd parcă să-mi ofere răgazul de a digera ordinul Führerului. Apoi a continuat :

— Comandamentul Armatei 6 a formulat deîndată obiecţii împotriva acestui ordin, deoarece :

a) mişcările de trupe necesare realizării unui dispozitiv de luptă în încercuire nu pot fi executate.

b) nu sînt disponibile trupele necesare zăvorîrii spărturii dintre flancul drept şi cel stîng al armatei şi trebuie mai întîi verificat în ce măsură pot fi scoase din oraş unităţi, ţinîndu-se seama şi de faptul că nu există nici un fel de poziţii pregătite pe frontul care urmează să fie format, lipsind de asemenea lemnul necesar amenajării de poziţii şi adăposturi.

— Acest ordin dat unei armate întregi de a amenaja o apărare circulară este o nebunie, spusei. Şi ce se întîmplă cu diviziile noastre care mai luptă la vest de Don?

— Din ordinul lui Hitler, ele trebuie trecute la est de Don, îmi explică Winter. Dar, fără a ţine seama de atitudinea OKH-ului, luaţi toate măsurile, Adam, pentru a asigura capul de pod şi frontul de pe Cir.

Cu acestea, discuţia luă sfîrşit. În ceea ce privea raioanele de luptă ce-mi fuseseră încredinţate era clar că nu aveam să-mi cruţ forţele pentru a le menţine. Dar ce

urma să se întîmple cu cele 20 de divizii germane şi 2 divizii române care erau ca şi încercuite ? Era o ticăloşie de nedescris din partea OKH-ului ! Trebuia oare Paulus să respecte ordinul dat de Hitler ? N-ar fi trebuit ca — bazîndu-se pe o cunoaştere mult mai bună a situaţiei noastre — să acţioneze pur şi simplu independent, ieşind în forţă spre sud-vest, înainte de a fi fost prea tîrziu ?

Oricum aş fi chibzuit, un lucru îl ştiam prea bine : Paulus era un ostaş în carne şi oase, disciplinat şi ascultător. Prefera să dispară împreună cu armata sa, decît să devină un răzvrătit. Generalul Paulus îmi era foarte apropiat sufleteşte. Îl compătimeam pentru zbuciumul său. Regretam că în acele ore dificile nu puteam fi împreună cu el la punctul de comandă avansat de la Gumrak.

Telefonul sună încă o dată la această oră din miez de noapte. Cu ajutorul legăturii telefonice, rămasă intactă. Paulus se interesa cum stăteau lucrurile pe la noi, cînd urma să se mute statul-major al armatei la Tormosin. După ce i-am raportat, mi-a spus plin de resemnare :

— Încercuirea este încheiată, Adam.

— Dar, domnule general, aici continuă să sosească din spaţiul de la est de Don soldaţi rupţi de unităţile lor. Încercuirea nu poate fi completă.

— La ce bun, dacă sîntem ţintuiţi de oraş, mi-a răspuns el cu amărăciune. Din unele expresii am dedus că opinia lui Paulus privind necesitatea unei ieşiri în forţă era împărtăşită şi de comandamentul Grupului de Armate „B", dar acesta nu voia să acţioneze pe propria răspundere. Mai mult, îi atrăsese atenţia lui Paulus ca pînă la sosirea de noi instrucţiuni să execute ordinele date de OKH.

Gara Cir nu mai răspunde la apel

Oboseala mi-a învins pînă la urmă gîndurile chinuitoare. Dar somnul aducător de uitare nu avea să dureze multă vreme. Spre orele 2 ale dimineţii am fost trezit fără nici un menajament. În faţa mea stătea colonelul Arnold, şeful serviciului de transmisiuni al armatei.

— Comandantul gării Cir nu mai răspunde. Grupele mele de diversiune raportează : foc intens de armă şi mi-

tralieră din direcția căii ferate. Pînă acum nu știu ce se întîmplă acolo. Grupul de luptă Mikosch a trimis o patrulă de cercetare spre gara Cir.

Am sărit în picioare ca ars.

— Ortskommandantul de la Nijne Cirskaia și căpitanul Göbel deîndată la mine ! Eram stimulat de răspunderea pe care o aveam față de ostașii hăituiți ce se adunaseră în oraș ca să primească arme și echipament, de răspunderea pentru Armata 6 grav amenințată.

Am comunicat celor doi ofițeri pe care îi convocasem ultimele evenimente.

— Căpitane Göbel, trimiteți grabnic o nouă patrulă de cercetare ! Trebuie să știu neîntîrziat care este situația la gara Cir și unde se găsesc elementele cele mai avansate ale inamicului. Comunicați patrulei de cercetare că și grupul de luptă Mikosch întreprinde o acțiune de cercetare tot în direcția gării Cir.

Am ordonat ortskommandantului să întărească gărzile la ieșirile din localitate și să controleze prin patrule de cercetare terenul dintre oraș și gară.

Telefonînd grupului de luptă Mikosch, mi s-a raportat că nu se primise încă nici o veste din partea patrulei de cercetare.

Colonelul se temea să nu fie încercuit de inamicul care pătrundea spre sud. L-am informat că în zori vom trimite un grup de luptă mai puternic la vest de Verhne Cirskaia, unde se afla o cută joasă a terenului, la circa 2 km sud de calea ferată. I-am ordonat apoi să colaboreze strîns cu grupul de luptă al colonelului Tschockell, aflat în capul de pod de la Don. Cele două grupuri de luptă mențineau contactul în zona fostului pod de cale ferată de peste Don.

După aceea am luat următoarele măsuri : alarmarea statului-major al armatei, anunțarea Grupului de Armate „B", recunoașterea și marcarea drumului spre Tormosin. Între timp patrulele de cercetare raportaseră că inamicul ar fi atins cu elementele sale avansate calea ferată de ambele părți ale gării Cir și ar fi trimis patrule spre sud. Acestea s-ar fi retras însă imediat ce fusese deschis focul asupra lor.

La răsărit mijeau zorii zilei de 23 noiembrie. Ofiţerii din statul-major se străduiau să descurce vehiculele blocate la ieşirea de sud a oraşului. Şoferii urmau în silă instrucţiunile primite. Lucrurile s-au schimbat însă brusc atunci cînd unui aspirant-ofiţer i-a scăpat remarca : „Ruşii au ajuns la calea ferată". Nepăsarea surdă făcu loc unei animaţii intense. Frica îi mîna din urmă mai dihai decît orice ordin. Căpitanul Göbel stabilise la şcoala din Nijne Cirskaia punctul de adunare pentru soldaţii rupţi de unităţile lor. Din toate părţile se îmbulzeau grupuri mai mari sau mai mici de soldaţi sub comanda aspiranţilor-ofiţeri. Aveau arme şi muniţie, aşa că puteau fi organizaţi imediat pe companii şi batalioane. Ofiţerii-instructori de la Suvorovski au devenit comandanţi de batalion, iar ofiţerii-aspiranţi — comandanţi de companie şi de pluton. Noile formaţiuni au ocupat imediat poziţiile ordonate. Pînă la amiază, primele batalioane erau gata de apărare la vest de Verhne Cirskaia. Am încredinţat comanda acestora căpitanului Göbel. Nu cred să fi visat vreodată că va trebui să comande o trupă atît de pestriţă. Majoritatea soldaţilor săi proveneau din serviciile de spate, de la poşta de campanie şi organizaţia Todt. Acestora li se adăuga un număr ceva mai redus de soldaţi rupţi de diviziile lor atacate şi de permisionari reveniţi pe front. Erau înarmaţi cu puşti şi pistoale, precum şi cu trei mitraliere uşoare. Cu toţii erau însă animaţi de hotărîrea fermă de a da o mînă de ajutor camarazilor lor încercuiţi în spaţiul dintre Volga şi Don. Faptul că încercuirea era efectivă mi-a fost confirmat de al doilea ofiţer de intendenţă al Armatei 6, căpitanul de stat-major Tümpling. El luase parte la luptele de apărare de la Kalaci şi observase, în timp se se refugia în capul de pod de pe Don, închiderea „cleştelui" sovietic la est de oraş.

Nijne Cirskaia s-a golit de oameni în numai cîteva ore. Drumurile de trecere erau din nou libere. I-am trecut colonelului Selle comanda statului-major, cu misiunea de a-l muta la Tormosin. În ceea ce mă priveşte, eu am rămas la Nijne Cirskaia, urmînd să mă preocup, în principal, de tunurile antitanc, artileria, aruncătoarele de mine şi tancurile necesare grupărilor de luptă. Fără acest armament ina-

micului nu-i putea fi opusă o rezistență serioasă. Chiar în cursul dimineții ordonasem prin telefon atelierelor noastre de la Tormosin să trimită grabnic la Nijne Cirskaia — cel mai tîrziu pînă la căderea serii — toate tunurile, tancurile și mitralierele reparate. În cursul după-amiezii ne-au parvenit, într-adevăr, primele piese. Ajungînd la Tormosin, colonelul Selle a sprijinit energic această acțiune. El a golit atelierele pînă și de ultimul șurub, a ținut formațiunile de reparații sub tensiune zi și noapte, trimițînd aproape zilnic arme și muniții.

Mînați de spaimă

Pe mine mă preocupa situația grupurilor de luptă. Într-un vehicul de cercetare am refăcut în sens invers drumul pe care venisem cu o zi mai înainte. Încă de atunci nu se putea vorbi de vreo ordine deosebită de-a lungul traseului. Acum însă nu mai găseam nici o expresie potrivită pentru a caracteriza harababura produsă de atotstăpînitoarea panică.

Șuvoiul soldaților mînați de groază părea nesfîrșit. De autoturismul meu tocmai se apropia un grup de circa 20 de germani și români. Cu toții erau fără arme; nerași, zdrențăroși.

— De unde veniți ? Din ce unitate sînteți ? l-am întrebat pe un subofițer german.

— Sîntem din Armata 4 tancuri. Ne-am pierdut de unitățile noastre. Rușii ne sînt pe urme, domnule colonel.

— Asta-i o absurditate. Vedeți doar că merg în direcția din care veniți. Acolo a fost constituit deja un nou front. De ce nu v-ați înrolat ? Vreți să vă lăsați camarazii de izbeliște ? Unde vă sînt armele ?

— Sîntem șoferi, domnule colonel. Armele noastre au rămas în mașini.

— Și mașinile unde sînt ?

— A trebuit să le abandonăm într-un sat, căci altfel n-am mai fi scăpat. Rușii mișunau pretutindeni. Sîntem de două zile pe drum, fără să fi mîncat ceva.

— Prezentați-vă *Ortskommandantului* din Nijne Cirskaia, localitatea din spatele peteculuí de pădure. Acolo veți fi hrăniți. Și odihniți-vă apoi ca lumea. După aceea veți judeca lucrurile cu totul altfel.

Am pornit cu mașina în direcția Verhne Cirskaia, urmărit de privirile lor mirate. Acești soldați nu puteau pricepe cum de mă aruncam direct în brațele pierzaniei. Eu, în schimb, nu înțelegeam cum de putuse să scadă într-atît moralul trupelor noastre, cum de se lăsau hăituiți fără vreo împotrivire niște soldați care cu cîteva luni înainte străbătuseră stepa Donului încrezători în victorie. Era numai teama pentru propria viață ? Era frica de prizonierat ? Sau era îndoiala cu privire la însuși rostul războiului?

Apărare fără armament greu

La Verhne Cirskaia l-am întîlnit pe colonelul Mikosch. Grupul său de luptă se afla la numai 1 000—1 500 de metri de inamic. Dispunea însă de buncăre și tranșee bine amenajate. Militarii care nu erau de gardă se puteau odihni în casele aflate în spatele aliniamentului de luptă, chiar dacă acestea mai erau din cînd în cînd ținta *katiușelor*. Mikosch nu dispunea nici măcar de un tun sau de un aruncător cu care să poată riposta.

Situația era și mai gravă în cazul grupului de luptă al colonelului Tschockell, aflat în capul de pod al Donului. Grupul luase poziție la marginea unei păduri. Forțele sovietice, mai slabe, îl atacau foarte des, astfel că soldații nu mai apucau să se odihnească. Lipsa de armament greu era și mai înspăimîntătoare decît în cazul lui Mikosch.

— Fără sprijinul artileriei nu mai rezistăm mult timp, mi-a mărturisit colonelul Tschockell. Și mai bine ar fi dacă am avea cîteva tancuri.

— Atelierele de la Tormosin vor trimite la Nijne Cirskaia tot armamentul greu reparat împreună cu muniția necesară. Sper să vă pot ajuta mîine cu cîte ceva, l-am consolat pe Tschockell, informîndu-l în cîteva cuvinte despre măsurile de apărare luate în acea dimineață

Apoi am continuat drumul spre grupul de luptă „Göbel", nou-organizat. Potrivit ordinului, acesta își săpase tranșee la vest de Verhne Cirskaia, la aproximativ doi kilometri sud de calea ferată.

Căpitanul Göbel dispunea doar de o singură bucătărie de campanie pentru cei aproape 1 500 de oameni ai săi. Cum e și firesc, aceasta nu putea suplini nevoile lor de hrană. În lungul căii de retragere zăceau însă destule bucătării de campanie, așa că l-am împuternicit pe Göbel să se aprovizioneze de acolo cu toate vehiculele, piesele de echipament, muniția și armele de care avea nevoie. Situația era îngrijorătoare la flancul său stîng. Patrulele sale de cercetare nu întîlniseră în acea parte, pe o mare distanță, nici un soldat german.

— Inamicului nu-i trebuie decît să înainteze noaptea de-a lungul Cirului pentru a ne prinde în capcană, domnule colonel.

— La întoarcere o să solicit sprijin grupului de armate. Apoi vă voi da imediat instrucțiuni. Aveți legătură telefonică cu Nijne Cirskaia ?

— Totul este în ordine, domnule colonel. Acum o oră am vorbit cu centrala.

Am revenit la Nijne Cirskaia ceva mai liniștit. Fără armament greu situația noastră era desigur groaznică. Dacă inamicul ne-ar da pace măcar cîteva zile, am putea întări frontul. Am socotit binevenită subordonarea celor trei grupuri de luptă unei comenzi unice, ceea ce ar fi sporit forța lor de izbire în cazul unui atac sovietic. Mi-am propus să discut acest lucru cu grupul de armate în cursul aceleiași zile.

În timpul absenței mele, unul dintre aspiranții-ofițeri de la Suvorovski organizase alte șase companii din soldații rupți de unitățile lor. I-am pus imediat în marș sub comanda acestuia. Urmau să asigure legătura de-a lungul ambelor maluri ale Cirului cu grupul de luptă „Göbel". Mai fusese zăgăzuit un pericol. Încetul cu încetul îngrijorarea începea să-mi scadă.

Frontul a mai primit un ajutor binevenit. *Ortskommandantul* mi-a raportat că la 22 noiembrie sosise la

Nijne Cirskaia o companie completă de brutari şi un pluton de măcelari. Se spunea că ar fi şters-o din faţa tancurilor inamice. Dată fiind situaţia, atitudinea lor era lesne de înţeles. Compania şi plutonul au fost trimise grupurilor de luptă.

„Kampfkommandant" pe malurile Cirului

Am cerut să mi se mai facă o dată legătura cu Grupul de Armate „B". La aparat era colonelul de stat-major Winter. I-am raportat angajarea în luptă a 18 companii la vest de Verhne Cirskaia, precum şi celelalte măsuri pe care le luasem.

— Spre sud, calea ferată n-a fost depăşită de inamic. În cursul zilei de azi am trecut pe la toate grupurile de luptă. Cel mai mult ne îngrijorează lipsa armamentului greu. Stînjenitor ar putea deveni şi faptul că cele trei grupuri de luptă nu se află sub o comandă unică. De aceea propun să fie unite într-un grup de luptă divizionar.

— De acord. Şi cine ar urma să comande acest grup de luptă ?

— La mine se află colonelul Abraham din Divizia 76 infanterie. Acum patru săptămîni l-am retras de pe front, deoarece era bolnav. Între timp s-a mai refăcut. Îl socotesc deosebit de potrivit pentru această comandă.

— De acord. Doar îl cunoaşteţi pe Abraham mai bine decît mine. Fără un stat-major apt de muncă el este însă cu totul neputincios.

— Aici se află statul-major al comandantului artileriei Armatei 6. Generalul nu e aici, aşa încît statul-major poate trece în întregime sub comanda lui Abraham. Îmi permiteţi să procedez în consecinţă ?

— Firește, Adam. Mai aveţi întrebări ?

— Desigur. Care e situaţia în stînga noastră ? Patrulele noastre de cercetare raportează că acolo nu s-ar afla nici un soldat german.

— Din păcate, așa este. Frontul a fost spart pe o lățime de mai multe sute de kilometri. Încă nu știm cum vom astupa această spărtură imensă. Dacă voi reuși să găsesc vreo divizie disponibilă, va fi angajată la stînga dumneavoastră. Pînă atunci va trebui să ieșim din încurcătură numai cu grupuri de luptă formate din militarii rupți de unități.

— Perspectivele sînt, așadar, sumbre. Dacă am avea cel puțin arme antitanc cu muniție suficientă și cîteva zeci de ofițeri de infanterie. Cele mai multe companii sînt comandate de subofițeri.

— Am notat totul. Vă vom ajuta după puteri. Dar cum știți, nici noi nu avem o situație mai bună. De altfel, unde intenționați să vă instalați punctul de comandă ? La Nijne Cirskaia nu mai puteți rămîne.

— Azi am mutat statul nostru major la Tormosin. Eu rămîn însă pe loc, pînă cînd situația de pe Cir și din capul de pod de pe Don se va stabiliza în oarecare măsură.

După această discuție, l-am chemat pe colonelul Abraham. I-am prezentat propunerea de a prelua comanda grupului de luptă divizionar, spunîndu-i că și grupul de armate era de acord. Spre marea mea surprindere, Abraham a refuzat oferta, motivînd că era încă bolnav. Rareori îmi produsese un camarad o deziluzie mai mare decît Abraham în acele momente. Soldatului de rînd îi ceream să depună și ultimul efort și iată cum se comporta acum un ofițer activ, comandant de regiment. Se declara bolnav, deși în ultimele săptămîni petrecute la Suvorovski nu se plînsese deloc. Comportamentul vechiului meu camarad mi s-a părut ciudat. Nici certificatul medical cu care se înarmase Abraham nu schimba în vreun fel situația. Dar, potrivit regulamentului, trebuia să țin seama de el.

Fără șovăială am preluat personal comanda grupului de luptă. Generalul Paulus, cu care aveam încă în mod cu totul surprinzător legătură telefonică, mi-a aprobat hotărîrea. „Păstrați-mi deschisă calea de retragere, Adam !

OKH-ul va trebui să aprobe ieşirea în forţă, dacă nu şi-a pierdut cu totul judecata sănătoasă."

Grupul de Armate „B" a fost, la rîndul său, de acord. Ofiţerul cu operaţiile mi-a transmis că, deocamdată, pînă la noi dispoziţii, din ordinul generalului von Sodenstern, şeful statului-major general, eram subordonat nemijlocit grupului de armate.

Am convocat statul-major al comandantului artileriei armatei şi am repartizat sarcinile, dînd o serie de ordine privind organizarea riguroasă a grupurilor de luptă. Din nou singur. M-au năpădit gîndurile. Afară se lăsase întunericul. Lampa electrică arunca pe masă un cerc luminos, a cărui margine apuca să mîngîie geamurile îngheţate bocnă. Era un frig de crăpau pietrele. În cursul după-amiezii mercurul termometrului coborîse pînă la 15 grade sub zero. În noaptea aceea putea ajunge foarte uşor pînă la minus 25 de grade. Iar cei mai mulţi soldaţi erau expuşi, neavînd îmbrăcăminte de iarnă, vîntului de gheaţă care mătura întinderile stepei. Mai avea oare vreun rost să organizez o linie de apărare cu o gloată atît de pestriţă, fără tunuri antitanc, fără artilerie, fără aruncătoare, fără tancuri, ba chiar fără un număr suficient de mitraliere ? O linie de apărare care avea să cedeze în mod implacabil oricărui asalt mai impetuos al inamicului. Oare nu însemna-asta sacrificarea fără nici un sens a oamenilor ?

În minte îmi stăruia însă ultima convorbire telefonică avută cu Paulus : „Ţineţi-mi deschisă calea de retragere, Adam." Da, trebuia să fac totul pentru a păstra această şansă celor 22 de divizii încercuite. Aceasta era acum datoria mea supremă, cerinţa cea mai arzătoare. Era vorba de viaţa şi soarta unui sfert de milion de ostaşi aflaţi în încercuire. Iar eu răspundeam pentru fiecare dintre aceştia. De aceea m-am hotărît să dau la o parte ezitările şi să mă concentrez din plin asupra capacităţii de apărare a grupurilor de luptă.

Această hotărîre născută din frămîntări mi-a dat noi puteri. Un ofiţer mi-a raportat sosirea armamentului greu de la Tormosin : două tunuri antiaeriene calibru 8,8 cm,

patru mortiere calibru 10,5 cm şi patru tunuri antitanc calibru 5,5 cm. A doua zi urmau să ne sosească şi tancuri. Inima începu să-mi bată mai repede. Dacă ne ajuta şi grupul de armate, puteam opri inamicul.

În noaptea de 23 spre 24 noiembrie căpitanul Göbel mi-a raportat o vie activitate a patrulelor de cercetare sovietice. În zilele următoare, inamicul a atacat, în repetate rînduri, cu forţe slabe, apărarea noastră. Voia, fără îndoială, să tatoneze frontul nostru. Treptat, forţele de atac sovietice au devenit mai puternice, iar luptele mai aspre şi mai scump plătite.

Grupul de Armate „Don" sub comanda lui von Manstein

Scurt timp după începerea ofensivei dezlănţuite de Armata Roşie, OKH-ul a operat unele modificări organizatorice pe frontul Donului şi pe cel al Stalingradului. Armata 6, grupurile de luptă de pe Cir şi resturile Armatei 3 române au fost subordonate Grupului de Armate „Don", nou constituit. Comanda acestuia a preluat-o, la 28 noiembrie 1942, feldmareşalul von Manstein. Grupul meu de luptă a fost repartizat Corpului XLVIII tancuri, al cărui stat-major se mutase la Tormosin. Acest corp, comandat de generalul-locotenent Heim, se aflase la începutul ofensivei în spatele Armatei 3 române, cu misiunea de a opri ofensiva inamicului. Generalul Paulus îmi spusese de mai multe ori că aceasta era una din iluziile primejdioase ale OKH-ului. Şi, într-adevăr, nenorocirea ajunsese să se producă. Heim a fost încercuit cu cele două divizii ale sale, mult slăbite. A izbutit să iasă din încercuire înspre vest, dar numai cu puţini dintre oamenii săi. Hitler l-a scos ţap ispăşitor, destituindu-l din funcţie. În pofida evidentelor deficienţe constatate în experienţa de luptă, tehnica şi efectivele diviziei germane, precum şi ale celei române aflate sub comanda sa, Heim a fost acuzat de

eşecul înregistrat în faţa pătrunderii sovietice. Generalul a fost exclus din Wehrmacht, fiind reabilitat, ce-i drept, mai tîrziu. Succesor al său a fost numit generalul de tancuri von Knobelsdorff, care a sosit la Tormosin la 1 decembrie 1942.

În mod firesc aceste modificări organizatorice şi de personal n-au putut îmbunătăţi de la sine situaţia din punctele critice. Ea a devenit, treptat, catastrofală pe întregul front al Cîrlului, de la vărsarea acestui rîu pînă pe cursul lui superior. Inamicul nu trebuia decît să atace cu forţe mai puternice, pentru ca grupurile noastre de luptă să nu-i mai poată ţine piept. Frontul nostru se curba tot mai mult în adîncime. Ne erau necesare întăriri.

În primele zile ale lunii decembrie, în stînga grupului meu de luptă a ocupat poziţii Divizia 336 infanterie. Totodată, mi-au fost trimise cîteva companii dintr-o divizie de infanterie a Luftwaffei. Erau excelent înarmate şi dotate, dar înainte de toate aveau lucrul cel mai rîvnit de soldaţii noştri : îmbrăcăminte de iarnă. Cum e lesne de înţeles, moralul ostaşilor mei n-a crescut văzînd belşugul de mantale îmblănite, jachete de blană, căciuli de blană, cizme de pîslă, mănuşi de iarnă, costume vătuite de mascare aflate în dotarea protejaţilor lui Göring. La toate acestea se adăuga faptul că soldaţii din Luftwaffe nu erau buni de luptă. Pe ei nu te puteai bizui. Ofiţerii îşi ţineau cel mai adesea nasul pe sus, deşi habar n-aveau ce era lupta de infanterie.

Armata de despresurare „Hoth"

În acele zile, m-a vizitat la Nijne Cirskaia, generalul von Knobelsdorff. El a confirmat ceea ce aflasem din auzite : în raionul Kotelnikovski, la est de Don, se pregătea să intre în acţiune noua Armată 4 tancuri, comandată de generalul-colonel Hoth. Ea avea misiunea să spargă, în zilele imediat următoare, frontul încercuirii pe o mare porţiune. În acelaşi timp, grupul de luptă comandat de

generalul de infanterie Hollidt urma să lovească inamicul în flanc, din spațiul de la vest de Cirul superior, atacînd în direcția sud. Corpul XLVIII tancuri comandat de generalul von Knobelsdorff trebuia să pornească la atac din capul de pod de la est de Nijne Cirskaia împreună cu nou-venita Divizie 11 tancuri și cu alte unități ce urmau să sosească. Generalul-comandant a cerut să fie informat în amănunțime cu privire la situația din capul de pod al Donului, solicitîndu-ne și nouă date despre inamic.

Apariția tancurilor germane în imediata noastră apropiere i-a stimulat în mod deosebit pe soldați și ofițeri. Zile întregi ținuseră linia de apărare, în cursul unor lupte grele și sîngeroase, în cele mai dificile condiții, împotriva unui inamic îndîrjit și viteaz. Mulți dintre oamenii mei aveau dincolo, în încercuire, prieteni și rude. Ei socoteau drept o datorie de onoare de a-și aduce din plin contribuția la eliberarea acestora. În aceste condiții era însă absolut firesc ca trupa să se epuizeze peste măsură atît fizic, cît și psihic. Un rol deloc neglijabil l-a avut și faptul că, treptat, a devenit cunoscută încăpățînarea cu care reacționau Hitler și OKH-ul la toate propunerile rezonabile de spargere a încercuirii dinspre interior.

Ce căutăm la Volga, domnule colonel ?

Zilnic mă deplasam la pozițiile cele mai înaintate. Adeseori eram întrebat : „De ce trebuie să păstrăm această poziție cu orice preț de vreme ce armata trebuie să rămînă în încercuire ?“ Discutasem deja de mai multe ori cu un soldat mai în vîrstă, care apucase să lupte în ultimul an al primului război mondial. Într-una din zile mi-a spus :

— Domnule colonel, nu înțeleg ce căutăm de fapt aici, la Don și Volga. Mă gîndesc că dacă aș păți-o azi sau mîine, soția și copiii mei nici n-ar ști pentru ce am luptat. Și, ca să fiu sincer, nici eu nu știu.

Mi-am dat seama că era vorba de o problemă cît se poate de serioasă. Dacă această stare de spirit continua

să cîștige teren, ne dezarmam singuri. Trebuia să previn neapărat acest lucru :

— Gîndiți-vă numai la camarazii noștri încercuiți. Dacă nu ținem capul de pod, dacă abandonăm apărarea liniei Cirului, frontul nostru principal va da înapoi cu multe zeci de kilometri. Atunci nici nu va mai putea fi vorba de stabilirea vreunei legături cu cei aflați în încercuire. Acum sîntem răspunzători de viața a 330 000 de camarazi de-ai noștri.

Partenerul meu de discuție a rămas tăcut. De aceea, după o scurtă pauză, am continuat :

— Nu cunosc intențiile conducerii supreme, dar un lucru trebuie să ne fie limpede : nu putem da bir cu fugiții. Sîntem în război. Iar ca soldați trebuie să ne facem datoria.

În sinea mea eram nemulțumit de răspunsul dat, căci el nu atinsese nicidecum miezul întrebării puse de soldat. De ce ne aflam la urma urmei aici, la Don și Cir ? De ce voiam să luăm Stalingradul ? Ce sens avea oare moartea zilnică a sute, ba chiar mii de oameni, în timp ce alții flămînzeau ori degerau aici și în încercuire ? Prin cuvintele mele încercasem să ocolesc aceste întrebări esențiale. Dar ele continuau să rămînă, chinuindu-mă și pe mine, oricît m-aș fi străduit să le alung. De stăpînit n-au reușit însă să mă stăpînească. Tradiția, concepția despre datorie și mila pentru camarazii aflați în încercuire au învins pînă la urmă glasul rațiunii. La toate acestea se mai adăugau pregătirile intense de atac desfășurate în imediata noastră apropiere, care îmi dădeau speranțe, mă stimulau. Poate că, totuși, peste paisprezece zile aveam să scăpăm de toată mizeria. „După luna decembrie vine iarăși luna mai" sunau cuvintele unui cîntec ostășesc, pe care, ce-i drept, nu-l mai fredona nimeni din rîndurile noastre, deși era transmis la radio aproape în fiecare zi.

O nouă ofensivă pe cursul Cirului

Toți așteptam cu nerăbdare ziua în care avea să pornească la ofensivă armata de despresurare. Dar „luna mai", atît

de mult cîntată, era încă departe. Ne aflam abia la începutul lui decembrie, iar pînă la venirea lunii mai era încă destul. După ce ocupase poziții în stînga noastră, Divizia 336 infanterie își văzu atacat sectorul de puternice unități sovietice de tancuri. Divizia a fost împinsă înapoi, astfel că ne-am trezit amenințați la flancul stîng. Divizia 11 tancuri a reușit, ce-i drept, să restabilească vechea situație, dar între timp lucrurile se încinseseră în altă parte. Și acolo Divizia 11 tancuri se văzu nevoită să stingă incendiul. Ea s-a transformat într-un adevărat pompier al frontului, prezent mereu la locul în care fîșia subțire de apărare amenința să cedeze sub presiunea asaltului inamic. În cursul acestor intervenții de zi și de noapte divizia a avut, la rîndul ei, foarte mult de suferit. Noi nici nu am mai apucat să o vedem în sectorul nostru de front, deși am fi avut mare nevoie de sprijinul tancurilor cu ocazia atacurilor inamice mereu mai puternice. Lucrurile nu stăteau bine nici în capul de pod de la Don, care se micșora cu fiecare zi, evacuarea sa devenind iminentă. Toate acestea ne-au afectat moralul în mod considerabil. Dacă tancurile venite ne dăduseră cu cîteva zile mai înainte un nou avînt, moralul acesta ajunsese să se stingă acum văzînd cu ochii. Devenise un lucru cu totul obișnuit ca soldații să părăsească pozițiile fără vreo aprobare. Au fost raportate acte de insubordonare. Toți se temeau de prizonierat. Și între ofițeri erau destui care se preocupau, la rîndul lor, să iasă din încurcătură cît mai repede cu putință.

Între timp legătura telefonică cu cei aflați în încercuire se întrerupsese. Radiogramele soseau, în schimb, una după alta. Generalul-maior Schmidt cerea să-i fie trimiși ofițeri și furieri din statul-major. De la Morozovsk aceștia au fost transportați în încercuire cu avioanele care asigurau aprovizionarea. O altă radiogramă a șefului de stat-major avea următorul cuprins : „Comandantul regimentului de transmisiuni al armatei, colonelul Schrader, să vină deîndată în încercuire pe calea aerului, pentru a prelua funcțiile șefului secției de transmisiuni a armatei, îmbolnăvit între timp." Deoarece statul-major al armatei se mutase de la Tormosin la Morozovsk, am îndreptat radiograma destinată intendentului-șef al

armatei la adresa din urmă. După numai o oră răspunsul a venit tot pe calea undelor : colonelul Schrader se anunţase bolnav. Era pentru a treia oară în decurs de paisprezece zile cînd un ofiţer superior al Armatei 6 se comporta lamentabil. Generalul-maior Schmidt, şeful statului-major general, a cerut traducerea colonelului Schrader în faţa tribunalului militar. N-am aflat niciodată cum au sfîrşit lucrurile.

1 Vezi „Völkischer Beobachter" (ediția Berlin) din 2 februarie 1943.

2. Citat după Georg Buchmann, *Geflügelte Worte*, ed. 27, Berlin, 1925, p. 354.

3. Vezi „Völkischer Beobachter" (ediția Berlin) din 19 februarie 1943.

4. Vezi harta 1. Modul de scriere a denumirilor geografice din text și din schițe este luat după Institut für Marxismus-Leninismus beim Zentralkomitee der Kommunistischen Partei der Sowjetunion, *Geschichte des grossen Vaterländischen Krieges der Sowjetunion*, vol. III : *Der grundlegende Umschwung im Verlauf des Grossen Vaterländischen Krieges*, Deutscher Militärverlag, Berlin, 1964.

5. Arhiva Adam.

6. Ordinul avea următorul cuprins :

Comandamentul Suprem al Armatei 6

Cartierul general al armatei de uscat,
10 octombrie 1941

Secția Operații — nr. 7
referitor la : Comportarea trupelor în est

Secret !

În privința comportării trupelor față de sistemul bolșevic mai persistă încă idei confuze.

Obiectivul fundamental al campaniei împotriva sistemului iudeo-bolșevic este nimicirea completă a instrumentelor puterii și stîrpirea influenței asiatice în spațiul cultural european.

De aici rezultă pentru trupe sarcini care depășesc cadrul tradițional, mărginit al milităriei. În spațiul din est soldatul nu este numai un combatant, ci și purtătorul unor idei naționale inexorabile și răzbunătorul tuturor bestialităților comise împotriva națiunii germane și a celor înrudite cu aceasta.

De aceea, soldatul trebuie să aibă o înțelegere deplină a necesității ispășirii aspre, dar drepte de către suboamenii evrei. Aceasta mai are drept scop să înăbușe în față revoltele din spatele Wehrmachtului, care — după cum o arată experiența — au fost instigate întotdeauna de evrei.

Lupta împotriva dușmanului din spatele frontului nu este luată în serios în suficientă măsură. Încă mai sînt luați ca prizonieri de război *partizani* perfizi și cruzi și femei degenerate, încă mai sînt tratați ca soldați respectabili și duși în lagăre de prizonieri franctirori și vagabonzi îmbrăcați pe jumătate militărește sau în civil. Mai mult, ofițerii ruși prizonieri povestesc batjocoritor că *agenții Sovietelor* circulă netulburați pe drumuri și se ghiftuiesc adeseori la bucătăriile germane de campanie. Un astfel de comportament al trupelor se poate explica doar printr-o nechibzuință totală. De aceea, a venit vremea ca superiorii să trezească din amorțire interesul pentru lupta actuală.

Hrănirea locuitorilor țării și a prizonierilor de război care nu sînt în slujba Wehrmachtului de bucătăriile de campanie este o manifestare de omenie la fel de greșit înțeleasă ca dăruirea de țigarete și pîine. Soldatul nu trebuie să dăruiască dușmanului lucruri de care patria se lipsește prin mari privațiuni, cele aduse pe front de conducere în condiții dintre cele mai grele, chiar dacă acestea provin din capturi. Acestea constituie o parte necesară a aprovizionării noastre.

Cu ocazia retragerii lor, Sovietele au dat deseori foc clădirilor. Trupele noastre se vor implica în lucrări de stingere numai în măsura în care va fi necesar să-și asigure adăposturi. De altfel, în cadrul luptei de nimicire este cuprinsă și eliminarea simbolurilor fostei stăpîniri bolșevice, chiar sub forma unor clădiri. În această privință, în spațiul din est nu vor fi luate în considerație argumentele de ordin istoric sau artistic. Conducerea va da indicațiile necesare privind conservarea materiilor prime și a capacităților de producție importante din punctul de vedere al economiei de război.

Avîndu-se în vedere căile de aprovizionare lungi și expuse, se impune cu prioritate *dezarmarea completă a populației* din spatele trupelor combatante și, pe cît posibil, punerea la adăpost și paza armelor și muniților de captură. Dacă situația de luptă nu va îngădui aceasta, atunci armele și muniții trebuie făcute inutilizabile. Dacă în spatele armatei se desfășoară acțiuni ale partizanilor, se vor lua măsuri draconice. Acestea vor fi extinse și asupra bărbaților care ar fi fost în măsură să împiedice sau informa despre atentate. Nepăsarea unor elemente antisovietice, numeroase după unele afirmații, izvorîtă dintr-o atitudine de expectativă, trebuie să facă loc unei adeziuni ferme la lupta împotriva bolșevismului. Dacă nu va fi cazul, atunci nimeni nu se va plînge că este apreciat și tratat ca un bolșevic. Teama de contramăsurile ger-

mane trebuie să fie mai puternică decît aniemintarea resturilor bolșevice ce hoinăresc în zonă.

Departe de orice considerente politice de viitor, soldatul va trebui să îndeplinească două lucruri :

1. *Nimicirea completă a doctrinei bolșevice demențiale a statului sovietic și a forțelor sale armate.*

2. *Stîrpirea nemiloasă a perfidiei și cruzimii eterogene, iar prin aceasta asigurarea vieții Wehrmachtului german în Rusia.*

Numai astfel ne vom ridica la înălțimea misiunii noastre istorice de *a elibera* poporul german *odată pentru totdeauna de pericolul asiatico-iudaic.*

Comandantul-șef
semnat : von Reichenau
feldmareșal

(Citat după *Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof*. Nürnberg 14. November 1945 bis 1. Oktober 1946, vol. XXXV, Nürnberg. 1949, p. 84 și urm.)

7. Ordinul privind comisarii a fost dat de Cartierul General la 6 iunie 1941 avînd caracterul de „problemă strict secretă de comandament : se transmite numai prin ofițer". Ordinul purta titlul „Directive privind tratamentul aplicat comisarilor politici", și avea următorul conținut :

„În lupta împotriva bolșevismului *nu* trebuie să se mizeze pe un comportament al inamicului în conformitate cu principiile omeniei sau ale dreptului popoarelor. Este de așteptat un tratament plin de ură, crud și inuman aplicat prizonierilor noștri, mai ales de către *comisarii politici de tot felul*, că și de unii exponenți fanatici ai rezistenței.

Trupa trebuie să fie conștientă că :

1. În această luptă, cruțarea și respectarea unor considerente de drept internațional este neavenită în cazul acestor elemente. Ele sînt primejdioase pentru securitatea proprie și pentru pacificarea rapidă a teritoriilor cucerite.

2. Inițiatorii metodelor de luptă asiatice, barbare, sînt comisarii politici. De aceea, împotriva acestora trebuie să se procedeze *de îndată* cu toată asprimea.

De aceea, ei trebuie lichidați imediat și sistematic atunci cînd vor fi prinși opunîndu-se.

În rest, sînt valabile următoarele dispoziții :

I. *Zona de operațiuni*

1. Comisarii politici care *se opun trupelor noastre* vor fi tratați potrivit ordinului privind exercitarea jurisdicției pe teritoriul *Barbarossa*. Lucrul este valabil pentru comisari, indiferent de natura și funcția lor, chiar dacă sînt numai bănuiți de rezistență, sabotaj sau instigare la acestea.

Se va ține seama de directivele privind comportamentul trupelor în Rusia.

2. *Ca organe ale trupelor inamice*, comisarii politici pot fi recunoscuți după anumite semne distinctive : steaua roșie avînd secera și ciocanul brodate cu fir de aur pe mîneci (pentru amănunte vezi : *Die Kriegswehrmacht der UdSSR*, OKH/Gen. dH OQu IV. Abt Fremde Heere Ost (II) nr. 100/41 g din 16 ianuarie 1941, sub anexa 9 d). Ei vor fi izolați *imediat* de ceilalți prizonieri de război, chiar pe cîmpul de luptă. Aceasta este necesar pentru a-i împiedica să influențeze soldații luați prizonieri. Acești comisari nu sînt recunoscuți drept soldați. Nu li se aplică protecția acordată prizonierilor de război în conformitate cu normele de drept internațional. Ei vor fi lichidați după ce au fost izolați.

3. *Comisarii politici care nu sînt implicați într-o acțiune dușmănoasă sau nu sînt bănuiți de așa ceva* vor fi lăsați, la început, în pace. Odată cu pătrunderea în adîncimea teritoriului țării va fi posibil să se decidă dacă ei vor fi lăsați la fața locului sau vor fi predați detașamentelor speciale. Este necesar ca acestea să facă propria verificare.

La aprecierea situației *vinovat* sau *nevinovat* impresia personală despre felul de a gîndi și atitudinea comisarului va trebui să conteze în principiu mai mult decît starea de fapt, care n-ar putea fi eventual dovedită.

4. În cazurile 1 și 2 se va înainta un scurt raport (buletin) despre eveniment :

a) diviziei (ofițerului cu cercetarea inamicului și contrainformațiile) de către trupele subordonate.

b) comandamentului de corp de armată (ofițerului cu cercetarea inamicului și contrainformațiile) etc. de către trupele subordonate în mod nemijlocit.

5. Măsurile mai sus amintite nu trebuie să împiedice desfășurarea operațiunilor. De aceea, se interzice efectuarea unor acțiuni sistematice de cercetare și curățire de către trupele combatante.

II. *În zona din spatele frontului*

Comisarii care vor fi reținuți în zona din spatele frontului datorită unui comportament dubios vor fi predați grupelor de intervenție ale poliției de siguranță (SD).

III. *Limitarea competenței tribunalelor militare și a curților marțiale.*

Tribunalele militare și curțile marțiale ale comandanților de regiment etc. nu vor fi implicate în executarea măsurilor de la punctele I și II".

(Citat după *Fall 12. Das Urteil gegen das Oberkommando der Wehrmacht*, Rütten & Loening, Berlin, 1960, p. 91 și urm.)

8. Directiva avea următorul cuprins :

„Führerul şi Comandantul Suprem al Wehrmachtului
Comandamentul Suprem al Wehrmachtului/Statul-Major de conducere al Wehrmachtului

Nr. 55616/42 g.K.Chefs.

Cartierul General al Führerului, la 5 aprilie 1942

Problemă secretă de comandament ! 14 exemplare
Problemă de conducere ! exemplarul 3
Se transmite numai prin ofiţer !

„Directiva 41"

Bătălia de iarnă din Rusia se apropie de sfîrşit. Datorită vitejiei copleşitoare şi a angajamentului plin de abnegaţie ale soldaţilor de pe frontul de est, a fost dobîndit un succes de mari proporţii în lupta de apărare dusă de armata germană.

Inamicul a suferit pierderi grele în oameni şi materiale. Făcînd eforturi să valorifice unele succese iniţiale, el a întrebuinţat în cursul acestei ierni şi masa rezervelor sale destinate unor operaţiuni ulterioare.

Deîndată ce condiţiile climaterice şi terenul vor oferi premise corespunzătoare, superioritatea în conducere şi numerică a trupelor germane va trebui să dicteze de acum înainte modul de desfăşurare a acţiunilor, pentru a-i impune inamicului voinţa noastră.

Obiectivul nostru îl constituie nimicirea definitivă a forţelor de apărare rămase încă la dispoziţia Sovietelor şi privarea acestora, pe cît posibil, de cele mai importante resurse necesare economiei de război.

În acest scop se va face apel la toate forţele disponibile ale Wehrmachtului german şi ale aliaţilor. Cu această ocazie trebuie însă avută garanţia că teritoriile ocupate în vestul şi nordul Europei, dar mai ales litoralul maritim, îşi vor păstra securitatea în orice împrejurare.

I. *Intenţia generală*

Se urmăreşte ca, păstrîndu-se trăsăturile principale ale campaniei din est şi situaţia existentă la Grupul de Armate „Centru", să se obţină în nord ocuparea Leningradului şi realizarea joncţiunii terestre cu finlandezii, iar pe *flancul de sud* al frontului armatei să se realizeze pătrunderea în forţă în spaţiul caucazian.

Ţinînd însă seama de situaţia existentă după încheierea bătăliei de iarnă, de forţele şi mijloacele disponibile, precum şi de condiţiile de transport, acest obiectiv poate fi atins doar pe sectoare.

De aceea, toate forţele disponibile vor fi mai întîi concentrate în vederea *operaţiunii principale din sectorul de sud*, cu scopul de a nimici inamicul din faţa Donului, de a cuceri apoi regiunea petroliferă din spaţiul caucazian şi de a forţa trecerea Caucazului.

Blocarea definitivă a Leningradului şi cucerirea Careliei rămîn în suspensie pînă cînd evoluţia situaţiei din spaţiul încercuit sau disponibilizarea altor forţe suficiente ar face posibile acestea.

II. *Ducerea operațiunilor*

A. *Prima sarcină* a Armatei de Uscat și a Aviației Militare după încheierea anotimpului ploios este crearea condițiilor preliminare pentru realizarea principalei operații strategice.

Aceasta pretinde *clarificarea și consolidarea situației pe întregul front de est* și în zonele din spatele frontului, cu scopul de a cîștiga astfel cît mai multe forțe pentru operația principală, în vreme ce pe celelalte fronturi să se poată face față oricărui atac cu forțe cît mai reduse.

Acolo, unde din ordinul meu vor fi întreprinse și în acest scop *operații ofensive cu obiective limitate*, va trebui să se asigure de fiecare dată angajarea într-un număr covîrșitor a tuturor mijloacelor ofensive disponibile ale Armatei de Uscat și Aviației Militare, pentru a se obține succese rapide și decisive. Numai astfel se va consolida din nou încrederea totală în victorie a trupelor proprii, iar aceasta mai cu seamă înainte de începerea marilor operații de primăvară, cînd inamicul va fi convins de inferioritatea sa fără speranță.

B. În acest cadru, sarcinile imediate sînt curățirea *peninsulei Kerci din Crimeea* și cucerirea *Sevastopolului*. Pentru a pregăti aceste acțiuni Aviația Militară și, în curînd, Marina de Război, au misiunea să paralizeze în modul cel mai energic transporturile inamice de aprovizionare în Marea Neagră și în strîmtoarea Kerci.

În *spațiul de sud*, inamicul pătruns de ambele părți ale Iziumului va fi izolat în lungul Donețului și nimicit.

Rectificările încă necesare ale liniei frontului la *centru* și în *sectorul de nord* al frontului de est vor putea fi luate în calcul și decise ferm abia după încheierea acțiunilor de luptă în curs și a anotimpului ploios. Dar, îndată ce situația va permite, acestui scop îi vor fi afectate forțele necesare prin scurtarea frontului.

C. *Operația principală de pe frontul de est*

Obiectivul acesteia este — așa cum s-a mai accentuat — înfrîngerea decisivă și nimicirea forțelor ruseşti aflate în spațiul de la sud de Voronej, respectiv la vest și nord de Don, pentru deschiderea frontului din Caucaz. Din cauza sosirii diferențiate a unităților afectate acestui scop, această operație poate fi executată numai printr-un șir de atacuri succesive, combinate și completîndu-se reciproc. De aceea, pornindu-se de la nord spre sud, ele vor fi coordonate succesiv în timp, încît fiecăruia dintre aceste atacuri să i se poată asigura la locurile decisive nu numai o concentrare maximă de forțe terestre, ci mai cu seamă de forțe aeriene.

În condițiile în care invulnerabilitatea rușilor la încercuirile operative este un fapt îndeajuns dovedit, trebuie să se pună un accent decisiv — la fel ca în dubla bătălie de la Viazma-Briansk — pe transformarea străpungerilor izolate în încercuiri cît mai strînse.

Trebuie evitată întîrzierea în executarea manevrei de întoarcere de către unitățile de încercuire și, prin aceasta, posibilitatea inamicului de a se sustrage nimicirii.

Se interzice ca printr-o înaintare prea rapidă a unităților de tancuri, respectiv a celor motorizate, să se piardă contactul cu

infanteria de însoțire sau ca unitățile de tancuri și cele motorizate să nu poată interveni în sprijinul infanteriei angajate în lupte grele, prin intervenția lor nemijlocită în spatele armatelor rusești încercuite.

Făcînd abstracție de principalul obiectiv operativ, va trebui să se asigure prin modul de angajare și de conducere a unităților proprii, în fiecare și în toate împrejurările, nimicirea inamicului aflat în ofensivă.

Declanșarea operației generale se va face printr-un atac masiv, respectiv printr-o străpungere din spațiul de la sud de Orel în direcția Voronej. Dintre unitățile de tancuri și cele motorizate destinate să realizeze încercuirea, cele din nord vor fi mai puternice decît cele din sud. Obiectivul acestei străpungeri este ocuparea Voronejului. În vreme ce misiunea unei părți a diviziilor de infanterie este să constituie deîndată un puternic front de apărare între punctul de pornire al atacului de la Orel în direcția Voronej, unitățile de tancuri și cele motorizate au misiunea ca rezemîndu-și pe Don flancul lor stîng începînd de la Voronej — să continue atacul spre sud, pentru a sprijini o a doua străpungere, care ar putea fi eventual inițiată din spațiul general de la Harkov spre est.

Și aici obiectivul primordial nu îl constituie împingerea frontului rusesc ca atare, ci nimicirea forțelor rusești în cooperare cu unitățile motorizate în înaintare pe Don în aval.

Al treilea atac al acestei operații trebuie purtat în așa fel încît unitățile înaintînd în josul Donului să facă, în spațiul din jurul Stalingradului, joncțiunea cu acele forțe care pătrund spre est venind din spațiul Taganrog — Artemovsk, în porțiunea dintre cursul inferior al Donului și Voroșilovgrad, și trecînd Donețul.

Dacă în cursul acestei operații s-ar deschide perspectiva organizării unor capete de pod la est, respectiv la sud de Don — mai ales datorită ocupării unor poduri intacte —, va trebui să se ia în calcul și aceasta.

În orice caz trebuie să se încerce atîngerea Stalingradului sau cel puțin aducerea sa sub efectul armamentului nostru greu, în așa fel încît să fie eliminat ca centru al industriei de armament și de comunicații.

Ar fi bine venită ocuparea unor poduri intacte, fie chiar și în interiorul Rostovului, sau a unor capete de pod la sud de Don, care sînt necesare continuării operațiilor prevăzute pentru mai tîrziu.

Pentru a se împiedica fuga peste fluviu, spre sud, a unei părți importante din forțele rusești aflate la nord de Don, este necesar ca grupul de forțe care înaintează spre est din spațiul Taganrog să primească întăriri pentru aripa lui, dreaptă prin aducerea unor unități de tancuri și trupe rapide, care pot fi constituite în caz de nevoie și din unități improvizate.

Concomitent cu succesul acestor acțiuni ofensive, va trebui avută în vedere nu numai asigurarea puternică a flancului de nord-est al operațiilor ofensive, ci și începerea imediată a amenajării pozițiilor în lungul Donului. În acest caz se va da o atenție deose-

bită organizării unei apărări antitanc dintre cele mai puternice. Dintru început pozițiile vor trebui amenajate prin prisma folosirii lor în timpul iernii și vor fi de aceea înzestrate cu toate mijloacele.

Pentru ocuparea frontului de la Don, care se va alungi tot mai mult în cursul acestei operații, vor fi angajate în primul rînd unități ale aliaților, ținîndu-se însă seama de faptul că între Orel și Don, precum și la istmul terestru spre Stalingrad, vor trebui introduse trupe germane ca sprijin puternic ; în rest, divizii germane izolate vor rămîne disponibile în spatele frontului de la Don ca rezerve de intervenție.

Trupele aliate vor fi folosite masiv în sectoare proprii, în așa fel încît cel mai la nord să fie angajați ungurii, apoi italienii, iar cît mai la sud-est românii.

D. *Continuarea rapidă a mișcărilor* peste Don, spre sud, pentru atingerea obiectivelor operației, trebuie să fie asigurată în funcție de anotimp.

III. *Aviația Militară*

Pe lîngă sprijinirea nemijlocită a trupelor de uscat, Aviația Militară are misiunea să protejeze prin *concentrarea apărării* aeriene înaintarea în spațiul Grupului de Armate „Sud". Acest lucru este valabil mai ales în cazul trecerilor de cale ferată peste Nipru.

Dacă vor fi reperate *mișcări de înaintare ale inamicului*, atunci căile sale principale de comunicație și căile ferate din raionul acțiunilor de luptă vor fi întrerupte chiar și în adîncime, prioritate avînd distrugerea podurilor de cale ferată peste Don.

Începutul operației îl constituie atacarea cu forțe reunite și nimicirea *aviației militare inamice* și a conducerii ei de la sol în spațiul de desfășurare a ofensivei.

Trebuie avută în vedere posibilitatea unei deplasări rapide de unități de aviație în spațiile de luptă Centru și Nord, iar conducerea de la sol necesară acestora trebuie menținută pe cît posibil.

IV. *Marina de Război.*

Misiunea principală a Marinei de Război în *Marea Neagră* este — atît cît o îngăduie propriile forțe de luptă și de siguranță, precum și capacitatea de transport — să ușureze aprovizionarea armatei terestre și a aviației militare.

În ceea ce privește forța combativă încă puternică a flotei rusești din Marea Neagră, este foarte important ca forțele navale ușoare, care vor trece în Marea Neagră, să devină operative cît mai curînd cu putință.

Marea Baltică trebuie pusă în siguranță prin blocarea forțelor maritime rusești în golful Finic.

V. Îndeplinirea ordinelor mele de principiu cu privire la *păstrarea secretului* va fi din nou în atenția tuturor serviciilor care iau parte la pregătiri. Comportamentul față de aliați va fi reglementat prin dispoziții speciale anexate acestei directive.

VI. *Pregătirile proiectate de părțile componente ale Wehrmachtului* îmi vor fi raportate în cursul desfășurării lor prin Comandamentul Suprem al Wehrmachtului.

(semnat) Adolf Hitler

Se distribuie următorilor :
Comandamentul Suprem al Armatei de Uscat/Secția operații : exemplarul 1
Comandantul Suprem al Aviației Militare/Statul-major de conducere al aviației militare : exemplarul 2
Comandantul Suprem al Marinei/Conducerea operațiunilor navale: exemplarul 3
Comandamentul Suprem al Wehrmachtului : exemplarul 4
Statul-Major de conducere al Wehrmactului : exemplarele 4—10
WNV : exemplarul 11
WPr : exemplarul 12
Șeful Abwehrului/Ausland : exemplarul 13
Șeful Transporturilor Wehrmachtului : exemplarul 14
(Citat după Walther Hubatsch, *Hitlers Weisungen für die Kriegsführung 1939—1945. Dokumente des Oberkommandos der Wehrmacht,* Bernard & Graefe, Verlag für Wehrwesen, Frankfurt am Main, 1962, p. 183 și urm.)

9 Textul complet al directivei este următorul :
„Führerul
Comandamentul Suprem al Wehrmachtului/Statul-Major de conducere al Wehrmachtului/Secția operații

Nr. 551288/42 g. K. Chefs. Cartierul General al Führerului, la

Problemă secretă de comandament 23 iulie 1942
Problemă de conducere ! 6 exemplare
Se transmite numai prin ofițer ! exemplarul 3

„Directiva nr. 45"
privind continuarea operației „Braunschweig"

I. În cursul unei campanii care a durat ceva mai mult de trei săptămîni, au fost atinse în mare obiectivele ample trasate de mine aripii de sud a frontului de est. Doar forțe inamice mai slabe din armatele lui Timoșenko au reușit să se sustragă încercuirii și să ajungă la malul de sud al Donului. E de așteptat întărirea lor cu forțe venite din spațiul caucazian.

Este în curs concentrarea unei alte grupări puternice de forțe inamice în spațiul din jurul Stalingradului, pe care inamicul îl va apăra probabil cu îndîrjire.

II. *Obiective ale operațiilor viitoare*

A. Armata de Uscat

1. Misiunea următoare a Grupului de Armate „A" este încercuirea și nimicirea în spațiul de la sud și sud-est de Rostov a forțelor inamice scăpate peste Don.

În acest scop din capetele de pod care urmează a fi formate în spațiul Konstantinovskaia — Zîmlianskaia, vor fi puse în mișcare unități rapide pe direcția, în general sud-vestică, aproximativ înspre Tihoreț k, iar din spațiul Rostov vor fi angajate peste Don divizii de infanterie, de vînători și de munte.

Pe lîngă aceasta, rămîne în vigoare misiunea de a se intercepta calea ferată Tihoreţk — Stalingrad cu o parte a forţelor aflate în ofensivă.

Două mari unităţi de tancuri ale Grupului de Armate „A" (diviziile 23 şi 24 tancuri) se subordonează Grupului de Armate „B" pentru continuarea operaţiei spre sud-est.

Divizia de infanterie „Grossdeutschland" rămîne în spaţiul de la nord de Don ca rezervă a OKH-ului. Se va pregăti transferarea ei în vest.

2. *După nimicirea grupării inamice de forţe* de la sud de Don sarcina cea mai importantă a Grupului de Armate „A" este ocuparea întregului litoral estic al Mării Negre şi, prin aceasta, eliminarea porturilor maritime şi ale flotei inamice din Marea Neagră.

În acest scop istmul Kerci va fi trecut de părţile din Armata 11 (Corpul român de munte) prevăzute pentru aceasta, îndată ce va deveni efectivă înaintarea forţelor principale ale Grupului de Armate „A", pentru a se înainta apoi spre sud-est de-a lungul drumului de pe litoralul Mării Negre.

O altă grupare de forţe, în care urmează a fi concentrate toate celelalte divizii de munte şi de vînători, va trebui să obţină prin forţă trecerea peste Kuban şi să ocupe înălţimile de la Maikop şi Armavir.

În continuarea înaintării acestei grupări, care urmează a fi întărită la timp prin aducerea unor unităţi de munte, în direcţia şi trecînd prin regiunea de vest a Caucazului vor fi folosite toate trecătorile practicabile şi, în colaborare cu forţele Armatei 11, va fi ocupat litoralul Mării Negre.

3. *În acelaşi timp,* gruparea de forţe, care urmează a fi constituită în principal din unităţi motorizate, va înainta spre est — cu asigurarea apărării de flanc — pentru a cuceri spaţiul din jur de Groznîi şi pentru a bloca şoseaua strategică ossetină şi gruzină cu o parte a forţelor, pe cît posibil la nivelul trecătorilor.

În cursul înaintării, care se va efectua apoi de-a lungul Mării Caspice, va fi cucerit spaţiul din jur de Baku.

Grupul de armate poate lua în calcul, în viitor, şi Corpul alpin italian.

Aceste operaţii ale Grupului de Armate „A" primesc denumirea codificată „Edelweiss" *.

Măsuri de secretizare : Problemă secretă de comandament.

4. Aşa cum s-a mai ordonat, *Grupul de Armate „B"* are misiunea să amenajeze apărarea pe Don şi să nimicească în cursul înaintării spre Stalingrad gruparea inamică de forţe aflată acolo în curs de constituire, să ocupe oraşul şi să blocheze podul terestru dintre Don şi Volga, precum şi fluviul însuşi.

În continuarea acestei operaţii se vor angaja unităţi motorizate de-a lungul Volgăi, cu misiunea de a pătrunde pînă la Astrahan şi de a lua sub control braţul principal al Volgăi.

* „Floare de colţ" (n. tr.).

Aceste operaţii ale Grupului de Armate „B" primesc denumirea codificată „Fischreiher" *

Măsuri de secretizare : Problemă secretă de comandament.

B. *Aviaţia Militară*

Misiunea Aviaţiei Militare este să sprijine mai întîi cu o parte însemnată a unităţilor sale trecerea Armatei de Uscat peste Don, apoi înaintarea grupărilor principale de lovire de-a lungul căii ferate spre Tihoreţk şi să-şi concentreze forţele principale pentru a distruge grupul de armate al lui Timoşenko.

Pe lîngă aceasta, vor fi sprijinite operaţiile Grupului de Armate „B" împotriva Stalingradului şi a părţii de vest a Astrahanului. O importanţă deosebită revine în acest caz distrugerii neîntîrziate a oraşului Stalingrad. În afară de aceasta, vor trebui efectuate atacuri sporadice împotriva Astrahanului. Traficul fluvial pe cursul inferior al Volgăi va fi stînjenit prin acţiuni de minare.

Odată cu mersul operaţiunilor, punctul de greutate al acţiunii aeriene de luptă se va deplasa asupra cooperării cu forţele care înaintează împotriva porturilor de la Marea Neagră. În acest caz, alături de sprijinirea nemijlocită a Armatei de Uscat, se va împiedica, în cooperare cu marina de război, intervenţia forţelor maritime inamice.

În al doilea rînd, vor fi prevăzute forţe suficiente pentru a coopera la pătrunderea de la Groznîi spre Baku.

Datorită importanţei decisive a producţiei de ţiţei din Caucaz pentru continuarea războiului, atacurile aeriene împotriva instalaţiilor productive şi a marilor rezervoare, precum şi împotriva porturilor de transbordare de la Marea Neagră, vor fi efectuate doar atunci cînd operaţiile terestre o reclamă în mod necondiţionat. Pentru a-i bloca inamicului cît mai curînd transporturile de ţiţei, este de o importanţă deosebită întreruperea din vreme a căilor ferate şi conductelor încă folosibile, precum şi perturbarea legăturilor maritime pe Marea Caspică.

C. *Marina de Război*

Marinei de Război îi revine misiunea de a sprijini nemijlocit Armata de Uscat la trecerea istmului Kerci şi de a împiedica cu forţele navale de care dispune în Marea Neagră intervenţia inamicului de pe mare împotriva operaţiilor duse pe litoralul Mării Negre.

Pentru a se uşura aprovizionarea Armatei de Uscat, se vor aduce, în limita posibilităţilor şi cît mai curînd, cîteva şlepuri prin strîmtoarea Kerci pe Don.

În afară de aceasta, Comandamentul Suprem al Marinei va face pregătiri spre a putea angaja în Marea Caspică forţe navale

* „Bitlanul" (n. tr.).

ușoare în vederea perturbării legăturilor maritime ale inamicului (transporturi de țiței și legătura cu anglo-saxonii din Iran).

III. Acțiunile locale aflate în curs de pregătire *în zona grupurilor de armate „Centru" și „Nord"* vor trebui executate cît se poate de urgent. Prin acestea trebuie să se obțină o rapidă dispersare și dislocație a forțelor inamice, atît a conducerii, cît și a trupelor.

Grupul de Armate „Nord" pregătește cucerirea Leningradului pînă la începerea lui septembrie. Denumirea codificată : „Feuerzauber" * În acest scop i se vor pune la dispoziție 5 divizii din Armata 11, împreună cu artileria grea și supergrea, precum și alte unități necesare ale Armatei de Uscat.

Două divizii germane și două divizii române rămîn deocamdată în Crimeea, în vreme ce Divizia 22 este pusă — așa cum s-a mai ordonat — la dispoziția Comandantului Sud-Est al Wehrmachtului.

IV. În privința prelucrării și transmiterii acestei directive și a ordinelor și dispozițiilor legate de ea, fac referire mai ales la ordinul meu din 12 iulie privind păstrarea secretului.

(semnat) Adolf Hitler

Se distribuie următorilor :

Statul-Major General al Armatei de Uscat/Secția operații : exemplarul 1

Comandantul Suprem al Aviației Militare/Statul-major de conducere al Aviației Militare : exemplarul 2

Comandantul Suprem al Marinei de Război/Conducerea operațiunilor navale, Secția I : exemplarul 3

Comandamentul Suprem al Wehrmachtului/Statul-Major de conducere al Wehrmachtului : exemplarul 4

Pentru conformitate,
Warlimont
general-locotenent

(Citat după Walther Hubatsch, *Hitlers Weisungen für die Kriegsführung 1939—1945. Dokumente des Oberkommandos der Wehrmacht*, Bernard & Graefe, Verlag für Wehrwesen, Frankfurt am Main, 1962, p. 196 și urm.).

10 Pentru cele ce urmează vezi harta 2.

11. Vezi harta 1.

* „Vraja focului" (n. tr.).

12. Citat după *Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof*, Nürnberg, 14. November 1945 bis 1. Oktober 1946, vol. VII, Nürnberg, 1947, p. 191.

13. Vezi harta 5.

14. Vezi harta 3.

15 Pentru cele ce urmează vezi în continuare harta 3.

16. Vezi harta 1.

CUPRINS

Pro domo 5

Discite moniti ! 7

PAS CU PAS SPRE VOLGA

Moartea feldmareşalului 11
Paulus, noul comandant-şef al Armatei 6 14
În inspecţie la corpurile de armată din subordine . . . 17
Şi-a pierdut Timoşenko suflul ? 19
Episodul înfiorător de la Belgorod 23
În patrie : stare de spirit în scădere 25
Din concediu la generalul Keitel 29
Un plutonier revine din prizonieratul sovietic 31
Corespondentul de presă Fritzsche 35
Obiectivele ofensivei lui Hitler în 1942 37
Bătălia de primăvară pentru Harkov 38
Admonestarea lui Fritzsche 39
Schmidt, noul şef de stat-major al Armatei 6 40
Armata cere completarea efectivului 42
Poltava : consfătuire cu Hitler 43
Maiorul Reichel, cu planul de operaţii, este doborît . . . 45
Feldmareşalul von Bock e nevoit să plece 48
Începutul ofensivei de vară 50
Tot mai adînc în marele cot al Donului 53
Rezervele şi aprovizionarea — tot atîtea motive serioase de îngrijorare 55
Fatala Directivă nr. 45 59
Ştiinţă într-un sat din stepă 60
Situaţia ameninţătoare de la Kamenski 61
Un cortegiu de vizite înalte 63
Armatele aliaţilor 67

Bătălia de la Kalaci 70
Pierderi în creştere — moral în scădere 72
La Viniţa, dezamăgire 78
Atacul peste Don 83

ESUAREA ASALTULUI ASUPRA STALINGRADULUI

Baza de plecare de pe malul apusean al Donului 86
Divizia 76 infanterie înainte de atac 88
Forţăm trecerea Donului 94
„Podul terestru" dintre Don şi Volga 96
Schimbarea generalului von Wietersheim 98
Atacul se poticneşte 101
Încă o dată la Cartierul General al Führerului 105
Atmosferă încărcată la comandantul-şef 109
Şcoala de ofiţeri din spatele frontului 111
„Comandantul Stalingradului" 112
„Comandourile de colectare" şi „Brigăzile pentru ţiţei" . . . 113
Kurganul Mamai şi Ţariţa 115
Punctul medical de la Gumrak 117
Conversaţii în tren 121
La Falkenstein, la tratament 124
Întîmplări la Frankfurt 126
Succese mici cu pierderi mari 130
Un pictor de bătălii şi placheta memorială „Stalingrad" . 132
Inamicul a devenit mai puternic 134
Semne prevestitoare de rău 138
Pregătiri de iarnă 140
Grija cea mai mare — aprovizionarea 142
În cleşte 144
Prin ruinele oraşului de pe Volga 147
OKH-ul este convins să ia măsuri de apărare la flancul de nord 149
Catastrofa ameninţătoare 150
Îmbrăcăminte de iarnă tragicomică 152

CONTRAOFENSIVA ŞI ÎNCERCUIREA

Furtuna se dezlănţuie 154
Străpungerea pe la români 155
Primele noastre contramăsuri 158
Speranţa într-o decizie supremă 159
Atacul vine şi dinspre sud 161
Un general se anunţă bolnav 162
Ore de nelinişte şi incertitudine 164
Paulus solicită din nou abandonarea oraşului de pe Volga . 165
Mutarea la Nijne Cirskaia 167
Paulus şi Schmidt se deplasează pe calea aerului în zona încercuită 170

Grupuri de luptă din soldații rupți de unitate 172
Hitler ordonă menținerea orașului de pe Volga 174
Gara Cir nu mai răspunde la apel 176
Mînați de spaimă 179
Apărare fără armament greu 180
„Kampfkommandant" pe malurile Cirului 182
Grupul de Armate „Don" sub comanda lui von Manstein . 185
Armata de despresurare „Horth" 186
Ce căutăm la Volga, domnule colonel ? 187
O nouă ofensivă pe cursul Cirului 188

Note 191

Redactori : căpitan DORIAN VLAD
RODICA SCAFEȘ

Tehnoredactor : D. ANDREI

Bun de tipar 08.10.1988. Apărut 1988.
Coli de tipar 13. B 10 668.

Tiparul executat sub comanda nr. 80 346
la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii, nr. 1, București
Republica Socialistă România

Editura Militară

Vol. I-II, Lei 27